

Innehållsförteckning

Redaktionell inledning.....	3
Förord.....	4
I det ”socialistiska” Norge.....	8
Bakom lyckta dörrar.....	18
Upphovsmannen till interneringen.....	18
Moskvarättegången.....	27
På Atlanten.....	37
Avresa från Norge.....	37
En betydelsefull episod.....	39
Zinovjev och Kamenev.....	43
Varför de erkände brott de inte begått.....	47
”Makttörst”.....	52
”Hat mot Stalin”.....	54
Anmärkningar på väg.....	57
Om att sända terrorister till Sovjetunionen.....	59
I Mexiko.....	62
Ett nytt hopkok i Moskva.....	66
Jag vågar mitt liv.....	74
Slutanförande inför Dewey-kommissionen.....	85
I. Varför behövs det en utredning?.....	85
II. Är utredningen politiskt tillåtlig?.....	87
III. Professor Charles A Beards uppfattning.....	87
IV. En ”rent juridisk” undersökning.....	89
V. Självbiografi.....	91
VI. Min ”juridiska” situation.....	96
VII. Tre sorters bevis.....	97
VIII. Bluffens matematiska serier.....	100
IX. Den politiska grunden till anklagelsen om terrorism.....	103
X. Mordet på Kirov.....	107
XI. Vem upprättade listan av ”offer” för terrorn? (Molotov-”affären”).....	109
XII. Den politiska grundvalen för anklagelsen om ”sabotage”.....	112
XIII. Den politiska grunden till anklagelsen om en allians med Hitler och Mikado.....	116
XIV. Köpenhamn.....	120
XV. Radek.....	124
XVI. Vladimir Romm - ”vittne”.....	132
XVII. Pjatakovs flygresa till Norge.....	144
XVIII. Vad har motbevisats under den senaste rättegången?.....	153
XIX. Åklagaren-förfalskaren.....	154
I.....	154
II.....	156
III.....	157
IV.....	157
XX. Teorin om ”att dölja”.....	159
XXI. Orsaken till dessa rättegångar.....	161
Halshuggningen av Röda armén.....	165
Stalin om sina egna skenrättegångar.....	174
Början till slutet.....	181

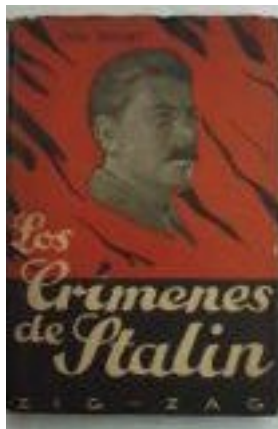
Redaktionell inledning

Föreliggande bok gavs första gången ut 1937 på franska (*Les Crimes de Staline*) och tyska (*Stalins Verbrechen*) (se framsida), samt 1938 även på spanska (*Los Crimenes de Stalin*) (se nedan).

Däremot publicerades den aldrig i bokform på engelska, även om de flesta ingående delarna finns publicerade i artikelform eller i andra arbeten. Huvuddelen av noterna ingick ej i originalet utan är tillfogade i efterhand. Undantag är noter märkta ”Trotskijs anmärkning”.

Vi publicerar här för första gången en svensk upplaga av boken.

Där inte annat anges är översättningen från engelska av Göran Källqvist.

Förord

Under sitt uppsving var revolutionen visserligen brutal och grym, men den var uppriktig. Den sa högt vad den tänkte. Stalins politik består av lögn. Det är på så sätt hans tänkesätt visar sig vara reaktionärt. Reaktionen ljuger därför att den måste dölja sina verkliga mål för folket. Den reaktion som bygger på en proletära revolution ljuger två gånger om. Utan att överdriva kan man säga att Stalins termidorianska¹ regim är den mest lögnaktiga i historien. Och under 14 år har författaren till dessa rader varit den främsta måltavlan för de termidorianska lögnerna.

Fram till slutet av 1933 beskrev Moskvapressen, och följaktligen också dess skugga, Kommunistiska internationals press, mig som brittisk eller amerikansk agent, och kallade mig till och med "mister Trotskij". *Pravda* från 8 mars 1929 ägnade en hel artikel åt att visa att jag var allierad med den brittiska imperialismen (Moskva kallade den ännu inte för den "brittiska demokratin"), och slog fast att jag var helt och hållet i solidaritet med Winston Churchill. Artikeln avslutades med dessa ord: "Vi förstår varför bourgeoisin betalar honom tiotusentals dollar!" Den gången var det dollar - inte mark!

Med hjälp av grovt förfalskade telefax - som de skulle glömma nästa dag - brännmärkte *Pravda* mig 2 juli 1931 som allierad till Pilsudski och försvarare av rövarfördraget i Versailles. På den tiden arbetade inte Stalin för att bibehålla status quo, utan för Tysklands "nationella befrielse". I augusti 1931 fördömde det franska kommunistpartiets teoretiska tidskrift, *Les Cahiers du Bolchevisme*, "enhetsfronten som sträcker sig... från Blum, Paul-Boncour och den franska generalstaben på ena sidan till Trotskij på den andra."² Jag var hårt fäst vid ententens³ länder!

24 juli 1933, efter Hitlers definitiva uppstigande till makten i Tyskland, anlände jag till Frankrike via Marseilles, efter att ha fått visum från regeringen Daladier. Enligt avslöjandena i efterhand vid Moskvarättegångarna förberedde jag nederlag för Sovjetunionen och Frankrike. Under rättegången mot Radek-Pjatakov⁴ i januari 1937 "slogs det fast" att jag just i slutet av juli 1933 mötte Vladimir Romm, korrespondent för nyhetsbyrån Tass, i Boulognerskogen, för att via honom upprätta förbindelser mellan de ryska terroristerna och Hitler och Mikado. *L'Humanité* tvivlade inte. Samma dag som jag anlände brännmärkte den mina hemliga förbindelser med herr Daladier. "Genom att tillåta de vita emigranternas intriger och inbjuda Trotskij", skrev Stalin-Cachin-Thorez' tidning, "visar den franska bourgeoisin sin verkliga politik mot Sovjetunionen: påtvingade diskussioner, obligatoriska leenden, men i det fördolda hjälp och stöd till sabotörer, interventionister, konspiratörer, förtalare och renegater från revolutionen... Från Frankrike, från detta sovjetfientliga hjärta, kan han angripa Sovjetunionen... Det är en strategisk punkt! Det är därför herr Trotskij kommer." Åklagare Vysjinskij⁵ samtliga formuleringar finns här, med en skillnad: jag genomförde min brottsliga verksamhet i samarbete med den franska borgarklassen, inte den tyska fascismen.

- 1 **Termidor** Den franska revolutionens "termidorianska fas" inleddes den nionde Termidor (27 juli 1794). Denna dag genomförde kontrarevolutionen sin dramatiska kupp och avrättade de revolutionära jakobinerna, Robespierre, Saint-Just, Couthon, Lebas och andra. Trotskij använder termen på socialt likartade förhållanden under den ryska revolutionen, det vill säga en ökande social, ekonomisk och politisk reaktion under gamla former och fanor.
- 2 **Joseph Paul-Boncour** (1873-1972) var en högersocialdemokrat fram till 1931. Han var franska premiärminister 1932-33 och utrikesminister i Blums andra regering.
- 3 **Ententen** var benämningen på den allians av länder som utgjorde den ena av de stridande parterna under Första världskriget. De främsta länderna inom ententen var från början Storbritannien, Frankrike och Tsarryssland. - uppgift från Wikipedia.
- 4 **Karl Radek** (1885-1939) uteslöts 1927 ur det ryska kommunistpartiet på grund av medlemskap i Vänsteroppositionen. Han kapitulerade och återinsattes, men blev svarande och offer under den andra Moskvarättegången (1937). **Jurij Pjatakov** (1890-1937) spelade en ledande roll under oktoberrevolutionen och inbördeskriget och innehade många regeringsposter. Han var med i Vänsteroppositionen men kapitulerade strax efter sin uteslutning 1927. Han fick viktiga poster inom industrin, men dömdes under den andra Moskvarättegången och avrättades.
- 5 **Andrej Vysjinskij** (1883-1954) var mensjevik från 1903 till 1920, då han anslöt sig till bolsjevikerna. Han nådde internationell ryktbarhet som åklagare under Moskvarättegångarna och var därefter utrikesminister 1949-53.

Men kanske den olycksaliga *L'Humanité* inte var initierad? Nej, Stalins Paristidning uttryckte sin arbetsgivare uppfattningar mycket väl. Moskva byråkratins klumpiga idéer var ovilliga att lämna sina invanda banor. Allians med Tyskland var ett axiom för den sovjetiska utrikespolitiken, oberoende av landets inrikespolitiska regim. 13 december 1931 sa Stalin till den tyska författaren Emil Ludwig: ”Om vi måste tala om vår samhörighet med någon nation, så är det givetvis tyskarna... Våra vänskapliga förbindelser med Tyskland fortfar att vara som de hittills varit.” Stalin var till och med oförsiktig nog att tillägga: ”Vissa politiker förkunnar en sak den ena dagen, och glömmer det nästa dag utan att ens rodna. Vi kan inte uppföra oss så.”

Förvisso befann vi oss fortfarande under Weimarepoken. Men fascismens seger förändrade inte Moskvas linje. Stalin gjorde allt för att göra sig förtjänt av Hitlers välvilja. Regeringsorganet *Izvestija* skrev 4 mars 1933, att Sovjetunionen var det enda landet i världen som inte kände någon fientlighet mot Tyskland, ”oavsett hur Reich-regeringen är utformad och sammansatt”. *Le Temps* deklarerade 8 april: ”Medan den europeiska opinionen är ytterst bekymrad över herr Hitlers uppkomst och yttrar sig om det överallt, är tidningarna i Moskva helt tysta.” Stalin försökte erövra segrarens vänskap genom att vända ryggen åt den tyska arbetarklassen.

Bilden är uppenbar. När jag, enligt den version som uppfanns i efterhand, organiserade mitt samarbete med Hitler, lät Moskvas och Kommunistiska internationalens press påskina att jag var agent för den franska och anglosaxiska imperialismen. När Hitler avvisade Stalins utsträckta hand, och tvärtemot hans planer och tidigare beräkningar tvingade honom att söka ”västdemokratiernas” vänskap, placerades jag jämte tyskarna och japanerna.

Anklagelserna mot mig var och är inget annat än komplement till Moskvas diplomatiska manövrar. De olika förändringarna av inriktningen tillskrevs mig utan minsta deltagande från min sida. Men det finns en betydande skillnad mellan de två motsatta men symmetriska versionerna av förtal. Den första, som gjorde gällande att jag var agent för ententen, var främst av litterär karaktär. Förtalarna förtalade, tidningarna spred giftet, men Vysjinskij hade ännu inte trätt fram ur skuggorna. Förvisso hade GPU då och då skjutit några oppositionsmedlemmar som beskylldes för spioneri. Men de var okända medlemmar som mördades i det fördolda, som ett experiment. Stalin förberedde fortfarande sina undersökningsdomare, domare och böddlar. Det krävdes tid för att byråkratin skulle bli så demoraliserad och den allmänna opinionen i den gamla och den nya världen så urartad att det skulle gå att inleda de oerhörda skenrättegångarna mot trotskisterna.

I dokumenten går det att följa förberedelsernas alla skeden. Stalin stötte mer än en gång på motstånd som fick honom att retirera, bara för att fortsätta med sitt arbete på ett mer systematiskt sätt. Syftet med denna politik var att bygga en giljotin som automatiskt skulle fungera mot alla motståndare till den ledande klicken: var och en som inte är för Stalin står i imperialismens sold. De grova intrigerna, kryddade med personligt hat, är helt och hållet i Stalins anda. Han verkar inte för ett ögonblick ha tvekat att hans offers ”bekännelser” skulle övertyga världen och säkra den totalitära regimens okränkbarhet. Så blev inte fallet. Rättegångarna verkade mot Stalin. Anledningen är inte så mycket att förfalskningarna är grova, som detta faktum: det byråkratiska systemets brister har blivit oförenliga med landets utveckling. Under trycket från de växande motsättningarna tvingades Stalin hela tiden utvidga bluffen. De blodiga utrensningarna fortsätter utan något slut i sikte. Byråkratin förintar sig själv och skriker ursinnigt efter större vaksamhet. Dessa skrik är skriket från en dödligt sårad best.

Låt oss än en gång erinra oss att samtliga medlemmar i Lenins politbyrå - med Stalin som enda undantag - finns överst på listan över förrädare: bland dem finns den tidigare ledaren för landets försvar under inbördeskriget, två tidigare ledare för Kommunistiska internationalen, en tidigare ordförande för folkkommisariernas råd, en tidigare ordförande för försvars- och arbetsrådet, och de sovjetiska fackföreningarnas tidigare ordförande. Därefter följer många medlemmar i centralkommittén och regeringen. Det påstås att Pjatakov, tillförordnad ledare för den tunga industrin, ledde

sabotaget; ställföreträdande folkkommissarien för transporterna, Lifsjits, var agent för Japan och organiserade urspårningar; säkerhetstjänstens högsta chef, Jagoda,¹ var en förbrytare och förrädare; ställföreträdande folkkommissarien för utrikes ärenden, Sokolnikov,² var agent för Tyskland och Japan, precis som regimens mest inflytelserika politiska kommentator, Radek. Och mer: arméns samtliga högre befäl stod i fiendens tjänst. Marskalk Tuchtatjevskij, som för inte längesedan skickades till Storbritannien och Frankrike för att bekanta sig med den senaste militära tekniken, sålde sina hemligheter till Tyskland... Arméns politiska ledare, Gamarnik, var en förrädare. Företrädare för de franska, brittiska och tjeckoslovakiska arméerna hyllade nyligen general Jakirs utmärkta organisering av manövrar i Ukraina.³ Samma Jakir förberedde Hitlers erövring av Ukraina. General Uborevitj, ansvarig för försvaret på västfronten, var beredd att överlämna Vitryssland till fienden. Två tidigare chefer för Militärakademien, generalerna Eideman och Kork, utomordentliga befälhavare under inbördeskriget, utbildade sina elever i syfte att förlora, inte vinna. Tiotals högre officerare, mindre välkända men knappast mindre viktiga, anklagas för förräderi. Sabotörerna, förbrytarna och spionerna bedrev sin kriminella verksamhet i årtal. Men om Jagoda, Pjatakov, Sokolnikov, Tuchtatjevskij och många andra var spioner, hur tillförlitliga var Stalin, Vorosjilov och de andra ”ledarna”? Vad är det för värde i vädjanden om vaksamhet från en politbyrå som har visat sig vara så blind och naiv?

Regimen är så misskrediterad efter de senaste ”utrensningarna” att världspressen på allvar frågar sig om Stalin har blivit tokig. Detta antagande är alltför enkelt! Först hävdade man att Stalin segrade tack vare sitt utomordentliga intellekt. Senare, när byråkratins reflexer blev krampartade, undrar gårdagens beundrare om ledaren har blivit galen. Båda bedömningarna är lika felaktiga. Stalin är inget ”geni”. I ordets egentliga mening är han inte ens intelligent - om vi med intelligens menar förmågan att förstå hur fenomen hänger samman och utvecklas. Men inte heller är han galen. Termidors våg bar honom på sin vågkam. Han trodde att källan till sin makt låg hos honom själv. Kasten av uppkomlingar som förkunnade hans geni har snabbt blivit korrumpad och demoraliserad. Oktoberrevolutionens land kräver en annan regim. Den härskande klickens situation tillåter den inte att föra en förnuftig politik. Galenskapen finns inte hos Stalin utan i regimen, som har uttömt alla sina möjligheter. Denna förklaring innehåller inte skuggan av ett moraliskt rättfärdigande av Stalin. Han kommer att lämna scenen som en av den mänskliga historiens mest svinaktiga personer.

Denna bok skrevs vid olika tillfällen, under olika omständigheter. Först var den tänkt att bli ett svar på rättegången mot Zinovjev-Kamenev (augusti 1936). Interneringen av författaren i Norge hindrade honom att fortsätta sitt arbete. Jag kunde fortsätta med manuskriptet först ombord på en oljetanken på väg över Atlanten. Jag hade knappt hunnit få ordning på mina papper i det gästvänliga landet Mexiko förrän rättegången mot Pjatakov-Radek inleddes. Det krävde en detaljerad analys. Samtidigt som jag kritiserade bluffarna i Moskva tvingades jag samla ihop material till den juridiska undersökning som New York-kommittén för mitt försvar höll på att förbereda. En viktig del av denna bok är det tal jag höll inför undersökningskommissionen, som i april hade kommit från New York till Mexiko för att lyssna på mina förklaringar. Just när jag skulle lämna över manuskriptet till förläggarna förkunnade nyhetsbyråerna att Röda arméns mest framträdande generaler hade arresterats och avrättats. Så bokens struktur följer nära händelseutvecklingen. Jag vill tillägga att jag medan jag skrev denna bok om och om igen märkte hur begränsat vårt ordförråd och våra känslors räckvidd är inför de oerhörda brott som idag begås i Moskva!

- 1 **Henry Jagoda** (1891-1938) var chef för den sovjetiska hemliga polisen. 1938 blev Jagoda, som hade övervakat organiseringen av 1936 års Moskvarättegång, själv svarande och avrättades. **Jakov Lifsjits** (1896-1937), en före detta oppositionsmedlem, var medhjälpare till folkkommissarien för kommunikationer.
- 2 **Grigorij Sokolnikov** (1888-1939) var en framstående agitator 1917. Han innehade många viktiga poster i sovjetregeringen. Vid den andra Moskvarättegången dömdes han till tio års fängelse.
- 3 **Ian Gamarnik** (1894-1937) begick självmord när han fick veta att han skulle bli arresterad. **Michail Tuchtatjevskij** (1893-1937), sovjetisk marskalk, och **Iona E Jakir** (1896-1937), fullvärdig medlem i centralkommittén, anklagades för förräderi och avrättades 1937.

I det ”socialistiska” Norge¹

Min fru och jag tillbringade ungefär arton månader, från juni 1935 till september 1936 i Wexhall, ett samhälle 55 km från Oslo. Vi bodde hos Konrad Knudsen, utgivare av en arbetar-klasstidning. Detta boende hade arrangerats för oss av den norska regeringen. Vår vistelse där var mycket fridfull och välordnad – man skulle till och med kunna säga småborgerlig. Hushållet vande sig snabbt vid oss, och en tystlåten men mycket vänlig relation uppstod mellan oss och människorna runt omkring. En gång i veckan gick vi på bio tillsammans med Knudsens och såg två år gamla Hollywoodproduktioner. Emellanåt, huvudsakligen under sommaren, tog vi emot besök, mestadels av personer från arbetarrörelsens vänsterflygel. Radion höll oss ajour med vad som hände runt om i världen; vi hade börjat använda denna magiska och outhärdliga uppfinning tre år tidigare. Det var särskilt fascinerande att höra de officiella uttalandena av sovjetbyråkraterna. Dessa personer känner sig precis lika hemma i etern som i sina egna kontor. De ger order, hotar och grälar inbördes – och struntar i de mest elementära regler för försiktighet vad gäller statshemligheter. Utan tvivel samlar fientliga generalstaber upp ovärderlig information genom det ovärdade språket hos de sovjetiska ”bossarna” – stora och små. Allt detta pågår i ett land där man bara genom att misstänkas för opposition riskerar att omedelbart anklagas för spionage!

Postens ankomst var dagens höjdpunkt i Wexhall. Vid ett-tiden på eftermiddagen väntade vi otåligt på att den handikappade brevbäraren, på vintern på sparkstötting och på sommaren, på cykel, skulle överlämna en tung packe tidningar och brev med frimärken från världens alla hörn. Vår ovanliga post gav polischefen i Hønefoss (en grannstad med 4000 invånare) många sömnlösa nätter. Den hade samma effekt på den socialdemokratiska regeringen i Oslo – något vi först senare fick veta.

Hur hamnade vi i Norge? Jag tror det är nödvändigt att säga några ord om detta. Under en tid tillhörde norska Arbeiderpartiet den Kommunistiska Internationalen. Sedan bröt man med Komintern (och skulden för brytningen låg inte helt och hållet på Komintern) utan att för den skull gå med i Andra internationalen, som var alltför opportunistiskt i dess smak. När detta parti kom till makten 1935 hade det ännu vissa knytningar till sitt förflutna. Jag skyndade mig att be Oslo om visum, med förhoppningen att kunna fortsätta mitt litterära arbete i detta lugna land.

Efter viss tvekan och en del käbbel inom partiledningen beviljades jag besöksvisum. Jag undertecknade med glädje en överenskommelse om att inte ingripa i landets inre angelägenheter osv, eftersom jag inte hade den minsta avsikt att blanda mig i den norska politiken. Redan vid mina första kontakter med Arbeiderpartiets ledare kände jag en stark fläkt av unken lukt av den föråldrade konservatismen som visade sig med sådan kraft i Ibsens skådespel. Visserligen åkallade partiets centrala organ, *Arbeiderbladet*, Marx och Lenin, och inte bibeln eller Luther, men det var fortfarande genomsyrat av ytlig, välmenande medelmåttlighet som gav grogrund för en obetvinglig motvilja mot Marx och Lenin.

Den ”socialistiska” regeringen gjorde allt som stod i dess makt för att vara så lik sin reaktionära föregångare som möjligt. Den gamla byråkratin stannade kvar i sin helhet. Var detta bra eller dåligt? Jag fick snart tillfälle att genom egen erfarenhet övertyga mig om att de gamla borgerliga funktionärerna ibland är mer vidsynta och har en djupare känsla för värdighet än herrar ”socialistiska” ministrar. Med undantag av det halvofficiella besöket av Martin Tranmael, ledare för Arbeiderpartiet (som, under sin vistelse i USA en gång tillhörde IWW – ett ungdomligt snedsprång!), och av Tryggve Lie, justitieminister, hade jag inga personliga relationer med någon i regeringskretsarna. Jag hade nästan ingen kontakt alls med de radikala för att undvika att till och med ge intryck av att blanda mig i den lokala politiken.

1 Översättning: *Göran Dahlman*.

Min fru och jag levde i extrem isolering, utan att ha en tanke på att tycka synd om oss själva. Det uppstod en mycket stark vänskap med Knudsens, fast politiken var genom en tyst överenskommelse utelämnad från vår konversation. Under de korta perioder av respit som min sjukdom medgav arbetade jag med **Den förrådade revolutionen**, försökte att tydligt få fram orsakerna till sovjetbyråkratins seger över partiet, sovjeterna och folket, och att skissa perspektivet för den framtida utvecklingen av Sovjetunionen. Den 5 augusti [1936] skickade jag de första kopiorna av det färdiga manuskriptet till de amerikanska och franska översättarna. Samma dag for vi tillsammans med Knudsen och hans fru till södra delen av Norge, där vi tillbringade två veckor vid kusten. Men nästa morgon, medan vi fortfarande var på väg, fick vi veta att en grupp fascister hade brutit sig in i huset för att stjäla mitt arkiv. Det var inte svårt – huset var inte bevakat – till och med förråden och skåpen var olåsta. Norrmän är så vana vid att livet flyter på i lugn och ro så att vi inte hade förmått våra vänner att vidta ens de mest elementära försiktighetsåtgärder.

Fascisterna anlände vid midnatt, visade falska polisbrickor, och tänkte börja en ”husundersökning” omedelbart. Vår värds dotter tyckte det hela verkade misstänkt, tappade inte fattningen, och ställde sig framför dörren till mitt rum med armarna utsträckta och förklarade att hon inte tänkte släppa in någon. Fem fascister, som fortfarande var oerfarna vid sådana här situationer, fann sig bortgjorda genom en ung flickas mod. Under tiden slog hennes lillebror larm; grannar strömmade till i sina nattkläder. De skrämde inkräktarna flydde, och fick bara med sig några få papper som på måfå togs från närmsta bord. Dagen därpå fastslog polisen deras identitet utan minsta svårighet. Det såg ut som livet skulle återgå till sitt vanliga lugn. Men i anslutning till vår resa söderut noterade vi att en bil med fyra fascister, under ledning av ingenjör N., deras propagandaledare, följde efter oss. Det var först i slutet av vår tur som vi lyckades skaka av oss förföljarna, genom att inte släppa ombord deras bil på färjan som skulle ta oss tvärs över fjorden. Vi tillbringade tio mycket fridfulla dagar i den ensliga fiskestugan som byggts på den lilla öns klippor.

Val till Stortinget (parlamentet) närmade sig, och oppositionskandidaterna letade efter någon spektakulär fråga för att liva upp sina inte särskilt originella program. Regeringspressen (Norge har en befolkning på bara tre miljoner, men Arbeiderpartiet ger ut trettiofem dagstidningar och ett dussin veckoblad) drev en ganska moderat antifascistisk kampanj. Högerpressen svarade med ett extremt våldsamt angrepp på mig och på regeringen som beviljat mig besöksvisum. Den reaktionära pressen samlade ihop politiska artiklar av mig som publicerats i olika länder, lät översätta dem i all hast, och publicerade dem med sensationella rubriker. Plötsligt befann jag mig i den absoluta mittpunkten av norsk politik. Fascisternas attacker hade väckt en enorm vrede bland arbetarna. ”Vi måste gjuta olja på vågorna”, kommenterade de socialdemokratiska ledarna i en anda av tankedjup. ”Men varför?” ”Så att inte fascisterna ska rivs i småstycken av arbetarna.” Erfarenheterna från åtskilliga europeiska länder hade inte lärt dessa herrar någonting alls; de föredrog att vänta tills fascisterna rev dem själva i småbitar. Jag undvek att gå i polemik, till och med under privat konversation, eftersom varje förflutet ord kunde hamna i tryck. Det fanns i själva verket ingenting för mig att göra annat än att rycka på axlarna och vänta. Under flera dagar fortsatte vi att klättra i klipporna och att fiska.

Betydligt mer hotande moln tornade under tiden upp sig i öster. De förberedde sig för att låta världen veta att jag arbetade tillsammans med nazisterna för att krossa Sovjet. Attacken i Wexhall och fascisternas våldsamma presskampanj kom vid en för Moskva katastrofal tidpunkt. Inför dessa dåligt timade händelser skulle Moskva tvingas stoppa sina planer? Tvärtom, Norgehändelserna möjliggjorde ett påskyndande av scenuppbygget för Moskvarättegångarna.

Det behöver inte nämnas att Sovjets ambassad i Oslo inte låg på latsidan. Den 13 augusti an-

lände chefen för Oslos kriminalpolis, herr Sveen, med flyg för att besöka oss; han ville förhöra mig i egenskap av vittne beträffande den fascistiska attacken. Detta snabbt arrangerade förhör på order av justitieministern bådade inte gott. Sveen visade mig ett brev (med fullständigt oskyldigt innehåll) som jag skrivit till en vän i Paris och som redan hade publicerats i norsk press. Han bad mig redogöra för mina förehavanden i Norge. Denna polisfunktionär rättfärdigade sina frågor med att de som attackerat mitt hem insisterade på att mina aktiviteter var av kriminellt slag. En fascistisk advokat krävde till och med att jag skulle åtalas på grund av ”komplotter som kunde dra in Norge i krig med andra stater”. Herr Sveens uppträdande var mycket korrekt. Han var uppenbarligen medveten om att de frågor han beordrats att ställa var obefogade. När jag hade avslutat min långa förklaring, informerade herr Sveen pressen om att han inte funnit någonting i mitt handlande som stod i strid med lagen eller Norges intressen. Vi kunde åter känna att ”fallet var avslutat”. Men det hade bara precis börjat.

Justitieministern, till ganska nyligen medlem av Komintern, delade inte det minsta polischefens liberalism. Statsminister Nygaardsvold visade sig ännu mindre böjd åt eftergivenhet, han brann av önskan att visa prov på sin fasthet – men inte på något sätt mot fascisterna som hade genomfört Wexhallraiden. De som attackerat mig var ännu i frihet under skydd av den demokratiska konstitutionen.

Den 14 augusti annonserade den sovjetiska nyhetsbyrån Tass upptäckten av en trotskistisk-zinovjevsk terroristisk sammansvärjning. Vår värd, Konrad Knudsen, var den förste som hörde denna nyhet på radion. Men det fanns ingen elektricitet på ön, antennerna var i högsta grad primitiva, och dessutom fungerade radion dåligt den kvällen. ”Trotskistiska grupper... kontrarevolutionär aktivitet...” var allt som Knudsen fick fram.

”Vad betyder det?” frågade han mig.

”Något mycket smutsigt arbete”, svarade jag, ”men exakt vad vet jag inte.”

Fram emot gryningen anlände en journalistisk vän, som hört Tasskommunikén, från Kristiansand, en liten närbelägen stad. Trots att jag var beredd på vad som helst kunde jag ändå inte tro mina ögon – så omåttligt otrolig framstod mig denna blandning av skurkaktighet, fräckhet och dumhet i detta dokument.

”Terrorism, låt gå för det”, upprepade jag förbluffad, ”det är fortfarande inom ramarna för vad man kan fatta. Men Gestapo! Är ni helt säkra på att man sa ’Gestapo?’”

”Ja.”

”Så omedelbart efter fascistattacken anklagar stalinisterna mig för att vara allierad med fascisterna?”

”Det råder ingen tvivel om det.”

”Det finns i alla fall gränser för allting! En kommuniké som denna kan endast vara verket av en berusad provokatör som till på köpet inte är läskunnig!”

Då och där dikterade jag för journalisten mitt första uttalande om den utannonserade rättegången¹. Det var nödvändigt att förbereda sig för kamp – ett fruktansvärt slag var nära förestående. Kreml kunde inte utan starka skäl befatta sig med en så avskyvärd komplot.

Rättegången tog världopinionen, och till och med Komintern, med förvåning. Det norska kommunistpartiet hade, trots sin fiendlighet mot mig, hållit ett möte den 14 augusti för att protestera mot fascistattacken i Wexhall – bara några få timmar innan Tass hade utmålade mig som fascistallierad. Det franska stalinistiska organet, *l'Humanité*, publicerade senare ett telegram från Oslo med innebörden att eftersom fascisterna hade förärat mig ett ”vänligt besök” betraktade den norska regeringen min nattliga intervju med dem som en inblandning i landets inrikespolitik. Dessa herrar på *l'Humanité* har för länge sedan förlorat all skam och är i varje läge beredda att göra vad som helst för att rättfärdiga sina löner.

Redan från och med mitt första uttalande till pressen krävde jag en fullständig och öppen

1 ”Låt oss få reda på fakta”, från augusti 1936.

undersökning av Moskvas anklagelser. Jag riktade ett öppet brev till herr Sveen för att komplettera mitt vittnesmål¹. Den norska regeringen, sades det i brevet, var när de gav mig asyl fullt medveten om att jag var revolutionär och en av de aktiva i skapandet av en ny International. Eftersom jag rigoröst avstod från varje inblandning i Norges inre affärer så trodde jag inte – och tror fortfarande inte – att den norska regeringen skulle kontrollera min litterära aktivitet i andra länder – och ännu mindre eftersom mina böcker och artiklar ingenstans hade blivit objekt för några rättsliga åtgärder. Min korrespondens var genomsyrad av samma idéer som mina böcker. Dessa idéer är möjligen inte i fascisternas eller stalinisternas smak – vilket jag inte kan göra något åt. Under de senaste dagarna har någonting utvecklats som går långt utöver allt som den reaktionära pressen har skrivit om mig. Moskva anklagar mig i radio för brott utan motstycke. Om det minsta uns av dessa anklagelser var sanna, skulle jag verkligen inte vara värd vare sig det norska folkets eller något annat folks gästfrihet. Men jag är beredd att omedelbart besvara dessa anklagelser framför vilken offentlig tribunal som helst. Och jag åtar mig att bevisa att de som anklagar mig är de verkliga brottslingarna.

De flesta norska tidningar publicerade detta brev. Det ska påpekas att den norska pressen redan från början intog en misstänksam attityd gentemot Moskvarättegången. Martin Tranmael och hans kolleger hade tillhört Komintern tillräckligt nyligen för att känna till GPU och dess metoder! Dessutom var arbetarmassornas inställning helt och hållet till förmån för mig, sedan de skrämts upp av fascistattacken. Högerpressen hade tappat huvudet fullständigt. Dagen innan vidhöll den att jag handlade i hemligt samförstånd med Stalin för att förbereda en revolution i Spanien, Frankrike, Belgien och, naturligtvis, i Norge. Utan att ta tillbaka denna tes fortsatte den med att försvara Moskvabyråkratin mot mina terroristattacker...

Vi hade återvänt till Wexhall vid slutet av Moskvarättegången. Med ordboken i hand placerade jag ut Oslotidningarnas Tassrapporter på bordet. Jag kände mig som om jag befann mig i ett dårhus. Journalister belägrade oss – den norska telegrambyrån publicerade fortfarande samvetsgrant mina genmälen, som spreds ut över världen. Vid den tidpunkten hade två unga vänner, som tidigare varit mina sekreterare, anlänt: Erwin Wolf från Tjeckoslovakien och Jean van Heijenoort från Frankrike. De var till väldig hjälp för oss dessa hektiska och ängsliga dagar då vi väntade på två förkastelsesdomar, en om vad som hände i Moskva och den andra om vad som hände i Oslo.

Om de åtalade inte dömdes till döden skulle ingen kunna ta anklagelserna på allvar. Jag var övertygad om att alltihop skulle sluta framför exekutionsplutonen. Trots detta kunde jag knappt tro mina öron när jag hörde hallåmannen i Paris med darrande röst rapportera att Stalin hade fått alla de åtalade skjutna, bland dem fyra medlemmar av den gamla bolsjevikiska centralkommittén. Det var inte massakerns grymhet som överväldigade mig, hur grym den än var, denna tidsålder av krig och revolutioner är vår epok – vårt fädernesland i fråga om tid. Det som överväldigade mig var komplottens kallblodiga beräkning, maktclickens gangstermoral, i detta försök att bedra världsoptionen i en så massiv skala över hela jorden, i vår och kommande generationer.

”Kain-Dzjugasjvili [Stalin] har nått själva höjdpunkten av sitt öde”, sa jag till min fru efter den första minuten av bestörtning. Den internationella pressen reagerade med tydlig misstro mot Moskvarättegången. Sovjetunionens professionella vänner höll tyst, förvirrade. Inte utan svårigheter aktiverade Moskva det komplicerade nätverket av ”vänligt sinnade” organisationer under dess fullständiga eller delvisa kontroll. Sakta började den internationella förtalskampanjen komma igång, den var ytterst väloljad. Den huvudsakliga förmedlingsmekanismen var naturligt nog Kominterns apparat. Den norska kommunistiska tidningen, som bara en dag tidigare sett sig tvungen att försvara mig mot fascisterna, bytte plötsligt ton. Den krävde nu att

1 ”Öppet brev till Oslos polischef”, från augusti 1936.

jag skulle kastas ut, och framför allt att jag skulle tystas. Kominternpressens eget arbetssätt är välkänt. Den använder den återstående tiden efter att ha utfört Sovjetdiplomatins mindre omfattande uppgifter till att utföra GPU:s smutsigaste jobb. Telegraflinjerna surrade mellan Moskva och Oslo. Det allra första som måste göras var att hindra mig från att blottlägga komplotten. Dessa ansträngningar var inte förgäves. En plötslig omsvängning blev tydlig inom Norges ledande cirklar, en omsvängning som Arbeiderpartiet inte omedelbart blev medveten om, och senare inte förstod. Vi skulle snart bli varse de dolda skälen för denna förändring.

Den 26 augusti, samtidigt som åtta civilklädda poliser ockuperade gårdsplanen framför vårt hus, fick vi besök av polischef Askvig och en ämbetsman från den centrala passbyrån, som hade ansvar för att övervaka utlänningar. Dessa betydelsefulla besökare erbjöd mig att skriva på ett dokument med nya villkor för min vistelse i Norge: Jag skulle förbinda mig att inte skriva något mer om aktuella politiska frågor och att inte ge några intervjuer; jag skulle gå med på att all min post, både inkommande och utgående, skulle granskas av polisen. Utan att på minsta sätt anspela på Moskvarättegången nämnde det officiella dokumentet, som ett exempel på mina ogärningar, endast en artikel om fransk politik som hade publicerats i en amerikansk veckotidning, *the Nation*, och mitt öppna brev till chefen för kriminalpolisen, herr Sveen. Uppenbarligen tillgrip den norska regeringen första bästa förevändning för att dölja den verkliga orsaken till sin ändrade inställning. Först senare förstod jag varför de bad om min underskrift: Landets grundlag tillåter inte några inskränkningar i en individs frihet utan behörig rättslig åtgärd. Den genialiske justitieministern behövde endast fylla denna grundläggande lucka genom att erbjuda mig att frivilligt be om kedjor och handbojor. Jag vägrade kategoriskt.

Ministern informerade mig omedelbart om att hädanefter skulle varken journalister eller några mellanhänder eller tredje part över huvud taget tillåtas att träffa mig, och att regeringen inom kort skulle skaffa mig och min fru en annan bostad. Jag gjorde allt jag kunde, brevledes, för att få ministern att förstå vissa grundläggande sanningar: att kontroll av min litterära verksamhet inte låg inom en passbyråanställds jurisdiktion, att inskränkningar i min frihet att kontakta pressen vid en tidpunkt då jag var utsatt för uppsåtligt falska anklagelser, var detsamma som att ställa sig på samma sida som dem som anklagade mig. Allt detta var sant – men den sovjetiska legationen hade mer övertygande argument till sitt förfogande!

Följande morgon körde polisagenter mig till Oslo för förhör – fortfarande i egenskap av ”vittne” i fascistraidaffären. Undersökningsdomaren var knappast intresserad av fakta. Däremot ägnade han två timmar åt att fråga ut mig om mina politiska aktiviteter, mina kontakter, mina besökare. Därefter följde långa diskussioner om huruvida mina artiklar kritiserade andra regeringar. Det säger sig självt att jag inte ifrågasatte detta. Domaren slog fast att detta uppträdande stred mot de utfästelser jag hade gjort om att undvika alla handlingar som var fientliga mot andra stater. Jag svarade att det bara är i totalitära stater som regeringen och staten betraktas som samma sak. Demokratiska regimer betraktar inte kritik mot en regering som en attack mot staten. Vad skulle annars återstå av det parlamentariska systemet? Den enda förnuftiga tolkningen av min ursprungliga överenskommelse var att jag hade lovat att inte inlåta mig i någon illegal, hemlig aktivitet av något slag i Norge. Men jag kunde inte drömma om att jag, när jag bodde i Norge, inte i andra länder kunde publicera artiklar som på intet sätt stred mot lagarna i dessa länder. Domaren hade en annan uppfattning i denna fråga, eller åtminstone andra instruktioner – det var verkligen inte särskilt klart, men (som vi skulle få se) tillräckligt för att förorsaka att jag internerades.

Från rättssalen togs jag till justitieministern, som var omgiven av sina högsta tjänstemän. Åter erbjöds jag att underteckna samma dokument, fast med smärre justeringar, om godkännande

av polisövervakning, som jag hade vägrat skriva på dagen innan.

”Om ni vill arresterar mig”, sa jag, ”varför vill ni att jag ska ge mitt godkännande till det?”

”Men”, svarade ministern i en anda av djupsinnighet, ”mellan arrestering och fullständig frihet finns ett mellanläge.”

”Det kan bara vara en tvetydighet – eller en fälla; jag föredrar att bli arresterad!”

Ministern gick med på detta och gav de nödvändiga ordena på stående fot. Polismän förde bryskt Erwin Wolf åt sidan, som dittills hade gjort mig sällskap och som förberedde sig på att återvända tillsammans med mig. Fyra poliser, denna gång uniformerade, förde mig tillbaka till Wexhall. På gårdsplanen såg jag andra som knuffade ut van Heijenoort, som de höll fast i axlarna, från huset. Min fru kom ut, mycket upprörd. De höll mig inlåst i bilen medan de inne i huset förberedde min isolering från familjen Knudsen. Polisen ockuperade matsalen och skar av telefonledningen. På så vis blev vi fångar. Frun i huset gav oss våra måltider under övervakning från två polismän. Dörrarna till våra rum stod hela tiden på glänt. Den 2 september förflyttades vi till Sundby, en by i Storsand, omkring 35 km från Oslo, vid kanten av en fjord. Där skulle vi komma att tillbringa tre månader och tjugo dagar övervakade av tretton poliser. Vår brevväxling passerade Centrala passbyrån – som inte gjorde sig någon brådska. Ingen tilläts träffa oss. För att rättfärdiga denna procedur, som strider mot norsk grundlag, tvingades regeringen instifta en speciallag. Vad gäller min fru så fängslades hon utan ens något försök till förklaring.

Det verkade som om de norska fascisterna hade en seger att fira. I själva verket var det inte de som var segrarna. Hemligheten om min internering var enkel. Regeringen i Moskva hade hotat norsk handel med bojkott – och hade omedelbart givit konkreta exempel på allvaret i detta hot, skeppsredare belägrade ministrarna:

”Gör vad ni vill, men låt oss behålla Sovjetaffärerna.”

Landets handelsflotta, den fjärde största i världen, har ett avgörande politiskt inflytande, och skeppsredarna utövar detta – utan hänsyn till vilka som sitter i regeringen. Stalin utnyttjade utrikeshandelsmonopolet för att hindra mig att avslöja hans komplott. Norska finanskreter kom till hans hjälp. De socialistiska ministrarna rättfärdigade sig själva genom att säga: ”Hur som helst kan vi inte offra landets vitala intressen för Trotskijs skull!” Detta var orsaken till att jag arresterades.

Den 17 augusti, efter de sensationella avslöjandena av fascisterna, efter Moskvas anklagelser, skrev Martin Tranmael i *Arbeiderbladet* att ”Trotskij hålls, under sin vistelse i vårt land, strikt under de villkor som sattes för honom vid hans ankomst.” Men Tranmael var, i egenskap av ansvarig utgivare för denna tidning, mer insatt än någon annan i min litterära aktivitet – särskilt med de artiklar som inom några få dagar skulle förse passbyrån med material till sin rapport. Men knappt hade denna rapport godkänts av regeringen (som beställt den på Moskvas befallning) förrän Tranmael insåg att Trotskij var den store boven i dramat. Varför hade han inte tagit avstånd från sina tankar, eller åtminstone avstått från att uttrycka dem? Sedan kunde han i lugn och ro njutit frukterna av den norska demokratin.

Kanske kunde en liten historisk avstickare komma till pass här. Den 16 december 1928 kom en speciell enhet ur GPU till Alma Ata från Moskva för att kräva att jag skulle gå med på att avstå från all politisk aktivitet, och de hotade mig med tvångsätgärder om jag vägrade. Jag skrev till centralkommittén:

”Att kräva att jag avstår från all politisk aktivitet är att kräva att jag överger kampen för det internationella proletariats sak, en kamp som jag stött oavbrutet i trettiofem år – dvs från själva början av mitt medvetna liv ... Oppositionens historiska kraft härrör ur det faktum att, trots att den verkar svag just nu, tar den pulsen på den världshistoriska processen; den förutser framtiden och förbereder sig medvetet för den. Att avstå från politisk aktivitet vore att avstå från att förbereda sig för

framtiden ... i vårt skriftliga meddelande till Kominterns sjätte kongress förutsåg vi, Oppositionen, just det ultimatum som har ställts till mig idag. 'Endast en fullständigt demoraliserad byråkrati kan kräva att revolutionärer avstår från politisk aktivitet. Och endast föraktliga renegater skulle kunna gå med på ett sådant krav.' Jag har ingen anledning att ändra dessa ord."

Som svar på detta uttalande beslöt politbyrån att landsförvisa mig, och skicka mig till Turkiet. Jag fick alltså betala med att hamna i exil för min vägran att avstå från politisk aktivitet. Nu krävde den norska regeringen att jag skulle betala för min exil genom att avstå från politisk aktivitet. Nej, mina herrar Demokrater, det kan jag inte gå med på.

I brevet till centralkommittén som jag har citerat uttryckte jag min övertygelse att GPU förberedde sig på att fängsla mig. Jag tog fel. Politbyrån bestämde sig för förvisning. Men vad Stalin inte hade vågat göra 1928 gjorde den norska "socialisterna" 1936. De fängslade mig för att ha vägrat sluta med de politiska aktiviteter som utgör själva själen i mitt liv – det som ger en mening åt livet. Regeringens officiella organ rättfärdigade sig genom att säga att de dagar var förbi när stora personer i exil som Marx, Engels och Lenin kunde skriva vad de ville mot regeringarna i de länder som gav dem asyl. "Idag finns helt andra relationer som Norge måste ta med i beräkningen."

Att monopolkapitalismen obarmhärtigt övertrumfat demokratin och dess garantier är ovedersägligt. Ger inte Martin Tranmaels trista uttalande en glimt av hur Socialisterna planerar att utnyttja denna mycket missbrukade demokrati för att omvandla samhället? Dessutom måste man lägga till att det inte i något annat land än det "socialistiska" Norge skulle ha varit möjligt att håna de legala normerna med så mycket cynism! Vi internerades den 28 augusti; den 31 utfärdades en kunglig förordning som gav regeringen rätt att internera "icke önskvärda" utlänningar. Även om man medger att denna förordning är legal – vilket bestreds av många jurister – så hade vi under tre dagar fängslats godtyckligt och med tvång. Men detta var bara början – och saker och ting skulle utvecklas från dåligt till värre.

De första dagarnas internering framstod som en vilokur för oss jämfört med den nervösa spänningen under Moskvarättegångens vecka. Det var skönt att vara ensamma, utan nyheter, telegram, post eller telefonsamtal. Men från och med den dag vi fick de första tidningarna övergick interneringen i tortyr. Den roll som lögnen spelar i samhället är verkligen förbryllande! De enklaste fakta är de som oftast förvrängs. Jag syftar inte på betydelselösa förvrängningar som är resultat av motsättningar i samhället, mindre osämja eller psykologiska egendomligheter. Oändligt mycket mer betydelsefulla är de lögner som sprids av regeringens mäktiga apparat, som kan nå var och en, överallt. Vi hade redan sett detta under kriget – när totalitära regimer ännu inte existerade. På den tiden innehöll själva lögnen ett element av diletterantism och ängslighet. Vi ligger långt ifrån detta stadium idag i vår era av absolut lögn, den fullständiga och totalitära lögnen, som sprids av radio- och tidningsmonopolen för att låsa in samhällsmedvetandet.

Vi berövades faktiskt radion under den första veckan som vi hölls inspärrade. Vi hade satts under uppsikt av chefen för den centrala passbyrån, herr Konstad, som den liberala pressen ohövligen nog kallade halvfascist. Utöver detta nyckfulla godtycke hade han ett extremt provokativt sätt att göra saker. Inriktad på att hålla fast vid polismetoder kände herr Konstad att radio inte passade in i regler för internering. Inte desto mindre vann de liberala tendenserna i regeringen och vi fick en radio.

Beethoven var till stor glädje för oss, men musiken var en sällsynthet. Oftast var vi tvungna att lyssna till Goebbels, Hitler eller någon vältalare i Moskva. Våra små rum med lågt i tak fylldes omedelbart med en skitig störtflod av lögner. Demagogerna i Moskva ljög på olika språk vid olika tider på dygnet – alltid i samma ämne: De förklarade hur och varför jag hade organiserat mordet på Kirov. (Jag hade inte ägnat Kirov fler tankar under hans livstid än åt

någon general i Kina, vilken som helst.) Talaren, i varierande grad befriad från kunskaper och talang, tog sig igenom en ändlös rad av meningar, vars enda röda tråd utgjordes av lögnen. ”Tillsammans med Gestapo planerar Trotskij att störta demokratin i Frankrike, skapa en seger för Franco i Spanien, krossa socialismen i Sovjetunionen och framför allt att beröva oss vår store ledare, vår geniale man, vår älskade...” Talarens röst var dyster, men samtidigt ändå oförsämnd. Uppenbarligen hånade denna löpande band-lögnare Frankrike, Spanien och socialismen. Han tänkte på sitt levebröd. Att lyssna på detta några få minuter blev outhärdligt smärtsamt. Efteråt frågade vi oss själva åtskilliga gånger förlägna: kan den mänskliga rasen verkligen bli så korkad? Och lika ofta upprepade min fru och jag denna mening: ”Vi kan ändå inte tro att de kan vara så låga.”

Stalin brydde sig inte ett dyft om trovärdighet. I detta avseende hade han fullständigt tagit till sig fascismens psykologiska teknik, som består av kvävande kritik under en tät filt av upprepade lögner. Skulle vi vederlägga, klarlägga lögnerna? Det fanns ingen brist på underlag för att göra detta. Bland våra dokument och i våra minnen hade min fru och jag väldiga mängder med fakta för att smula sönder lögnerna. Dygnet runt, i varje ögonblick kunde vi minnas fakta, hundratals fakta, tusentals fakta, som vart och ett utplånade någon anklagelse eller något ”frivilligt erkännande.” Jag hade i Wexhall, tre dagar innan vi internerades, dikterat en pamflett på ryska om Moskvarättegången. Nu hade jag inte längre någon sekreterarhjälp; jag måste skriva allting för hand. Men detta var inte den största svårigheten. Medan jag noterade mina vederläggningar och noggrant angav vilka källor jag citerade, fakta, datum, mumlade jag inom mig hundratals gånger: ”Men är det inte skamligt att besvara sådana avskyvärda anklagelser?” – tryckpressar över hela världen rullade med högsta hastighet och spred nya och apokalyptiska lögner via miljoner tidningar, och Moskvas talesmän förgiftade etern.

Vilket öde skulle drabba min pamflett? Skulle den tillåtas lämna landet? Dubbelheten i vår situation var särskilt svår. Statsministern och justitieministern lutade tydligt mot ett fullständigt fängslande. De övriga ministrarna fruktade att den allmänna opinionen skulle vara emot detta. Alla frågor jag ställde för att försäkra mig om vilka rättigheter jag hade förblev obesvarade. Om jag åtminstone hade vetat att allt litterärt arbete var förbjudet för mig, inklusive allt självförsvar, skulle jag för stunden lagt armarna i kors och läst Hegel – där stod han, mitt i bokhyllan. Men regeringen förbjöd mig ingenting – inte i klara och tydliga ordalag. Den begränsade sig till att konfiskera de manuskript jag skickade till min advokat, min son, mina vänner. Efter ett hårt arbete med att färdigställa ett dokument var jag tvungen att otåligt invänta ett svar från min adressat. Det gick en vecka, ibland två. Sedan kunde ett litet polisbefäl dyka upp vid middagstid med ett papper undertecknat ”Konstad”, med beskedet att brev eller dokument av det eller det slaget inte skulle vidarebefordras. Ingen förklaring – ingenting mer än en namnteckning. Men vilken underskrift! Den är värd att återge här, i hela sin ursprungliga storslagenhet.

Man behövde inte vara grafolog för att se i vilka händer regeringen lagt vårt öde!

Men herr Konstad utövade endast kontroll över vårt andliga liv – radio, brevväxling, tidningar. Vi själva låg i händerna på två högt uppsatta polisbefäl, herrarna Askvig och Jonas Lie. Den norske författaren helge Krog, vars omdöme man kan lita på, kallar dem båda fascister. De uppförde sig bättre än Konstad. Men den politiska aspekten av allt detta förändras inte ett dugg av detta faktum. Fascister försöker angripa min bostad. Stalin anklagar mig för att vara lierad med fascisterna. För att hindra mig från att vederlägga hans lögner lyckas han få mig fängslad av sina demokratiska bundsförvanter. Och resultatet är att de låser

in oss, min fru och mig, under övervakning av tre fascistiska funktionärer. Ingen schackspelare skulle i sin vildaste fantasi kunna fantisera ihop en bättre placering av pjäserna.

Icke desto mindre var det omöjligt för mig att underkasta sig sådana avskryvda anklagelser. Vad var möjligt för mig att göra? Jag kunde försöka stämma de norska stalinisterna och fascisterna som hade förtalat mig i pressen, för att i rätten bevisa att Moskvas anklagelser var falska. Men som svar på mitt försök stiftade regeringen den 29 oktober ännu en speciallag som gav justitieministern befogenhet att neka ”internerade utlänningar” all tillgång till rättssystemet. Ministern var inte sen att utnyttja denna rättighet. Den första olagligheten tjänade på detta vis till att rättfärdiga den andra.

Varför valde regeringen en så skandalös linje? Fortfarande av precis samma anledning. Oslos obetydliga ”kommunistiska” tidning, som bara några dagar tidigare hade överöst den socialdemokratiska regeringen med bevis på sin underdånighet, riktade de mest våldsamt arroganta hot mot denna regering: Trotskijs attack mot ”de sovjetiska domstolarnas prestige” skulle medföra de värsta ekonomiska konsekvenserna för Norge! De sovjetiska domstolarnas prestige? Men denna kunde bli lidande endast om jag lyckades att inför den norska domstolen bevisa falskheten i Moskvas anklagelser. Det var exakt detta som Kreml var skräckslaget för.

Jag försökte få dem som förtalat mig ställda inför rätta i andra länder, i Tjeckoslovakien, i Schweiz. Resultatet lät inte vänta på sig: Justitieministern informerade mig den 11 november i ett ohövtligt brev (Norska socialdemokratiska ministrar tycks ha för sig att ohövlighet är en symbol för makt), att jag hade förbjudits att vidta rättsliga åtgärder, överallt. För att tillvarata mina rättigheter i ett annat land måste jag först ”lämna Norge”. Dessa ord innehöll ett knappt dolt hot om utvisning – om leverans till GPU. Och det är den tolkning jag gav detta dokument i ett brev till min franske advokat, Gerard Rosenthal. Den norske censorn tillät detta brev att passera, och gav på så vis tyngd åt dess andemening. Bestörta började mina vänner att knacka på varje dörr i sitt sökande efter ett visum för mig. Resultatet av deras ansträngningar var att dörrarna till det avlägsna Mexiko öppnades för mig. Men vi ska återkomma till detta.

Hösten var dimmig och regnig. Det är svårt att beskriva stämningen i Sundby: ett trähus, av vilket hälften ockuperades av storvuxna, flegmatiska poliser som rökte pipa, spelade kort och vid middagstid gav oss tidningar till brädden fyllda med förtal, eller medelanden från Konstad med sin obligatoriska underskrift. Vad skulle hända härnäst? Redan den 15 september försökte jag via pressen förbereda den allmänna opinionen på att Stalin, efter den första rättegångens politiska fiasko, skulle tvingas att iscensätta en andra. Jag förutspådde att GPU denna gång skulle försöka flytta centrum för sammansvärjningen till Oslo. Jag försökte på detta sätt blockera denna väg för Stalin, att förhindra honom att anordna en ny uppsättning, kanske att rädda de anklagade. Förgäves! Mitt meddelande beslagtogs. Jag skrev i form av ett brev till min son; ett svar på den brittiske advokaten Pritts sykofantiska¹ pamflett. Men eftersom ”His Majesty’s counsellor” entusiastiskt försvarade GPU, såg sig den norska regeringen tvungen att försvara Mr. Pritt, och mitt arbete konfiskerades. Jag skrev till Internationella fackföreningsfederationen och påminde dem bland annat om det tragiska öde som drabbat den tidigare ledaren för de sovjetiska fackföreningarna, Tomskij, och krävde kraftfulla åtgärder från deras sida. Justitieministern konfiskerade detta brev. För varje dag drogs snaran åt. Efter en kort tid berövade de oss våra promenader utomhus. Inga besökare tilläts. Censorerna höll kvar våra brev, till och med telegram, i en vecka eller längre. I intervjuer i pressen attackerade vissa ministrar grovt dem som de höll inspärrade. Helge Krog, författaren, noterar att regeringen verkade alltmer antagonistisk mot mig, och tillägger: ”Det är inte ovanligt att människor blir fientliga mot dem de har behandlat illa, mot dem de har skuldkänslor inför...”

När jag ser tillbaka på denna tid av husarrest, måste jag säga att jag aldrig, någonstans, under

1 Ung. ”baktalande” – *Red ann*

hela mitt liv – och jag har genomlevt en hel del – blivit förföljd med så mycket ömklig cynism som från den norska ”socialistiska” regeringen. Under fyra månader höll dessa ministrar mig i ett strygrepp för att hindra mig att protestera mot det kanske största brott som historien känner till, samtidigt som de dröp av demokratiskt hyckleri.

Bakom lyckta dörrar

(11 december 1936)¹ Ursprungligen hade regeringen planerat att fascistgänget som bröt sig in i mitt hem skulle ställas inför rätta två veckor innan valet: rättegången kunde ha blivit ett trumfkort under valkampanjen. Regeringstidningarna uppgav gång på gång att angriparna kunde dömas till flera års fängelse. Men när min hustru och jag spärrades in, så sköt regeringen upp rättegången till efter valet, och justitieministern betraktade bara affären som ”ett pojkstreck”. Så mycket för lagens och rättvisans okränkbarhet!

Fallet kom upp inför distriktsdomstolen i Drammen. 11 december blev jag kallad som vittne. Regeringen visste att den inte kunde förvänta sig att höra något välvilligt från mig, varken om sig själv eller dess allierade i Moskva, och yrkade bestämt att rättegången skulle hållas inför lyckta dörrar. Förståeligt nog mötte den inget motstånd i denna fråga. De svarande, typiska deklarerade ungdomar ur småbourgeoisin, befann sig på fri fot. I egenskap av ”vittne” och målsägare kom jag till domstolen omgiven av ett följe bestående av ett dussintal polismän.

Åskådarläktaren var tom, och poliserna satte sig där. Den nattliga kuppens ömkliga hjältar satt till höger om mig. De lyssnade på mig med outröttlig uppmärksamhet. Bänkarna på min vänstra sida upptogs av arton jurymedlemmar - arbetare och småborgare. Längst bak satt ett flertal höga tjänstemän.

De lyckta dörrarna gjorde att jag kunde besvara alla frågor helt fritt. Trots att jag gav domstolens ordförande flera möjligheter, avbröt han inte mig en enda gång under förhöret, som med översättningen från tyska varade nästan fyra timmar. Jag har ingen stenografisk utskrift av rättegångsförhandlingarna, men kan gå i god för att texten är nästan bokstavig. Jag skrev ut den omedelbart efteråt, utifrån ett på förhand förberett utkast. Jag talade under ed. Jag tar fullt ansvar för vad jag sa. Den norska ”socialistiska” regeringen krävde lyckta dörrar. Jag tänker öppna både dörrar och fönster.

Upphovsmannen till interneringen

Efter rutinfrågorna inledde fascisternas advokat, herr W, förhöret.

Advokat W: Vilka villkor fick vittnet när han kom till Norge? Har vittnet hållit överenskommelsen? Vad var orsaken till hans internering?

Trotskyj: Jag gick med på att inte ingripa i norsk politik och inte delta i fientliga aktiviteter riktade mot andra länder. Jag har uppfyllt dessa villkor oklanderligt. Den centrala passbyrån har tvingats medge att jag inte har blandat mig i landets angelägenheter. Vad gäller andra länder har min verksamhet varit publicistisk. Förvisso är allt jag skriver av marxistisk karaktär och följaktligen revolutionärt. Men när regeringen, som själv ibland åberopar Marx, gav mig visum så var den medveten om mina uppfattningar. Mitt arbete och mina artiklar publiceras alltid under mitt namn och har inte på något sätt varit föremål för några lagliga åtgärder.

Advokat W: När justitieministern besökte vittnet i Wexhall, förklarade han då inte den exakta innebörden i de villkor han gick med på?

Trotskyj: Kort efter min ankomst besökte faktiskt justitieministern mig. Han åtföljdes av det Norska arbetarpartiets ledare Martin Tranmael, och herr Kolbjørnsen, som är redaktör för deras tidning. Med ett försagt leende sa ministern, att han hoppades att min verksamhet inte skulle innehålla ”taggar” (*Stachel*) riktade mot andra stater. Jag tyckte inte att ordet ”taggar” var särskilt klart, men eftersom ministern talade ganska dålig tyska, drev jag inte frågan

1 11 december framträdde Trotskyj inför rättegången mot de fascistiska inbrottsstjuvar som hade brutit sig in i hans hem i Hønefoss. Justitieminister Lie tömde rättsalen på åskådare och journalister. Rättens ordförande lät Trotskyj tala i fyra timmar oavbrutet, och Trotskyj var så osäker på om han någonsin skulle få chansen att redogöra för sitt fall offentligt igen att han tog chansen att göra det även bakom lyckta dörrar.

vidare. I grund och botten kan situationen sammanfattas så här: de reaktionära brackorna inbillar sig att jag planerar att göra Norge till bas för att anstifta komplotter, skeppa in vapen, etc. På dessa punkter kan jag med gott samvete lugna herrar brackor och ”socialister”, liksom alla andra. Men jag kunde inte tänka mig att de förbjudna ”taggarna” skulle gälla politisk kritik. Jag betraktar Norge som ett civiliserat och demokratiskt land - och skulle inte ens idag vilja ändra denna uppfattning.

Advokat W: Varnade inte justitieministern vittnet för att han inte fick publicera artiklar om aktuella politiska frågor?

Trotskyj: En sådan tolkning skulle ha förefallit opassande för ministern. Jag har varit politisk skribent i fyrtio år. Det är mitt yrke, medlemmar i juryn och herrar domare, och detta yrke är min tillvaros väsen. Kanske regeringens pris för att ge mig visum var att jag skulle avsäga mina övertygelser och min rätt att uttrycka dem? Nej, regeringen förtalar sig själv i efterhand. Dessutom bad herr Kolbjörnsen, omedelbart efter justitieministerns något mystiska anmärkning om ”taggar”, om en intervju för *Arbeiderbladet*. På skämt frågade jag justitieministern: ”Men kommer inte intervjun att betraktas som att jag blandar mig i norsk politik?” Ministern svarade med just dessa ord: ”Nej. Vi har gett dig visum, vi måste göra dig känd för allmänheten.” Det verkade klart nog. I närvaro av Martin Tranmael och justitieministern, och med deras tysta medgivande, avslöjade jag då att den sovjetiska regeringen hade givit kriminell hjälp till Italien under kriget mellan Italien och Etiopien,¹ att regeringen i Moskva allmänt sett hade blivit en konservativ faktor, att den härskande kasten i Moskva systematiskt förfalskar historien för att ge sig själv en mer tilltalande plats i den, att det är oundvikligt med krig i Europa om inte revolutionen förhindrar det - och många andra saker. Jag tvivlar på att det går att hitta några rosor i *Arbeiderbladets* intervju, som publicerades 26 juli 1935, men den saknar inte taggar!

Tillåt mig också att påminna om att min självbiografi hade publicerats några månader tidigare av Arbeiderpartiets förlag. I förordet till denna bok fördömer jag skoningslöst kulturen av den ofelbara ”ledaren”, Stalins och hans klicks bonapartistiska diktatur, och pekar på behovet att störta den byråkratiske kasten. På dessa sidor säger jag vidare att kampen mot den sovjetiska bonapartismen är orsaken till min tredje landsförvisning. Med andra ord, om jag gick med på att avsäga mig denna kamp, så skulle jag inte behöva Norges gästfrihet. Och det är inte allt, medlemmar i juryn och herrar domare! 21 augusti, en vecka innan min internering, publicerade *Arbeiderbladet* en lång intervju med mig på första sidan, med rubriken, ”Trotskyj visar att anklagelserna i Moskva är ett hopkok av lögn”. Det är förvisso sannolikt att regeringsmedlemmarna läste mina avslöjanden av Moskvas förfalskningar. Beslutet att internera mig, som togs en vecka senare, åberopade inte denna intervju om aktuella frågor, som bara bestod av ”taggar”, utan äldre artiklar av mig som hade publicerats i Frankrike och USA.

Bluffen är uppenbar. Jag kan dessutom åberopa uttalandet från utrikesminister Koht, som vid ett valmöte omkring tio dagar innan jag internerades sa att ”det inte finns något tvivel om att regeringen kände till att Trotskyj skulle fortsätta att skriva politiska artiklar. men ansåg det vara sin plikt att förbli den demokratiska principen om asylrätt trogen.” Herr Kohts tal publicerades av regeringens officiella organ. Ni har alla läst det. Utrikesministerns officiella uttalande tillbakavisar bestämt justitieministern. För att i sista minuten dölja sanningen för allmänheten har justitieministern (från mina sekreterare) beslagtagit det brev där jag skrev om den första intervju som jag, i samarbete med honom, hade givit pressen. Han har brutalt utvisat mina två medarbetare från Norge. Varför? De är inte ens emigranter. Deras pass är i

1 Eftersom kriget mellan Italien och Etiopien inte bröt ut förrän i oktober 1935, så kan inte Trotskyj ha sagt detta i juli 1935. Antingen minns Trotskyj fel, eller så är det ett fel i översättningen från tyska till franska, varifrån den engelska översättningen gjordes.

ordning. Och - vilket är ännu mycket viktigare - de är personer med otadlig karaktär.

Medlemmar i juryn, när den norska regeringen gav mig asyl så gillrade de en fälla för mig. Jag kan inte uttrycka det på något annat sätt. Är det inte fullkomligt skandalöst att en byrå som är utsedd att kontrollera pass - pass! - ska kontrollera min vetenskapliga och litterära verksamhet - och till på köpet i andra länder? Om herrar Tryggve Lie och Konstad hade fått bestämma så skulle varken *Kommunistiska manifestet*, eller *Kapitalet* eller några andra klassiska revolutionära verk någonsin ha sett dagens ljus, eftersom de skrevs av politiska emigranter. Det värsta exempel på min livsfarliga verksamhet som regeringen kan åstadkomma är en artikel som publicerades lagligt i Frankrike och i den borgerliga tidningen *The Nation* i USA. Jag är övertygad om att varken Leon Blum eller USA:s president har begärt att passbyråns ledning ska ingripa mot mina artiklar. Det är Moskva som har begärt att åtgärder ska vidtas mot mig, men den norska regeringen vägrar erkänna det för att inte medge sitt eget beroende. Och det är därför den har rättfärdigat sitt agerande med det här hyckleriet.

Advokat W: Vilken inställning har vittnet till Fjärde internationalen?

Trotskyj: Jag stöder den. I viss mening är jag initiativtagare till denna internationella strömning, och jag tar fullt ansvar för den.

Advokat W: Så då är vittnet engagerad i praktiskt revolutionärt arbete?

Trotskyj: Det är inte lätt att skilja teori från praktik, och det är ingalunda min avsikt. Men villkoren för mitt liv i det "demokratiska" Europa gör att jag, till min stora förtvivlan, inte kan delta i det praktiska arbetet. När Fjärde internationalens konferens som hölls förra sommaren i min frånvaro valde in mig i sin byrå (och det måste jag säga var mer en hederspost än en praktisk titel), så avsåg jag mig brevlades denna ära - just för att inte ge personer av typen Konstad i olika länder chansen att sprida polisskvaller.

Vad gäller den reaktionära pressens sagor, som anklagar mig för att ha underblåst uppror i Spanien, strejker i Frankrike och Belgien etc, så kan jag bara rycka på axlarna. Om sanningen ska fram, så togs initiativet till upproret i Spanien av de svarandes och deras advokats politiska trosfränder. Om jag kunde resa till Spanien för att ägna mig åt praktiskt arbete, så skulle jag förvisso göra det direkt. Jag skulle med glädje göra allt för att hjälpa de spanska arbetarna att besegra och krossa fascismen. Det är min stora olycka att vara begränsad till att skriva artiklar och ge råd brevlades när enskilda personer eller grupper ber om det.

Vad vill egentligen den fascistiska advokaten? Vi står inför en domstol, inför en institution som har skapats för att bestraffa brott mot lagen. Har jag brutit mot lagen? Vilken lag? Jurymedlemmar, ni känner alla till att en annan fascistisk advokat, herr H, begärde att domstolen skulle inleda en rättslig utredning av min verksamhet, om den var litterär eller terroristisk. Denna begäran har avslagits två gånger. Statsåklagare Sund, som bevakar lagen i detta land, förklarade för pressen att det material han har tillgång till inte gör det möjligt honom att vare sig anklaga mig för överträdelser av lagen eller inleda en rättslig utredning. Detta uttalande är daterat 20 september, fem veckor efter Moskvarättegången, nästan en månad efter min internering. Jag måste betyga min vördnad för åklagare Sunds mod och ståndaktighet! Hans uttalande uttrycker misstro mot anklagelserna i Moskva och fördömer de åtgärder som den norska regeringen har vidtagit mot mig. Och det tycker jag räcker.

Advokat W: Känner vittnet igen detta brev och vet han vem som skrev det?

Trotskyj: Det är ett brev som jag dikterade till mina sekreterare, och det blev uppenbarligen - ursäktat uttrycket - stulet av de svarande under deras oinbjudna besök hos mig. I texten, som är svar på en fråga, uttrycker jag min uppfattning om en viss herr X, som jag känner, går att lita på eller ej. Jag begränsar mig - även denna gång - till att ge råd.

Advokat W (ironiskt): Bara råd? Är det inte lite mer än ett råd?

Trotskyj: Ni menar, en order? (*Advokaten nickar.*) I nazistiska partier beslutar och ger ”ledaren” order - som inte går att bestrida, till och med när det handlar om att bryta sig in hos någon på natten. Den degenererade Kommunistiska internationalen har anammat denna vana. Passiv lydnad och dyrkan av den skapar slavar och lakejer, inte revolutionärer. Jag styr inga institutioner, jag är ingen hövding som har helgats av Herren. Mina råd är alltid ytterst försiktiga och relativa - det är inte lätt att väga in alla faktorer på avstånd - och de godtas av personer utifrån hur övertygande de är. De unga personer som stal detta brev från mig hoppades uppenbarligen att de i mina arkiv skulle hitta bevis på sammansvärjningar, revolutioner och andra missgärningar. Dåliga politiska kunskaper är en dålig rådgivare. Mina brev innehåller inget annat än vad som står i mina artiklar. Mina arkiv kompletterar min journalistiska verksamhet utan att på minsta sätt motsäga den. Även de som försöker anklaga mig -

Rättens ordförande: Ni anklagas inte för någonting. Ni befinner er här i egenskap av vittne.

Trotskyj: Det vet jag mycket väl, ers höghet, men herr W -

Advokat W: Vi riktar inga anklagelser, vi begränsar oss till att försvara oss.

Trotskyj: Givetvis. Men ni försvarar ett nattligt angrepp mot mig genom att utnyttja och förstora allt möjligt förtal mot mig, oavsett källa. Jag försvarar mig mot *den* sortens ”försvar”.

Rättens ordförande: Det är er fulla rätt. Ni kan vägra att besvara frågor som kan skada era egna intressen.

Trotskyj: Det finns inga sådana frågor, ers höghet. Jag är beredd att besvara varenda fråga som någon vågar ställa till mig, oavsett vilken sida de kommer från. Jag är inte intresserad av lyckta dörrar. Långt därifrån! Jag betvivlar att det någonsin tidigare i historien har funnits en lika mäktig apparat för att tillverka förtal som den som riktar sig mot mig. Detta organ har en budget på flera miljoner. Herrar fascister och så kallade kommunister hämtar sina anklagelser från samma källa: GPU. Vi kan se hur de samarbetar i varje steg och i synnerhet under denna rättegång. Mina arkiv är ett av de bästa argumenten mot alla insinuationer och förtal mot mig.

Rättens ordförande: Var vänlig och specificera er.

Trotskyj: Låt mig gå in lite i detalj. Arkiven rörande min verksamhet [före] januari 1928 befinner sig i ett annat land. Det finns ganska få gamla dokument. Men jag har tillgång till alla brev som jag har fått under de senaste nio åren och kopior på alla mina svar (och det rör sig om tusentals brev). Jag kan närsomhelst ställa dessa till en opartisk kommissions förfogande, till vilken domstol som helst. Det finns inga luckor i brevväxlingen, och inte heller några tomrum. Den utvecklar sig från en dag till en annan, är oklanderligt fullständig, och uttrycker genom att vara så kontinuerlig hela mitt tänkande och all min verksamhet. Den lämnar inget utrymme för förtal.

Låt mig ge ett exempel som jag har lånat från ett område som är välbekant för medlemmarna i juryn. Tänk er en gudfruktig man som hela sitt liv strävar efter att leva i enlighet med bibeln. Vid en speciell tidpunkt händer det sig att hans fiender, med hjälp av falska dokument eller falska vittnesmål, anklagar honom för att i hemlighet vara indragen i spridandet av antireligiös propaganda. Vad skulle denna baktalade man säga? ”Här har ni min familj, mina vänner, mitt bibliotek, min brevväxling från flera år, här är hela mitt liv. Läs alla brev som jag har skrivit till alla möjliga människor om alla möjliga ämnen. Fråga de hundratals människor som jag har träffat under många år, så kommer ni att bli övertygade om jag inte kan ha varit indragen i någon verksamhet som står i direkt motsättning till min personlighet, till alla mina moraliska normer.” Detta argument vore övertygande för varje ärlig och förnuftig person.

(*Rättens ordförande och flera personer i juryn nickar instämmande.*) Min situation liknar den som jag just har beskrivit.

Under 40 år har jag i ord och handling försvarat den revolutionära marxismens teorier. Jag vågar påstå att min trohet mot denna filosofi har bevisats av hela mitt liv, och mer exakt av den situation jag befinner mig i idag. Denna trofasthet mot mina övertygelser har skaffat mig många fiender. För att minska inflytandet från mina uppfattningar, vilka mer och mer bekräftas av det som sker i vår tidsepok, försöker mina fiender fläcka ner min karaktär: de tillskriver mig individuell terrorism, eller - ännu värre - kontakter med Gestapo. Här övergår den giftiga illviljan i dumhet. Var och en som kan tänka själv, som känner till mitt förflutna och mitt nuvarande, behöver inte undersöka dessa svinaktiga anklagelser. För de som undrar eller tvivlar, föreslår jag att de förhör ett stort antal vittnen, studerar de viktigaste politiska dokumenten, i synnerhet mina arkiv från den period som GPU försöker smutsa ner. GPU känner mycket väl till hur viktiga mina arkiv är, och har inga som helst samvetsbetänkligheter över vilka sätt de kan använda för att få tag på dem.

Rättens ordförande: Vad är GPU? Medlemmarna i juryn kanske inte känner till innebörden i detta ord.

Trotskij: GPU är Sovjetunionens politiska polis. En gång i tiden var det folkrevolutionens försvar, men nu har det blivit sovjetbyråkratins försvar mot folket. Byråkratins hat mot mig beror på min kamp mot deras vedervärdiga privilegier och kriminella diktatur. Och denna kamp är kärnan i det som kallas "trotskism". För att göra mig försvarslös mot förtalet, försöker GPU lägga vantarna på mina arkiv, oberoende om de måste stjäla dem, bryta sig in i hus eller mörda.

Rättens ordförande: Vad har du för bevis för det?

Trotskij: 10 oktober i år skrev jag, för andra eller tredje gången, till min son i Paris: "Jag är säker på att GPU kommer att göra allt, till och med det omöjliga, för att få tag på mina arkiv. Jag vill att du omedelbart placerar dokumenten i Paris hos något vetenskapligt institut, kanske [Parisavdelningen av] Hollands Samhällshistoriska institut, eller ännu hellre någon amerikansk institution."¹

Knappt hade min son överlämnat delar av dessa papper till Samhällshistoriska institutet innan det blev plundrat. Brottslingarna använde en skärbrännare för att ta sig igenom en dörr, arbetade i lokalerna större delen av natten, gick igenom alla hyllor och tog ingenting - ingenting, inte ens en del pengar som hade blivit kvarlämnade - förutom 81 kg papper som tillhörde mig. Deras metod är lika avslöjande som om GPU:s chef hade lämnat sitt visitkort på platsen. Samtliga franska tidningar - naturligtvis utom *l'Humanité*, som är GPU:s officiella organ - uttryckte (antingen öppet eller fördolt) övertygelsen att detta brott hade begåtts på order från Moskva. Som en hyllning till GPU:s teknik förkunnade Parispolisen att franska inbrottstjuvar inte har tillgång till så sofistikerade verktyg. Av en slump hade GPU:s agenter alltför bråttom: den första sändningen papper till Samhällshistoriska institutet omfattade bara ungefär en tjugondel av dokumenten i Paris, och framförallt gamla tidningar som bara var av historiskt intresse. Lyckligtvis fick tjuvarna bara tag på några få brev. Men de kommer inte att nöja sig med det. Jag väntar fler, mer energiska angrepp, kanske till och med här i Norge. Hursomhelst vill jag uppmärksamma domarna på det faktum att GPU bröt sig in i och plundrade ställen som innehöll mina arkiv kort efter det att jag namngav Samhällshistoriska institutet i ett brev som gick igenom passbyrån. Har jag inte rätt att anta att GPU har agenter i

1 Min sons edliga skriftliga försäkran till förhöret 19 november 1936 informerade mig att han redan hade överlämnat delar av mina arkiv till Samhällshistoriska institutet innan han fick mitt brev från 10 oktober. Min son hade vidtagit denna åtgärd på grund av mina tidigare brev, där jag flera gånger (om än mindre kategoriskt) hade uttryckt samma farhågor. - Trotskijs anmärkning.

den norska byrån som kontrollerar min korrespondens? Om så är fallet blir kontrollen en direkt medbrottsling till inbrottsstjuvarna. Den bravad som Stalins agenter utförde i Paris fick mig för första gången att fundera på om dessa herrar (*pekar mot de svarande*) kanske också tillhör GPU...

Rättens ordförande: På vad grundar du denna misstanke?

Trotskyj: Jag har bara lagt fram ett antagande. Jag har mer än en gång frågat mig: vem gav dessa unga män idén att göra en räd mot mitt hus? Vem försåg dem med högteknologiska instrument, som armén använder, för att övervaka mina telefonsamtal? Som de senaste valen visade är de norska nazisterna fortfarande en obetydlig grupp. Först trodde jag att det var Gestapo som letade efter något, att Gestapo på detta sätt försökte hitta mina politiska vänner i Tyskland. Jag anser fortfarande att de helt säkert var inblandade i denna affär.

Rättens ordförande: Och vad har du för grund till det?

Trotskyj: Flera veckor innan kuppen besökte fascister flera gånger vår gård och till och med vårt hus, och låtsades vara spekulanter på huset. Flera gånger väckte deras inställning mitt intresse: när de mötte mig på gården eller i huset låtsades de inte se mig, och vågade inte hälsa på mig. Allmänt sett står dessa unga personers mod inte i proportion till deras illvilliga planer, och det var det som fick dem överge sin uppgift inför en ung flickas, Hjordis Knudsens, motstånd. Några dagar innan kuppen visade sig en främling klädd i Tyroler-kläder på vår gård, och när han såg mig vände han genast om. När vi frågade vad han letade efter, svarade han dumt: ”Jag vill köpa bröd”, och presenterade sig som en österrikisk turist. Men en österrikare som råkade vara gäst hos oss, sa senare efter att artigast ha avvisat honom, ”Den så kallade österrikaren talar tyska med nordtysk accent.” Jag tvivlar inte, medlemmar i juryn, på att denna turist med misstänkt utseende hade som uppgift att förbereda kuppen.

Den huvudanklagade, R H: Han var en turist från Mecklenburg som bar knäbyxor från Tyrolen. Han var inte mer än 18 år gammal. Han hade ingenting med vår plan att göra. Vi stötte på honom av en slump på hotellet...

Trotskyj: Utmärkt. Den svarande medger att han har varit i kontakt med mannen från Mecklenburg som, av någon för oss okänd anledning, låtsades komma från Österrike. Vad gäller denna turist ålder, så var han inte under 23 år. Det fanns ingen anledning för honom att komma till vårt hus för att köpa bröd när det finns bagerier. Ni stötte på honom på hotellet av en slump? Det tror jag inte på. Jag hävdar att de enda sanna ord som den svarande sa är ”knäbyxor från Tyrolen”. Fascisterna, i synnerhet de tyska fascisterna, har visat hur mycket de hatar mig. När den franska pressen förde sin kampanj mot mig fick den sitt viktigaste material från Tyskland. När Gestapo hittade en bunt av mina gamla brev i Berlin, så klistrade Goebbels affischer över hela landet som fördömde min kriminella verksamhet. Mina politiska vänner i Tyskland har dömts till dussintals år i fängelse.

Advokat W: Hur länge sedan är det?

Trotskyj: De arresteras och döms hela tiden, och inget har ändrat sig i detta avseende under de senaste månaderna. Från mina första år i landsflykt har jag flera gånger i mina skrifter pekat på att Kommunistiska internationalens politik i Tyskland skulle leda till seger för nazisterna. På den tiden var den ökända teorin om ”tredje perioden” på modet. Stalin hade uttalat denna uppfattning: ”Socialdemokratin och fascismen är tvillingar och inte varandras motsatser.” Av de två ansågs socialdemokratin vara den farligaste fienden. Under sin kamp mot socialdemokratin stödde till sist stalinisterna Hitler (under folkomröstningen i Preussen).¹

1 1931 krävde nazisterna en folkomröstning för att upplösa den preussiska Lantdagen (parlamentet). Det skulle innebära att man kastade ut den socialdemokratiska regeringen i en stat där majoriteten av Tysklands befolkning bodde. Till en början slöt stalinisterna upp sida vid sida med socialdemokraterna mot fascisterna,

Tredje internationalens hela politik var inget annat än en rad brott. Jag krävde gång på gång en enhetsfront med socialdemokratin, att det skulle skapas en arbetarmilis, verkliga och inte teatraliska aktioner mot reaktionens väpnade band. Man hade mycket väl kunna ställa Hitlers rörelse schack matt 1929-32. Men då hade det krävts en politik av revolutionärt försvar, inte byråkratisk dumhet eller tomma hot. Nazisterna följde mycket noga splittringen inom arbetarklassen och insåg helt klart vilken fara en stark enhetsfrontspolitik skulle innebära för dem. I samband med detta är det lätt att inse att Gestapo, med hjälp av sina politiska vänner i Norge, skulle försöka att lägga vantarna på min brevväxling.

Men det går också att göra en annan tolkning. Under förberedelserna inför Moskvarättegångarna var GPU också intresserade av mina arkiv. Det hade kanske varit att träda fram alltför öppet att organisera en kupp med hjälp av "kommunister". Det skulle vara lämpligare att utnyttja fascister. Dessutom har GPU agenter i Gestapo, precis som Gestapo har agenter i GPU. Endera av dem kunde ha utnyttjat dessa ungdomar för att genomföra sina planer.

Svarande R H (hetsigt): Vi hade inte kontakt med varken Gestapo eller GPU!

Trotskyj: Jag hävdar inte att de anklagade visste vem som utnyttjade dem. Det är fascistiska ungdomars öde att fungera som kanonmat för krafter som de inte vet någonting om.

*Advokat W (som håller upp utgåvor av **Bulletin Oppozitsij på ryska**):* Är vittnet redaktör för denna publikation?

Trotskyj: Inte redaktör i formell mening, nej. Men främsta bidragsgivare. Hursomhelst tar jag fullt ansvar för denna tidskrift.

*Advokat W (efter att rätten på hans begäran hade fått höra utdrag ur **Bulletinen** med hård kritik mot den sovjetiska byråkratin):* Jag vill uppmärksamma rätten på det faktum att vittnet skrev dessa artiklar under sin vistelse i Norge, och på så sätt försökte störta regeringen i ett land med vilket Norge har vänskapliga förbindelser.

Trotskyj: Jag noterar med intresse det faktum att de norska fascisterna försvarar Stalins regim mot mig. Tillsammans med chefen för passbyrån klandrar de mig också för att ha kritiserat Leon Blums politik i Frankrike. Uppenbarligen försvarar de alla regeringar utom sin egen, och förbehåller sig här rätten att störta den med våld. Om det betraktas isolerat kan deras angrepp mot mig förefalla vara en ganska obetydlig händelse. Men om vi överväger det lite, så kan vi se det som den första sammandrabbningen i ett inbördeskrig. (*Advokat W höjer armarna med ett uttryck av demonstrativ häpnad.*) Åh, jag vet mycket väl att allt detta görs i "samhällsordningens" namn. General Franco gjorde myteri i "samhällsordningens" namn. Hitler förbereder ett världskrig för att rädda "samhällsordningen" mot bolsjevismen. Fascister räddar samhällsordningen genom att anställa en blodig oordning. Till att börja med försökte fascisterna bringa oordning i mina papper. Men det beror på att de ännu så länge är alltför svaga för att begå andra brott.

Advokat W: Är *Bulletinen* förbjuden i Ryssland.

Trotskyj: Självklart.

Advokat W: Icke desto mindre säger den att dess idéer har många anhängare i Sovjetunionen. Alltså har vittnet under sin vistelse i Norge varit indragen i att illegalt sända *Bulletinen* till Ryssland.

men efter order från Moskva ändrade de plötsligt uppfattning och stödde kampanjen för en folkomröstning. Stalinisternas och nazisternas gemensamma ansträngningar fick mindre än hälften av de 25 miljoner röster som behövdes för att stadfästa folkomröstningen. Denna händelse kallas ofta den **Röda folkomröstningen**.

Trotskyj: Jag är personligen inte alls inblandad i det. Men jag tvivlar inte på att *Bulletinen* och dess idéer når Sovjetunionen. Hur? På de mest olika sätt. Det finns alltid hundratals, om inte tusentals, sovjetiska medborgare utomlands - diplomater, handelsrepresentanter, sjömän, affärsmän, studenter, artister, idrottsmän. Ett antal av dem läser *Bulletinen*, i hemlighet så klart, men med större nöje än den officiella sovjetiska pressen. Jag har till och med hört sägas att Litvinov alltid har med sig det senaste numret av *Bulletinen* i fickan. Jag vill dock inte svära på det under ed, emedan jag inte vill ställa till problem för denna sovjetiska diplomat. (*Leenden i rättssalen.*) Kremles höga ämbetsmän är mycket trogna prenumeranter på *Bulletinen*, som de ofta polemiserar mot i sina tal. Huruvida de är glada åt den eller ej är en annan fråga. När sovjetiska medborgare läser dessa tal i pressen försöker de läsa mellan raderna. På det hela taget småsaker, men ändå något.

Jag tar tillfället i akt att påpeka att *Bulletinen* har kommit ut under åtta år, en tidsperiod som jag huvudsakligen tillbringade i Turkiet och Frankrike. Fram till 1933 gavs *Bulletinen* ut i Tyskland. Hitler förbjöd den när han kom till makten. För närvarande ges *Bulletinen* ut i Frankrike, i enlighet med franska presslagar. Trots att den turkiska regeringen hade de mest vänskapliga relationer med Kreml, försökte den aldrig lägga sig i min litterära verksamhet. Äran för att ha inlett det tillhör, tillsammans med Hitler, de norska fascisterna och den norska regeringen.

*Advokat W (ger vittnet nr 48 av **Bulletinen**):* Är vittnet författare till den osignerade ledaren i detta nummer [”Om Fjärde internationalens sovjetiska sektion”]?

Trotskyj: Är försvarsadvokaten intresserad även av denna artikel? Jag måste påpeka att det finns ett slående sammanträffande här. Chefen för den norska polisen, herr Askvig, som är närvarande här, kom för några veckor sedan till Sundby (där jag är internerad) för att fråga samma fråga om ledaren i *Bulletinen* från februari 1936 - å passbyråns vägnar. Jag frågade honom om herr Konstad tänkte göra en juridisk undersökning. I så fall, på vilka grunder? Jag upplevde herr Konstads fråga som oförsämd och vägrade besvara den. Samma nummer av *Bulletinen* är nu i händerna på advokat W...

Rättens ordförande: Försvarets advokat har rätt att få upplysning om allt material som har samband med den preliminära utredningen.

Trotskyj: Det vet jag mycket väl. Men vem förde in detta nummer av *Bulletinen* i den preliminära utredningen?

Statsåklagaren: Försvaret krävde att den skulle föras till protokollet. Jag var mot det, eftersom jag inte såg några samband mellan detta dokument och fallet.

Trotskyj: Så, medlemmar i juryn och domare, chefen för passbyrån försökte olagligt, med polisen som mellanhand, få information från mig som kunde vara till nytta för försvaret av de som bröt sig in i mitt hem. Är det inte skandalöst? Och det är till denna herre den ”socialistiska” regeringen anförtror övervakningen av min brevväxling!

Vad gäller artikeln i fråga, har jag inte minsta anledning att inför denna rätt förneka att jag skrev den. Den har för övrigt publicerats under mitt namn i olika tidningar i Europa och Amerika. Artikeln handlar om förföljelserna av trotskister i Sovjet. Jag har skrivit dussintals liknande artiklar. Det verkar som om försvarsadvokaten, vad som än händer inte vill låta mig kritisera den stalinistiska polisen. Det förvånar mig inte: fascisterna stjal mina papper i Norge, GPU stjal dem i Paris och denna aktionsenhet skapar en viss intressegemenskap.

(Efter att ha läst utdrag ur den anstötliga artikeln visar advokat W vittnet en bok som gavs ut i Paris 1936 - **Kommunismen och terrorn**, av Leo Trotskyj.)

Advokat W: Är förordet till denna bok, daterat 1936 och följaktligen skrivet i Norge, skrivet

av vittnet?

Trotskyj: Frågan är onödig. Förordet är undertecknat och daterat. Boken skrevs 1919, och kom senare ut på flera språk. Ursprunget till detta arbete är som följer. Andra internationalens teoretiker, Karl Kautsky, hade skrivit en bok mot bolsjevikernas ”terrorism”. Jag gick ut till försvar av mitt parti. Det handlar givetvis inte om individuell terrorism, som vi marxister alltid har förkastat, utan om massornas revolutionära handlingar. Jag vet inte om denna bok är brottslig utifrån passbyråns synvinkel, men den nuvarande justitieministern, rådspresidenten och andra medlemmar i den norska regeringen tillhörde Kommunistiska internationalen under just den tidsperiod då detta arbete gavs ut. De har säkert läst boken allihopa. Det är en helt annan fråga hur mycket av den som de minns eller hur mycket de förstod...

(På advokat W:s begäran läser man upp flera stycken ur förordet.)

Trotskyj: Vi märker att det var ett misstag av de svarande att stjäla mina papper - mina böcker uttrycker den revolutionära karaktären på mitt program mycket mer utförligt och med mycket större eftertryck. Inte ens den norska passbyråns medicin kommer att bota mig från mina samhällsomstörtande idéer.

*Advokat W (som anför en annan bok av Leo Trotskyj, **Den förrådada revolutionen**, som bevis):* Skrev vittnet denna bok under sin vistelse i Norge?

Trotskyj: Ja, och tack och lov hann jag skriva färdigt den och skicka manuskriptet för översättning till Frankrike och USA innan jag internerades. Resterande kopior av manuskriptet hamnade i händerna på passbyrån, som med hjälp av forskare och diplomater tillbringade två månader att fundera på om jag hade skrivit ett vetenskapligt eller politiskt arbete. Först efter att fått exemplar av den franska upplagan insåg herr Konstad att hans upplysta ansträngningar var förgäves - dock inte utan att orsaka betydande vånda och materiella förluster för mig. Men det föll ingen annan in än i Norge, att protestera mot utgivningen av detta arbete. Tvärtom har jag med tillfredsställelse lyckats få reda på att den mottogs mycket väl av den franska publiken.

Advokat W: Menar vittnet med ”mottogs väl” att den har lästs av många?

Trotskyj: Inte bara det. Jag tänker på de artiklar som boken gav upphov till i alla möjliga sorters tidningar, av de mest varierande politiska uppfattningar. De flesta publikationer fördömer givetvis outtröttligt mina politiska slutsatser. Men nästan samtliga kritiker gjorde den läsande publiken uppmärksam på min bok. Herr Caillaux, före detta ordförande för [franska deputerade-]rådet, som tveklöst inte är någon av mina politiska vänner, var den förste att uttrycka sig på det sättet. Jag skulle kunna åberopa många andra recensioner. Men är det inte förvånande, är det inte skrottretande, medlemmar i juryn, att jag är tvungen att inför norsk rätt försvara min rätt att publicera böcker i Frankrike? Den norska regeringen har försatt sig i en position som den inte kan klara sig ur med värdighet.

(På advokatens uppmaning översätter vittnet några stycken ur boken från franska till tyska, där han diskuterar att massorna oundvikligen kommer att störta den bonapartistiska byråkratin i Sovjetunionen.)

Advokat W: Jag vill betona att dessa sidor skrevs i Norge.

Trotskyj: Och jag vill betona att den sovjetiska oligarkin har fått vaksamma försvarare - opartiska hoppas jag - i de norska fascisterna. I alla händelser har Stalin och herr Quisling samarbetat för att få mig internerad.¹

1 **Major Vidkun Quisling** (1887-1945) var ledare för Nationella Enhetspartiet, det norska pronazistiska partiet. Han blev skjuten efter kriget.

Moskvarättegången

(Efter en halvtimmes paus frågar försvarsadvokat W vittnet en fråga om rättegången mot de 16, som han redogör för rätten på tyska. Åklagaren protesterar mot frågan såsom varande ovidkommande, i synnerhet som det fascistiska angreppet på Trotskijs hem hade ägt rum innan Moskvarättegången hade inletts. Rättens ordförande bifaller protesten.)

Trotskij: Jag ber enträget rätten att ge försvarsadvokaten möjlighet att fråga om allt som han anser användbart för honom, speciellt om Moskvarättegången. Det är sant att rättegången ägde rum efter angreppet mot mitt hem. Men det är möjligt att attacken bara var en del i förberedelserna av rättegången mot de 16, på samma sätt som stölden av mina papper i Paris säkerligen är en del i förberedelserna av en ny rättegång. Dessutom är det av intresse för rätten att få reda på ett vittnes moraliska och politiska karaktär.

Rättens ordförande: Eftersom vittnet är beredd att svara på frågor har rätten inget att invända.

Advokat W: Vad kan vittnet säga om orsakerna till denna rättegång?

Trotskij: Frågan är alltför vagt formulerad. Vi står inför domstolens skrank. Försvarsadvokaten är jurist. Vi har inte med ”orsaker” att göra. Frågan borde ha ställts mer exakt: är anklagelserna som riktas mot mig i Moskvarättegången sanna? Nej, de är falska. De innehåller inte ett sant ord! Och det handlar inte om juridiska eller rättsliga misstag utan en medveten bluff. GPU har förberett rättegången under minst 10 år. De började alltså förberedelserna långt innan mordet på Kirov, som bara var en ”olyckshändelse” under loppet av dessa förberedelser. Jag hade inte mer med mordet på Kirov att göra än någon annan i detta rum. Inget mer, medlemmar i juryn. Huvudorganisationschefen av de juridiska förfalskningarna i Moskva, vår tids, ja kanske alla tiders värsta politiska brott, är Stalin. *(Alla lyssnar med total uppmärksamhet.)* Jag är fullt medveten om allvaret i mina ord och det ansvar jag tar på mig. Jag överväger varje ord, medlemmar i juryn.

Hela tiden kommer det tidningsartiklar som inskränker frågan till personlig fiendskap mellan Stalin och Trotskij. ”Kamp om makten”, ”rivalitet”, säger de. Dessa förklaringar måste tillbakavisas som ytliga, idiotiska och till och med befängda. Under de senaste 13 åren har tiotusentals så kallade trotskister förföljts hårt i Sovjetunionen, de har ryckts undan från sina arbeten och sina familjer, berövats sina hem och allt annat, ofta sina liv - skulle det vara på grund av personlig rivalitet mellan Stalin och Trotskij? *Den förrådade revolutionen*, boken som upprörde försvarsadvokaten så mycket, skrevs innan Moskvarättegången. Som pressen medger ger den en verkligt politisk och historisk förklaring av denna rättegång. Jag kan här bara tala om det mycket kort. Jag kan förstå att en utomstående, i synnerhet en jurist, måste känna sig besvrad inför Moskvarättegången. Det är naturligtvis omöjligt att tänka sig att hela det gamla bolsjevikiska gardet blev fascistiskt. Till och med rättegångens förlopp ser ut som en mardröm. Man förstår heller inte vad sovjetregeringen har för behov av detta gyckelspel och hur den lyckades få de svarande att anklaga sig själva falskt.

Tillåt mig säga att det inte går att närma sig Moskvarättegången med vanliga kriterier, med sunda förnuftet. Det sunda förnuftet grundar sig på erfarenheter från det vardagliga, fridfulla livet. Men Ryssland har upplevt en samhällsrevolution av oerhörd omfattning. Landet är fortfarande långt från att ha uppnått en ny inre jämvikt. Det första man måste ta hänsyn till är den grundläggande motsättning som idag sliter det sovjetiska samhället i stycken.

Revolutionens mål var att upprätta ett samhälle utan klasser, det vill säga utan ett privilegierat fåtal och förtvivlade massor. Ett sådant samhälle behöver inte något statligt tvång. Regimens grundare antog att alla samhällsfunktioner skulle utföras av medborgarna själva, utan en professionell byråkrati som dominerade befolkningen. Av olika historiska orsaker, som jag inte tänker ta upp här, har det sovjetiska samhällets verkliga strukturer hamnat i skriande

motsättning till detta ideal. En enväldig byråkrati har satt sig över folket. Den har makten och den kontrollerar landets välstånd. Den är i åtnjutande av privilegier utan motstycke, privilegier som ökar för varje år.

Den makthavande kastens ställning är i grunden falsk. Den är tvungen att dölja sina privilegier, den måste ljuga för folket, använda kommunistiska formuleringar för att rättfärdiga förhållanden och fakta som inte har någonting med kommunism att göra. Den byråkratiska apparaten tillåter ingen att kalla saker och ting vid sitt rätta namn. Tvärtom kräver den under alla omständigheter att man använder ett vanligt "kommunistiskt" språkbruk - som har till syfte att dölja sanningen. Partiets traditioner och grundläggande dokument står i absolut motsättning till den existerande verkligheten. Den härskande oligarkin tvingar därför historiker, ekonomer, sociologer, professorer, lärare, propagandister, domare att tolka dokumenten och verkligheten, den förflutna och den nuvarande, på ett sådant sätt att de åtminstone till det yttre får dem att passa. Hela den officiella ideologin genomsyras av den obligatoriska lögnen. Folk tänker en sak och skriver och säger en helt annan. Klyftan mellan ord och verklighet växer hela tiden. De mest okränkbara formuleringar måste ändras varje år. Titta igenom de olika upplagorna av samma bok, till exempel ett uppslagsverk, så kommer ni att se att varje ny upplaga innehåller olika bedömningar av samma personer och samma fakta - ibland mer och mer berömmande, ibland mer och mer smädande. Under byråkratins piska utför tusentals personer systematiskt ett "vetenskapligt" förfalskningsarbete. Minsta antydning av kritik eller protest, minsta oenighet, behandlas som det värsta brott.

Utan rädsla för att överdriva kan man säga att byråkratin har genomsyrat Sovjetunionens hela politiska atmosfär med inkquisitionens anda. Lögner, förtal, förfalskningar är inte tillfälliga vapen mot politiska meningsmotståndare utan härstammar organiskt ur byråkratins falska ställning i det sovjetiska samhället. Kommunistiska internationalens press, som den tidning ni är bekant med, är i detta avseende bara en blek kopia av den sovjetiska pressen. Men verkligheten gör sig hela tiden påmind, avslöjar den officiella linjen och bekräftar oppositionens kritik - och därför måste byråkratin ta till allt hårdare metoder för att bevisa sin ofelbarhet. Först tog de ifrån motståndarna deras funktioner, därefter deporterade de dem till avlägsna platser, och slutligen vägrade de dem något som helst arbete. De blev måltavla för ett allt giftigare förtal. Eftersom allmänheten var trött på polemiska artiklar som de inte längre satte någon tilltro till, måste byråkratin iscensätta sensationella rättegångar. Det enda som återstod var att anklaga motståndarna för brott, inte mot den nya aristokratins privilegier, utan mot folkets intressen. Under varje nytt skede blev den sortens anklagelser alltmer groteska. Sådan är den politiska atmosfär, den sociala psykologi, som har möjliggjort Moskvarättegångens kusliga spektakel. Under rättegången mot Zinovjev nådde den sin höjdpunkt - eller rasade snarare till sin bottennivå.

Om rättegången allmänt sett förbereddes under lång tid, så finns det mycket som får en att tro att den inleddes några veckor, kanske till och med några månader, tidigare än vad regissörerna önskade. De svarandes kupp här gav ett intryck som gick mot Moskvas planer. Överallt talade pressen, inte utan anledning, om de norska nazisternas band till Gestapo. Det skulle hållas en rättegång här som skulle visa på den allvarliga fiendskapen mellan mig och fascisterna. Man måste till varje pris få bort det intryck som detta olyckliga företag hade skapat. Med största sannolikhet krävde Stalin att GPU skulle skynda på Moskvarättegången. Enligt officiella uppgifter gjorde de anklagade sina viktigaste "bekännelser" under de preliminära undersökningarnas sista vecka, just innan rättegången, mellan den 7:e och 14:e augusti. Eftersom det var så bråttom blev det svårt att få vittnesmålen att stämma med varandra och med fakta. Dessutom var regissörerna beroende av de anklagades bekännelser för att fylla igen luckorna i anklagelserna. När de 16 svarande erkände att de var skyldiga till mordet på Kirov eller till att ha planerat andra mord - och en del till och med tillade att de hade

anknytningar till Gestapo - varför skulle åklagaren då bekymra sig om ytliga bevis eller ens bry sig om skriande motsägelser, tidsmotsägelser, vansinnigheter? När folk inte måste ta ansvar för något, så tappar de uppmärksamheten för detaljer. Att inte vara ansvarig inför väljarna skapar vårdslöshet. Åklagare Vysjinskij saknar inte bara skrupler, han är dessutom helt talanglös. Han ersätter bevis med skällsord. Hans anklagelseakt, hans krav på straff, travar motsättning på motsättning.

Självklart kan jag inte analysera eller räkna upp dessa motsättningar här. Min äldsta son, Leon Sedov,¹ som Moskvas Borgia har dragit in i detta fall för att komma åt mig (tveklöst trodde han att det skulle bli svårare för min son att skaffa alibin än för mig), gav nyligen ut en *Röd bok* i Paris, som ägnas åt Moskvarättegången. De 120 sidorna i detta dokument avslöjar fullkomligt alla de faktiska, psykologiska och politiska motsägelser som finns i anklagelserna. Men min son har inte haft tillgång till ens en tiondel av de dokument som jag förfogar över (brev, artiklar, vittnesmål, personliga minnen). Anklagarna i Moskva skulle ha blivit avslöjade som förfalskare inför vilken domstol som helst, förfalskare som inte låter någonting hindra dem från att försvara den nya privilegierade kastens intressen.

Det finns en del jurister i väst (i England herr Pritt, i Frankrike herr Rosenmark) som, på grundval av de anklagades ”fullständiga” bekännelser, kan tänka sig att intyga GPU:s moral. Dessa Stalins försvarsadvokater kommer en vacker dag att ångra sin förhastade och dåligt genomtänkta entusiasm. Sanningen kommer att övervinna alla hinder och sopa undan många personers anseende. Pritt och liknande lurar allmänheten genom att framställa det som om 16 personer, misstänkta för att tillhöra ett gangsterband, till slut hade gjort bekännelser som trots avsaknaden av avgörande bevis hade målat upp en övertygande bild av förberedelserna av mordet på Kirov och andra brott. I själva verket hade de svarande och grupperna av svarande under rättegången mot de 16 inga samband med varandra, varken i fallet Kirov eller andra fall. Enligt officiella dokument får vi höra att man i efterdymningarna till mordet på Kirov först sköt 104 okända ”vitgardister” (bland vilka det återfanns inte så få oppositionella), varefter 14 personer, som blev falskt anklagade eller anklagades på grund av att de kände Nikolajev-gruppen som hade mördat Kirov, också blev skjutna. Trots att dessa 14 hade avgivit ”fullständiga bekännelser” hade inte en enda av dem namngett någon av de framtida svarande i rättegången mot de 16. Affären Zinovjev-Kamenev är Stalins företag, som utarbetats utan samband med den tidigare Kirov-rättegången. De sextons ”bekännelser” fick man fram i flera på varandra följande stadier, och de ger inte på något sätt bilden av terroristisk verksamhet utövad av personen i fråga. Tvärtom ser vi hur de anklagade, vägleda av anklagarna, noggrant undviker konkreta frågor om tid och plats. Jag har just fått se den officiella rapporten från Moskvarättegången. Denna lilla bok anklagar i själva verket förövarna av den juridiska bluffen! Sida efter sida fördömer de svarande, offer för en sorts hysteri, sina egna brott utan att kunna säga något definitivt om dem! De kan inte säga något om dem, medlemmar i juryn, därför att de inte har begått några brott. Bekännelserna skulle göra det möjligt för den maktavande klickens att göra slut på sina motståndare - inklusive mig, deras ”fiende nummer ett”.

”Men varför, av vilka skäl, skulle de svarande anklaga sig själva för brott som de aldrig har begått och på så sätt rusa mot sin egen undergång?”, frågar GPU:s försvarare. En ytterst oärlig invändning. Gjorde de anklagade dessa bekännelser självmant, av egen fri vilja?

Under flera år har skruvstället klämts allt hårdare runt dem, så att de till slut inte hade något annat hopp om räddning än fullkomlig underkastelse, fullständig undergivenhet, hysteriskt krypande inför bödlarna, vars varje ord och gest de hädanefter upprepade. Människans

1 **Leon Sedov** (1906-1938) var Trotskijs äldsta son. Han anslöt sig till Vänsteroppositionen och följde med sina föräldrar i deras sista landsflykt. Han var Trotskijs närmaste medarbetare, redaktör för *Oppositionens bulletin*, och medlem i internationella sekretariatet fram till sin död, mördad av GPU.

nervsystem har en begränsad motståndskraft. GPU behövde inte använda fysisk tortyr eller speciella droger för att få de anklagade till den punkt där de inte längre kunde se någon annan utväg ur den outhärdliga situationen än att obetingat gå med på att förtala sig själva. Det enda som krävdes för att uppnå detta var förnedring, lidande, psykisk tortyr under en tioårsperiod (för en del 13 år), riktad mot de mest framstående bland de anklagade och deras familjer.

Mardrömmen av ”bekännelser” går bara att förklara om man inte för ett ögonblick glömmer bort det faktum att de svarande under de senaste åren vid flera tillfällen har av sagt sig sina uppfattningar: inför partiets kontrollkommission, inför möten, än en gång inför kommissioner, och slutligen inför en domstol. Varje gång krävde man att de skulle erkänna exakt vad de var tvungna att erkänna. Först handlade det om programmatiska frågor. Under lång tid hade oppositionen kämpat för industrialisering och kollektivisering av jordbruket. Sedan byråkratin efter långvarigt motstånd hade tvingats slå in på den väg som oppositionen hade pekat ut, så anklagade den oppositionen för att ha stått i vägen för industrialisering och kollektivisering! Det är den stalinistiska metoden i ett nötskal! Man krävde av de oppositionella som ville återvända till partiet att de medgav ett ”misstag” som det egentligen var byråkratin som begick. Denna jesuitiska manöver gick att genomföra därför att oppositionens idéer bara var kända av några tiotusen eller hundratusen människor, speciellt inom samhällets övre skikt. De breda folkmassorna kände inte till dessa idéer eftersom byråkratin obevekligt hindrade oss att sprida våra skrifter.

Bakom scenen pågick ett långdraget och smärtsamt köpsläende mellan botfärdiga oppositionella och tjänstemän i kontrollkommissionerna, som i själva verket är GPU:s organ: vilka misstag ska man medge och hur? I slutändan vann kontrollkommissionernas jesuiter. Partiledningen visste mycket väl att dessa avsvärjelser inte hade det minsta moraliska värde och att deras enda syfte var att inför massorna bekräfta tesen om ledarnas ofelbarhet. I sin kamp för absolut makt avtvungade byråkratin nya och ännu mer förnedrande förnekanden ur samma motståndare, som för länge sedan hade ångrat sig (med andra ord av sagt sig all rätt att kritisera). Vid minsta tecken på motstånd svarade inkvisitorn: ”Så alla dina tidigare avsvärjelser har inte varit allvarligt menade! Du vill inte hjälpa partiet att bekämpa sina fiender! Du ställer dig på andra sidan barrikaderna!”

Vad kunde de som hade kapitulerat - dessa före detta oppositionella som redan hade förtalat sig själva - göra nu? Göra motstånd? Försent. De satt i fällan. De kunde inte återvända till oppositionen - den skulle inte ha litat på dem. Dessutom hade de inte kvar någon politisk vilja. De var krossade av sitt tidigare förtal av sig själva, ständigt i fara, på nytt hotade av repressalier mot sina familjer, utpressade av polisen, och knäböjde gång på gång och sjönk allt djupare.

Efter att ha utsatts för den allra värsta psykiska tortyr gick de svarande under den första rättegången mot Zinovjev-Kamenev [1935] med på att erkänna det *moraliska* ansvaret för terroristiska handlingar som ålåg dem i deras egenskap av tidigare oppositionella. Inom kort kom GPU att utnyttja detta erkännande som utgångspunkt för ny utpressning. På signal från Stalin krävde den officiella pressen hädanefter dödsstraff. GPU organiserade demonstrationer framför domstolen som skanderade ”Död åt mördarna!” På så sätt förbereddes de dömda för nya bekännelser. Kamenev gjorde motstånd längre än Zinovjev. 27 juli 1935 iscensatte de en ny rättegång för honom, bakom lyckta dörrar, så att han förstod att hans enda hopp om räddning - snarare skuggan av ett hopp - var att fullständigt samarbeta med de maktavande. Avskild från världen utanför, utan inre trygghet, sårbar, utan något framför sig, utan ens en strimma ljus, krossades Kamenev. De svarande som trots obeskrivlig tortyr fortsatte att försvara sin värdighet sköt GPU utan rättegång och i det tysta. På detta sätt ”valde” Stalin ut och förberedde de svarande under den nyligen genomförda Moskvarättegången. Sådan är

verkligheten, medlemmar i juryn. Resten är bara lögner och bluff.

”Varför händer allt detta?”, kommer ni att fråga. För att kväva all opposition, all kritik, för att demoralisera och smutskasta alla som går mot byråkratin eller som bara låter bli att lovsjunga den. Och det är inte bara här som detta djävulska arbete har riktats mot mig. Men i detta ämne måste jag återigen vända tillbaka till ett tidigare datum.

Efter de första massarresteringarna inom partiet 1928 vågade inte byråkratin ens drömma om att undertrycka oppositionen fysiskt. Men den kunde inte bara vänta på att oppositionen skulle kapitulera. Jag fortsatte att leda kampen från min landsförvisning [i Alma-Ata]. Till slut såg klicken vid makten ingen annan lösning än att förvisa mig fullständigt, att utvisa mig från landet. Under politbyråns möte (varifrån jag av vänner fick en rapport som jag genast publicerade) hade Stalin sagt: ”Trotskij kommer att bli isolerad i ett främmande land. Han tvingas skriva för den borgerliga pressen, och det kommer att ge oss chansen att smutskasta honom. Socialdemokratin kommer att försvara honom och vi kommer att misskreditera honom i världsproletariatets ögon. Om han gör några avslöjanden kommer vi att fördöma honom som förrädare.”

Denna sluga uträkning saknade klarsynthet. Stalin räknade inte med idéernas styrka och betydelse. Jag publicerade i utlandet arbeten som skolade ungdomen. Det organiserades grupper som stödde mina idéer i vartenda land. Publikationer startades på grundval av det program jag försvarar. Nyligen hölls en internationell konferens under Fjärde internationalens beskydd - samtidigt som Kommunistiska internationalen har drabbats av förvirring och oreda. Utan internationell auktoritet kan inte Stalin styra byråkratin och följaktligen inte behålla makten över sitt folk. Fjärde internationalens tillväxt, och nyheterna om det når allt oftare Sovjetunionen, utgör en allvarlig fara för honom. Kort sagt, den härskande klicken fruktar mer än något annat oktoberrevolutionens fortfarande levande traditioner, som är obönhörligt fientliga mot den nya privilegierade kasten.

Allt detta förklarar varför Stalin och hans grupp inte för ett ögonblick upphör med sin kamp mot mig personligen. Varena kapitulation under de senaste 13 åren måste undantagslöst innehålla något uttalande mot mig. Enskilda och kollektiva uttalanden av denna sort kan räknas i tiotusenden. Ingen före detta oppositionell kan komma tillbaka till partiet, eller ens få en enda brödsmula, utan att fördöma Trotskij, smäda Trotskij. För varje år har dessa fördömanden blivit alltmer förnedrande, smädelsorna av Trotskij allt grövre, förtalet alltmer lögnaktigt. Framtidens svarande och domare får sin skolning. Gradvis når de fram till sin nuvarande demoralisering. Organisatören av detta, den person som är ansvarig för denna demoralisering - och återigen beklagar jag det faktum att jag måste förkunna detta inför lyckta dörrar - är Stalin. Den nuvarande rättegången föll inte från skyn. Den är avslutningen på en lång rad falska avsvärjelser som har riktats mot mig. När Stalin insåg misstaget att förvisa mig, försökte han rätta till det på sitt eget sätt, med sina typiska metoder. Den juridiska bluffrättegång som har slagit världen med häpnad var i själva verket bara en oundviklig länk i en lång kedja av händelser. Den var förutsedd och officiellt tillkännagiven.

Den nuvarande rättegången grundas på anklagelser för terrorism. Vad mig beträffar, medlemmar i juryn, så skulle jag inte vara rädd för att förespråka och tillämpa individuell terrorism om jag trodde att det bidrog till mänsklighetens befrielse. Mina fiender har mer än en gång åtalat och förföljt mig för de tankar jag ger uttryck åt. Det är vad den norska regeringen just har gjort. Men fram till den dag som idag är har ingen anklagat mig för att dölja mina idéer. Om jag undantagslöst tar ställning mot individuell terrorism - och denna uppfattning härstammar inte från igår utan ända från min revolutionära verksamhets första dagar - så beror det på att jag inte bara anser den vara ineffektiv, utan än värre ödesdiger för arbetarrörelsen. Två terroristiska partier var aktiva i Ryssland, och de var kända över hela

världen - Folkets vilja [narodnikerna] och det socialistrevolutionära partiet. Vi ryska marxister organiserades som ett massparti i oförsonlig kamp mot den individuella terrorismen. Vårt främsta argument var att denna metod desorganiserar det revolutionära partiet mycket mer än regeringen. Det är inte utan orsak som den bonapartistiska byråkratin i Sovjetunionen lystet söker efter denna sorts brott, och till och med hittar på dem för att senare lägga skulden för dem på sina politiska motståndare. Mordet på Kirov kunde inte för ett ögonblick skaka byråkratins absoluta makt. Tvärtom gav det dem den chans de hade hoppats på för att undanröja hundratals personer som de fruktade, smutskasta sina motståndare och sprida förvirring i arbetarnas sinne. Konsekvenserna av Nikolajevs äventyr har fullständigt bekräftat - och kunde det vara på något annat sätt? - marxismens traditionella fördömande av terrorism, som jag varit troget under 40 år och som jag inte skulle drömma om att ändra idag.

Om det börjar uppträda terroristiska uppfattningar bland vissa delar av den sovjetiska ungdomen så är det inte resultatet av oppositionens politiska verksamhet, utan tvärtom en effekt av oppositionens nederlag, av kväsandet av allt tänkande, alla protester - sådana tendenser är resultatet av ilska och desperation. GPU griper ivrigt tag i varje tanke på terrorism, odlar den, och skapar snabbt en sorts hemlig organisation där de olycksaliga terroristerna på alla sidor omges av provokatörer. Så var det i fallet Nikolajev. Om man gör sig besväret att analysera dem noggrant kan man med hjälp av officiellt publicerade dokument otvivelaktigt visa att Jagoda, Stalin och Kirov själv kände till att det planerades ett mordförsök i Leningrad. Det enda GPU behövde göra var att blanda in ledare för oppositionen, sedan avslöja komplotten strax innan aktionen och skörda de politiska vinsterna av den. Var Nikolajev själv medlem i GPU? Bar han två hattar? Jag vet faktiskt inte. Hursomhelst tryckte han på avtryckaren innan Stalin hade hunnit dra in sina politiska motståndare i komplotten. Enbart på grundval av officiella dokument kunde jag redan i början av 1935 avslöja polisprovokationen under Kirov-affären. (Jag gav ut en broschyr med titeln *Den stalinistiska byråkratin och mordet på Kirov.*) Jag skrev att det faktum att intrigen som kostade Kirov livet misslyckades, absolut inte skulle stoppa Stalin utan tvärtom tvinga honom att iscensätta en annan och ännu större historia. Man behövde inte ha siargåva för att förutsäga det: det räckte att känna till omständigheterna, fakta och personerna.

Som jag har påpekat kunde GPU bara dra en fördel av mordet på Kirov: att alla anklagade - med en revolver mot huvudet - erkände att de bar det moraliska ansvaret för Nikolajevs brott. Varken de anklagade eller den allmänna opinionen eller domarna var förberedda för något mer. Men allt var inte förlorat. Stalin hade bestämt sig för att använda Kirovs lik. GPU drog gång på gång fram liket för nya anklagelser, nya bekännelser, nya avrättningar. Efter en ny förberedelseperiod på 18 månader, då alla de huvudanklagade satt i fängelse, lade GPU fram ett ultimatum för dem: de var tvungna att hjälpa till att spåra anklagelserna för terrorism hela vägen till Trotskij. Under de inledande undersökningarna inför rättegången mot de 16 kan frågan ha ställts på följande sätt:

”Ni är inte längre någon fara för oss”, sa Stalins agenter i själva verket till Zinovjev, Kamenev och de andra fångarna. ”Ni vet det. Men Trotskij har inte givit upp. Han kämpar mot oss på ett internationellt plan. Kriget närmar sig” (eftersom bonapartisterna alltid spelar på patriotiska känslor). ”Vi måste till varje pris - och utan dröjsmål - få stopp på Trotskij. Kompromettera honom. Dra in honom i de terroristiska komplotterna. Knyta honom till Gestapo.”

”Men”, kan de ständiga anklagade ha svarat, ”ingen kommer att tro oss. Vi kommer bara att lyckas kompromettera oss själva utan att slå mot honom...”

Köpslåendet måste ha följt dessa linjer. Flera kandidater som inte gick med på att göra jobbet sköts utan rättegång, så att de andra skulle inse att de inte hade något val.

”Om de tror er eller ej”, måste undersökningsdomarna ha svarat, ”har inte ni med att göra. Er

uppgift är att bevisa att era tidigare uttalanden inte bara var hyckleri, att ni verkligen är hängivna mot partiet” (det vill säga den härskande kasten) ”och beredda att offra allt för det.”

Om de greps av en önskan att vara ärliga - och inspärade som de var hade de ingen anledning att ha några skrupler - kan undersökningsdomarna ha tillagt:

”De som är initierade kommer inte att tro er? Det är oviktigt. Ytterst få av dem kommer att besluta sig för att protestera! Fascisternas lögnar kan bara vara till nytta för oss. Demokraterna? De kommer att tåga. De franska och tjeckoslovakiska demokratierna kommer att vara tysta som graven - av patriotiska skäl. Leon Blum är beroende av kommunisterna, som kommer att göra allt som vi säger till dem. 'Sovjetunionens vänner'? De kommer att svälja allt, om inte annat för att slippa medge hur blinda de är. Den internationella borgarklassen, som i Trotskij ser den permanenta revolutionens teoretiker, kan inte ha något intresse av att stöda honom mot oss. Fjärde internationalens press är fortfarande svag. Alltså kommer massorna bara att höra vad vi säger, och inte Trotskijs svar.”

Sådana var Stalins uträkningar, och de var inte helt fel. Till sist kapitulerade de svarande än en gång och gick med på att spela den tragiska och ovärdiga roll som de hade påtvingats.

De gick inte alls med på att erkänna allt man krävde av dem. Nyanserna i de olika bekännelserna vittnar om den desperata kamp som ägde rum bakom scenen strax innan rättegången. Jag tänker här hoppa över de unga misstänkta som jag påstås ha skickat in i Ryssland - men som jag aldrig har hört talas om. Inte en enda av de gamla revolutionärerna medgav att de hade haft kontakter med Gestapo: GPU lyckades inte förnedra dem så djupt. Smirnov¹ och Goltsman förnekade att de hade deltagit i någon terroristisk verksamhet. Men samtliga svarande, utan undantag, vittnade om att Trotskij från utlandet hade sänt hemliga uppmaningar om terrorism, hade givit order om terroristhandlingar och till och med hade skickat terrorister till Sovjetunionen. *Den gemensamma nämnaren i alla bekännelser är alltså att jag har deltagit i terrorism.* Det var det minsta GPU kunde gå med på. Det enda sättet för GPU:s offer att rädda sina liv var att ge dem åtminstone detta.

På detta sätt förstår vi hela bluffrättegångens verkliga syfte. Andra internationalens sekreterare, min gamla dödsfiende Friedrich Adler, skrev: ”Det praktiska syftet med hela detta företag utgör rättegångens allra mest skamliga sida. Det handlar om att beröva Trotskij asyl i Norge, att organisera en formlig människojakt mot honom, göra det omöjligt för honom att existera någonstans på jordklotet.”

Låt oss, medlemmar i juryn, begrunda den gemensamma nämnaren i bekännelserna som den framstår i vittnesmålet från svarande Goltsman, huvudvittne mot mig och min son. Enligt sin berättelse kom Goltsman till Köpenhamn i november 1932 för att träffa mig. Han mötte min son i lobbyn till Hotell Bristol, och min son förde honom till mig. Under ett långt samtal avslöjade jag mina terroristiska planer för honom. Detta är kanske det enda vittnesmål som innehåller en detaljerad beskrivning av tidpunkter och platser. Och eftersom Goltsman envist vägrar medge några som helst förbindelser till Gestapo eller att ha deltagit i terroristiska handlingar, så antas hans utsagor vara ytterst tillförlitliga.

Vad är sant i detta? Goltsman besökte aldrig mig, varken i Köpenhamn eller någon annanstans. Min son kom inte till Köpenhamn när jag var där, och han har faktiskt aldrig varit i Danmark. Och slutligen hade Hotell Bristol, där Goltsman sägs ha mött min son 1932, rivits 1917! En rad lyckliga sammanträffanden (visum, vittnen, telegram, etc) gör att alla de avgörande delarna i den svarandes berättelse förvandlas till ett intet. Goltsman är inget

1 **Ivan Smirnov** (1881-1936) uteslöts ur kommunistpartiet 1927 som medlem i Vänsteroppositionen, men kapitulerade 1929 och återinsattes i partiet. Han arresterades på nytt 1933 och avrättades efter den första Moskvarättegången.

undantag. De andra bekännelserna är av samma skrot och korn. Min sons **Rödbok** har avslöjat dem alla. Ytterligare avslöjanden kommer. För egen del skulle jag redan för länge sedan kunna ha överlämnat till pressen, till den allmänna opinionen, till en opartisk kommission eller utredning, eller till en oberoende domstol, fakta, dokument, vittnesmål, politiska och psykologiska överväganden, som i grunden tillbakavisar hopkoket i Moskva. Men mina händer är bundna. Den norska regeringen har förvandlat asylrätten till ett fängelse. I det ögonblick som GPU vräker över mig fruktansvärt avskyvärda anklagelser, sätter regeringen i detta land mig inom lås och bom och avbryter mina möjligheter att kommunicera med omvärlden.

Här måste jag återge en händelse som inte är särskilt viktig men som ändå kan förklara min nuvarande situation. Förra sommaren, några veckor innan Moskvarättegången, blev herr Koht inbjuden till Moskva, där han fick ett ovanligt hjärtligt välkomnande. Jag talade om detta med min värld, journalisten Konrad Knudsen, som ni redan har hört som vittne här. Trots att våra politiska ståndpunkter skiljer sig avsevärt befinner vi oss på vänskaplig fot. Utöver att utbyta nyheter, så talade vi inte politik, och undvek alla principiella diskussioner.

”Vet du”, frågade jag honom halvt på skämt, ”varför herr Koht blir så väl mottagen i Moskva?”

”Varför?”

”De förhandlar om mitt huvud.”

”Hur vet du det?”

”Moskva ger herr Koht antydningar - eller säger rakt ut - 'Vi kommer att chartra era båtar, vi kommer att köpa er sill, men på ett villkor: att ni säljer Trotskij till oss'.”

Hängiven som han är sitt parti, blev Knudsen irriterad över att höra mig tala på det sättet: ”Så du tror att våra principer är till salu?”

”Kära Knudsen”, svarade jag, ”jag säger inte att den norska regeringen förbereder sig för att sälja mig. Jag säger bara att Kreml skulle vilja sluta en sådan överenskommelse.”

Jag menar inte att Litvinov och Koht köpslog direkt. Jag vill till och med betona att minister Koht uppförde sig mer värdigt gentemot mig under valkampanjen än andra ministrar. Men olika omständigheter visade att Kreml genomförde en ganska omfattande både ekonomisk och politisk aktion i Norge. Orsaken till det framstod klart när Moskvarättegången utbröt. Utan tvekan hade den reaktionära pressens kampanj mot mig via omvägar fått sin näring från Moskva. GPU:s mellanhänder försåg högertidningarna med mina ”subversiva” artiklar. Deras agenter i Kommunistiska internationalens norska sektion spred rykten och skvaller. Syftet var att förvirra landet strax innan valet, skrämna regeringen och på så sätt förbereda den att ge sig för ett ultimatum. Uppmanade av den sovjetiska beskickningen krävde norska skeppsbyggare och andra inblandade kapitalister att regeringen utan dröjsmål skulle lösa affären Trotskij - annars var det sannolikt att arbetslösheten skulle öka. För egen del ville inte regeringen annat än att vika sig för Moskva. Den saknade bara en förevändning. För att dölja sin kapitulation anklagade regeringen mig, utan minsta orsak, för att bryta mot de överenskommelser som jag hade skrivit under vid min ankomst. Sanningen är att regeringen genom att internera mig hoppades förbättra landets betalningsbalans!

Justitieministerns inställning har varit speciellt oärlig. Strax innan interneringen ringde han oväntat upp mig. Polisen hade redan ockuperat vår gårdsplan. Ministerns röst var älskvärd.

”Jag har fått ditt brev”, sa han, ”och jag tycker att du ofta har rätt. Jag ber dig om en enda sak: skicka inte ditt brev till pressen, svara inte på dagens officiella kommuniké. Ministerrådet

sammanträder i kväll, och jag hoppas att vi kommer att ta beslutet under förnyat övervägande.”

Jag svarade att jag givetvis förväntade mig ett definitivt beslut. Nästa dag blev jag arresterad, de kroppsvisiterade mina sekreterare, och beslagtog först av allt samtliga fem kopior av ett av mina brev som de redan hade fått, och i vilket jag påminde ministern om att han hade varit närvarande under en av de intervjuer jag hade givit till pressen. Den ärevördiga ministern var rädd för att ett avslöjande av detta faktum skulle vara skadligt för honom inför valet. Så mycket för denna lagens väktare!

Som ni känner till vågade inte Sovjetregeringen kräva att jag skulle utlämnas, varken före eller efter rättegången. Kunde det ha varit på något annat sätt? En begäran om utlämning skulle behöva göras inför en norsk domstol, och för domarna i Moskva vore det samma sak som att sätta huvudet i snaran. Jag kunde bara vidta lagliga aktioner mot de så kallade kommunisterna och de norska fascisterna som upprepade Moskvas förtal. Den dag jag internerades försäkrade justitieministern mig att jag skulle få möjlighet att försvara mig mot anklagelserna som riktades mot mig. Men justitieministerns handlingar står i skriande motsättning till hans ord. Ger inte den norska regeringen, när den stiftar speciallagar mot mig, klartecken till alla de mutkolvar som förtalar mig? ”Från och med nu kan ni smäda Trotskij hur mycket ni vill ostraffat, var ni vill i världen. Vi har bundit honom och satt på honom munkavle och vi kommer inte att låta honom försvara sig.”

Medlemmar i juryn, jag har inkallats inför denna domstol som vittne i fallet med plundringen av min bostad. Regeringen har varit vänlig nog att låta en polispatrull ledsaga mig till rätten. Men i fallet med mina stulna arkiv i Paris, beslagtog den norska regeringen det vittnesmål jag tillställde rannsakningsdomaren där. Varför denna olika behandling? Kan det vara på grund av att regeringen i det första fallet konfronteras av norska fascister, som den ser som sina fiender, medan den i det andra fallet ställs inför GPU-gangsters, som den anser vara sina vänner? Jag anklagar den norska regeringen för att trampa på de mest grundläggande juridiska principerna. Rättegången mot de 16 är den första i en rad liknande rättegångar där inte bara min och min familjs ära och liv, utan hundratals personers liv och ära står på spel. Hur kan den under dessa omständigheter förbjuda mig - den huvudanklagade och det mest välinformerade vittnet - hur kan de förbjuda mig att berätta det jag vet? Att göra det är att medvetet och med berätt mod hindra sanningen från att komma fram. Den som med hot eller våld hindrar ett vittne att säga sanningen begår ett allvarligt brott, som enligt norsk lag straffas hårt. Det är jag övertygad om. Det är förvisso möjligt att justitieministern kommer att vidta nya åtgärder mot mig - efter detta mitt vittnesmål. Den godtyckliga makten har outtömliga resurser. Men jag lovade att säga sanningen, hela sanningen och jag har hållit mitt löfte.

(Rättens ordförande frågar parterna om de har fler frågor till vittnet, och frågar efter att ha fått ett nekande svar vittnet om han vill svära på sitt vittnesmål under ed.)

Trotskij: Jag tillhör ingen religion, och kan inte svära någon religiös ed. Men jag är medveten om hur viktigt mitt vittnesmål är, och är beredd att bekräfta det under ed, det vill säga att ta fullständigt juridiskt ansvar för varje ord jag har sagt.

(Åskådarna reser sig. Med höjd hand upprepar vittnet eden. Eskorterad av polis lämnar han salen - och förs tillbaka till Sundby, där han är internerad.)

På Atlanten

Avresa från Norge¹

28 december 1936. Dessa rader skrivs ombord på den norska oljetankern Ruth på väg mellan Oslo och Mexiko, med hamndestination än så länge okänd. Igår passerade vi Azorerna. Under de första dagarna var sjön hård; det var svårt att skriva. Jag slukade böcker om Mexiko. Vår planet är så liten, men vi vet så litet om den! Sedan Ruth passerat sunden och satte kurs mot sydväst blev havet allt lugnare och jag kunde nu ägna mig åt att iordningställa mina anteckningar från vår vistelse i Norge (det ”socialistiska” Norge). De första åtta dagarna tillbringades sålunda med intensivt arbete och spekulationer om det mystiska Mexiko. Framför oss ligger inte mindre än tolv dagars seglats. Vi åtföljs av ett norskt polisbefäl, Jonas Lie, som en gång i tiden tjänstgjorde i Saalområdet, under Nationernas förbund. Vid matbordet bildar vi en kvartett: kaptenen, polisen, min fru och jag. Det finns inga andra passagerare. Havet är extremt lugnt för årstiden. Bakom oss ligger fyra månaders fångenskap. Framför oss – havet och det okända. Men ombord befinner vi oss fortfarande under ”skydd” av norsk flagg, det vill säga som fångar. Vi tillåts inte använda radion. Våra skjutvapen är fortfarande beslagtagna av polismannen, vår bordsgranne. Omständigheterna kring vår landstigning i Mexiko ordnas via radio utan vår vetskap. Den socialdemokratiska regeringen slarvar inte i fråga om principerna för fångslandet! I valet som hölls strax innan vi för erhöll (det norska) Arbeiderpartiet en kraftig ökning av röstetalet. Konrad Knudsen, som alla de borgerliga partierna förenades kring att utpeka som min ”medbrottsling” och som knappast försvarades mot dessa attacker från sitt eget parti, valdes med imponerande majoritet. I detta uttrycktes en indirekt röst för ett stöd till mig... Efter att ha fått stöd från befolkningen som röstade mot de reaktionära attackerna på asylrätten, fortsatte regeringen som brukligt är att på avgörande sätt förtrampa denna rätt för att ställa sig in hos reaktionen. Mekanismen i det parlamentariska systemet bygger helt och hållet på sådan växelverkan [?] mellan valmanskår och valda.

Norrmännen är med rätta stolta över Ibsen, sin nationalskald. För trettiofem år sedan var Ibsen min litterära kärlek. En av mina tidigaste artiklar ägnades honom. I ett demokratiskt fängelse i hans hemland läste jag åter hans dramer. Ganska mycket i dem framstår idag som naivt och gammalmodigt. Men hur många skalder från före kriget finns det som helt och hållet klarat sig genom tidens test? Hela historien före 1914 framstår som enfaldig och provinsial. Men på det hela framstod Ibsen som aktuell och med sin nordiska friskhet attraktiv. Jag läste om En Folkefiende med största behållning. Ibsens hat mot protestantisk trångsynthet, förslappad provinsialism och trångsynt hyckleri blev lättare att förstå och låg mig närmare efter min bekantskap med den första socialistiska regeringen i skaldens hemland.

”Det finns åtskilliga sätt att tolka Ibsen”, sa justitieministern till sitt försvar, när han i Sundby förärade mig ett oväntat besök.

”Hur han än tolkas kommer han alltid att vara emot er. Tänk på borgmästare Stockman...”

”Antyder ni att jag är Stockman?”

”För att vända allt till det bästa för er, herr minister: Er regering har alla fel som en borgerlig regering har, men ingen av dess dygder.”

Bortsett från dess litterära anstrykning var vår konversation inte överdrivet artig. När Dr Stockman, bror till borgmästaren, kom till slutsatsen att blomstringen för hans hemstad grundade sig på förgiftade mineralbad, lät borgmästaren avskeda honom och tidningens spalter stängdes för honom; de övriga medborgarna förklarade honom vara en folkefiende. ”Nu ska vi se”, utbrister doktorn, ”om låghet och feghet kan tysta en fri och ärlig människa.” Jag

1 Översättning: *Göran Dahlman*.

hade mina skäl för att citera detta mot mina socialistiska fångvaktare.

”Vi var idioter som gav er visum!” förklarade justitieministern utan krusiduller för mig i mitten av december.

”Och nu är ni i färd med att korrigera denna dumhet genom ett brott?” svarade jag, och återgäldade uppriktigheten. ”Ni uppför er mot mig på samma sätt som Noske och Scheidemann agerade mot Karl Liebnecht och Rosa Luxemburg. Ni jämnar vägen för fascismen. Om Spaniens och Frankrikes arbetare inte räddar er, kommer ni och era kolleger att vara emigranter inom några få år liksom era föregångare, de tyska socialdemokraterna. Allt detta var sant nog. Men nyckeln till vårt fängelse låg fortfarande i händerna på borgmästare Stockman.

Jag hyste inte särskilt stort hopp om att finna en fristad i något annat land. Demokratiska länder försvarar sig mot risken för diktatur genom att låna vissa av de värsta aspekterna av de senare. För revolutionärer har den så kallade ”rätten” till asyl sedan länge vänts från en rätt till en fråga om ynnest. Hopkopplat med detta var: Moskvarättegången och min internering i Norge.

Det är inte svårt att förstå hur välkommen den nyhet som kablades från den Nya Världen var, som slog fast att regeringen i det avlägsna Mexiko skulle utsträcka sin gästfrihet till oss. Det skymtade en väg ut ur Norge och återvändsgränd. På återresan från domstolen sa jag till polismannen som följde med mig: ”Var snäll att informera regeringen att min fru och jag är redo att lämna Norge vid första möjliga tillfälle. Men innan jag söker mexikanskt visum skulle jag vilja göra arrangemang för en säker resa. Jag måste konsultera mina vänner – stortingsledamoten Konrad Knudsen, chefen för Nasionalteatret i Oslo, Haakon Meyer, och den tyske emigranten, Walter Held. Med deras hjälp kommer jag att kunna säkra en eskort, och att säkra mina arkiv.” Justitieministern, som anlände följande dag till Sundby med tre av de högsta polisbefälen som förkläden, var tydligt bestört över mina långtgående krav. ”Till och med i tsarens fångelser”, förklarade jag för honom, ”tilläts utlänningarna träffa sina släktingar och vänner för att ordna sina personliga affärer.” ”Ja, ja”, svarade justitieministern filosofiskt, ”men tiderna har förändrats...”. Emellertid avstod han från att i detalj gå in på skillnaden mellan tiderna.

Den 18 december uppenbarade sig ministern återigen, men bara för att förklara att jag hade förvägrats ta emot besöken, att visum till Mexiko hade ordnats utan min medverkan (hur detta hade gått till förblir ett mysterium i denna dag), och att min fru och jag i morgon skulle avlämnas på lastfartyget Ruth, där vi skulle få använda fartygets sjuksal. Jag ska inte sticka under stol med att jag inte tog ministern i hand när vi for... Det skulle vara orättvist att inte nämna att regeringen kunde följa denna linje endast genom att direkt bryta mot domen och kränka partiets samvete. Och på detta vis kom de i konflikt med de liberala eller åtminstone samvetsgranna representanterna för administrationen och domarkåren, och blev tvungna att stödja sig på de mest reaktionära delarna av byråkratin. I alla händelser väckte inte [den norske premiärministern] Nygaardsvolds polisiära nit någon entusiasm bland arbetarna. Jag tar tillfället i akt att med respekt och tacksamhet nämna ansträngningarna från så värderade aktivister inom arbetarrörelsen som Olav Scheflo, Konrad Knudsen och Haakon Meyer för att åstadkomma en förändring i regeringspolitiken. Jag kan inte undgå att än en gång nämna Helge Krog som i passionerade och indignerade ordalag brännmärkte de norska myndigheternas agerande.

Förutom att vi framför oss hade en kväll av oro, så hade vi bara några få timmar på oss att packa våra tillhörigheter och böcker. Inte någon av de åtskilliga gånger tidigare när vi tvingats flytta till ett nytt land hade genomförts under en sådan febril brådska, sådan känsla av yttersta isolering och undertryckt ilska. Under detta kaos utväxlade min fru och jag blickar med jämna mellanrum. Vad betyder allt det här? Vad ligger bakom? Och sedan rusade vi iväg med var sin

hög med saker eller pappersbunt. ”Kan det inte vara en fälla från regeringens sida?” frågade min fru. ”Jag tror knappast det”, svarade jag utan att vara alltför säker. Ute på verandan stod polismän med pipor mellan tänderna och spikade igen boklådorna. För att dra uppmärksamheten från den förestående resan utfärdades en falsk rapport till pressen om att vi inom kort skulle förflyttas. Regeringen fruktade också att jag skulle vägra att ge mig av och att GPU skulle lyckas placera en bomb på fartyget. Min fru och jag kunde inte på något sätt betrakta det senare som ogrundat. Vår egen säkerhet sammanföll i detta avseende med det norska skeppets och dess besättnings.

Ombord på Ruth möttes vi med nyfikenhet, men utan minsta spår av fientlighet. Den åldrige ägaren till fartyget anlände. På dennes artiga initiativ blev vi inte tilldelade det halvmörka sjukrummet med tre kojor och inget bord, som av någon okänd anledning ordinerats av den som alltid vaksamma regeringen, utan en bekväm hytt som tillhörde ägaren själv, och gränsade till kaptenens domäner. På detta sätt fick jag möjlighet att arbeta under resan...

Trots allt detta bar vi med oss varma minnen av det fantastiska landet av skogar och fjordar, av snön under januarisolen, av skidor och slädar, av barn med klarblå ögon och rågblont hår, och av det aningen dystra men seriösa och ärliga folket. Adjö Norge!

En betydelsefull episod

30 december 1936. Större delen av resan ligger bakom oss. Kaptenen gissar att vi kommer att anlända till Vera Cruz den 8 januari, under förutsättning att oceanen inte förvägrar oss sin välvilja. 8:e eller 10:e, spelar det någon roll? Ombord på båten är allt lugnt. Det kommer inga telegram från Moskva, och luften verkar dubbelt så ren. Vi har inte bråttom. Men det är dags att återvända till rättegången...

Det är häpnadsväckande hur envist Zinovjev drog med sig Kamenev och under flera år förberedde sitt tragiska slut. Om det inte vore för Zinovjevs initiativ så hade Stalin knappast blivit partiets generalsekreterare. Zinovjev hade föresatt sig att utnyttja den kortvariga fackföreningsdiskussionen på vintern 1920-21 för en fortsatt kamp mot mig.¹ Han tyckte - inte utan grund - att Stalin var den mest lämpliga personen för arbetet bakom scenen. Det var under dessa dagar som Lenin, i en protest mot utnämningen av Stalin till generalsekreterare, gjorde sin ökända anmärkning: ”Jag tillråder inte det - denna kock kommer bara att laga kryddstarka rätter.” Vilka profetiska ord! Men Petrograddelegationen under ledning av Zinovjev segrade till sist vid partikongressen. Segern blev särskilt lätt eftersom Lenin inte tog strid. Han ville inte ge sin varning någon överdriven innebörd. Så länge den gamla politbyrå satt vid makten kunde generalsekretären bara vara en underordnad figur.

Efter att Lenin hade blivit sjuk var det samma Zinovjev som tog initiativet till öppen kamp mot mig. Han räknade med att den klumpige Stalin skulle vara hans stabschef. På den här tiden kände sig generalsekretären fram mycket försiktigt. Massorna kände överhuvudtaget inte till honom. Han hade bara makt inom en del av partiapparaten, och inte ens där var han älskad. 1924 vacklade Stalin kraftigt. Zinovjev puffade på honom. Stalin behövde Zinovjev och Kamenev som politisk täckmantel för sitt arbete bakom scenen. Detta var grundvalen för ”triumviratets” maskineri. Just Zinovjev var mest aktiv. Han drog sin blivande bödel i släptåg bakom sig.

Efter att i mer än tre år ha gaddat ihop sig med Stalin mot mig, gick Zinovjev och Kamenev 1926 över till oppositionen mot apparaten. Då gav de mig ett antal mycket lärorika nyheter och råd.

1 Oenighet i frågan om **fackföreningarnas** roll orsakade en hård diskussion i bolsjevikpartiet mellan 1920-21. Det bildades flera olika grupperingar innan frågan löstes under den tionde partikongressen (mars 1921) i och med införandet av den Nya ekonomiska politiken.

”Tror du”, sa Kamenev, ”att Stalin är upptagen med att fundera på hur han på bästa sätt ska tillbakavisa din kritik? Du har fel. Han funderar på hur han på bästa sätt ska krossa dig... Först moraliskt och därefter om möjligt fysiskt. Genom att överskölja dig med förtal, organisera provokationer, anklaga dig för en militär sammansvärjning, iscensätta en terroristhandling. Tro mig, det här är inte någon gissning. Inom triumviratet hade vi många tillfällen att vara öppenhjärtiga med varandra, trots att våra personliga relationer redan då mer än en gång var på randen att explodera. Stalin för kamp på ett helt annat plan än du. Du känner inte denna asiat...”

Kamenev kände Stalin mycket väl. Båda hade i sin ungdom, vid sekelskiftet, inlett sitt revolutionära arbete inom organisationen i Kaukasus. De tillbringade landsflykten tillsammans. De återvände till Petrograd i mars 1917, och gav gemensamt partiets centrala tidning en opportunistisk inriktning som den behöll tills Lenin anlände.

”Minns du arresteringen av Sultan-Galev, den tidigare ordföranden i tatarernas folkskommisariat, 1923?”, fortsatte Kamenev. ”Det var den första arresteringen av en framträdande partimedlem som genomfördes på Stalins initiativ. Tyvärr samtyckte jag och Zinovjev till det. Sedan dess har Stalin betett sig som om han hade smakat blod... I samma ögonblick som vi bröt med honom skrev vi något som liknar ett testamente, och varnar för att i händelse av att vi dör 'genom en olyckshändelse', så är det Stalin som är ansvarig. Vi förvarar detta dokument på ett säkert ställe. Jag råder dig att göra samma sak. Du kan förvänta dig vad som helst från denna asiat...”

Under de första veckorna av vårt kortvariga block (1926-27) sa Zinovjev till mig: ”Tror du inte att Stalin har övervägt att eliminera dig fysiskt? Det har han, och mer än en gång. Han hindrades av ett och endast ett övervägande: nämligen att ungdomen skulle ge 'triumviratet' eller honom personligen ansvaret, och ta till terroristhandlingar. Därför ansåg Stalin att man först måste krossa kadrerna av oppositionella ungdomar. Och sedan får vi se, vet du... Han hatar oss, och särskilt Kamenev, eftersom vi vet för mycket om honom.”

Låt mig hoppa fem år framåt i tiden. 31 oktober 1931 publicerade det tyska kommunistpartiets centrala tidning, *Rote Fahne*, ett telegram med lydelsen att den vitgardistiska generalen Turkul planerade att mörda Trotskij i Turkiet. Sådana informationer kunde bara härstamma från GPU. Eftersom jag hade förvisats till Turkiet av Stalin, föreföll varningen från *Rote Fahne* vara ett försök att ge Stalin ett moraliskt alibi om Turkuls planer skulle lyckas.¹ 4 januari 1932 skrev jag ett brev till politbyrån i Moskva. Andemeningen i mitt brev var att Stalin inte skulle lyckas rentvå sig med så billiga manövrar: med sina agenter var GPU fullt förmögen att å ena sidan egga vitgardisterna till ett terroristattentat, och å den andra att avslöja dem via Kominterns organ.

Jag skrev:

Stalin har dragit slutsatsen att det var ett misstag att utvisa Trotskij från Sovjetunionen. Det är känt från det uttalande han gjorde i politbyrån på den tiden - och som finns i protokollen - att han hade hoppats att Trotskij, berövad sitt ”sekretariat”, och utan några tillgångar, skulle bli ett hjälplöst offer för byråkratins världsomspännande förtalskampanj. Apparaten räknade fel. Tvärt emot dess förväntningar visade det sig att idéer har en egen kraft, även utan någon apparat och utan tillgångar... Stalin förstår helt och fullt vilken stor fara den internationella Vänsteroppositionens ideologiska oförsonlighet och envisa tillväxt utgör för honom personligen, mot hans låtsas”auktoritet”, mot hans bonapartistiska allsmäktighet.

1 Trotskij skrev en artikel om denna händelse (”De vitgardistiska förberedelserna för ett terroristattentat mot kamrat Trotskij”). General **Anton W Turkul** (död 1958) var en före detta tsaristisk general och ledare för det ryska allmilitära förbundet. **Vitgardister**, eller de vita, var det namn som de kontrarevolutionära styrkorna fick under inbördeskriget och framåt.

Stalin är av uppfattningen att misstaget måste rättas till.

Förvisso inte med några ideologiska åtgärder: Stalin för kamp på ett helt annat plan. *Han försöker inte slå mot sin motståndares uppfattningar, utan mot hans skalle.*

Redan 1924 övervägde Stalin i sitt sinne argumenten för och emot att likvidera mig fysiskt. Jag skrev: ”Den tid kom då jag fick reda på detta från Zinovjev och Kamenev, när de hade kommit över till oppositionen. Dessutom var omständigheterna sådana och detaljerna de gav sådana att varje tvivel om rapportens trovärdighet skingrades... *Om Stalin nu skulle tvinga Zinovjev och Kamenev att förneka sitt dåvarande uttalande, kommer ingen att låta sig luras*” (kursivering tillagd). Redan på den tiden frodades falska bekännelser och beställda förnekanden i Moskva.

Tio dagar efter att jag hade postat mitt brev i Turkiet överlämnade en delegation av franska meningsfränder, under ledning av Naville och Frank, en skriftlig deklaration till den dåvarande sovjetiska ambassadören i Paris, Dovgalevskij.¹ ”*Rote Fahne* har publicerat en artikel om förberedelser för ett attentat mot Trotskij: därmed visar sovjetregeringen att den är medveten om de faror som hotar Trotskij.” Och eftersom general Turkuls plan enligt samma halvofficiella meddelande ”är grundad på det faktum att Trotskij skyddas dåligt av de turkiska myndigheterna”, lade Naville-Franks uttalande redan på förhand ansvaret för eventuella konsekvenser på sovjetregeringen, och krävde att den omedelbart skulle vidta praktiska åtgärder.

Dessa mått och steg oroade Moskva. 2 mars skickade det franska kommunistpartiets centralkommitté runt ett konfidentiellt dokument bland de mest ansvariga medlemmarna, ett svar från det sovjetiska bolsjevikpartiets centralkommitté. Stalin förnekade inte att rapporten i *Rote Fahne* härstammade från honom, utan tog till och med åt sig äran för denna varning som en speciell tjänst och anklagade mig för... otacksamhet. Utan att säga något särskilt i frågan om min säkerhet hävdade cirkulärbrevet att mina angrepp på centralkommittén var en förberedelse för en ”allians med socialfascisterna” (det vill säga med socialdemokraterna). Stalin ansåg det vid den tiden inte passande att anklaga mig för en allians med fascismen, och inte heller förutsåg han ännu sin egen allians med ”socialfascisterna”.

Till Stalins svar hade man bifogat ett förnekande från Kamenev och Zinovjev, daterat 13 februari 1932, och (som förnekandet själv oförsiktigt nog slår fast) skrivet på begäran från Jaroslavskij och Sjkirjatov, medlemmar i den centrala kontrollkommissionen och på den tiden de ledande inkvisitorerna i kampen mot oppositionen.² På ett för sådana dokument typiskt sätt skrev Kamenev och Zinovjev att Trotskij:s meddelande var ”en skandalös lögn, vars enda mål är att kompromettera vårt parti... Det säger sig självt att det inte kan bli tal om att diskutera en sådan fråga... Och vi sa aldrig något sådant till Trotskij.” Förnekandet slutade i ett ännu gällare tonläge: ”Trotskij:s uttalande som påstår att vi skulle kunna tvingas till falska uttalanden i bolsjevikernas parti är i sig själv ett välbekant knep från en utpressare.”

Hela denna episod, som vid första påseende inte alls verkar ha med rättegången att göra, är emellertid vid närmare påseende av yttersta intresse. Enligt anklagelseakten skulle jag så tidigt som i maj 1931 och sedan återigen 1932 via min son Leon Sedov och Georgij Gaven, ha

1 **Pierre Naville** (1904-1993) och **Pierre Frank** (1905-1984) var grundare och ledare för det franska kommunistiska förbundet och medlemmar i vänsteroppositionens internationella sekretariat på 1930-talet. Frank var också sekreterare åt Trotskij i Frankrike 1932-33. Naville lämnade trotskismen under Andra världskriget och anslöt sig till en rad centristiska grupper.

2 **Emilian Jaroslavskij** (1878-1943) var en ledande stalinistisk specialist under kampanjen mot trotskismen och med i den grupp som lade fram anklagelserna mot honom och krävde att han skulle uteslutas ur partiet 1927. **Matjev Sjkirjatov** (1883-1954) var från 1922 medlem i det sovjetiska kommunistpartiets centrala kontrollkommission och från 1939 medlem i centralkommittén.

givit Smirnov följande instruktioner:¹ att övergå till terrorism och på denna grundval bilda ett block med zinovjeviterna. Som vi mer än en gång kommer att märka genomfördes alla mina ”instruktioner” omedelbart av de kapitulerande, det vill säga av personer som för länge sedan hade brutit med mig och förde en öppen kamp mot mig.

Enligt den officiella versionen var Zinovjev-Kamenevs och de andras kapitulation bara en militär list, i syfte att få tillträde till byråkratins allra heligaste. Om vi för ett ögonblick godtar denna version, som vi inom kort kommer att se faller i bitar i ljuset av flera hundra fakta, så blir mitt brev till politbyrån i januari 1932 ett fullkomligt obegripligt mysterium. Om jag verkligen ledde ett ”terroristiskt block” med Zinovjev och Kamenev 1931-32, så skulle jag naturligtvis inte så ohjälpligt ha komprometterat mina allierade i byråkratins ögon. Zinovjev-Kamenevs grova förnekande, som var ämnat att lura de icke insatta, lurade givetvis inte Stalin ens för ett ögonblick. Han var hursomhelst medveten om att hans tidigare allierade hade berättat rena rama sanningen för mig. Detta enda faktum hade varit mer än tillräckligt för att för alltid beröva Zinovjev och Kamenev de härskandes tillit. Vad återstår då av den ”militära listan”? Jag måste ha tappat besinningen om jag på detta sätt hade undergrävt det ”terroristiska centrumets” chanser.

Genom både sitt innehåll och ton vittnar Kamenevs och Zinovjevs förnekande däremot om vad som helst utom samarbete. Dessutom är inte detta dokument ensamt. Vi kommer inom kort att få se, speciellt i fallet Radek, att kapitulationisternas viktigaste funktion, år efter år, månad efter månad, var att förtala och svärta ner mig i ögonen på den allmänna opinionen i Sovjetunionen och hela världen. Det är helt obegripligt hur dessa personer kunde hoppas på att segra under en ledare som de själva misskrediterat. Här förvandlas de ”militära listerna” helt klart till sin egen motsats.

Zinovjev-Kamenevs förnekande den 13 februari 1932 skickades till Kominterns samtliga sektioner, och utgör i sitt innersta väsen ett av de oräkneliga utkasterna till deras framtida vittnesmål i augusti 1936: samma motbjudande glåpord mot mig som motståndare till bolsjevismen och i synnerhet fiende till ”kamrat Stalin”, samma hänvisningar till min strävan att tjäna ”kontrarevolutionen”, och slutligen samma högtidliga löfte att de, Zinovjev och Kamenev, vittnar frivilligt, utan all sorts tvång. Givetvis, givetvis! Och kunde det vara på annat sätt? Bara ”utpressare” kan ens tillåta sig tanken att det finns tvång under Stalins ”demokrati”. Den överdrivna stilen vittnar tydligt om varifrån de fått sin inspiration.

I sanning ett värdefullt dokument! Det inte bara rycker undan grunden för sagan om ett trotskij-zinovjevskt centrum 1932, utan gör det också möjligt för oss att i förbigående kika in i det laboratorium där de framtida rättegångarna med sina på förhand beställda avsvärjelser förbereddes.

Zinovjev och Kamenev

31 december 1936. Det år som är på väg att ta slut kommer att gå till eftervärlden som Kains år.

Med tanke på Zinovjevs och Kamenevs varningar om Stalins hemliga planer och avsikter, kan man ställa frågan om de inte började tänka just sådana tankar angående Stalin, när de upptäckte att de hade blivit av med alla andra kampmedel. Under den sista perioden av sina liv gjorde båda två flera omsvängningar och gjorde sig av med mängder av principer. Varför skulle vi i så fall inte kunna tänka oss möjligheten att de misströstade om vad deras kapitulation hade fått för konsekvenser, och i ett visst läge faktiskt i desperation tog till terror? Som en del av sin slutgiltiga kapitulation kanske de senare gick med på att gå GPU halvvägs till

1 **Georgij Gaven** var fram till 1926 medlem i den lettiska oppositionen. Han omfattades av anklagelsen mot Zinovjev och Kamenev 1936, men blev varken ställd inför rätta eller frikänd, och hans namn försvann under de fortsatta förhandlingarna.

mötes och blanda in mig i sina olycksaliga planer, som en tjänst till den regim som de en gång i tiden försökte sluta fred med.

En del av mina vänner har funderat på denna hypotes. Jag har betraktat den från alla möjliga sidor, utan förutfattade meningar eller minsta personliga överväganden. Och varenda gång drog jag slutsatsen att den var helt ogrundad.

Zinovjev och Kamenev är två helt olika typer. Zinovjev är agitator, Kamenev propagandist. Zinovjev vägledes huvudsakligen av en lyhörd politisk instinkt. Kamenev var begiven på resonemang och analyserande. Zinovjev hade alltid en benägenhet att plötsligt hoppa över till ett annat ämne. Kamenev var tvärtom överdrivet försiktig. Zinovjev var helt uppslukad av politiken och odlade inga andra intressen eller böjelser. I Kamenev bodde en vällusting och en estetiker. Zinovjev var hämndlysten. Kamenev var godmodigheten personifierad. Jag känner inte till vad de hade för ömsesidiga relationer under landsförvisningen. 1917 kom de under en kort tid nära varandra genom sin opposition mot oktoberrevolutionen. Under de första åren efter segern var Kamenevs inställning till Zinovjev ganska ironisk. Så småningom drogs de till varann genom sin opposition till mig, och senare mot Stalin. Under de sista tretton åren av sina liv marscherade de sida vid sida, och deras namn nämndes alltid gemensamt.

Trots sina individuella olikheter, var de (utöver den gemensamma skolning de fick under landsflykten under Lenins vägledning) begåvade med nästan identiskt lika intellektuella intressen och viljeinriktning. Kamenevs analytiska förmåga kompletterade Zinovjevs känsla för situationen, och gemensamt sökte de sig fram till ett beslut. Den mer försiktige Kamenev lät ibland Zinovjev föra honom längre än han själv ville gå, men i det långa loppet fann de sig gå sida vid sida längs samma reträttväg. I personlig resning var de sina jämlikar, och genom sina olikheter kompletterade de varandra. Båda var djupt och oreserverat hängivna socialismens sak. Det är förklaringen till deras tragiska förening.

Det finns inga övertygande skäl till att jag ska ta på mig något politiskt eller moraliskt ansvar för Zinovjev och Kamenev. Bortsett från ett kort avbrott - 1926-27 - har de alltid varit mina bittra motståndare. Personligen har jag inte litat särskilt mycket på dem. Båda två var förvisso intellektuellt överlägsna Stalin. Men de saknade tillräcklig karaktär. Det var just detta drag Lenin tänkte på när han i sitt "testamente" skrev att det "inte var någon tillfällighet" att Zinovjev och Kamenev var motståndare till upproret på hösten 1917.¹ De lyckades inte stå emot trycket från den borgerliga opinionen. När det började uppstå djupgående samhällliga förändringar, och samtidigt uppkom en privilegierad byråkrati, var det "inte någon tillfällighet" att Zinovjev och Kamenev lät sig svepas med i termidors läger.

De överträffade vida sina dåvarande allierade, inklusive Stalin, vad gäller teoretisk förståelse av de processer som pågick. Det förklarar deras försök att bryta med byråkratin och gå mot den. Vid centralkommitténs möte i juli 1926 deklarerade Zinovjev att "Trotskij hade rätt mot oss i frågan om den byråkratiska apparatens förtryck". Vid den tidpunkten medgav Zinovjev att hans kamp mot mig till och med var ett "ännu farligare" misstag än hans misstag 1917! Men trycket från det privilegierade skiktet antog överväldigande proportioner. Det var "inte någon tillfällighet" att Zinovjev och Kamenev kapitulerade för Stalin i slutet av 1927, och drog med sig dem som var yngre och med mindre auktoritet. Därefter sparade de inte på några krafter i att fördöma oppositionen.

1 Lenins "testamente" skrevs i december 1922 och januari 1923, och han gjorde där sin sista bedömning av de sovjetiska ledarna. Eftersom det krävde att Stalin skulle avlägsnas från posten som generalsekretare hemlighölls det i Sovjetunionen till efter Stalins död. Det finns i *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 515-20. Zinovjev och Kamenev gick mot upproret i oktober 1917 och publicerade ett uttalande om det i en bolsjevikfientlig tidning. Lenin brännmärkte de två som strejkbrytare och krävde att de skulle uteslutas ur bolsjevikpartiet. Efter upproret, då båda återvände till bolsjevikernas ledning, övergav han detta krav.

Men när hela landet under 1930-32 skakades av de fruktansvärda konsekvenserna av de ohämmade tvångskollektiveringarna, lyfte Zinovjev och Kamenev, liksom så många av de kapitulerande, oroligt på huvudet och började viskande diskutera med varandra om riskerna med regeringens nya politik. De avslöjades läsande ett kritiskt dokument som hade sitt ursprung inom Högeroppositionen.¹ För detta fruktansvärda brott utslöts de ur partiet - de anklagades inte för någonting annat! - och för att runda av det hela landförvisades de. 1933 inte bara tog Zinovjev och Kamenev tillbaka sina ord, utan kastade sig på marken inför Stalin. Inget förtal var för avskyvärt för dem att rikta mot oppositionen och i synnerhet mot mig personligen. De avväpnade sig själva så fullständigt att de stod helt hjälplösa inför byråkratin, som hädanefter kunde avkräva dem vilka bekännelser som helst. Deras efterföljande öde var resultatet av dessa på varandra följande kapitulationer och självförnedring.

Ja, de saknade tillräcklig karaktär. Men dessa ord ska inte tas alltför förenklat. Styrkan hos alla material mäts utifrån de krafter som verkar på det och har en benägenhet att förstöra det. Mellan inledningen av rättegången och min internering [i Norge - öa] hade jag tillfälle att höra stillsamma småborgare klaga till mig: ”Det går inte att förstå Zinovjev. Han är så karaktärlös!” Och jag svarade dem: ”Har ni själva erfarenhet av det tryck de har utsatts för under flera år?” De i intellektuella kretsar utbredda jämförelserna med Dantons, Robespierres och andras uppträdande är oerhört obegåvade.² Då rörde det sig om revolutionära folkledare som kom direkt från stridszonen för att ställas inför rättvisans svärd, fortfarande på höjden av sin makt, med nästan oberörda nerver, och - på samma gång - utan minsta hopp om att överleva efter rättegången.

Ännu mer malplacerat är jämförelserna med Dimitrovs uppträdande under rättengången i Leipzig.³ Jämfört med Torgler gjorde förvisso Dimitrov ett gott intryck genom sin beslutsamhet och sitt mod. Men revolutionärer i andra länder och speciellt i Ryssland har visat lika stor ståndaktighet under ojämförligt svårare förhållanden. Dimitrov stod inför den allra mest ondskefulla klassfienden. Det fanns inga bevis mot honom, och inte heller kunde det finnas några. Nazisternas statsapparat var fortfarande bara i vardande och inte anpassad till totalitära skenrättegångar. Dimitrov hade stöd från Sovjetstatens och Kominterns enorma apparat. Från världens alla hörn strömmade folkmassornas stöd till honom. Han hade sina vänner närvarande under rättegången. För att bli ”hjälte” räckte det med vanligt mänskligt mod.

Men var situationen likadan när Zinovjev och Kamenev mötte GPU och rätten? I tio års tid hade de varit inneslutna i ett moln av skvaller som betalades med tungt guld. I tio års tid hade de svävat mellan liv och död, först i politisk mening, därefter i moralisk mening och slutligen i fysisk mening. Kan man i några tidigare historiska exempel hitta ett så systematiskt, förfinat och omänskligt grymt nedbrytande arbete på det mänskliga sinnets ryggrad och nerver, ja alla dess delar? Zinovjev och Kamenev hade mer än tillräcklig karaktär för lugna perioder. Men vår tidsepok av oerhörda samhällliga och politiska omvälvningar krävde en utomordentlig fasthet hos dessa män, vars talanger hade garanterat dem en ledande plats under revolutionen.

- 1 **Högeroppositionen** i Sovjetunionen leddes av Bucharin, Rykov och Tomskej. Deras program grundades på eftergifter till de välbärgade bönderna på bekostnad av industriarbetarna och fattigbönderna, och på att den Nya ekonomiska politiken och fria marknaden skulle utvidgas, i förhoppning om att undvika svält. Efter att ha gjort motstånd mot Stalin under omkring ett år, kapitulerade Högeroppositionens ledare 1929. Det dokument Trotskej talar om är den s.k. Rjutin-plattformen.
- 2 **George Danton** (1759-1794) var ledare för de franska jakobinernas höger och justitieminister från 1792. Han och **Maximilien Robespierre** (1758-1794), som var ledare för jakobinerna och statsöverhuvud från 1793, störtades av kontrarevolutionen och giljotinerades.
- 3 **Georgi Dimitrov** (1882-1949) var en bulgarisk kommunist som hade flyttat till Tyskland, och drog till sig världens uppmärksamhet när nazisterna fängslade och ställde honom och andra inför rätta anklagade för att ha anlagt Riksdagsbranden. Han försvarade sig modigt under rättegången och frikändes. Han var verkställande sekreterare i Komintern 1934-43 och bulgarisk premiärminister 1946-49. **Ernst Torgler** (1893-1963), Dimitrovs medsvarende och ledare för kommunistpartiets riksdagsdelegation i Tyskland, frikändes också.

Skillnaden mellan deras talanger och deras viljestyrka ledde till tragiska resultat.

Det är inte svårt att spåra historien om mina relationer med Zinovjev och Kamenev i dokument, artiklar och böcker. *Oppositionens bulletin* (1929-36) kan ensam visa på den avgrund som på ett avgörande sätt skiljde oss åt ända från den dag de kapitulerade. Det fanns inga som helst band, relationer, brevväxling, eller ens försök i denna riktning mellan oss och dem - det fanns inga och det kunde inte heller finnas några. I mina brev och artiklar rådde jag alltid oppositionens medlemmar att, i politikens och det moraliska självbevarandets intresse, skoningslöst bryta med de kapitulerande. Det jag kan säga om Zinovjev-Kamenevs ståndpunkter och planer under de senaste 8 åren av deras liv, kan följaktligen inte på något sätt tolkas som ett vittnesmål. Men jag förfogar över tillräckligt många dokument och fakta som lätt går att bestyrka, och jag är välbekant med deltagarna, deras karaktär, deras förhållanden, och hela bakgrunden, för att med absolut säkerhet kunna säga att anklagelsen mot Zinovjev och Kamenev om terrorism från början till slut är en föraktlig polistillverkad bluff, utan ett uns av sanning.

Bara genom att läsa rättegångsprotokollen ställs varje tänkande människa inför följande gåta: exakt vilka är dessa besynnerliga svarande? Är de gamla och erfarna politiker som kämpar i namn av ett klart program och kan kombinera mål och medel, eller är de offer för en sorts inkquisition, där deras agerande inte avgörs av deras eget förnuft eller vilja utan av inkvisitorernas intressen? Har vi att göra med normala människor vars inre psykologi hänger samman och återspeglas i deras ord och handlingar, eller handlar det om sjuka personer som väljer den minst vettiga vägen och motiverar sina val med de mest absurda argument?

Dessa frågor gäller framförallt Zinovjev och Kamenev. Exakt vilka motiv - motiv som måste ha varit utomordentligt starka - låg bakom deras påstådda terror? Under den första rättegången i januari 1935 förnekade Zinovjev och Kamenev att de deltog i mordet på Kirov, men medgav däremot att de var "moraliskt ansvariga" för terroristiska tendenser, och åberopade då som motiv för sin oppositionella verksamhet sin strävan "att återupprätta kapitalismen". Om vi så bara hade denna enda onaturliga politiska "bekännelse" så skulle det räcka för att avslöja den stalinistiska rättvisans lögn. Vem kan egentligen tro att Kamenev och Zinovjev var så fanatiskt och fast beslutna att återupprätta kapitalismen som de hade störtat, att de var beredda att offra både sina egna och andras huvuden för att uppnå detta mål? De svarandes bekännelser i januari 1935 avslöjade på ett så grovt sätt att Stalins hand låg bakom dem, att till och med de minst medvetna av "Sovjetunionens vänner" blev chockade.

Under rättegången mot de 16 (augusti 1936) överger man fullkomligt "återupprättandet av kapitalismen". Det drivande motivet bakom terrorn sägs vara ett naket "maktbegär". Anklagelseakten förkastar en version till förmån för en annan, som om det handlade om olika lösningar på ett schackproblem, och lösningarna byttes ut i tystnad och utan kommentarer. De svarande följer åklagaren och uppberar nu att de inte hade något program, utan helt enkelt greps av en oemotståndlig lust att erövra statens maktpositioner, kosta vad det kosta vill. Men vi skulle vilja fråga: exakt hur skulle man genom att mörda "ledarna" kunna lägga makten i händerna på personer som genom en rad avsvärjelser hade lyckats undergräva förtroendet för sig själva, förnedra sig själva, trampa ner sig själva i smutsen, och därmed för alltid avsäga sig möjligheten att spela någon framtida ledande politisk roll?

Om det är omöjligt att tro på Zinovjevs och Kamenevs mål, så är deras medel ännu mer oförnuftiga. I Kamenevs mest noggrant genomtänkta vittnesmål betonas det särskilt envist att oppositionen fullständigt hade isolerat sig från massorna och förlorat sina principer, och därmed berövats allt hopp om att få något inflytande i framtiden. Och just *av denna orsak* kom oppositionen på tanken på terror. Det är inte svårt att förstå hur gynnsam en sådan karakterisering av sig själva är för Stalin: det är på hans order den genomförs - det är helt självklart. Men

även om Kamenevs vittnesmål fyller syftet att misskreditera oppositionen, så är de definitivt inte lämpade för att rättfärdiga terror. Det är just när en revolutionär fraktion är politiskt isolerad som den snabbt ödelägger sig själv med terroristisk kamp. Vi ryssar är bara alltför medvetna om detta genom exemplet med Narodnaja Volja (1879-83), och socialistrevolutionärerna under reaktionsåren (1907-09).¹ Zinovjev och Kamenev inte bara växte upp med dessa lärdomar, utan kommenterade dem också ett oräkneligt antal gånger i partipressen. Skulle de, gammalbolsjeviker,² ha glömt och förkastat den ryska revolutionära rörelsens ABC bara därför att de önskade makten så starkt? Det är fullständigt omöjligt att tro på det.

Men låt oss för ett ögonblick anta att Zinovjev och Kamenev faktiskt hade fått för sig att de kunde hoppas att gripa makten genom att offentligt förkasta sitt förflutna, och komplettera det med en anonym terrorkampanj. (Ett sådant antagande är egentligen detsamma som att förklara dem för psykopater!) Vilka ingivelser skulle i så fall ha drivit de som genomförde terroristhandlingarna, de som oundvikligen skulle tvingas betala med sina huvuden för någon annans idéer? En betald mördare som agerar med förhandsgarantier om immunitet - det är trovärdigt. Men terrorister utan något ideal eller en stark tro på sin sak, som erbjuder sig att offra sig? - det är otänkbart. Under rättegången mot de 16 framställs mordet på Kirov som en liten del av en enorm plan att utrota hela toppen av det styrande skiktet. Det som anförs är *systematisk terror* i enorm skala. För de direkta morderna hade det krävts dussintals, om inte hundratals, fanatiska, härdade, självuppoffrande kämpar. Sådana personer faller inte från himlen. De måste handplockas, tränas, organiseras. De måste helt och hållet besjålas av övertygelsen att terror är den enda räddningen. Utöver de aktiva terroristerna krävs det reserver. Det går bara att räkna med dem om det finns breda kretsar inom den unga generationen som är sympatiskt inställda till terrorism. Det går bara att skapa sådana stämningar med hjälp av en omfattande propaganda för terrorism, och dessa propagandaasträngningar måste vara särskilt intensiva och lidelsefulla, eftersom hela den ryska marxistiska traditionen går mot terrorism. Man skulle vara tvungen att bryta ner denna tradition och ställa en ny lära mot den. Zinovjev och Kamenev hade inte kunnat tillbakavisa hela sitt tidigare antiterroristiska förflutna utan att säga ett ord, och skulle ännu mindre ha kunnat leda sin anhängare till detta Golgata utan en kritisk diskussion, debatter, konflikter, splittringar, och - utan att denna kritik hade nått myndigheterna. En så drastisk ideologisk förändring, omfattande hundratals och tusentals revolutionärer, skulle inte heller kunna undvika att lämna spår på oräkneliga sätt (dokument, brev, etc). Var finns allt detta? Var är propagandan? Var finns ekona från de interna striderna och debatterna? I rättegångsmaterialet finns inte ens en antydning om det.

De svarande existerar överhuvudtaget inte som mänskliga individer för varken Vysjinskij eller Stalin. Därmed försvinner också alla frågor om deras politiska psykologi ur sikte. När en av de anklagade försöker åberopa sina "känslor", som han hävdar förhindrade honom att skjuta mot Stalin, så uppger Vysjinskij i sitt svar att det fanns vissa fysiska hinder: "Det... är de verkliga skälen, de objektiva skälen, resten är psykologi." "Psykologi"! Vilket förödande förakt! De anklagade har ingen psykologi, det vill säga de vågar inte ha någon. Bekännelserna är inte resultatet av normala mänskliga motiv. Med hjälp av inkquisitionens mekanismer underordnar den härskande klickens psykologi fullständigt de anklagades psykologi under sina egna påhitt. Rättegången utformas som en tragisk marionetteaterföreställning. De anklagades styrs med snören, eller snarare av snaror runt sina halsar. Det finns inget utrymme för "psykologi".

- 1 **Narodnaja Volja** (Folkviljan) var en av de grupper som uppstod efter splittringen av narodnikernas (populisterna) viktigaste organisation 1879. Populisterna var den ryska revolutionära rörelsens främsta strömning på 1800-talet. De bondemassor som följde den togs vid sekelskiftet till stor del över av **socialistrevolutionärerna** (SR-arna). SR-arna stödde den provisoriska regeringen 1917 och var mot att sovjeterna skulle gripa makten. SR-arnas vänsterflygel deltog i den nya sovjetregeringen fram till 1918.
- 2 **Gammalbolsjeviker** var de bolsjeviker som hade anslutit sig till partiet före 1917, det vill säga var medlemmar av partiets "gamla garde".

Men terroristiska handlingar är otänkbara utan en terroristisk psykologi!

Låt oss för ett ögonblick medge anklagelserna i all sin orimlighet: drivna av ”maktbegär” blev de kapitulerandes ledare terrorister. Hundratals andra blev så hänförda över Zinovjevs och Kamenevs ”maktbegär” att de också tjänstvilligt riskerade sina liv. Och allt detta - i allians med Hitler! Det för ett oförsiktigt öga förvisso osynliga kriminella arbetet når aldrig tidigare skådade proportioner: man organiserar mord på alla ”ledarna”, sabotage överallt, och spioneri. Och detta pågår inte bara under en dag eller en månad, utan nästan fem år! Allt under täckmantel av lojalitet mot partiet! Det går inte att tänka sig mer kallhamrade, kallblodiga, blodtörstiga brottslingar.

Och sedan? I slutet av juli 1936 avsäger sig plötsligt dessa monster sitt förflutna och sig själva och erkänner en efter en på ett beklämmande sätt. Inte en enda av dem försvarar sina idéer, mål eller kampmetoder. De tävlar om att fördöma varandra och sig själva. Åklagarens enda bevis är de anklagades bekännelser. Gårdagens terrorister, sabotörer och fascister kastar sig ner inför Stalin och svär honom sin glödande kärlek. Vad i hela världen är dessa fantastiska svarande - brottslingar? psykopater? lite av varje? Nej, de är Vysjinskijs och Jagodas skyddslingar. Det är så människor ser ut när de har gått igenom GPU:s laboratorium.

Det finns lika mycket sanning i Zinovjevs och Kamenevs berättelser om sin tidigare kriminella verksamhet som i deras bedyrande av sin kärlek för Stalin. De dog som offer för ett diktatoriskt system som inte förtjänar annat än fördömanden!

Varför de erkände brott de inte begått¹

1 januari 1937. Oljetankerns två sirener tutade plötsligt ikväll, larmpistolen avfyrades två gånger, *Ruth* firade det nya året. Ingen besvarade oss. Under hela överfärden tror jag att vi bara mötte två skepp. Vi seglar verkligen en ovanlig rutt. Men den fascistiska polisofficer som följde oss fick ett hälsningstelegram från sin socialistiska minister, Trygve Lie. Det fattas bara att han får hälsningar från Jagoda och Vysjinskij!

Mitt enklaste försvar mot Moskva-anklagelserna hade varit följande: ”Sedan mer än tio år har jag inte det minsta ansvar för Kamenev och Zinovjev, utan jag har tvärtom stämplat dem som förrädare. Har dessa kapitulanter, demoraliserade och insnärjda i sina egna intriger, verkligen nått fram till terrorismen? Jag kan inte ge besked om den saken. Det enda vissa är, att de sökt köpa nåd genom att kompromettera mig.”

Denna förklaring hade varit absolut sanningsenlig, inte innehållit ett enda lögnaktigt ord. Men därför att den endast givit halva sanningen hade den dock varit felaktig. Trots att jag sedan länge brutit med de anklagade, kan jag inte ett ögonblick tvivla på, att de gamla bolsjevikerna, som jag i det förflutna känt under långa år (Zinovjev, Kamenev, Mratjkovskij) aldrig begått eller kunnat begå de förbrytelser som de ”erkänt”.

De icke initierade kanske finner detta påstående paradoxalt eller i varje fall överflödigt: ”Varför, frågar de, komplicera det egna försvaret genom att försvara dödsfiender mot dem själva. Är inte det rena Don Quijote-taktiken? Alls inte. Man måste för att göra slut på en oavbruten rad av moskovitiska förfalskningar avslöja de ”frivilliga bekenntelsernas” politiska och psykologiska mekanism.

1931 utspelades en mensjevkrättegång i Moskva, som helt grundade sig på de anklagades bekännelser. Två av dem kände jag personligen, historikern Suchanov och ekonomen Groman, den förre t.o.m. tämligen väl. Trots att anklagelseakten i mycket verkade fantastisk, kunde jag omöjligt tro, att gamla politiskt verksamma människor som jag oavsett outplånliga

1 Ur *Arbetaren* 19.1 1938, som översatt ur den franska boken *Les Crimes de Staline*, Paris 1937. Vi har kompletterat översättningen från engelska. - Red.

meningsskiljaktigheter betraktade som hederliga och allvarliga, kunde beljuga sig själva och andra på ett dylikt sätt. Jag sade mig att GPU utan tvivel arrangerat anklagelsematerial, tillagt åtskilligt och uppfunnit mer, men att de ändå måste finnas reella fakta som grundval. Jag minns ännu att min son som då bodde i Berlin, vid ett senare sammanträffande i Frankrike sade till mig: ”Mensjevikrättegången tycks vara en fullständig förfälskning.”

”Men vad skall man tro om Suchanovs och Gromans utsagor – svarade jag – de äro inga fala karriärister.” Som förklaring om också inte som ursäkt vill jag tillägga, att jag sedan lång tid inte följt mensjevikernas publikationer, att jag ända sedan 1927 levat utanför varje politisk miljö (i Central-Asien och Turkiet) och att jag helt och hållet varit utan personliga kontakter. Mitt felaktiga omdöme om mensjevikrättegången härledde sig inte ur tillit till GPU (ända sedan 1931 visste jag att denna degenererade institution inte längre var något annat än ett band eländiga kreatur) utan ur det förtroende jag hyste till vissa av de anklagade. Jag underskattade de framsteg demoraliserings- och korruptionstekniken gjort, och jag överskattade vissa GPU-offers moraliska motståndskraft.

Senare avslöjanden och rättegångar med rituella bekännelser avlägsnade dunklet kring inkquisitionens hemligheter (åtminstone för människor med tankeförmåga) redan innan Zinovjev-Kamenev-rättegången. Maj 1936 skrev jag i ”Oppositionens bulletin”: ”En lång serie politiska rättegångar ha visat med vilken iver de anklagade påbördat sig brott, som de alls inte begått. Dessa anklagade, som tycks spela en på förhand uppgjord roll, kommer undan med mycket milda, ofta fiktiva straff. Och det är just inför denna eftergivna ”rättvisa” som de gör sina bekännelser. Varför har de maktägande behov av dylika lögnaktiga erkännanden. Många gånger för att träffa en tredje, som uppenbarligen står utanför hela affären, stundom för att dölja de härskandes egna brott, totalt omotiverade blodiga repressalier, och slutligen för att skapa en atmosfär, som är fördelaktig för den bonapartistiska diktaturen ... Avpressa en anklagad fantastiska bekännelser för att träffa en annan person, är sedan länge GPU:s, d.v.s. Stalins system.” Dessa rader offentliggjordes tre månader innan Zinovjev-Kamenev-rättegången, under vilken jag för första gången utpekades som organisatör av terroristisk komplott.

Alla anklagade, vilkas namn var kända, tillhörde tidigare oppositionen men gav senare upp antingen av skräck för partisplittring eller skrämnda av förföljelserna, allt för att få återinträda i partiet. Den ledande klicken krävde av dem, att de skulle proklamera att deras tidigare program var felaktigt. Ingen av dem trodde på det, de var tvärtom övertygade att händelsernas utveckling hade bekräftat riktigheten i oppositionens synpunkter. I slutet av 1927 undertecknade de emellertid en deklaration, i vilken de falskeligen anklagade sig själva för ”avvikelser” och felsteg, för allvarliga försyndelser mot partiet. Samtidigt prisade de de nya ledarna för vilka de aldrig hyst den minsta respekt. Redan här har vi fröet till bekännelserna under de kommande rättegångarna...

Den första kapitulationen var emellertid endast en början. Regimen blev allt mera totalitär, kampen mot oppositionen allt bittrare, anklagelserna allt mer orimliga, Byråkratin tillät inte längre politiska diskussioner, ty det gällde dess privilegier. För att fånga, deportera och fysiljera¹ motståndare nöjde den sig inte med att anklaga för politiska avvikelser. Den måste påbörda oppositionen en önskan att slå sönder partiet, desorganisera armén, omstörta Sovjetmakten och återinföra kapitalismen. För att styrka dessa anklagelser inför folket, begagnade byråkratin oavlatligt f.d. oppositionella som på en gång anklagade och vittnen. Kapitulanterna blev så småningom yrkesmässiga falska vittnen både mot oppositionen och sig själva. I alla dess avsvärjelser figurerade mitt namn oavlatligt, som huvudfienden till SSSR, d.v.s. till byråkratin. Om mitt namn inte nämndes var alla syndabekännelser otillräckliga. Till

1 Avrätta, från franskans ”fusillier”.

en början var det fråga om mina socialdemokratiska avvikelser, sedan talade man om min politiks kontrarevolutionära konsekvenser, om min faktiska om också inte uttryckliga allians med kapitalismen mot Sovjet o.s.v. Den kapitulante, som sökte avvisa dessa tillvitelser fick till svar: ”Era tidigare deklARATIONER var således inte ärliga, ni är fortfarande i hemlighet vår fiende.” De successiva avsvärjelserna blev till en snöboll, som till slut uppslukade kapitulanterna. (Se [Den förrådade revolutionen](#) och betänk att denna bok skrevs innan rättegången mot de 16.)

När politiska svårigheter närmar sig, arresterar och deporterar man f.d. oppositionella under bagatellartade eller fiktiva förevändningar. Det gäller att nöta ut deras nerver, döda varje känsla av självrespekt och totalt bryta deras vilja. Efter varje straff kan de köpa sig amnesti genom stegrade förödmjukelser. De måste skriva: ”Jag erkänner att jag bedragit partiet, varit ohederlig mot de maktägande, i verkligheten uppträtt som en bourgeoisins agent, jag bryter nu definitivt med de kontrarevolutionära trotskisterna...” o.s.v. Steg för steg uppfostrar man dem på detta sätt, demoraliserar slutgiltigt tiotusentals partimedlemmar... djupast sett förresten hela partiet, anklagare såväl som anklagade.

Mordet på Kirov (december 1934) stegrade denna moraliska upplösning inom partiet till det yttersta. Efter flera motsägande och lögnaktiga kommunikéer, måste byråkratin nöja sig med en halvhet, d.v.s. en bekännelse från Zinovjev och Kamenev att de bar det moraliska ansvaret för detta terroristiska dåd. Denna bekännelse uppnåddes genom följande enkla argument: ”Om ni inte hjälper oss att påbörda oppositionen åtminstone det moraliska ansvaret för terroristattentaten, avslöjar ni er sympati för terrorismen och vi behandlar er därefter.” Vid varje ny kapitulationsetapp stod offren inför samma alternativ, nämligen att antingen återta samtliga sina tidigare bekännelser och därmed förklara byråkratin krig utan hopp, utan fana, utan organisation och utan personlig auktoritet – eller också sjunka ännu ett trappsteg och anklaga sig själva och andra för nya infamier. På detta sätt tvingades de att avancera i skändlighet. Genom att observera tendensen kunde man faktiskt förutsäga nästa etapp i bekännelserna. Jag har själv många gånger gjort det i tidningspressen.

GPU förfogar över många kompletterande resurser för att nå sina mål. Alla revolutionärer ådagalade inte samma fasthet i tsarens fångelser. Det fanns sådana som gjorde bot, andra begick förräderi, en tredje part bad om nåd, Arkiven från den tiden har studerats och klassificerats. Det mest betydelsefulla materialet har Stalin placerat i sitt sekretariat. Många gånger är det tillräckligt att gräva fram ett dokument, för att störta en högt uppsatt tjänsteman i fördärvet...

Andra byråkrater – de kunna räknas i hundratal – stod på de vitas sida under oktoberrevolutionen och inbördeskriget. Detta gäller om blomman av Sovjetdiplomat. Vi nämner bara namnen Trojanovskij, Maiskij, Tjintjuk, Surits. Också de mest framskjutna Sovjetjournalisterna: Koltsov, Zaslovskij med flera. Stalins högra hand, allmänne åklagaren Vysjinskij, befinner sig i samma fördömelse. Den unga generationen vet ingenting, den gamla låtsas att den har glömt. Det är tillräckligt att erinra om en Trojanovskijs föregående, för att hela diplomatins anseende skall förintas. Stalin kan följaktligen avkräva en Trojanovskij alla deklARATIONER, alla vittnesmål, som han har behov av. Trojanovskij-männen kan aldrig visa sig motsträviga.

En markant personlighets självanklagelse föregås normalt av vittnesmål från ett tiotal personer, som tillhör hans omgivning. GPU börjar med att arresterar sekreterare, stenografer och skrivmaskinsflickor och lovar dem straffrihet om de är villiga att vittna mot sin överordnade. 1924 bragte GPU min sekreterare Glazman till självmord. 1928 besvarade chefen för mitt sekretariat, ingenjör Butov, genom hungerstrejk alla försök att förmå honom att avlägga falska vittnesmål mot mig, han dog i fångelset under hungerstrejkens femtonde

dag. Två av mina medarbetare, Sermuks och Posnanskij har sedan 1929 kvarhållits i fängelse eller på förvisningsorter. Jag känner inte till deras vidare öden. Alla sekreterare är emellertid inte lika modiga. De flesta demoraliseras av chefernas kapitulationer och av regimen korrupperande atmosfär. För att avtvinga en Smirnov och en Mratjkovskij lögnaktiga bekännelser har man utnyttjat falska vittnesmål av deras medarbetare, gamla vänner och anförvanter. De offer, som utsetts, fann sig till slut så insnärjda i ett nät av falska vittnesmål, att allt motstånd föreföll förgäves.

GPU övervakar omsorgsfullt de högre tjänstemännens privatliv. Man arresterar ofta hustrun innan man griper maken, som framdeles skall ställas inför domstol. Kvinnorna uppträda i allmänhet inte under rättegångarna, men under förundersökningarna hjälper de förundersökningsdomaren att bryta de äkta männens motstånd. Det händer ofta att de fängslade bege sig in på bekännelsernas slippriga sig, för att undkomma intima avslöjanden, som kunna kompromettera dem i hustruns och barnens ögon. T.o.m. i de offentliga rättegångsprotokollen märker man spår av detta spel bakom kulisserna.

De människomaterial, som lättast står till förfogande för juridiska amalgam, är den talrika kategori av dåliga förvaltare, som med rätt eller orätt göras ansvarig för ekonomiska misslyckanden, som har handskats ovarsamt med statens medel. Skiljelinjen mellan tillåtligt och brottsligt är mycket svävande i Sovjet. Utom den officiella avlöningen erhåller direktörerna inom näringslivet icke officiella, men halvvägs lagliga lönetillägg. I normala fall fäster sig ingen vid dessa. Men GPU har alltid möjlighet att tvinga sitt offer att välja mellan att röjas ur vägen på grund av anklagelse för förskingring och stöld eller att fresta en sista möjlighet till räddning genom att påstå, att Trotskij dragit honom in på förräderiets väg.

Doktor Ciliga, en jugoslavisk kommunist, som tillbragt fem år i Stalins fångelser, berättar att de motsträviga flera gånger om dagen fördes ut till den gård där avrättningarna i vanliga fall ägde rum och sedan förpassades tillbaka till cellen. Denna metod gav resultat. Man behövde inte använda glödande järn. Troligtvis använde man heller inte speciella förgiftningsmedel. Den ”moraliska” verkan av det slaget promenader var i allmänhet tillräcklig.

Naiva människor fråga: Varför fruktar Stalin inte att hans offer ska anklaga honom under den offentliga rättegången? Denna risk är nästan totalt obefintlig. De flesta anklagade darrar inte endast för sitt eget utan också för sina anhörigas öde. Det är inte så enkelt att besluta sig för en offentlig protest, när ens hustru, son eller dotter befinner sig i GPU:s händer. Hur kan de förresten avslöja bedrägeriet? Det har inte förekommit någon fysisk tortyr. Var och en anklagads fullständiga bekännelse är ingenting annat än en fortsättning av hans tidigare erkännanden. Hur skall man kunna få de närvarande och hela mänskligheten att tro, att man under de senaste tio åren inte gjort annat än smutskastat sig själv?

Smirnov försökte under den offentliga rättegången att dementera de erkännanden han gjort under förundersökningen. Resultatet blev att man ögonblickligen konfronterade honom med hans hustrus vittnesmål, med hans egna utsagor under förundersökningen, med de andra anklagades bekännelser. Man måste också ta hänsyn till den fientliga stämningen i rättegångslokalen. Telegrammen och de välvilliga journalisternas berättelser låter påskina att det varit fråga om ”offentliga förhandlingar”. I verkligheten var salen fylld av GPU-agenter, som brast i skratt i de mest dramatiska ögonblicken och som applåderade när allmänne åklagaren gjorde sina mest idiotiska utfall. Men utlänningarna då? Det var indifferent diplomater, som ej förstod ryska, journalister av typen Duranty, som infunnit sig med en förutfattad mening. En fransk journalist berättade att Zinovjev kastade en sökande blick över auditoriet, men resignerat sänkte huvudet då han inte kunde upptäcka ett sympatiskt ansikte. Håll därtill i minnet att stenograferna var GPU-folk, att ordföranden kunde avbryta förhandlingarna när han önskade och att de hemliga poliser, som utgjorde auditoriet, när som

helst kunde dränka misshagliga deklARATIONER i oljud. Allt var förutsett. Rollerna instuderade på förhand. Den anklagade, som under förundersökningen påtagit sig en vanhedrande uppgift kunde inte gärna se något skäl att ändra attityd under den offentliga rättegången. Det hade bara varit att kast bort en sista chans till räddning.

Räddning? Enligt herrar Pritts och Rosenmarks åsikt kunde inte Zinovjev och Kamenev ha hoppats att kunna rädda sina liv genom att erkänna brott som de inte hade begått. Och varför inte? De anklagade under många tidigare rättegångar hade räddat livet genom lögnaktiga självanklagelser. Majoriteten av de som hade följt Moskvarättegångarna över hela världen hoppades på nåd för de anklagade. Samma sak i Sovjetunionen. *Daily Herald*, organ för det parti vars parlamentsgrupp har äran av Mr Pritts närvaro [det brittiska Labourpartiet], kan på denna punkt ge ett mycket intressant vittnesmål. Dagen efter avrättningarna av de 16, skrev denna tidning: "Fram till sista ögonblicket hade de 16 män som avrättades idag hoppats på nåd... Det ansågs allmänt att den specialförordning som beslutades för bara fem dagar sedan, och vilken gav dem rätt att överklaga, hade utfärdats för att skona dem." Så även i Moskva fanns det hopp ända in i det sista. Ledarna underhöll och gav näring åt detta hopp. De som var närvarande sa att de dömda tog emot dödsstraffen lugnt, som om det var självklart. De insåg att det gav deras teaterbekännelser en innebörd. De insåg inte - eller snarare gjorde de allt för att inte förstå - att endast avrättningar kunde ge dödsstraffet någon innebörd. Kamenev, den lugnaste av dem, verkade ha djupa tvivel om utgången av dessa ojämlika förhandlingar. Han måste också ha frågat sig hundratals gånger, "Kommer Stalin att våga?" Stalin vågade.

Under de första månaderna 1923 planerade den sjuke Lenin att genomföra en avgörande kamp mot Stalin. Han var rädd att jag var benägen att vika mig, och varnade mig den 5 mars: "Stalin kommer att göra en ruttin kompromiss och sedan kommer han att förråda." Denna formulering beskriver på ett fantastiskt sätt Stalins politiska metod, i synnerhet i förhållande till de 16. Han gjorde en kompromiss med dem med hjälp av rannsakningsdomarens rättegångshandlingar, förräderiet - med hjälp av bödeln.

De anklagade kände till denna metod. När Kamenev och Zinovjev i början av 1926 bröt öppet med Stalin, diskuterades det inom Vänsteroppositionen med vilken de två grupperna det gick att sluta ett block. Mratjkovskij, en av hjältarna från inbördeskriget, sa: "Inte med någon: Zinovjev kommer att smita iväg, Stalin kommer att förråda." Bevingade ord! Zinovjev blev vår allierade, och inom kort smet han iväg. Mratjkovskij gjorde samma sak, precis som många andra. Dessa "rymlingar" försökte ansluta sig till Stalin. Han gick med på en "ruttin kompromiss" med dem, och sedan förrådade han dem. De anklagade tömde förnedringens bägare till sista droppen. Sedan blev de nedslagna.

Som vi ser finns det inget konstigt i denna mekanism. Det krävs bara en totalitär regim: det vill säga att all frihet att kritisera har undertryckts, att de anklagade underkastas militären, en rannsakningsdomare, åklagare och domare i en och samma person, en monolitisk press vars ylanden skrämmer de anklagade och hypnotiserar den allmänna opinionen.

"Makttörst"

3 januari 1937. Om vi ska tro Vysjinskij (augusti 1936) hade det "förenade centrumet" inget som helst program. Det drevs enbart av "naken makttörst". Givetvis var jag törstigare än de andra. Folk som står på Kommunistiska internationalens avlöningslista och en del borgerliga journalister har vid många tillfällen vidareutvecklat detta tema angående mina ambitioner. Dessa herrar försökte hitta förklaringen till min - oväntade - terroristiska verksamhet i min otåliga önskan att ta kontrollen över staten. Att "makttörst" är förklaringen passar bra för den genomsnittlige kalkborgarens inskränkta huvud.

När den "nya oppositionen" (Zinovjev-Kamenev) i början av 1926 inledde samtal med mina

vänner och mig om gemensamma aktioner, sa Kamenev till mig när vi talades vid första gången, ”Det säger sig självt att blocket bara går att förverkliga om du tänker kämpa om makten. Vi har ofta undrat om du var trött och hade bestämt dig för att begränsa dig till skriftlig kritik utan att ge dig in på den kampen.” Vid den tiden hade Zinovjev, den store agitatorn, och Kamenev, den ”välunderrättade politikern” (med Lenins ord), illusioner om att det skulle vara mycket lätt för dem att återerövra makten. ”Så fort du ställer dig i talarstolen vid Zinovjevs sida”, sa Kamenev till mig, ”kommer partiet att förkunna, 'Där är centralkommittén! Där är regeringen!' Frågan är om du är beredd att bilda regering?”

Efter tre års kamp i opposition (1923-26) delade jag på inget vis dessa optimistiska förhoppningar. Vår grupp (”trotskisterna”) hade redan en ganska god uppfattning om revolutionens andra kapitel - termidor - och de ökande motsättningarna mellan byråkratin och folket, om det ledande skiktets förfall till nationell konservatism, och de djupgående återverkningar som världsproletariatets nederlag hade på Sovjetunionens öde. Jag ställde inte frågan om makten isolerat, det vill säga utanför detta viktiga inrikespolitiska och internationella skeende. Vi måste formera nya kadrer och avvakta utvecklingen. Så här svarade jag Kamenev: ”Jag känner mig på intet sätt 'trött', men enligt min uppfattning ska vi beväpna oss med tålamod för ganska lång tid framåt, för en hel historisk period. Idag handlar det inte om att kämpa om makten, utan om att förbereda ideologiska verktyg och organisatoriska metoder för denna kamp, allt medan vi väntar på ett nytt revolutionärt uppsving. När det kommer vet jag inte.” De som läser min självbiografi, min **Ryska revolutionens historia**, min kritik av Tredje internationales, eller **Den förrådade revolutionen**, hittar inget om detta samtal med Kamenev. Jag nämner det bara därför att det belyser hur dum och idiotisk ”avsikt” förfalskarna i Moskva tillskriver mig: att återställa revolutionen till utgångspunkten i oktober 1917 - med hjälp av revolverskott!

18 månaders kamp inom partiet gjorde slut på de illusioner som Zinovjev och Kamenev hyste. Men deras slutsats av denna erfarenhet blev motsatsen till min. ”Det går inte”, sa Kamenev, ”att ta makten från den ledande gruppen, det enda vi kan göra är att underkasta oss.” Efter mycket tvekan kom Zinovjev till samma slutsats. Jag hade mitt sista samtal med Zinovjev och Kamenev strax innan den femtonde kongressen, då man tillkännagav att oppositionen skulle uteslutas - kanske till och med under kongressen i december 1927. Vi var allihopa tvungna att avgöra våra öden för många år framåt, kanske för resten av våra liv.

I slutet av mötet, som hade hållits i en återhållsam ton - egentligen djupt sorglig - sa Zinovjev till mig, ”Vladimir Iljitj (Lenin) varnade i sitt testamente för att konflikten mellan Trotskij och Stalin skulle kunna splittra partiet. Tänk på vilket ansvar du har!”

”Men är vår plattform riktig eller inte?”

”Nu mer än någonsin!” (Inom några dagar skulle Zinovjev och Kamenev offentligt ta avstånd från den.)

”Om det är så”, sa jag, ”så visar apparatens våldsamma kamp att det inte handlar om tillfälliga meningsskiljaktigheter utan samhälleliga motsättningar. I sitt testamente skrev Lenin också, att om de olika linjerna i partiet motsvarade klassmotsättningar så skulle ingenting kunna rädda oss från en splittring - allra minst en kapitulation!”

Jag minns att jag efter ytterligare meningsutbyte återkom till testamentet där Lenin hade påmint om att Zinovjev och Kamenev 1917 hade ryggat tillbaka från upproret, av orsaker som ”givetvis inte var någon tillfällighet”.

”I viss mening är det lika allvarliga tider idag, och ändå förbereder ni er för att begå samma misstag, kanske det värsta i era liv!”

Det var vårt sista samtal. Vi skulle aldrig aldrig mer utbyta ett enda brev efter det, inte ett enda meddelande, vare sig direkt eller indirekt. Under de följande tio åren upphörde jag aldrig att brännmärka Zinovjevs och Kamenevs kapitulation, som även om den var ett fruktansvärt slag för oppositionen, skulle få oändligt mer allvarliga konsekvenser för Zinovjev och Kamenev själva än vad jag kunde ha förutsett i slutet av 1927.

26 maj 1928 skrev jag från Alma Ata till mina vänner: ”Partiet kommer att behöva oss igen, mer än någonsin. Vår inställning bör vara: inte bli otåliga genom att säga till oss själva att 'allt kommer att genomföras utan oss', inte plåga oss själva och andra i onödan; studera, vänta, vara vaksamma, och inte låta vår politiska linje frätas sönder av personligt agg mot förtalarna och ynkriggarna.”

Det är ingen överdrift att säga att de tankar som uttrycktes i dessa rader utgör den viktigaste drivkraften bakom min verksamhet. Ända sedan min ungdom har jag från marxismen lärt mig att förakta ytlig subjektivism, som gör det till en dygd att peta till historien med en nål. Jag har alltid sett missriktad revolutionär otålighet som en grundval till opportunism och benägenhet till äventyrspolitik. Jag har skrivit hundratals artiklar mot de som ”kommer med räkningar till historien innan de har förfallit” (maj 1909). I mars 1931 citerade jag med gillande orden från min bortgångna vapenbroder, Kote Tsintsadze, som dog i landsförvisningen: ”Olyckliga är de som inte kan vänta!”¹ Jag tillbakavisar anklagelsen om otålighet, precis som många andra anklagelser... Jag kan vänta. Vad betyder för övrigt ordet ”vänta” i detta fall? Förbered för framtiden! Kan inte allt revolutionärt arbete reduceras till det?

För det proletära partiet är makten ett medel för samhällseliga förändringar. Den revolutionär är värdelös som inte strävar efter att ställa statsapparaten förtryck i sitt programs tjänst. I detta sammanhang är inte kampen om makten ett mål i sig själv, utan den stämmer med hela det revolutionära arbetet: att skola och samla de arbetande massorna. Av detta arbete följer helt naturligt att erövra makten, och att tvingas tjäna den kan ge personlig tillfredsställelse. Men man måste vara alldeles osedvanligt dum och tarvlig för att sträva efter makten för maktens egen skull. Bara folk som inte duger till något bättre är förmögna till det.

”Hat mot Stalin”

4 januari 1937. Det återstår att tala om mitt påstådda ”hat” mot Stalin. Det pratades mycket om det under Moskvarättegången, som ett av motiven bakom min politik. Över Vysjinskijs läppar, i Pravdas ledare, och i Kommunistiska internationalens organ, görs utvecklingar om mitt hat samtidigt som man lovprisar ”chefen”. Stalin är skapare av ”det lyckliga livet”. De motståndare som han har besekrat kan bara avundas och ”hata” honom. Djupgående psykoanalys från dessa lakejer!

Jag känner bara absolut fiendskap mot den giriga kast av uppkomlingar som förtrycker folket ”i socialismens namn”, hat om ni så önskar. Men det finns inget personligt i denna känsla. Jag har alltför nära följt alla stadier i revolutionens förfall och det nästan automatiska intrånget på dess erövringar; jag har alltför envist och noggrant försökt förklara dessa fenomen med objektiva omständigheter för att inrikta mina tankar och känslor på en speciell person. Min ståndpunkt gör att jag inte kan likställa en persons verkliga resning med den jätteskugga den kastar på byråkratins skärm. Jag tror att jag har rätt att säga att jag aldrig har satt Stalin så högt att jag kan hata honom.

Bortsett från ett tillfälligt möte i Wien 1911 hemma hos Skobelev - som senare skulle bli minister i den provisoriska regeringen - ett möte där vi inte förde något samtal, lärde jag

1 **Kote Tsintsadze** (1887-1930) var en gammalbolsjevik och ledare för det georgiska kommunistpartiet och medlem i Vänsteroppositionen från och med 1923. Han uteslöts ur kommunistpartiet 1927, landsförvisades 1928 och dog 1930. Trotskijs minnesruna över honom finns i *Portraits, Political and Personal*.

känna Stalin först efter min ankomst till Petrograd från ett kanadensiskt koncentrationsläger i maj 1917.¹ För mig var han på den tiden bara en militant på bolsjevikernas högkvarter, mindre utmärkande än andra. Han är ingen talare. Hans skrifter är färglösa. Hans debattstil är grov och ohyfsad. Under perioden med massmöten, imponerande demonstrationer och kamp existerade han knappt - i politisk mening. Under bolsjevikledarnas möten höll han sig i bakgrunden. Hans långsamma tänkande hann inte med händelserna. Inte bara Zinovjev och Kamenev utan också den unga Sverdlov och till och med Sokolnikov tog större del i diskussionerna än Stalin, som tillbringade hela 1917 i väntan.² Historiker som senare försökte ge honom en skenbart ledande roll 1917 (i en icke existerande "upprorskommitté") är bara oförsämda förfalskare.

Efter maktövertagande blev Stalin mer självsäker men höll sig fortfarande i bakgrunden. Jag märkte snart att Lenin hela tiden hjälpte fram honom. Utan att närmare tänka på saken antog jag att Lenins motiv var praktiska hänsyn och inte personlig sympati. Gradvis lärde jag känna dessa hänsyn. Lenin värdesatte Stalins ståndaktiga karaktär, orubblighet, till och med hans slughet, som outhärliga egenskaper hos en militant. Han förväntade sig varken idéer, politiska initiativ eller kreativ förmåga från honom. Under inbördeskriget råkade jag fråga en medlem i centralkommittén, Serebrjakov, som vid den tiden arbetade med Stalin i den revolutionära militärkommittén på sydfrenten,³ om han inte kunde klara sig utan Stalin för att spara pengar. Serebrjakov tänkte efter en kort stund och svarade: "Nej, jag kan inte utöva påtryckningar som Stalin. Det är inte min specialitet." Lenin skattade denna Stalins förmåga att "utöva påtryckningar". Ju starkare statsapparaten - som är utformad för att "utöva påtryckningar" - blev, desto mer självsäker blev Stalin. Låt oss tillägga: ju mer staten förlorade andan från 1917.

Nutidens ovana att ställa Stalin på samma nivå som Lenin är skamlig. Ifråga om personlighet kan Stalin inte ens jämföras med Mussolini och Hitler. Oavsett hur torftig den fascistiska ideologin är, så har den italienska och tyska reaktionens segerrika ledare visat initiativ, eggat upp massorna och brutit nya vägar. Det går inte att säga samma sak om Stalin. Han har uppstått ur apparaten och går inte att tänka sig utan den. Han kan inte närma sig massorna annat än genom apparaten.

Stalin började höja sig ovanför partiet först när de förvärrade sociala förhållandena under NEP-perioden tillät byråkratin att höja sig ovanför samhället. Till en början förvånades han av sin upphöjning. Han gick framåt med tvekan, försiktigt, alltid beredd att slå till reträtt. Zinovjev och Kamenev, och i mindre grad även Rykov, Bucharin och Tomskij, stödde och uppmuntrade honom som en motvikt mot mig.⁴ Vid denna tid trodde ingen av dem att Stalin

1 **Matvej Skobelev** (1885-1938) blev mensjevik och var arbetsminister i den provisoriska regeringen, som upprättades efter februarirevolutionen. Flydde från Sovjetunionen efter bolsjevikernas seger, men återvände efter införandet av NEP och anslöt sig 1922 till bolsjevikpartiet. Arbetade i kommissariatet fram tills han arresterades och avrättades 1938.

När Trotskij efter februarirevolutionen var på väg från USA tillbaka till Ryssland, blev han förd av båten av de brittiska myndigheterna och internerades i ett **kanadensiskt koncentrationsläger**. Motiveringen var att han varfarlig för den dåvarande ryska regeringen och de allierade i allmänhet. Han blev kvar där under en månad, tills dess den provisoriska regeringen på Lenins envisa begäran tvingade fram hans frisläppande.

2 **Jakov Sverdlov** (1885-1919) var ordförande för sovjeternas exekutivkommitté, sekreterare för bolsjevikernas centralkommitté och president för den ryska sovjetrepubliken. Trotskijs hyllning till Sverdlov finns i *Portraits, Political and Personal*.

3 **Leonid Serebrjakov** (1890-1937) innehade viktiga poster inom industrin på 1920-talet. Var en kort tid medlem i Vänsteroppositionen, utslöts (1927), avsvor sig (1929), återupptogs i partiet (1930), men blev svarande under den andra Moskvarättegången och blev avrättad.

4 **Alexej Rykov** (1881-1938), som var ordförande i folkkommissariernas råd 1924-30, och **Nikolaj Bucharin** (1888-1938), som var ordförande för Komintern 1926-29 och redaktör för *Pravda* 1918-29, var Högeroppositionens främsta ledare. Mellan 1923 och 1928 var de i allians med Stalin mot Vänsteroppositionen,

skulle överge dem. I ”triumviratet” var Zinovjev försiktig och beskyddande gentemot Stalin, medan Kamenev behandlade honom ironiskt. Jag erinrar mig att Stalin vid ett centralkommittémöte en gång använde ordet ”rigorism” [stränghet - öa] på ett helt felaktigt sätt (hans språk är ofta felaktigt). Kamenev tittade håfullt på mig, som för att säga: ”Det är inget att göra åt, ta honom för vad han är.” Bucharins uppfattning var att Koba - Stalin använde detta smeknamn i det underjordiska arbetet - ”hade karaktär” (Lenin brukade säga om Bucharin att han var ”mjukare än vax”) och att ”vi” behövde folk med hans lynne. Om han är okunnig och saknar kultur så borde ”vi” hjälpa honom. Denna tanke var grundvalen till blocket mellan Stalin och Bucharin som uppstod efter splittringen av triumviratet. På detta sätt hjälpte sociala och personliga förhållanden till att lyfta upp Stalin.

1923 eller -24 protesterade Ivan Nikitij Smirnov, som senare sköts tillsammans med Zinovjev och Kamenev, i ett privat samtal med mig: ”Stalin, kandidat som diktator? Men han är helt färglös och obetydlig.”

”Färglös, ja”, svarade jag, ”men inte obetydlig.”

Två år senare samtalade jag med Kamenev i samma ämne. Trots bevis på motsatsen hävdade Kamenev envist att Stalin bara var chef ”på distriktsnivå”. Det fanns ett spår av sanning denna ironiska karakterisering, men bara ett spår. Vissa sidor av intellektet, som slughet, svekfullhet, en fallenhet för att utnyttja den mänskliga naturens lägsta instinkter, är ytterst väl utvecklade hos Stalin, och tillsammans med en stark karaktär ger det honom kraftfulla vapen. Givetvis inte i alla strider. Massornas befrielsekamp kräver andra kvalitéer. Men när det handlar om att välja vilka som ska gynnas, att säkra deras sammanhållning på basis av kasttillhörighet, att begränsa massorna till maktlöshet och hålla dem i styr, då blir Stalins kvalitéer helt ovärderliga, och de gjorde honom med rätta till ledare för termidor.

Och ändå är han på det hela taget fortfarande en medelmåtta. Han är varken förmögen till generaliseringar eller förutseende. Hans intelligens saknar energi och spänst och passar inte till logiskt tänkande. Varje mening i hans tal har ett praktiskt syfte, hans tal bygger aldrig upp några logiska konstruktioner. Denna svaghet utgör hans styrka. Det finns historiska uppgifter som bara kan genomföras om man avstår från generaliseringar. Det finns perioder då generaliseringar och förutseende är ett hinder för omedelbara framgångar. Det är nedgångens och undergångens perioder, perioder av reaktion. Helvetius har sagt att varje tidsperiod framkallar personer med motsvarande resning, och om den inte kan återfinna dem så hittar den på dem. Marx skrev om den idag bortglömda general Changarnier: ”Ordningspartiets fullständiga avsaknad av stora personligheter gjorde, att det tvingades att tillskriva en enskild individ all den kraft, som hela deras klass saknade, och således blåsa upp den till oerhörda proportioner.” (Ur **Klasstriderna i Frankrike 1848-50.**) Med ett sista citat kan vi tillämpa Engels ord om Wellington på Stalin: ”Han är stor på sitt eget sätt, så stor man kan vara utan att upphöra att vara en medelmåtta.” Individuell storhet är per definition en social funktion.

Om Stalin hade kunnat förutsäga vart kampen mot ”trotskismen” skulle leda honom, så skulle han otvivelaktigt ha tvärstannat trots perspektivet att beseгра sina motståndare. Men han förutsåg ingenting. Han betraktade sina motståndares prognoser att han skulle bli ledare för termidor, partiets och revolutionens dödgrävare, som fantasier i det blå. Han trodde på byråkrats förmåga att lösa alla problem. Bristen på kreativ fantasi, oförmågan att generalisera och förutse, har dödat revolutionären i honom. Dessa egenskaper har gjort att han kan skyla över den termidorienska byråkrats uppkomst med en gammal revolutionärs auktoritet.

Stalin har systematiskt demoraliserat apparaten. Å andra sidan sporrade den honom. De karaktärsegenskaper som gjorde att han kunde organisera de mest avskryvda skenrätts-

kapitulerade för Stalin 1929, men blev offer under den tredje Moskvarättegången 1938.

gångarna och juridiska morderna i historien är en del av hans natur. Men det krävdes årtal av totalitär allsmäktighet för att de skulle kunna få denna apokalyptiska betydelse. Jag har talat om hans slughet och skrupellöshet. 1922 varnade Lenin för att utnämna Stalin till posten som generalsekreterare: ”denna kock kommer bara att laga kryddstarka rätter.” I ett förtroligt samtal med Kamenev och Dzerzjinskij erkände Stalin att hans största nöje var att välja ut sitt offer, förbereda hämnden, slå till och sedan gå och lägga sig... ”Han är ond”, sa Krestinskij till mig, ”han har gula ögon.”¹ Byråkratin tyckte själv inte om honom ens när den behövde honom.

Ju mer absolut byråkratin makt blev, desto tydligare blev de kriminella dragen i Stalins karaktär. Krupskaja, som anslöt sig till oppositionen en kort period 1926, berättade för mig med vilken djup misstro och stark fientlighet Lenin betraktade Stalin under den sista perioden av sitt liv.² Hans känslor återspeglas på ett mycket återhållsamt sätt i hans testamente. ”Volodja sa till mig: 'Han (Stalin) saknar den mest grundläggande hederskänsla.' Förstår du? Den mest grundläggande mänskliga anständighet!” Det sista brev Lenin dikterade bröt alla personliga och kamratliga förbindelser med Stalin.³ Man kan tänka sig vilken bitterhet som krävdes för att en sjuk man skulle komma dithän! Men den äkta ”stalinismen” skulle få fria tyglar först efter Lenins död.

Nej, personligt hat är alltför trångsynt, alltför privat, en alltför innersta känsla för att kunna påverka en historisk kamp som i oändlig skala överträffar alla dess deltagare. Det säger sig självt att Stalin förtjänar det allra hårdaste straff för att ha varit revolutionens dödgrävare och organisatör av onämnbare brott. Men detta straff är inget mål i sig själv och det kräver inga speciella åtgärder. Det måste - och kommer att - vara resultatet av arbetarklassens seger över byråkratin. Med detta vill jag inte minska Stalins personliga ansvar. Tvärtom är hans brott så utan like i sin omfattning att verkliga revolutionärer inte ens skulle kunna tänka sig att besvara dem med en terroristhandling. Det enda som kan ge oss politisk och moralisk tillfredsställelse är att stalinismen faller som resultatet av massornas revolutionära seger. Och detta fall är oundvikligt.

För att avsluta allt detta tal om ”hat” och ”maktörst” måste jag tillägga, att jag trots de senaste årens stora prövningar är oändligt långt från den ”förtvivlans” psykologi som den sovjetiska pressen, de stalinistiska åklagarna och de tjockskalliga utländska ”Sovjetunionens vänner” tillskriver mig. Under de senaste 13 åren har jag inte känt mig knäckt eller besegrad en enda dag. Inte en enda dag har jag upphört att titta ner på förtälet och förtalarna. Jag har formats och utbildats i de stora historiska omvälvningarnas skola. Jag tror på att man ska mäta händelser utifrån deras inre rytm och inte utifrån det personliga ödets korta mätsticka. Jag känner bara medlidande blandad med ironi för personer som känner att deras liv blivit dystra därför att de har förlorat en ministerportfölj. Den rörelse jag tjänar har gått genom uppgång och nedgång och uppgång igen. För närvarande genomgår den en omfattande reträtt. Men världsekonomin och politikens objektiva villkor antyder möjligheter till en ofantlig uppgång som kommer att överträffa allt som föregått den. För mig finns inget annat än denna uppgift: att klart förutse framtiden, under alla de nuvarande svårigheterna förbereda för den, bidra till att formera nya marxistiska kadrer... Läsaren får förlåta mig för dessa personliga utvecklingar,

- 1 **Felix Dzerzjinskij** (1877-1926) var grundare av det polska och litauiska socialdemokratiska partiet. Han blev Sovjets första kommissarie för inrikes ärenden och första ordförande för tjekan (senare kallad GPU). **Nikolaj Krestinskij** (1883-1938) var sekreterare i bolsjevikernas centralkommitté 1919-21, och blev ambassadör i Tyskland 1921. Han avrättades efter den tredje Moskvarättegången.
- 2 **Nadezjda Krupskaja** (1869-1939) var en gammalbolsjevik och Lenins livskamrat. Hon spelade en central roll i den ryska socialdemokratin underjordiska organisation och i emigrantorganisationen. En kort period 1926 tillhörde hon den förenade oppositionen.
- 3 Lenins brev till Stalin den 5 mars 1923, där han hotar att bryta alla relationer med honom, återfinns i [Lenins kamp mot stalinismen](#), på marxistarkiv.se.

som nödvändiggjorts av de juridiska förfalskningarna.

Anmärkningar på väg

5 januari 1937. Efter Petersburgsarbetarnas kortvariga nederlag i juli 1917 brännmärkte Kerenskijs regering Lenin, Trotskij och andra bolsjeviker (utom Stalin som ingen var intresserad av på den tiden) som agenter för den tyska generalstabens.¹ Anklagelsen grundade sig på bevis från fänrik Jermolenko, en av det ryska kontraspionagens agenter. Det första mötet med bolsjevikernas medlemmar i sovjeten efter "avslöjandet" dominerades av en känsla av vända, häpnad och var nästan som en mardröm. Dagen före hade Lenin och Zinovjev gått under jorden. Kamenev hade arresterats. "Det finns inget att göra", sa jag. "Arbetarna har lidit nederlag, bolsjevikpartiet har blivit olagligförklarat. Detta slag har förändrat styrkeförhållandena. Allt ruttet och dunkelt kommer till ytan. Fänrik Jermolenko besjalar Kerenskij, som knappast är bättre än honom. Vi måste ta oss igenom denna oväntade period. Men när massorna förstår sambandet mellan förtälet och reaktionens intressen kommer de att vända sig till oss." Jag kunde inte förutse att Josef Stalin, medlem i bolsjevikpartiets centralkommitté, arton år senare skulle återupprepa Jermolenko-Kerenskijs förtal!

Inte en enda av de anklagade gammalbolsjevikerna erkände att de hade haft några "relationer" med Gestapo. Men de lyckades dåligt med sina bekännelser. Kamenevs, Zinovjevs och de andras rester av mänsklig värdighet och sunda förnuft fick dem att tveka att följa GPU hela vägen. Med hjälp av deras ordväxling med åklagaren angående Gestapo kan vi ana hur kohandeln som föregick utredningen gick till. "Vill ni svärta ned och göra slut på Trotskij?", kan Kamenev ha sagt. "Vi kan hjälpa er. Vi är beredda att framställa honom som organisatör av terroristiska angrepp. Borgarklassen förstår inte sådana här frågor särskilt bra, och inte bara de. Bolsjevism, terrorism, mord, maktbegär, hämndtörst... det kommer man att tro på. Men ingen kommer att tro på att Trotskij stod i förbund med Hitler, eller att vi, Kamenev, Zinovjev, Smirnov, gjorde det. Om vi går längre än vad som är rimligt, så riskerar vi till och med att äventyra anklagelsen om terrorism, som ni mycket väl känner till inte direkt vilar på någon granitgrund. Dessutom liknar 'relationer' till Gestapo alltför mycket anklagelserna som riktades mot Lenin och Trotskij 1917..."

Trots att de argument vi här låter Kamenev låna är nog så övertygande, lät sig inte Stalin bevakas. Han drog verkligen fram Gestapo. Vid första påseende kan det verka som om han var blind av förbittring.. Det kanske stämmer, men det är alltför ensidigt. Inte heller Stalin hade något val. Det hade inte räckt med anklagelser för terrorism. Borgarklassen kunde helt enkelt ha sagt: "Bolsjevikerna utrotar varandra, vi kan bara vänta och se hur det går." Och en hel del av arbetarna skulle kunna resonera så här: byråkratin lägger beslag på alla rikedomar och all makt, den kväver all kritik, kanske Trotskij inte gjorde fel att uppmana till terrorism. Om eldfångda ungdomar fick höra dessa välkända personer uttala sig till förmån för terrorism, så kanske de skulle slå in på denna för dem tidigare okända väg. Stalin var tvungen att överväga vilka farliga konsekvenser hans handlande skulle kunna leda till. Det var därför Kamenevs och de andra argument inte bet på honom. Han var tvungen att dränka sina motståndare i smuts. Han kunde inte tänka sig något lämpligare än kontakter med Hitler! De arbetare som trodde på det skulle för alltid vara vaccinerade mot "trotskismen". Den enda svårigheten är att få dem att tro på det...

Härvan av lögnare under rättegången, till och med den genomarbetade och förfalskade version som finns i det officiella protokollet (som publicerats på flera språk av kommissariatet för juridiska frågor), är en sådan hög av motsättningar, tidsmotsägelser och nonsens att en syste-

1 **Alexander Kerenskij** (1882-1970) var ledare för en av de ryska socialistrevolutionärernas strömningar. Han var justitieminister i den provisoriska regeringen. Senare blev han krigsminister, örlogsminister och premiärminister samt överbefälhavare. Han flydde från Petrograd när bolsjevikerna grep makten.

matisk sammanfattning av den ordagranna rapporten i sig själv fullständigt skulle pulvrисera hela åtalet. Det är ingen slump. Ingen kontrollerar GPU:s arbete. De fruktar inte rädda att bli utmanade, avslöjas, stöta på något oväntat. De är garanterade hela pressens fullständiga solidaritet. Undersökningsdomarna litar mycket mer till hotelser än till sitt eget skarpsinne. Till och med som förfalskning betraktat är rättegången grov, illa iscensatt och tidvid osannolikt dum. Man måste tillägga att den allsmäktige åklagaren Vysjinskij, en före detta mensjevnikisk landsbygdsadvokat, bidrar med ett överflöd av dumhet...

Planeringen är ännu mer grotesk än genomförandet. Exempelvis: det faktum att det främsta namngivna vittnet mot mig, den enda gammalbolsjeviken som påstås ha besökt mig utomlands, Goltsman, hade oturen att nämna att min son - som aldrig varit i Köpenhamn - var närvarande under samtalet, och valde ett inte längre existerande Hotell Bristol som mötesplats - detta och liknande fakta är av avgörande betydelse inom juridiken.¹ Men var och en med minsta moraliskt och psykologiskt sinne stannar inte vid dessa små ”misstag” i en stor bluff. Ett mynt kan vara mer eller mindre bra präglad. Men man behöver inte undersöka det så noga, det räcker att ta myntet i handen för att upptäcka att det väger för lite, eller slå på det för att höra ”hopkokets” suspekta klang.² Anklagelsen att jag hade allierat mig med Gestapo för att mörda den stalinistiska ämbetsmannen Kirov är så idiotisk att varje rättskaffens och förnuftig iakttagare tappar lusten att analysera detaljerna i Stalins förfalskning.

Om att sända terrorister till Sovjetunionen

6 januari 1937. Ikväll stävade vi in i Mexikanska golfen. Vattentemperatur 27 grader Celsius. Hettan i hytten är kvävande. Polisofficeren och kaptenen kommunicerar i radion och ordnar med min landstigning (troligen i Tampico, inte Vera Cruz som vi trodde för 5 dagar sedan).

Ett av de mest skamliga kapitlen i den sovjetiska diplomatins historia rör förberedelserna av skenrättegångarna: jag syftar på Litvinovs utspel i kampen mot terroristerna.³ Den 9 oktober 1934 mördades Jugoslaviens kung Alexander och herr Bartou i Marseilles. Morden hade organiserats av kroatiska och bulgariska nationalister som agerade i samförstånd med Italien och Ungern. Marxismen förkastar terroristiska metoder, men det betyder inte att marxister kan ge polisen en hjälpsam hand för att utplåna ”terroristerna”. Men det var Litvinovs ståndpunkt i Genève. Även om han citerade Marx, tolkades han som att utropa: ”Poliser i alla länder, förena er!” Jag sa till mina vänner att denna skändlighet måste ha ett bestämt syfte. Stalin behöver inte Nationernas förbund för att göra sig av med sina fiender i Ryssland. Vem riktar sig Litvinovs tal mot? Jag kunde inte låta bli att svara att det var mot mig. Jag visste inte vad som var i görningen. Men från detta ögonblick gick det upp för mig att man på ett eller annat sätt höll på att förbereda en enorm komplott mot mig: inspirerade av Litvinov skulle den internationella polisen hjälpa Stalin att komma åt mig.

Idag är komplotten uppenbar. Litvinovs försök att skapa en helig allians mot ”terrorister” sammanfaller med förberedelserna av det första hopkoket kring affären Kirov. Litvinov hade fått sina order från Stalin *innan* mordet på Kirov, det vill säga under de hektiska dagar då

1 Trotskijs analys av **E S Goltsmans** (1882-1936) vittnesmål under den första Moskvarättegången finns i kapitlet ”Bakom lyckta dörrar”.

2 **Hopkok** [engelska ”amalgam”] var ett ord som Trotskij ofta använde för att beteckna Kremls vana att slå ihop olika eller motsatta politiska strömningar och anklaga dem för samma brott eller synder. [”Amalgam” kan också betyda ”blandning” av olika metaller. - öa.]

3 **Maxim Litvinov** (1876-1951) var folkkommissarie för utrikes ärenden i Sovjet mellan 1930-39. Under sina försök att sluta allianser med de demokratiska imperialisterna använde Stalin honom för att förkroppsliga ”kollektiv säkerhet”, men under Stalin-Hitlerpakten och det kalla kriget ställde han honom åt sidan. Litvinov företrädde Sovjetunionen under försöket att bilda en tribunal om terrorismen i Nationernas Förbund, som stalinisterna hoppades kunna utnyttja för att få sina utrensningar och skenrättegångar accepterade. Ansträngningarna att starta tribunalen inleddes efter mordet på den franske utrikesministern **Jean Louis Barthou** (1862-1934) och Jugoslaviens **kung Alexander** (1888-1934) i Frankrike.

GPU förberedde attentatet i Leningrad, i syfte att dra in oppositionen i det. Komplotten visade sig vara alltför komplicerad och stötte på åtskilliga hinder. Nikolajev sköt för tidigt, den lettiska konsuln lyckades inte upprätta några band mellan terroristerna och mig.¹ Den internationella tribunalen mot terrorismen har fortfarande inte bildats. Det enda som för närvarande återstår av den grandiosa planen att komma åt mig via Nationernas förbund är ett skandalöst tal från en sovjetisk diplomat som kämpar hårt för att förena världens polisstyrkor mot "trotskismen".

Den "terroristiska veckan" i Köpenhamn (november 1932) hänger intimt samman med tanken på en internationell tribunal. Om det finns ett aktivt terroristiskt centrum i Moskva, som jag har inspirerat från utlandet med hjälp av budbärare som myndigheterna inte kan fånga, så är det tveksamt om de kan väcka åtal mot mig inför en internationell tribunal. Det var helt nödvändigt att jag skulle ha skickat verkliga terrorister från utlandet. Det är därför unga främlingar ska ha besökt mig i Köpenhamn, en Berman och en Fritz David, och ett enda samtal ska ha varit tillräckligt för att förvandla dem till terrorister, och till på köpet Gestapoagenter.² Men när jag skickade dem till Ryssland med order om att döda så många ledare som möjligt på kortast möjliga tid, så påstås jag ha anmodat dem att inte kontakta det terroristiska centrumet i Moskva... på grund av illegaliteten: ty det säkraste sättet att skydda det "terroristiska" centrumet var naturligtvis att undanhålla det från terroristattentat... Goltsman kom också för att träffa mig i Köpenhamn, med samma syfte att förbereda bevis som skulle användas mot mig inför Nationernas förbunds tribunal. Han hade oturen att träffa min son i ett hotell som var rivet för längesedan, och dessutom var min son i Berlin vid den tidpunkten. Vad gäller Olberg och bröderna Lurie, Mossei och Nathan, så antas jag ha skickat iväg dem på terroristaktioner utan att ha träffat dem.³ Veckan i Köpenhamn skördar i sanning inga lagrar för fantasifullhet hos de som hittade på den... Men vad annat kunde de hitta på?

Kamenev påstod envist inför domstolen, att så länge Trotskij befann sig utomlands skulle terrorister oundvikligen fortsätta att nästla sig in i Sovjetunionen. Kamenev var en "slug politiker" ända fram till sin fullständiga undergång, och på detta sätt försökte han gynna Stalins viktigaste mål: att göra det omöjligt för mig att bo i något kapitalistiskt land. Trotskij utomlands - terrorism i Sovjetunionen! Kamenev undvek frågan från vilka samhällskretsar jag skulle kunna rekrytera mina agenter. Men det finns två sorters ryssar utomlands: vita emigranter och sovjetiska ämbetsmän. Efter att ha förvisat mig till Turkiet försökte GPU använda Kominterns sektioner för att upprätta förbindelser mellan utländska "trotskister", i synnerhet tjeckerna, och vita emigranter. De första artiklarna jag publicerade på den tiden satte stopp för de planerna. Oavsett hur fientligt inställda de vita emigrantgrupperna må vara mot Stalin, så känner de sig oändligt närmare honom än mig, och de döljer det inte. Vad gäller sovjetiska kretsar i utlandet så är de mycket begränsade och så noga övervakade att det är uteslutet med all sorts organiserad verksamhet bland dem. Det räcker att påminna om att Blumkin blev skjuten för att besökt mig en enda gång, strax efter min ankomst till Konstantinopel. Det var

- 1 **Leonid Nikolajev** (1904-1934) anklagades för att ha mördat Sergej Kirov, och rannsakades bakom lyckta dörrar och sköts i december 1934. En **lettisk konsul** påstods ha haft en roll i mordet som motprestation för "ett brev från Trotskij".
- 2 **Konon B Berman-Jurin** (1901-1936) och **Fritz David** (1897-1936) anklagades för att ha träffat Trotskij i Köpenhamn 1932, för att få instruktioner om mordkomplott. Berman-Jurin hade varit rysk tidningskorrespondent i Tyskland. David hade varit redaktör för det tyska kommunistpartiets tidning *Rote Fahne*. Båda två dömdes till döden vid den första Moskvarättegången.
- 3 **Valentin Olberg** (1907-1936) anslöt sig till den tyska Vänsteroppositionen 1930 men uteslöts på grund av misstankar att han var GPU-agent. Olberg dömdes till döden vid den första Moskvarättegången. **Mossei Lurie** hette egentligen Alexander Emel, en vetenskapsman och före detta medlem i det tyska kommunistpartiet som skrev antitrotskistiska artiklar i Kominterns press 1932. Han och **Nathan Lurie**, en kirurg, var provokatörer under den första Moskvarättegången.

det enda möte jag hade med någon sovjetisk medborgare under mina år i exil.¹

Vilka är då de fem "terrorister" som jag påstås ha skickat till Moskva, och som avslöjade sina planer först under domstolsförhandlingarna? Samtliga är judiska intellektuella, inte födda i Sovjetunionen utan i grannländer som tidigare tillhörde tsardömet (Litauen, Lettland). Deras familjer flydde innan bolsjevikrevolutionen, men tack vare sin anpassningsförmåga och sina språkkunskaper, speciellt kunskaper i ryska, lyckades de förskansa sig tillräckligt bekvämt på Kommunistiska internationalens kansli. De kom från småbourgeoisin och hade inga band till arbetarklassen, inga revolutionära erfarenheter och ingen verklig teoretisk skolning: dessa tjänstemän inom Komintern, som alltid nitiskt genomför byråkratins senaste direktiv, har blivit en verkliga plåga för arbetarrörelsen. Vissa av dem som har misslyckats med sin karriär har tillfälligt flörtat med oppositionen. Vid flera tillfällen har jag i brev och artiklar varnat mina politiska vänner för dessa personer. Och på stående fot, och utan att träffa dem, ska jag alltså ha anförtrott dessa klåpare från Komintern mina allra hemligaste terroristiska planer och dessutom mina förbindelser med Gestapo. Orimligt? Men GPU kom inte på något annat samhällsskikt som jag kunde ha rekryterat "terrorister" från i utlandet. Och om jag inte hade skickat sändebud till Sovjetunionen, så skulle min del i komplotten ha varit alltför abstrakt.

Den ena orimligheten leder till den andra: fem judiska intellektuella visar sig vara Gestapo-agenter (Olberg, Berman, David, de två Lurie)! Det är välkänt att judiska intellektuella över hela världen, och speciellt i Tyskland, ofta har vänt sig till Tredje internationalen, inte av intresse för marxismen eller kommunismen, utan för att söka hjälp mot antisemitismen. Det är förståeligt. Men vilka psykologiska eller politiska motiv skulle kunna få ryska judiska intellektuella att slå in på terrorismens väg mot Stalin... i samförstånd med Hitler? De svarande var själva mycket noga med att undvika denna gåta. Vysjinskij visade inget intresse för den. Men den förtjänar att uppmärksammas. Jag drevs av "maktörst". Låt oss gå med på det. Men vad drev dessa fem främlingar? De gav sina egna liv. Varför? Till Hitlers ära?

Dessutom är inte Trotskijs motiv så klara som herrarnas Rosenberg, Pritt och andra försvarare av den sovjetiska statsåklagaren låtsas tro. Det verkar som om mitt hat mot Stalin fick mig att göra precis det Stalin behövde mest. Ända sedan 1927 hade jag, inte dussintals utan hundratals gånger, skrivit att bonapartismens logik skulle tvinga Stalin att anklaga oppositionen för en militär sammansvärjning eller terroristattentat. Efter att jag anlände till Konstantinopel har jag många gånger upprepat och underbyggt dessa varningar i pressen. Jag var väl medveten om att Stalin inte skulle klara sig utan attentat mot sin "heliga" person, men skulle alltså ha satt igång med att tillhandahålla dem till honom. Jag antas ha valt ut slumpmässiga och uppenbart tvivelaktiga agenter, jag ska ha tagit med Hitler som allierad, och fått judar att samarbeta med Gestapo. För att inte detta samarbete skulle förbli hemligt - Gud förbjude! - ska jag ha nämnt det för kreti och pleti. Med andra ord skulle mitt uppträdande ha varit exakt sådant som varje medelmåttig GPU-provokatör kan fantisera!

1 **Jakob Blumkin** (1899-1929) hade varit vänstersocialistrevolutionär och terrorist men blev senare kommunist och funktionär i GPU. Han var den första ryska anhängare till vänsteroppositionen som besökte Trotskij under landsförvisningen i Turkiet. Han tog med sig ett meddelande från Trotskij till oppositionen, men förråddes till GPU och sköts i december 1929, den första oppositionsmedlem som blev direkt avrättad av stalinisterna.

I Mexiko¹

9 januari 1937. En varm tropisk morgon anlände vår tankbåt till hamnen i Tampico. Vi visste inte vad som väntade oss. Våra pass och revolverar befann sig fortfarande i händerna på den fascistiska polisen. Han fortsatte att upprätthålla den norska ”socialistiska” regeringens regim även på Mexikos territorialvatten. Min hustru och jag klargjorde för polisen och kaptenen att vi bara skulle stiga i land frivilligt om vi möttes av vänner. Vi hade inte ringaste anledning att tro mer på GPU:s norska hantlangare här i tropikerna än på Oslos breddgrader.

Men allting hade ordnats på ett säkert sätt. Strax efter att tankern stannade närmade sig en av regeringens kustbevakningsbåtar med representanter från de lokala federala myndigheterna, mexikanska och utländska journalister, och viktigast av allt verkliga och pålitliga vänner. Det var Frida Rivera, hustru till den berömda konstnären som var sjuk och låg inne på lasarettet, Max Shachtman, en marxistisk journalist och nära meningsfrände som tidigare hade besökt oss i Turkiet, Frankrike och Norge, och slutligen George Novack, sekreterare i Amerikanska kommittén till försvar för Leo Trotskij.² Efter fyra månaders fångenskap och isolering var det särskilt glädjande att möta vänner igen. Den norska polismannen, som till sist överlämnade våra pass och revolverar, såg förläget på hur förekommande och älskvärt den mexikanska polischefen bemötte oss.

Inte utan spänning klev vi av tankern och beträdde Nya världens jord. Trots att det var januari doftade jorden av värme. Oljeborrhornen i Tampico påminde oss om Baku. I hotellet fick vi omedelbart känna på vår okunnighet i spanska språket. Klockan tio på kvällen lämnade vi Tampico mot huvudstaden i ett specialtåg som tillhandahållits av kommunikationsministern, general Mujica.³

Skillnaden mellan det nordliga Norge och det tropiska Mexiko var inte bara en fråga om klimat. Här mötte vi överallt gästfrihet och uppmärksamhet, istället för den motbjudande atmosfär av godtycke och irriterande osäkerhet som vi hade upplevt under många månader. Våra vänner från New York berättade optimistiskt om kommitténs arbete, den ökande misstron mot Moskvarättegången och framtidsutsikterna för en moträttegång. Den allmänna slutsatsen var att det snarast möjligt behövdes en bok om Stalins skenrättegångar. Det nya kapitlet i vårt liv inleddes mycket lovande. Men... hur skulle den fortsatta utvecklingen bli?

Vi tittade med ivrigt intresse på det tropiska landskapet från vår järnvägsvagn. I byn Cardenas, som låg mellan Tampico och San Luis Potosi, började två lok dra upp vårt tåg på högslätten. Luften blev svalare, och inom kort slapp vi den nordbornas rädsla för tropikerna

- 1 Publicerades i *Fourth International* i juni 1941. Den är daterad 9 januari 1937, men det framgår tydligt att allt utom de fyra första styckena skrevs flera veckor senare.
- 2 **Diego Rivera** (1886-1957) var en berömd mexikansk målare vars väggmålningar avlägsnades från Rockefeller Center i New York på grund av sitt kommunistiska innehåll. Han var en av grundarna av det mexikanska kommunistpartiet och medlem i centralkommittén från 1922, men lämnade partiet 1927 på grund av uteslutningen av vänsteroppositionen. Han var Trotskij's värd i Mexiko när han anlände, men 1939 blev Trotskij tvungen att bryta med honom i frågan om dubbel facklig tillhörighet, Sovjetstatens klasskaraktär och den mexikanska presidentvals-kampanjen 1940, där Rivera stödde en högergenerals kandidatur. **Frida Kahlo Rivera** (1910-1954) var hans hustru och själv en berömd konstnär. **Max Shachtman** (1903-1972) var ledare i det amerikanska kommunistpartiet och en av den amerikanska trotskistiska rörelsens grundare. 1940 bröt han med Socialist Workers Party på grund av meningsskiljaktigheter rörande försvaret av Sovjetunionen. 1958 gick han med i Socialist Party. **George Novack** (1905-1992) blev trotskist 1933, och spelade en viktig roll under många civilrättsliga mål och mål gällande medborgerliga rättigheter. Han var sekreterare i **American Committee for the Defence of Leon Trotsky** (ACDLT), som bildades 1936 och kraftigt bidrog till bildandet av Deweykommissionen för utredning av Moskvarättegångarna. ACDLT upplöstes i mars 1938 sedan Deweykommissionen hade genomfört sitt arbete och efter den tredje Moskvarättegången.
- 3 **General Francisco Mujica** (1884-1954) var minister för kommunikationer och offentliga arbeten i president Cardenas regering. Han hade hjälpt till att ordna så att Trotskij fick komma till Mexiko.

som hade gripit oss i den ångande atmosfären i Mexikanska golfen. På morgonen den 11 steg vi av i Lecheria, en liten station i utkanten av huvudstaden, där vi omfamnade Diego Rivera som hade fått lämna sjukhuset. Det var framförallt honom vi hade att tacka för vår befrielse från fångenskapen i Norge. Tillsammans med honom fanns flera vänner: Fritz Bach, en tidigare schweizisk kommunist som hade blivit professor i Mexiko, Hidalgo, som hade deltagit i det mexikanska inbördeskriget i Zapatas armé, och några unga män. Vid middagstid anlände vi med bil till Coyoacán, en förort till Mexiko City, där vi inhystes i Frida Riveras blå hem, som hade ett apelsinträd mitt på gårdsplanen.

I ett tacktelegram till president Cardenas, som avsändes från Tampico, upprepade jag att jag absolut tänkte avstå från att lägga mig i den mexikanska politiken.¹ Jag tvivlade inte för ett ögonblick på att GPU-agenter skulle komma till Mexiko, för att hjälpa Sovjetunionens så kallade ”vänner” att göra allt i sin makt för att försvåra min vistelse i detta gästfria land.

Från Europa kom det under tiden varning efter varning. Och kunde det ha varit på annat sätt? För Stalin står alltför mycket, om inte allt, på spel. Hans ursprungliga planer grundade sig på en oväntad och snabb aktion, men infriades bara till hälften. Min utvandring till Mexiko förändrade plötsligt styrkeförhållandena till Kremls nackdel. Jag fick möjlighet att vädja till världopinionen. Var kommer detta att sluta? De som bara alltför väl kände till hur sköra och ruttna dessa skenrättegångar var måste med oro ha ställt sig denna fråga.

Ett tecken på Moskvas ängslan faller en tydligt i ögonen. De mexikanska kommunisterna började ägna hela tidningsnummer åt mig, med gammalt och nytt material från GPU:s och Kominterns kloaknät, och till och med ge ut specialnummer i detta syfte. Mina vänner sa: ”Bry dig inte om det. Den tidningen åtnjuter ett välförtjänt förakt.” Och själv hade jag inte för avsikt att gå i polemik med lakejer när jag stod inför en strid med deras herrar. Sekreteraren för Nationella arbetarförbundet, Lombardo Toledano, har uppträtt på ett oerhört ovärdigt sätt.² Denna herre, en politisk dilettant och till yrket advokat, främmande för arbetarklassen och revolutionen, besökte 1935 Moskva och återvände därefter passande nog som oegennyttig ”vän” till Sovjetunionen. Dimitrovs rapport om ”Folkfronts”-politiken till Kominterns sjunde kongress - detta teoretiskt och politiskt förnedrande dokument - hälsades av Toledano som den viktigaste skriften sedan *Kommunistiska manifestet*.³ Från det jag anlände till Mexiko har denna herre förtalat mig än mer hänsynslöst som han, genom att jag lovat att inte ingripa i landets inrikespolitiska frågor, redan på förhand är garanterad fullständig immunitet. De ryska mensjevikerna var i sanning revolutionära riddare jämfört med sådana okunniga och uppblåsta karriärer!

Av de utländska journalisterna var det en - Kluckhohn, korrespondent för *New York Times* -

- 1 **General Lazaro Cardenas** (1895-1970) var president i Mexiko mellan 1934-40. Hans regering kännetecknades av planer på jordfördelning, utveckling av industri och transporter, förnyad kamp mot den romerskt-katolska kyrkan, och från 1938 expropriering av utlandsägda oljeegendomar. Hans regering var den enda i världen som gav Trotskij asyl under de sista åren av hans liv. Trotskij lovade att inte delta i den mexikanska politiken, men ordnade också så att hans uppfattningar om mexikanska angelägenheter kom till uttryck, genom att skriva redaktionella kommentarer eller under antaget namn i sina latinamerikanska anhängares press.
- 2 **Vicente Lombardo Toledano** (1893-1969) var stalinist och ledare för det mexikanska arbetarförbundet, Mexikos viktigaste fackförbund. Han deltog aktivt i den förtalskampanj som de mexikanska stalinisterna förde mot Trotskij, och vars syfte var att förbereda allmänna opinionen för mordet på honom.
- 3 **Kominterns sjunde kongress**, dess sista, hölls i augusti 1935. Den antog **Folkfronts**-politiken, en koalition mellan arbetarpartier (kommunister och socialister) och borgerliga partier på basis av en liberalt kapitalistisk politik. På 1920-talet hade Komintern fördömt sådana koalitioner som klassamarbete, men mellan 1935 och 1939 var det alla stalinistiska partiers politik, fram till Stalin-Hitlerpakten undertecknades. Efter Andra världskriget återupplivades den under olika namn (antimonopolistisk koalition, etc). **Kommunistiska manifestet** skrevs av Marx och Engels 1847.

som omedelbart utmärkte sig.¹ Under förevändning att göra en intervju försökte han flera gånger utsätta mig för ett politiskt korsförhör. Det är inte svårt att inse vilka som låg bakom denna iver. Vad gäller Fjärde internationalens mexikanska sektion förkunnade jag till pressen att jag inte kan ta något som helst ansvar för dess arbete. Jag värderar min nya fristad alltför högt för att tillåta mig någon som helst oförsiktighet. Samtidigt varnade jag mina mexikanska och nordamerikanska vänner för att de kunde förvänta sig helt exempellösa "självförsvars"-åtgärder från de stalinistiska företrädarnas sida i Mexiko och USA. Den härskande klicken i Moskva kommer inte att låta sig hindras av någonting under kampen för sitt internationella "anseende" och sin makt. Minst av allt att spendera tiotals miljoner dollar för att köpa människors själar.

Jag vet inte om Stalin tvekade om att arrangera en ny rättegång. Jag tror att han måste ha tvivlat. Men min avresa till Mexiko måste genast ha skingrat hans tvivel. Nu måste han till varje pris dränka de kommande avslöjandena med hjälp av uppseendeväckande nya anklagelser. Förberedelserna inför rättegången mot Radek-Pjatakov² inleddes så tidigt som i slutet av augusti. Som man kunde ha förutsett valdes denna gång Oslo som bas för "konspirationen". Man måste nämligen underlätta för den norska regeringen att utvisa mig från landet. Men till bluffens redan gammalmodiga geografiska ram lade man i all hast nya och fräscha element. Med hjälp av Vladimir Romm, förstår ni, lyckades jag skaffa hemligheter från regeringen i Washington,³ medan jag via Radek förberedde mig för att förse Japan med olja i händelse av att Japan inledde krig mot USA. Det var bara tidsbrist som gjorde att GPU inte ansåg sig kunna ordna ett möte mellan mig och japanska agenter i den mexikanska parken i Chapultepec.

19 januari kom den första rapporten om den stundande rättegången. Den 21 besvarade jag den med en artikel. Den 23 inleddes rättegången i Moskva. Återigen fick vi precis som i augusti genomleva en veckas mardröm. Trots att förra årets erfarenheter gjorde att mekanismen i hela affären var uppenbar redan på förhand, så ökade snarare än minskade intrycket av moralisk fasa. Rapporterna från Moskva såg ut som vansinniga fantasier. Man måste läsa igenom varje rad två gånger för att tvinga sig själv att inse att det fanns levande människor bakom dessa vansinnigheter.

Jag var nära bekant med en del av dessa personer. De var inte värre än andra människor. Tvärtom var de bättre än de flesta. Men de förgiftades med lögner och krossades sedan av den totalitära apparaten. De ljuger mot sig själva så att den härskande klicken kan överskölja andra med lögner. Stalin har satt som mål att tvinga mänskligheten att tro på omöjliga brott. Återigen måste man fråga sig: är mänskligheten verkligen så dum? Givetvis inte. Men saken är den att Stalins bluff är så ofantlig att den också verkar vara ett omöjligt brott.

Hur ska man kunna övertyga mänskligheten att denna skenbara "omöjlighet" i själva verket är en olycksbådande verklighet? Kampen förs med ojämna vapen. På ena sidan - GPU, domstolen, pressen, diplomaterna, anställda agenter, journalister av typen Duranty, advokater av Pritts sort. På den andra - en ensam "anklagad", som just har sluppit ur ett socialistiskt fängelse i ett främmande, avlägset land, utan någon egen press eller egna tillgångar.

Ändå tvivlar jag inte ett ögonblick på att hopkokets allsmåktiga organisatörer är på väg mot

- 1 Enligt ett brev till Diego Rivera från två av Trotskijs sekreterare skrev *New York Times*-korrespondenten **Frank L Kluckhohn** (1907-1970) artiklar som betonade Trotskijs "revolutionära verksamhet", som han påstod gav den mexikanska regeringen stora svårigheter. Han försökte hela tiden få uttalanden från Trotskij om allmänna politiska frågor, trots Trotskijs vägran att tala om annat än anklagelserna i Moskva.
- 2 I januari 1937 tillkännagav Stalin en andra skenrättegång, denna gång med 17 svarande, med Radek och Pjatakov i spetsen. Av de sjuotton befanns alla utom fyra vara skyldiga och avrättades.
- 3 Vid sitt vittnesmål under rättegången beskrev **Vladimir Romm** sig som korrespondent för *Izvestija* i Genève (1930-34) och därefter i Washington.

en katastrof. De stalinistiska bluffspiralen omfattar redan alldeles för många människor, fakta och geografiska ställen, och sprider sig alltmer. Det går inte att lura alla. Alla vill inte bli lurade. Det franska Förbundet för mänskliga rättigheter, med sin naiva ordförande Victor Bash, kan givetvis respektfullt svälja en andra eller tionde rättegång, precis som det svalde den första.¹ Men fakta är starkare än den patriotiska glöden hos dessa tvivelaktiga förkämpar för ”rättigheter”. Fakta kommer att röja sig en egen väg.

Redan under domstolsförhandlingarna gav jag pressen ett antal vederlägganden stödda på dokument, och ställde ett antal exakta frågor till domstolen i Moskva som i sig själva krossar de anklagades viktigaste vittnesmål. Men Moskvas Themis² höll inte bara för ögonen - hon satte också bomull i öronen. Jag förväntade mig naturligtvis inte att mina avslöjanden skulle få någon omedelbar och omfattande effekt. För det är mina tekniska möjligheter alltför begränsade. Den omedelbara uppgiften var att ge de mest skarpsinniga sinnena en utgångspunkt av fakta, och framkalla kritik, eller åtminstone tvivel, inom nästa skikt. När sanningen hade erövrats skulle den breda ut sig längre och längre. I det långa loppet skulle sanningens spiral visa sig vara starkare än bluffspiralen. Allt som har hänt sedan denna mardrömsvecka i slutet av januari har bara bekräftat mina optimistiska förväntningar.

1 **Förbundet för mänskliga rättigheter** var en fransk organisation för mänskliga rättigheter som skönmålade Moskvarättegångarna.

2 **Themis** (”överenskommelse” eller ”lag”) var i den grekiska mytologin guden Zeus' första hustru och moder till ödesgudinnorna och årstiderna. Motsvaras i romersk mytologi av Justitia, rättvisans gudinna. - uppgift från Wikipedia.

Ett nytt hopkok i Moskva

21 januari 1937. 19 januari tillkännagav Tass att det inom fyra dagar, den 23 januari, skulle äga rum en ny rättegång mot "trotskister" (Radek, Pjatakov och andra). Det är sedan länge känt att det pågick förberedelser för en sådan rättegång, men det var inte säkert om de verkligen skulle våga genomföra den med tanke på det ytterst ogynnsamma intryck som rättegången mot de 16 (Zinovjev och andra) hade gjort. Regeringen i Moskva upprepar nu samma manöver som under rättegången mot de 16. Den internationella arbetarrörelsen har inte möjlighet att ingripa på fyra dagar, farliga vittnen kan inte svara från utlandet, och oönskade utläningar hinner inte ens försöka ta sig till Moskva. Men vad de gamla beprövade "vännerna" av den ädle D N Pritts slag (kunglig rådgivare, parlamentsledamot!) anbelangar, så har de givetvis även denna gång bjudits in till den sovjetiska huvudstaden i tid, så att de senare kan lovsjunga Stalin-Vysjinskijs rättvisa.

När dessa rader når pressen kommer den nya rättegången troligen redan att vara över. Straffen kommer att vara utdömda och kanske genomförda. Ur denna synvinkel är syftet från de som planerat den bakom scenen helt klar: att överraska den allmänna opinionen och begå övergrepp mot den. Det är därför särskilt viktigt att analysera den olycksbådande komplottens politiska innebörd, personliga sammansättning, metoder och mål redan innan den har börjat. Författaren ber därför läsaren hålla i minnet att denna artikel skrevs 21 januari, det vill säga två dagar innan rättegången har inletts, vid en tidpunkt då varken åtalspunkterna, eller ens hela listan av svarande var kända i Mexiko.

Rättegången mot de 16 ägde rum i slutet av augusti. I slutet av november ägde det oväntat rum en andra "trotskist"-rättegång i det avlägsna Sibirien, som kompletterade rättegången mot Zinovjev-Kamenev och förberedde rättegången mot Radek-Pjatakov. Den svagaste punkten i rättegången mot de 16 - det fanns överhuvudtaget inga starka punkter utom bödelns Mauser - var den fullkomligt otroliga anklagelsen om förbindelser med Gestapo. Varken Zinovjev eller Kamenev, eller överhuvudtaget en enda av de anklagade oavsett politisk ställning, erkände sådana förbindelser, och då var de ändå inte särskilt nogräknade i sina erkännanden. Uppenbarligen finns det vissa saker som en gammal revolutionär inte kan ta på sig, ens om de är fullständigt moraliskt nedbrutna! Denna den värsta anklagelsen accepterades bara av så suspekta okända personer som Olberg, Berman, David och andra, som själva inte understödde något alls.

Men Stalin inser, att om hans juridiska bluff inte kan slå fast "band till Gestapo", så är den tveeggad. Missnöjda och politiska efterblivna skikt bland arbetarna kan fråga sig: "Terrorism?" "Tja, det kanske egentligen inte finns några andra medel mot den förtryckande byråkratin än en revolver och en bomb?" Det enda som moraliskt skulle kunna tillintetgöra oppositionen är förbindelser med fascismen. Men hur ska man kunna brännmärka den för det? Den första rättegången måste backas upp med en andra. Men innan man vågade sig på en ny stor föreställning i Moskva, bestämde man sig för att ha en generalrepetition på landsbygden. Den vedervärdiga domstolen flyttades denna gång till Novosibirsk, så långt bort från Europa, korrespondenter och överhuvudtaget oinbjudna ögon som möjligt.

Rättegången i Novosibirsk var betydelsefull eftersom den ställde en tysk ingenjör, en verklig eller påhittad Gestapoagent, i förgrunden, och - med hjälp av rituella "bekännelser" - slog fast att han hade band till sibiriska "trotskister", verkliga eller påhittade men hursomhelst okända för mig personligen. Denna gång riktade inte anklagelseakten in sig på terrorism utan på "industrisabotage".

Men vilka är de tyska ingenjörer och tekniker som har arresterats i olika delar av landet och uppenbarligen har utvalts att förkroppsliga förbindelsen mellan trotskisterna och Gestapo? I denna fråga kan jag bara försöka mig på en hypotes. De tyskar som under rådande förhållan-

den mellan Sovjetunionen och Tyskland, är så djärva att de står i den sovjetiska regeringens tjänst måste antagligen delas upp i två grupper: antingen Gestapoagenter eller GPU-agenter. Skulle det kunna vara på annat sätt? Hursomhelst kan inte en medborgare i Hitlertyskland stanna kvar i Sovjets tjänst utan att hamna i antingen den tyska eller sovjetiska politiska polisens snara. Man skulle kunna tro att en viss procent av de som arresteras är anställda av båda. Gestapoagenter klär ut sig till kommunister och tränger in i GPU, kommunister klär sig på GPU:s order ut till fascister för att utforska Gestapos hemligheter. Dessa agenter går på en smal stig mellan två avgrunder. Går det att tänka sig ett bättre material för alla möjliga sorters sammansvärjningar och bluffar? Följaktligen finns det inget mystiskt med rättegången i Novosibirsk eller de efterföljande arresteringarna av tyskar.

Vid ett första påseende är det mycket svårare att förstå fallet Pjatakov, Radek och Serebrjakov. Under de senaste 8-9 åren har dessa personer, i synnerhet de första två, tjänat byråkratin troget och uppriktigt: de förföljde oppositionen, sjung ledarnas lov, kort sagt var de inte bara tjänare utan även en utsmyckning åt regimen. Varför behövde då Stalin deras liv?

Pjatakov är son till en stor sockerproducent i Ukraina, och fick en utmärkt utbildning i bland annat musik, kunde flera språk, var ambitiös student av teoretisk ekonomi, och lyckades lära sig bankvärlden. Jämfört med Zinovjev och Kamenev tillhör Pjatakov den yngre generationen, och han är nu omkring 46 år gammal. Pjatakov hade en framträdande plats inom oppositionen, eller snarare i de olika oppositionerna. Under världskriget stod han i förbund med Bucharin, som på den tiden tillhörde den yttersta vänstern, mot Lenin och Lenins program för nationellt självbestämmande. Under Brest-Litovskförhandlingarna tillhörde Pjatakov "vänsterkommunisterna", tillsammans med samma Bucharin, Radek, Jaroslavskij, den nu avlidne Kujbysjev och andra. Under inbördeskrigets första period gick han våldsamt mot den militärpolitik som jag drev i Ukraina.

1923 anslöt han sig till "trotskisterna" och satt med i vårt ledande centrum. Pjatakov var bland de sex namn som Lenin nämnde i sitt testamente: Trotskij, Stalin, Zinovjev, Kamenev, Bucharin, Pjatakov. Men samtidigt som Lenin pekade på hans enastående anlag, så tillade han omedelbart att Pjatakov inte gick att lita på politiskt, i så måtto som både han och Bucharin var formalistiskt lagda och saknade dialektisk flexibilitet. Men i motsats till Bucharin har Pjatakov utomordentliga kvalitéer som administratör, vilket han visade ofta på sovjetregimens tid.

Så tidigt som 1925 tröttnade Pjatakov på oppositionen och på politik överhuvudtaget. Det administrativa arbetet gav honom tillräcklig tillfredsställelse. Av vana och i sina personliga kontakter förblev han "trotskist" fram till slutet av 1927, men i början av den första förtrycksvågen bröt han definitivt med sitt förflutna, lade ner sitt oppositionella svärd och försvann ur sikte in i byråkratin. Zinovjev och Kamenev förblev i onåd trots att de hade gjort avbön, men Pjatakov fick omedelbart komma med i den centrala exekutivkommittén och behöll hela tiden en hög post som ställföreträdande folkkommissarie för den tunga industrin. Pjatakovs bildning och förmåga att tänka systematiskt och hans administrativa åskådning överträffar den tunga industrins officiella ledare, Ordzjonikidze,¹ som istället agerar med hjälp av sin auktoritet som politbyråmedlem, genom att härska tyranniskt och skrämmas.

Och nu, år 1937, visar det sig plötsligt att just den person som under tolv år öppet inför hela regeringen har skött den tunga industrin, i själva verket visar sig vara inte bara "terrorist" utan också sabotör och Gestapoagent.

Radek - som är ungefär 54 år gammal - är bara journalist. Han är briljant som journalist och har även alla de fel som kännetecknar en sådan. Radeks skolning kan kanske bäst karakterise-

1 **G K Ordzjonikidze** (1886-1937) var en av organisatörerna av femårsplanerna och kommissarie för den tunga industrin.

ras som ytterst akademisk. Hans goda kunskaper om den polska rörelsen, långvariga deltagande i den tyska socialdemokratin och noggranna studier av världspressen, i synnerhet den europeiska och amerikanska, har vidgat hans sinne, har givit hans tänkande en större rörlighet och beväpnat det med en oändlig rad exempel, jämförelser och (när allt kommer kring) anekdoter. Men Radek saknar den egenskap som Ferdinand Lasalle kallade ”tänkandets fysiska kraft”.

Radek var alltid mer av en gäst än egentlig deltagare i de olika politiska grupperingarna. Hans sinne är alltför impulsivt och rörligt för systematiskt arbete. Man kan lära sig mycket från hans artiklar, och hans paradoxer brukar belysa en fråga ur en oväntad vinkel, men Radek var aldrig någon självständig politiker. Det finns ingen grund som helst för att hävda att Radek under vissa perioder ledde kommissariatet för utrikes ärenden och nära nog bestämde sovjetregeringens utrikespolitik. Politbyrån värderade Radeks talang men tog honom aldrig på allvar. Under diskussionen om freden i Brest-Litovsk vid den sjunde partikongressen (1918) upprepade Lenin två gånger samma hårda uttalande: ”Radek har idag *av en slump* lyckats uttrycka en allvarlig tanke.”¹ Vi har här i överdrivet polemisk form ett uttryck för den inställning som inte bara Lenin utan också hans närmaste medarbetare hade till Radek.

Mellan 1923 och 1926 vacklade Radek mellan Vänsteroppositionen i Ryssland och den högerkommunistiska oppositionen i Tyskland (Brandler, Thälheimer, etc.). I samband med den öppna brytningen mellan Stalin och Zinovjev 1926 försökte Radek få Vänsteroppositionen att ingå ett block med Stalin. (Det var just vid detta tillfälle som den olycksaliga Mratjkovskij, ett av offren under rättegången mot de 16, uttalade de bevingade orden: ”Varken med Stalin eller Zinovjev. Stalin kommer att svika, Zinovjev kommer att springa iväg.”) Men under två eller tre år deltog Radek i Vänsteroppositionen, och följaktligen i Trotskij-Zinovjevs oppositionsblock.

Men även inom oppositionen svängde han ständigt, än till höger och än till vänster. 1929 kapitulerade inte Radek med några dolda motiv - o nej! - han kapitulerade helhjärtat, brände fullständigt alla broar bakom sig och blev byråkratins mest framstående språkrör. Under de efterföljande åren fanns det ingen anklagelse som han inte kastade mot oppositionen, ingen lovsång som han inte frambar till Stalin. Han kunde inte sabotera industrin eftersom han absolut inte hade något med den att göra. Sabotera... pressen? Men hans artiklar talar för sig själva. Terroristaktioner? Men det är fullständigt skrattretande att tala om det i samband med Radek. Under rättegången mot de 16 vräkte Radek, liksom Pjatakov, spannviss med vidriga anklagelser över de svarande, på samma sätt som åklagaren Vysjinskij. Hur kunde Radek ändå hamna på de svarandes bänk?

Två andra inte mindre framträdande bland de anklagade - Serebrjakov och Sokolnikov - tillhör samma generation som Pjatakov. Serebrjakov är en av de mest framstående arbetarbolsjevikerna. Han tillhörde den relativt lilla krets som byggde bolsjevikpartiet under de hårda åren mellan de två revolutionerna. Han var medlem i centralkommittén under Lenin - och var under en tid till och med dess sekreterare - och genom sina psykologiska insikter och finkänslighet spelade han en viktig roll i att bilägga alla möjliga interna partimotsättningar. Balanserad, lugn och fri från fåfänga, åtnjöt Serebrjakov en omfattande popularitet inom partiet. Mellan 1923 och 1927 hade han tillsammans med N I Smirnov, som sköts efter rättegången mot de 16, en framträdande position inom Vänsteroppositionens ledning. Serebrjakov spelade otvivelaktigt den viktigaste rollen när det gällde att underlätta ett närmande till Zinovjevgruppen (”1926 års opposition”) och mildra de inre motsättningarna inom oppositionsblocket. Men precis som många andra knäcktes hans person av inledningen

1 Detta omdöme finns i *Valda verk i 3 band*, bd 2, s 519-20. Där talar Lenin dock om Rjazanov. Antingen har Trotskij fel, eller så är det ett misstag i *Valda verk* (och i så fall även *Collected Works*) - öa.

av termidor. Efter att för gott ha gjort sig av med alla politiska strävanden kapitulerade Serebrjakov för härskarna - förvisso på ett värdigare, men inte mindre definitivt, sätt än resten. Han återvände från landsförvisningen till Moskva, var på ett viktigt uppdrag i USA, och utförde stillsamt sitt arbete på järnvägsdepartementet. Liksom så många andra av de kapitulerande hade han redan till hälften lyckats glömma sitt förflutna i oppositionen. Men under rättegången mot de 16 namngavs Serebrjakov på order från GPU av de anklagade i samband med "terrorism" som de själva inte hade något som helst med att göra. De hoppades att detta pris skulle rädda deras liv.

Den fjärde svarande, Sokolnikov, kom i april 1917 tillsammans med Lenin från Schweiz till Ryssland i det "förseglade tåget", och fick genast en framstående position i bolsjevikpartiet. Under de avgörande månaderna under revolutionsåret ingick Sokolnikov tillsammans med Stalin i redaktionen för partiets centrala tidning. Men medan Stalin, tvärtemot den legend som skapades senare, under alla avgörande ögonblick intog en förhållande eller vacklande ståndpunkt, som på ett slående sätt återspeglas i de sedermera utgivna protokollen från centralkommittén, så drev Sokolnikov å sin sida energiskt en linje som under den tidens partidiskussioner kallades "Lenin-Trotskijs linje". Under inbördeskriget satt Sokolnikov på ansvarsfulla poster och ledde en tid till och med den åttonde armén på sydfronten. I sin egenskap av folkskommisarie för finanserna inrättade han under NEP en mer eller mindre stabil *tjernovets* [valuta]. Senare tjänstgjorde han som sovjetisk ambassadör i London.

Men liksom Radek var Sokolnikov, en ytterst begåvad man med omfattande utbildning och en internationell inställning, benägen till betydande politisk vacklan. I de flesta ekonomiska frågor sympatiserade han mer med partiets höger än dess vänster. Han anslöt sig aldrig till den Förenade oppositionen som existerade mellan 1926 och 1927, utan behöll sin fullständiga handlingsfrihet. Under den kongress, den femtonde, vid vilken Vänsteroppositionen utslöts ur partiet, förkunnade han under applåder från kongressdelegaterna sitt stöd till den officiella politiken. Sokolnikov återinvaldes omedelbart till centralkommittén, och upphörde precis som de andra kapitulerande att spela någon politisk roll. Men till skillnad från Zinovjev och Kamenev, som Stalin (trots att de förnedrat sig) fruktade som alltför viktiga figurer, så sögs Sokolnikov, precis som Pjatakov och Radek, genast upp av byråkratin som sovjetisk ämbetsman. Är det inte häpnadsväckande att denna man, efter tio års fredligt politiskt arbete nu anklagas för ytterst allvarliga brott mot staten? (De senaste telegrammen nämner bland de anklagade *Muralov*, hjälten från 1905 års revolution, en av Röda arméns skapare och senare ställföreträdande folkskommisarie för jordbruket; *Boguslavskij*, före detta ordförande i sovjeten i Voronezj, senare ordförande för "Folkkommisariernas lilla råd", den viktigaste kommissionen i Folkkommisariernas råd i Moskva; *Drobnis*, ordförande för sovjeten i Poltava, som de vita ställde framför exekutionsplutonen men i sin brådska inte sårade dödligt.¹ Det var till stor del tack vare denna sortens människor som sovjetmakten kunde klara sig mellan 1918 och 1921.)

Hur kunde dessa gammalbolsjeviker som hade genomlevt tsarismens fängelser och landsförvisning, varit hjältar under inbördeskriget, ledare för industrin, partibygare, diplomater, i samma ögonblick som "socialismen segrat fullständigt" visa sig vara sabotörer, allierade till fascismen, spionorganisateurer, agenter för att återupprätta kapitalismen? Vem kan tro på sådana anklagelser? Hur kan man få någon att tro på dem? Och varför måste Stalin knyta framtiden för sitt eget styre till dessa vedervärdiga, omöjliga, mardrömslika rättegångar?

Först av allt måste jag på nytt hävda min tidigare slutsats, att de högsta makthavarna själva känner sig alltmer osäkra. Förtryckets omfattning står alltid i proportion till storleken på faran.

1 **Nikolaj Muralov** (1877-1937), **M S Boguslavskij** (1886-1937) och **Y N Drobnis** (1890-1937) var samtliga veteraner från revolutionen och inbördeskriget och avrättades efter den andra Moskvarättegången.

Sovjetbyråkratins allsmäktighet, privilegier, överdådiga livsstil, kan inte döljas bakom någon tradition, ideologi eller juridiska normer. Sovjetbyråkratin är en kast av uppkomlingar som är ängslig om sin makt och sina inkomster och rädda för massorna, och är beredda att med svärd och eld bestraffa inte bara varje angrepp mot deras rättigheter utan till och med minsta tvivel på deras ofelbarhet. Stalin förkroppsligar den härskande kastens känslor och stämningar: däri ligger hans styrka och svaghet. Den nya konstitutionens uppgift är att vidmakthålla byråkratins styre under en täckmantel av demokratiska fraser. Dess innebörd visade sig mycket bättre i Vysjinskijs, åklagarens, den mensjevnikiska karriäristens, tal än i Stalins färglösa prat vid den senaste sovjetkongressen. Det är den nya rättegångens *politiska* grundval.

Men den härskande kasten kan inte bestraffa oppositionen för dess verkliga idéer och handlingar. Det oupphörliga förtrycket har just till syfte att hindra massorna från att få reda på ”trotskismens” verkliga program, som först och främst kräver större *jämlikhet* och mer *frihet* för massorna. I oktoberrevolutionens land kan den bonapartistiska kasten bara bekämpa oppositionen med hjälp av lögn, komplotter och juridiska bluffar. Det finns inte ett enda ärligt citat i alla dessa avslöjanden av ”trotskismen”, precis som det inte finns ett enda verkligt bevis under rättegångarna mot den. Artiklarna grundar sig på falska samband och glåpord (Kommunistiska internationalens press är i detta avseende bara en blek kopia av pressen i Moskva). Rättegångarna grundar sig endast och allenast på de anklagades så kallade ”frivilliga bekännelser”.

Läsaren bör hålla i minnet att Vänsteroppositionen redan har funnits i 14 år. Hundratusentals partimedlemmar har passerat den. Tiotusentals arresterades, landsförvisades, gick under i fängelse och i exil, och blev skjutna. Om oppositionen verkligen hade varit fientligt inställd till Sovjetunionen och socialismen och stod i fientliga staters tjänst, och tog till terror etc, då hade GPU under sina oräkneliga räder, arresteringar, uppsnappande av brev, etc under 14 år ha samlat på sig enorma arkiv av avgörande bevis. Ändå har hittills inte ett enda verkligt brev, dokument, eller oklanderligt bevis förekommit under någon av rättegångarna. Vi kan bara gissa vad som försiggår bakom de stängda dörrarna. Men under de offentliga föreställningarna koncentreras hela domstolsproceduren kring *de svarandes självanklagelser*. För D N Pritt, GPU:s idealistiska försvarare, och Rosenmark, hans franska kollega, och andra jurister av samma sort kan sådana domstolsförhandlingar kanske vara helt normala, nästan perfekta. För vanliga dödliga ser det ut som ett hån mot sunt förnuft och den mänskliga naturen.

I augusti tävlade sexton svarande med åklagaren och varandra om att få dödsstraff. De fruktansvärda terroristerna förvandlades plötsligt till självgisslare, som sökte martyrskap. På den tiden skrev Pjatakov och Radek fanatiska artiklar i *Pravda* mot de svarande, och krävde flera dödsstraff för allihopa. När dessa rader publiceras i pressen kan man tänka sig att [nyhetsbyrån] Tass har informerat hela världen att Radek och Pjatakov har gjort avbön och helhjärtat ångrat sina omöjliga brott och har krävt dödsstraff för sig själva.

Trots Pritt och Rosenmark och alla de andra säger jag, med Andra internationalens sekreterare Friedrich Adler, att det vi ser framför oss är en typisk inkvisitionsdomstol, där varenda häxa helhjärtat avsvär sig sina onda förbindelser till djävulen.

Inte ens under dödshot kan GPU tvinga verkligt obevekliga revolutionärer att ta på sig föraktliga anklagelser. För att kunna iscensätta en rättegång mot ”trotskismen” måste GPU därför utnyttja sådana som kapitulerat, bittra fiender till mig, som under de senaste tio åren upprepade gånger har gjort avbön och vilka man närsomhelst kan avtvinga erkännanden. Det är därför vi har bevittnat det otroliga men samtidigt oundvikliga faktum att det inte har funnits en enda verklig ”trotskist” på de svarandes bänk!

För att ge rättegångarna ens en tillstymmelse av sannolikhet, kräver Stalin att man närhelst det

är möjligt anklagar välkända och auktoritativa gammalbolsjeviker. ”Det kan inte vara möjligt att dessa gamla revolutionärer förtalar varandra så fruktansvärt”, kommer oerfarna personer och vanliga godtrogna människor att säga. ”Det är inte möjligt att Stalin skulle skjuta sina tidigare kamrater, om de var oskyldiga till alla brott.” Huvudorganisatören av Moskvarättegångarna, vår tid kejsar Borgia, grundar alla sina beräkningar på just den vanliga människans brist på information, naivitet och godtrogenhet.

Under rättegången mot de 16 spelade Stalin ut sina bästa trumfkort: Zinovjev och Kamenev. Utifrån den psykologiska inskränkthet som ligger bakom hans enkla slughet trodde han fullt och fast att Zinovjevs och Kamenevs avbön, som förseglades med deras avrättning, en gång för alla skulle övertyga hela världen. Det visade sig vara fel. Världen är inte övertygad. De mer klarsynta tror inte. Deras misstro underbyggs med kritik och sprider sig inom allt större kretsar. Inte på något villkor kan de högsta sovjetiska härskarna foga sig i det. Deras rykte inom landet och internationellt står och faller med Moskvarättegången. För så länge sedan som 15 september förra året, två veckor efter min internering i Norge, skrev jag i ett uttalande som var ämnat till pressen: ”Betraktad i världsoptionens spegel har Moskvarättegången varit ett fruktansvärt fiasko... 'Ledarna' kan inte tyst låta saker och ting stanna här. Precis som GPU efter det bedrövliga misslyckandet under den första Kirovrättegången i januari 1935 tvingades förbereda den andra rättegången (augusti 1936)... har de nu inget annat val än att avslöja nya 'mordförsök', nya 'sammansvärjningar', etc.”¹ Trots att den norska regeringen beslagtogs mitt uttalande så behåller det all sin kraft. Den nya rättegången är framförallt nödvändig för att stärka den gamla, fylla igen sprickorna, skyla över de motsättningar som avslöjats av kritiken.

Vi kan förvänta oss att åklagaren denna gång kommer att försöka underbygga de svarandes ”frivilliga bekännelser” med någon sorts dokument. Det var just av detta skäl som GPU gjorde inbrott i en del av mina arkiv i Paris den 7 november förra året. Denna handling kan under den kommande rättegången få den största betydelse, och förtjänar därför att uppmärksammas noggrant. 10 oktober förra året skrev jag till min son i Paris: ” Jag är säker på att GPU kommer att göra allt, till och med det omöjliga, för att få tag på mina arkiv. Jag vill att du omedelbart placerar dokumenten i Paris hos något vetenskapligt institut,... eller ännu hellre någon amerikansk institution.” Precis som alla andra brev gick detta via den norska censuren och min advokat: därmed är dess äkthet ställd utom allt tvivel. Min son vidtog omedelbart åtgärder för att placera arkiven i Holländska Samhällshistoriska institutets Parisavdelning, som leddes av professor Posthumus.

Men knappt hade min son flyttat den första delen av arkiven i Paris innan institutet plundrades en natt. På morgonen återfanns ytterdörren uppbränd och 82 kg av mina papper hade försvunnit ur kassaskåpen. Det var bara mina papper som blev stulna, till och med pengar som fanns i lokalen var orörda. Parispolisen tvingades medge att inte ens de mest kvalificerade franska bovarna hade tillgång till så utvecklad teknik. Med undantag för Kominterns organ skrev alla tidningar öppet eller halvt dolt att inbrottet var GPU:s verk. Utredningen pågår fortfarande. Kommer den att leda till några resultat? Jag betvivlar det! En alltför ambitiös utredning riskerar att leda till diplomatiska komplikationer.

Förvisso bestod största delen av det stulna materialet av gamla tidningar. GPU:s agenter hade alltför bråttom under inbrottet. Men en mindre del av min brevväxling hamnade i deras händer. Självfallet finns det bland det stulna materialet inte en enda rad som direkt eller indirekt kan kompromettera varken mig själv eller mina vänner. Och inte nog med det. För det första överlämnar man inte komprometterande dokument till en vetenskaplig institution inslagna i vanligt papper. För det andra - och detta är viktigast - är mina arkiv viktiga för mig just därför att de innehåller *all* min korrespondens, utan luckor, och därför närsomhelst kan

1 Ur ”Brev till herr Puntervold”.

visa sig vara mitt bästa försvar i varje öppen och ärlig domstol.

Men otvivelaktigt kommer GPU att utnyttja den del av min brevväxling som de fått tag på för att på ett bättre sätt förbereda den faktiska och tidsmässiga bakgrunden till sina anklagelser. Vi får inte glömma bort att GPU under rättegången mot de 16 tvingade huvudvittnet mot mig, svarande Goltsman, att möta mig i Köpenhamn tillsammans med min son, som aldrig i sitt liv har varit i Köpenhamn (denna omständighet går lyckligtvis att bevisas utom allt tvivel) och dessutom antas detta möte ha ägt rum på Hotell Bristol... som revs så långt tillbaka som 1917. Den här gången kan Vysjinskij använda mina stulna arkiv för att undvika sådana förargliga misstag. Men GPU kan gå längre än så: de kan förvandla mina dokument till en sorts palimpsest¹ och skriva över dem med sin egen ändrade och förbättrade text. Jag har redan 20 januari i världspresen varnat att *jag har kopior på de stulna dokumenten*.

Med undantag för Rakovskij, som *hittills* är oskadad,² är Radek, Pjatakov, Serebrjakov och Sokolnikov de kapitulerande med störst auktoritet som fortfarande är i livet. Uppenbarligen har Stalin försökt ”använda upp dem” för att skyla över den föregående rättegångens alla misstag. Men inte nog med det. Fallet mot de 16 handlade bara om terrorism, och denna mångåriga terrorism begränsades i handling till den helt okände Nikolajevs mord på Kirov, en andraplans politisk figur (och jag bevisade 1934 att GPU var mycket nära indraget i mordet). Inte mindre än 200 personer har avrättats, efter diverse rättegångar och även utan rättegång, för mordet på Kirov!

Men det går inte att i all oändlighet använda Kirovs lik för att krossa hela oppositionen, i synnerhet som de verkliga oppositionsmedlemmar som inte gjorde avbön och inte kapitulerade har suttit i fängelse och varit landsförvisade sedan 1928. Den nya rättegången lägger därför fram nya anklagelser: ekonomiskt sabotage, militärt spioneri, hjälp att återupprätta kapitalismen, och till och med försök att ”i massiv skala förgöra arbetare” (man kan knappt tro sina ögon när man läser det!). Med hjälp av dessa formuleringar kan man ta med precis vad man vill. Om Pjatakov, som faktiskt ledde industrin under de två första femårsplanerna, visar sig vara den främste organisatören av sabotage, vad kan man då säga om vanliga dödliga? I förbigående kommer byråkratin att försöka lägga alla sina ekonomiska fiaskon, felbedömningar, brist på proportioner, förskingringar och andra övergrepp på... trotskisterna, som i Sovjetunionen av idag fyller samma funktion som judar och kommunister gör i Tyskland. Det är inte svårt att tänka sig vilka avskyvärda anklagelser och insinuationer som därmed kommer att riktas mot mig personligen!

Att döma av de senaste antydningarna i den sovjetiska pressen, måste den nya rättegången lösa ytterligare ett problem. Enligt rättegången mot de 16 daterar sig den ”trotskistiska terrorn” från 1932, och därmed kan inte bödeln komma åt alla de trotskister som har suttit i fängelse sedan 1928. Det finns mycket som talar för att de anklagade under den nya rättegången kommer att tvingas erkänna brott eller komplotter som daterar sig tillbaka till den period då de ännu inte hade gjort avbön. I så fall kommer hundratals gamla oppositionsmedlemmar automatiskt att hamna framför revolvermynningen.

Men är det möjligt att Radek, Pjatakov, Sokolnikov, Serebrjakov och andra kommer att slå in på vägen av självanklagelser efter de tragiska erfarenheterna med de 16? Zinovjev, Kamenev och de andra hade hoppats på räddning. Fem dagar innan avrättningen av dem antog Stalin en speciallag som gav personer som militärdomstolar hade dömt till döden för terroristbrott rätt att överklaga. Den psykologiska effekten av detta påbud var att de anklagade ända till slutet,

1 **Palimpsest** är en raderad och nyskriven pergamentskrift - öa.

2 **Christian Rakovskij** (1873-1941) var tidigt ledare i Vänsteroppositionen, och deporterades 1928 till Sibirien. Han stod fast fram till 1934, och var den siste inom oppositionen som kapitulerade. 1938 var han en av de huvudanklagade under den tredje Moskvarättegången, där han dömdes till 20 år.

ända tills dess skynket föll, hade kvar en strimma av hopp. De blev lurade. För sina bekännelser som innebar en moralisk död fick de betala med fysisk död. Har denna lärdom verkligen inte lärt Radek och de andra någonting? Vi kommer snart att få reda på det. Men det är rätt att framställa det som om den nya gruppen av offer har någon valfrihet. Natt och dag under månader har dessa personer sett hur dödens pendel sakta men obevekligt har höjt sig över deras huvuden. De anklagade som envist vägrar att erkänna i enlighet med åklagarens föreskrifter skjuts av GPU utan rättegång. Det är mekanismen bakom utredningarna. GPU ger Radek, Pjatakov och de andra en skugga av hopp.

- Men sköt ni inte Zinovjev och Kamenev?
- Ja, vi sköt dem därför att det var nödvändigt, eftersom de var dolda fiender, eftersom de vägrade att erkänna sina band till Gestapo, eftersom de... etc... och så vidare... Men vi måste inte skjuta er. Ni måste hjälpa oss att utrota oppositionen fullständigt och kompromettera Trotskij i världssopinionens ögon. Som tack för denna tjänst ger vi er era liv i gåva. Efter en viss tid kanske vi till och med kommer att återinsätta er i arbete... etc... etc.

Efter allt som har hänt kan givetvis varken Radek eller Pjatakov eller alla de andra sätta något större hopp till sådana löften (i synnerhet om de under förundersökningen var medvetna om att Zinovjev och Kamenev hade skjutits, vilket fortfarande återstår att bevisa). Men å ena sidan står de inför en säker, oundviklig och omedelbar död, medan det å andra sidan... också väntar en död som dock är upplyst av några få strimmor av hopp. I sådana fall har människor, speciellt förföljda, torterade, slutkörda och förödmjukade människor, en benägenhet att luta åt att skjuta upp allt och hoppas...

Sådan är den politiska och psykologiska bakgrunden till den nya skenrättegången i Moskva. Denna inledande artikel har till syfte att hjälpa läsaren att analysera vår tids, och kanske alla tiders, värsta politiska brott, eller rättare sagt rad av brott vars enda syfte är att upprätthålla den bonapartistiska klickens makt över Rysslands folk som gjorde oktoberrevolutionen.

Jag vågar mitt liv¹

9 februari 1937.

Kära lyssnare, kamrater och vänner!

Jag börjar med en ursäkt för min omöjliga engelska. Sedan framför jag ett tack till kommittén, som gjort det möjligt för mig att tala på detta möte. Ämnet för mitt anförande är Moskva-processen. Jag ämnar inte ett ögonblick överskrida gränserna för detta ämne, vilket redan i och för sig är alldeles för omfattande. Jag ämnar icke vädja till lidelserna, icke till edra nerver, men till förnuftet. Jag tvivlar icke på, att förnuftet skall finnas på sanningens sida.

Zinovjev-Kamenevprocessen har inom den allmänna opinionen utlöst fasa, oro, förtrytelse, misstroende eller åtminstone förvirring. Pjatakov-Radekprocessen har ytterligare stegrat dessa känslor. Detta är ett obestriddigt faktum. Tvivel på rättvisa betyder i detta fall misstanke för humbugsdöm. Kan man uppleta en mera förödmjukande misstanke mot en regering, som uppträder under socialismens banér? Vari består sovjetregeringens egna intressen? I att skingra dessa misstankar. Vad är de sanna sovjetvännernas plikt? Att bestämt säga till sovjetregeringen: det är nödvändigt, kosta vad det kosta vill, att skingra västerlandets misstro mot sovjeträttvisan.

Att på detta krav svara: ”Vi ha vår egen rättvisa, allt annat angår oss inte”, det är att hänge sig åt en uppblåst prestigepolitik i Hitlers eller Mussolinis stil i stället för att syssla med massornas socialistiska upplysning.

Till och med de ”Sovjetunionens vänner”, vilka innerst inne äro övertygade om rättvisan i Moskva-processerna (och hur många äro de? Det är synd, att man inte kan göra upp en samvetenas statistik!), till och med dessa byråkratins orubbliga vänner känna sig förpliktade att med oss kräva upprättandet av en auktoriserad undersökningskommission. Moskva-myndigheterna måste underställa en sådan kommission alla nödiga vittnesmål. Det råder tydligen ingen brist på dem, eftersom det var på grundval av avgivna sådana som 49 personer blevo skjutna i Kirovprocesserna, bortsett från de 150, vilka skötos utan rannsakan.

Låt oss inte glömma, att två advokater inför världsoptionen uppträda såsom garantier för rättvisan i Moskvadomarna: Pritt från London och Rosenmark från Paris, den amerikanske journalisten Duranty icke att förglömma. Men vem vill gå i borgen för dessa borgensmän? De två advokaterna erkänna med tacksamhet, att sovjetregeringen ställt alla nödiga förklaringar till deras förfogande. Låt oss tillägga, att ”kronjuristen” Pritt inbjöds till Moskva vid en lämplig tidpunkt, *eftersom* tiden för processen sorgfälligt hemlighållits för hela världen ända till sista ögonblicket. Sovjetregeringen fäste sig således inte vid något så förödmjukande för dess rättsväsende som att bakom kulisserna ta sin tillflykt till utländska advokaters och journalisters hjälp. Men när de socialistiska fackföreningsinternationalerna anhöllo om möjlighet att sända sina advokater till Moskva, behandlades de – varken mer eller mindre än – som försvarare för mördare och för Gestapo! Ni vet naturligtvis, att jag inte är anhängare av vare sig II. Internationalen eller av Fackföreningsinternationalen. Men är det inte uppenbart, att deras moraliska auktoritet står ojämförligt högre än mjukryggade advokaters? Ha vi inte rätt att säga: Moskvaregeringen glömmar sin ”prestige” inför myndigheter och experter, vilkas gillande den tillförsäkrat sig på förhand; den går med glädje in på att göra ”kron-juristen” Pritt till jurist för G. P. U. Men den har å andra sidan hittills brutalt avvisat varje undersökning, som skulle medföra garantier för objektivitet och opartiskhet. Detta är ett obestriddigt och förfärligt faktum! Men denna slutsats är kaniske felaktig? Ingenting är lättare än att vederlägga den: låt Moskvaregeringen framlägga inför en internationell undersöknings-

1 Radiotal från Mexiko City. Översättning tagen ur Natur och Kulturs upplaga från 1937 av **Mitt Liv**, frånsett att vissa namns stavning ändrats. - Red.

kommission allvarliga, preciserade och konkreta förklaringar angående alla de dunkla ställena i Kirovprocesserna. Och bortsett från dessa dunkla ställen finns det dessvärre intet! Det är just därför, som Moskva griper till alla medel för att tvinga mig, den huvudanklagade, till tystnad. Under Moskvans fruktansvärda, ekonomiska påtryckning satte den norska regeringen mig inom lås och bom. Vilket lyckligt öde, att Mexicos storsinta gästfrihet tillåtit mig och min hustru att möta den nya processen, inte i fångenskap, utan i frihet! Men nu ha alla hjul åter satts i rörelse för att tvinga mig till tystnad. Varför fruktar Moskva till den grad en enda mans röst? Endast därför att jag känner sanningen, hela sanningen. Endast därför att jag inte har något att dölja. Endast därför att jag är beredd att framträda inför en offentlig och opartisk undersökningskommission med dokument, fakta och vittnesmål i mina händer och avslöja sanningen in i minsta detalj. *Jag förklarar: att om denna kommission avgör, att jag på allra minsta sätt är skyldig till de brott, som Stalin påbördat mig, lovar jag högtidligt och på förhand att frivilligt överlämna mig åt G. P. U:s bödlar.* Detta, hoppas jag, är klart sagt. Har ni alla hört det? Jag avger denna förklaring inför hela världen. Jag ber pressen att offentliggöra mina ord i det avlägsnaste hörn av vår planet. Men om kommissionen hävdar – hör ni mig? – att Moskva-processerna äro en medveten och uppsåtlig sammansvärjning, en skenbyggnad, konstruerad av människors ben och nerver, då skall jag inte uppmana mina anklagare att ställa sig framför en exekutionspluton. Nej, en evig vanära, av kommande generationer aldrig glömd, må bli deras straff! Lyssna anklagarna i Kreml på mig? Jag slungar min utmaning i ansiktet på dem. Och jag avvaktar deras svar!

Genom denna förklaring svarar jag i förbigående på de ofta förekommande invändningarna från ytliga skeptiker: ”Varför skall vi tro Trotskij och inte Stalin?” Det är absurt att sysselsätta sig med psykologiska hårklyverier. Det är inte fråga om personligt förtroende. Det är fråga om *bevis*. Jag föreslår bevis! Jag kräver detta bevis!

Lyssnare och vänner! I dag väntar ni av mig varken en vederläggning av ”bevisen”, vilka inte existera i denna affär, ej heller en detaljerad analys av ”bekännelserna”, dessa *onaturliga*, konstlade, omänskliga monologer, vilka i sig själva utgöra sin egen vederläggning. Jag skulle behöva mera tid än åklagaren till en konkret analys av processerna, ty det är svårare att reda ut en härva än att trassla till den. Detta arbete skall jag fullfölja i pressen och inför den kommande kommissionen. Min uppgift i dag är att blotta Moskvaprocessernas *fundamentala, ursprungliga* förvrängdhet, att utpeka de drivande krafterna i sammansvärjningen, dess verkliga, politiska innebörd, att klarlägga psykologin hos de medverkande och hos deras offer.

Zinovjev-Kamenevprocessen riktade sig mot ”terror”. Pjatakov-Radekprocessen ställde inte längre terrorn i förgrunden utan trotskisternas förbund med Tyskland och Japan för förberedelse av krig, Sovjetunionens delning, industriellt sabotage och utrotande av arbetarna. Hur skall denna skriande motsägelse förklaras? Ty efter avrättningen av de 16 sades det, att vittnesmålen från Zinovjev, Kamenev och de andra voro frivilliga, uppriktiga och överensstämmande med fakta. Inte nog därmed: Zinovjev och Kamenev yrkade dödsstraff på sig själva! Varför sade de då inte ett ord om det viktigaste: trotskisternas förbund med Tyskland och Japan och komplotten att sönderstycka Sovjetunionen? Kunde de ha glömt sådana ”detaljer” i komplotten? Skulle de själva, ledarna av den s. k. *centern*, inte ha vetat, vad de anklagade i den senaste processen visste, som ändå bestodo av folk av en underordnad kategori? Gåtan är lätt att förklara: denna nya blandning rördes ihop *efter* avrättningen av de 16, under loppet av de sista fem månaderna, som ett svar på ogynnsamma ekon i världspressen.

Den svagaste delen i processen mot de 16 är anklagelsen mot gamla bolsjeviker för förbund med Hitlers hemliga polis, Gestapo. Varken Zinovjev, Kamenev, Smirnov eller över huvud taget någon av de politiskt namnkunniga bland de anklagade erkände denna förbindelse. De

gjorde tvärt halt inför denna ytterliga självförnedring! Det framgår därav, att jag genom så obemärkta och okända förmedlare som Olberg, Berman, Fritz David och andra skulle ha ingått förbund med Gestapo för ett så storslaget ändamål som att erhålla ett honduriskt pass för Olberg. Det hela var för galet. Ingen ville tro det. Hela processen var misskrediterad. Det var nödvändigt att till varje pris rätta iscensättarnas grova fel. Det var nödvändigt att fylla ut luckan. Jagoda ersattes av Jesov. En ny process sattes på dagordningen. Stalin beslöt att svara sina kritiker på följande sätt: ”Ni tror inte att Trotskij är i stånd att träda i förbindelse med Gestapo för en Olbergs skull och för ett pass från Honduras? Nåväl, jag skall visa er, att ändamålet med hans förbund med Hitler var att framkalla krig och att dela upp världen”. Emellertid saknade Stalin de förnämsta aktörerna för detta andra, ännu mera storslagna skådespel: han hade låtit skjuta dem. Till de förnämsta rollerna i den förnämsta föreställningen hade han endast andra rangens skådespelare! Det är inte överflödigt att lägga märke till att Stalin satte stort värde på Pjatakov och Radek som medarbetare. Men han hade inte några andra kända namn inom räckhåll, vilka ens under ett för länge sedan förflutet skulle kunnat utpekas som ”trotskister”. Det är därför som ödet så hårt drabbade Radek och Pjatakov. Framställningen av mina sammanträffanden med Gestapos slödder genom okända och tillfälliga förmedlare uppgavs. Frågan lyftes plötsligt upp till världsscenens höjder! Det var inte längre frågan om ett honduriskt pass, utan det gällde nu styckningen av Sovjetunionen och till och med om besegrandet av Amerikas Förenta Stater. Med hjälp av en gigantisk hiss stiger komplotten under en period av fem månader från den smutsiga polisdräggen till de höjder, där nationernas öden avgöras. Zinovjev, Kamenev, Smirnov, Mratjkovskij gingo i graven utan att känna till dessa grandiosa planer, förbund och perspektiv. Detta är det *fundamentalt falska* i den sista blandningen!

För att om också endast nödtorftigt överskylla den grälla motsägelsen mellan de två processerna, intygade Pjatakov och Radek, efter G. P. U:s diktamen, att de hade bildat ett ”*parallell*”-centrum med tanke på Trotskij's bristande förtroende för Zinovjev och Kamenev. Det är svårt att fundera ut en dummare och mera vilseledande förklaring! Jag hade verkligen intet förtroende för Zinovjev och Kamenev efter deras kapitulation, och jag har inte stått i förbindelse med dem sedan 1927. Men jag hade ännu mindre förtroende för Radek och Pjatakov! Redan 1929 utlämnade Radek i G. P. U:s våld oppositionsmannen Blumkin, som sköts i all tysthet utan dom och rannsaking. Jag citerar vad jag då skrev i den *Ryska Oppositionens Bulletin*, som utkommer i utlandet: ”Sedan Radek förlorat den sista resten av moralisk jämvikt, ryggar han icke tillbaka för något”. Det är upprörande att tvingas anföra dylika hårda uttalanden om Stalins olyckliga offer. Men det skulle vara brottsligt att av sentimentala hänsyn dölja sanningen ... Radek och Pjatakov själva betraktade Zinovjev och Kamenev med högdragen överlägsenhet, och i denna självuppskattning hade de inte orätt. Mer än så. Vid tidpunkten för processen mot de 16, kallade åklagaren Smirnov för ”ledaren av trotskisterna i Sovjetunionen”. Den anklagade Mratjkovskij förklarade som ett bevis för att han stod mig nära, att man kunde närma sig mig endast genom hans förmedling, och åklagaren underströk i sin tur detta faktum. Hur var det då möjligt, att inte blott Zinovjev och Kamenev, utan även Smirnov, ”ledaren för trotskisterna i Sovjetunionen”, och Mratjkovskij heller ingenting visste om de planer, varom jag informerat Radek, som jag öppet brännmärkt som förrädare? Sådan ter sig den primära falskheten i den sista processen. Den avslöjar sig själv. Vi känna dess ursprung. Vi se marionettrådarna bakom scenen. Vi se den brutala handen, som rycker i dem.

Radek och Pjatakov erkände hemska brott, men deras brott äro meningslösa, märk väl: från de anklagades men icke från anklagarnas synpunkt sett. Med hjälp av terror, sabotage och förbund med imperialisterna skulle de ha velat återinföra kapitalismen i Sovjetunionen. Varför? Hela sitt liv igenom kämpade de mot kapitalismen. De leddes kanske av personliga

motiv: maktlystnad? vinningslystnad? Under vilken annan regim som helst kunde Pjatakov och Radek knappast räkna med högre ställningar än dem, vilka de redan innehade före sin arrestering. Kanske offrade de sig på detta dumma sätt av vänskap för mig? En löjlig hypotes! Genom sina handlingar, tal och artiklar under de senaste åtta åren ha Radek och Pjatakov visat, att de voro mina bittra fiender.

Terror? Är det verkligen möjligt, att oppositionsmännen efter all revolutionär erfarenhet i Ryssland inte skulle ha kunnat förutse, att detta endast skulle tjäna som en förevändning för att utrota de bästa kämparna? Nej, de visste detta, de förutsågo det, de konstaterade det hundratals gånger. Nej, terror var inte nödvändig för oss. Å andra sidan var den absolut nödvändig för den härskande klicken. Den 4 mars 1929, för åtta år sedan, skrev jag: ”Endast ett återstår för Stalin: att försöka att dra en linje av blod mellan det officiella partiet och oppositionen. Han måste absolut *sätta oppositionen i samband med mordförsök, förberedelse till väpnat uppror, o. s. v.*” Kom ihåg detta: bonapartism har aldrig existerat i historien utan komplotter, uppiktade av polisen!

Oppositionen skulle ha varit en samling idioter, om de kunnat inbilla sig, att ett förbund med Hitler eller mikadon, vilka bägge äro dömda till nederlag i nästa krig, att ett sådant absurt, ofattligt, meningslöst förbund skulle för revolutionära marxister innebära annat än förnedring och undergång. Å andra sidan var ett sådant förbund – mellan trotskisterna och Hitler – synnerligen nödvändigt för Stalin. Voltaire säger: ”Om Gud inte existerade, så skulle det vara nödvändigt att uppfinna honom.” G. P. U. säger: ”Om alliansen inte existerar, är det nödvändigt att uppiktade en sådan.”

Moskvaprocessernas innersta mening är en absurditet. Enligt den officiella versionen ha trotskisterna hållit på med att organisera den vidunderliga komplotten alltsedan 1931. Emellertid talade och skrevo samtliga som på befallning på ett sätt – men handlade på ett annat. Trots att hundratals personer voro invecklade i komplotten under mer än fem år, upptäcktes inte ett enda spår av den; ingen splittring, inga angivelser, inga konfiskerade brev förrän tiden var mogen för de allmänna bekännelserna! Sedan inställde sig ett nytt under. Folk, som hade organiserat mord, förberett krig, styckat Sovjetunionen, dessa förhärdade brottslingar, bekände plötsligt i augusti 1936 inte under trycket av bevis – nej, ty det fanns inga bevis – utan av vissa mystiska skäl, vilka hycklande psykologer förklara såsom säregna egenskaper för den ”ryska själen”. Tänk bara: i går förstörde de järnvägar och förgiftade arbetare – på hemlig order av Trotskij. I dag äro de Trotskijs anklagare och påbördade honom sina förmenta brott. I går drömde de endast om att mörda Stalin. I dag sjunga de alla lovsånger till honom. Vad är då detta: ett dårhus? Nej, herr Duranty och hans gelikar säga oss, att det är inte något dårhus, det är ”den ryska själen”. Ni ljuger, mina herrar, om den ryska själen. Ni ljuger om människosjälen över huvud taget.

Undret består inte blott i bekännelsernas samtidighet och samstämmiga karaktär. Undret ligger framför allt däri, att konspiratörerna enligt de gemensamma bekännelserna gjorde något, som blev ödesdigert just för deras egna politiska intressen men samtidigt synnerligen nyttigt för den ledande klicken. Ännu en gång sade konspiratörerna inför domarskranket precis vad Stalins mest servila agenter skulle ha sagt. Normala människor, vilka följa sin egen viljas bud, skulle aldrig kunnat uppföra sig som Zinovjev, Kamenev, Radek, Pjatakov och de andra gjorde. Hängivenhet för idéerna, den politiska värdigheten, den enkla självbevarelseinstinkten skulle tvingat dem att strida för sig själva, för sin personlighet, för sina intressen, för sina liv. Den enda förnuftiga och riktiga frågan är: *Vem försatte dessa människor i det tillstånd, då alla mänskliga reflexer förstöras, och hur bar han sig åt?* Det finns en mycket enkel princip inom rättsvetenskapen, som innehåller nyckeln till många hemligheter: *Is fecit cui prodest*; den som tjänar på det, han är den skyldige. De anklagades hela uppförande var

från början till slut dikterat icke av deras egna idéer och intressen utan av den styrande klickens intressen. Och den förmenta komplotten, bekännelserna, den teatraliska domen och de alltigenom verkliga avrättningarna, alla ordnades av en och samma hand. Vems? *Cui prodest?* Vem tjänar på det? Stalins hand! Allt annat är bedrägeri, medveten lögn och tomt prat om ”den ryska själen”! I processerna uppträdde inga kämpar, ej heller några konspiratörer, men marionetter i G. P. U:s hand. De spelade dem tilldelade roller. Och ändamålet med den ynkliga föreställningen: att utrota all opposition, att förgifta själva källan till kritiskt tänkande, att definitivt stabilisera Stalins envælde.

Vi upprepa det: anklagelsen är en medveten iscensättning. Denna iscensättning måste oundvikligt avslöja sig i samtliga svarandenas bekännelser, om dessa granskas jämsides med fakta. Åklagaren Vysjinski vet detta mycket väl. Det är därför, som han inte riktade en enda konkret fråga till de anklagade, något som kunde ha försatt dem i stor förlägenhet. Namnen, dokumenten, data, platserna, transportmedlen, omständigheterna vid mötena – alla dessa avgörande fakta har Vysjinski höljt i en skammens mantel, eller för att vara mera exakt, i en skamlös mantel. Vysjinski talade till de anklagade icke på juristens språk utan på det konventionella språk som utmärker en mästare i att bluffa och med tjuvens jargong. Den försåtliga karaktären i Vysjinskis frågor jämte den totala frånvaron av påtagliga bevis, detta utgör *det andra förkrossande beviset mot Stalin*.

Men jag ämnar inte inskränka mig till dessa negativa bevis. Ingalunda! Vysjinski har inte påvisat och kan inte påvisa, att de *subjektiva bekännelserna* voro äkta, d. v. s. i överensstämmelse med *objektiva fakta*. Jag ställer mig en mycket svårare uppgift; att påvisa att varenda bekännelse är falsk, d. v. s. motsäger verkligheten. Vari bestå mina bevis? Jag skall ge några exempel. jag skulle behöva åtminstone en timme för att framlägga de två viktigaste händelserna: den anklagade Holtzmanns föregivna resa för att besöka mig i Köpenhamn för att där mottaga terrorinstruktioner och den anklagade Pjatakovs föregivna resa till Oslo för att där få instruktioner angående Sovjetunionens uppdelning. jag har till min disposition en fullständig arsenal av bevis, att Holtzmann inte kom för att träffa mig i Köpenhamn och att Pjatakov inte kom för att träffa mig i Oslo. Nu nämner jag endast de enklaste bevisen, så långt den begränsade tiden det medger.

Till skillnad från de andra svarandena, uppgav Holtzmann datum: 23-25 november 1932 (hemligheten är enkel: genom tidningar blev det känt, när jag anlände till Köpenhamn) och angav konkreta detaljer: Holtzmann kom för att besöka mig genom förmedling av min son, Leo Sedov, med vilken han, Holtzmann, hade sammanträffat i Hôtel Bristol. Vad Hôtel Bristol beträffar, hade Holtzmann tidigare överenskommit med Sedov i Berlin om denna mötesplats. När Holtzmann kom till Köpenhamn, träffade han egendomligt nog Sedov i hallen uti detta hotell. Därifrån gingo båda för att träffa mig. Under samtalet mellan Holtzmann och mig, gick Sedov, enligt Holtzmanns ord, upprepade gånger in och ut i rummet. Vilka levande detaljer! Vi dra en lättnadens suck: äntligen ha vi inte bara virriga bekännelser att göra med utan också något som liknar ett faktum. Det tråkiga med det hela, kära lyssnare, är emellertid, att min son aldrig varit i Köpenhamn, vare sig i november 1932 eller någon annan gång i sitt liv. Jag ber er hålla detta noga i minnet! I november 1932 vistades min son i Berlin, d. v. s. i Tyskland och inte i Danmark, och gjorde fåfänga ansträngningar för att få resa och träffa mig och sin mor i Köpenhamn: glöm inte, att Weimardemokratien redan höll på att dra sin sista suck, och att Berlinpolisen blev strängare och strängare. Alla enskildheter i samband med min sons åtgärder i och för sin avresa äro till full evidens klarlagda. Våra dagliga telefonsamtal med min son från Köpenhamn till Berlin kunna fastställas genom telefoncentralen i Köpenhamn. Dussintals vittnen, vilka vid denna tid umgingos med mig och min hustru i Köpenhamn, visste, att vi otåligt men förgäves väntade på vår son. Samtidigt veta min sons alla vänner i Berlin, att han förgäves försökte få visum. just tack vare dessa ideliga ansträngningar och

hinder har det faktum, att mötet aldrig blev verklighet, stannat i dussintals människors minne. De leva alla i utlandet och ha redan avgivit sina skriftliga vittnesmål. Räcker detta? Jag skulle tro det! Pritt och Rosenmark säga kanske ”Nej”? Därför att de äro eftergivna endast mot G. P. U.! Nåväl: jag skall möta dem på halva vägen. jag har ännu påtagligare, ännu mera direkta och ännu mera obestriddliga bevis. I själva verket ägde mötet med vår son rum, efter det vi hade lämnat Danmark, nämligen i Frankrike på vägen till Turkiet. Detta sammanträffande möjliggjordes endast tack vare den dåvarande premiär-ministerns, monsieur Herriots, personliga mellankomst. I det franska utrikesministeriet har min hustrus telegram till Herriot, daterat den 1 december, bevarats, likaså Herriots telegrafiska order till franska konsulatet i Berlin den 3 december, att omedelbart ge min son visum. En tid fruktade jag att G. P. U:s agenter i Paris skulle få tag i dessa dokument. Som väl är, ha de inte lyckats. De två telegrammen återfunnos lyckligtvis för några veckor sedan i utrikesministeriet. Förstår ni mig riktigt? jag har nu kopior av båda telegrammen till mitt förfogande. jag skall inte citera texterna, numren och data för att inte spilla tid: jag skall överlämna dem till pressen i morgon.¹ I min sons pass finns ett visum beviljat av det franska konsulatet den 3 december. På morgonen den 4 lämnade min son Berlin. I hans pass finnas stämplars ditsatta vid gränsen samma dag. Passet har i sin helhet bevarats. Medborgare i New York, hör ni min röst från Mexico City? jag vill, att ni skall höra vartenda ord, trots min förskräckliga engelska! Sammanträffandet med vår son ägde rum i Paris, på Gare du Nord, i ett andraklasståg, som förde oss från Dunkerque, i närvaro av dussintals vänner, som följde med oss och som mottogo oss. jag hoppas detta räcker! Varken G. P. U. eller Pritt kunna låtsas okunnighet om detta. De sitta inklämda i ett skruvstäd. Holtzmann kunde inte träffa min son i Köpenhamn, därför att min son befann sig i Berlin.

Min son kunde inte ha gått ut och in under mötet. Vem kommer sen att tro på historien om detta möte? Vem kommer att över huvud sätta tro till Holtzmanns bekännelse? Men det är inte allt. Enligt Holtzmann ägde dennes möte med min son rum i Hôtel Bristols hall. Storartat. .. Men nu råkar händelsevis Hôtel Bristol i Köpenhamn vara nedrivet till grunden sedan år 1917! 1932 existerade detta hotell endast som ett ömt minne. Hotellet återuppbyggdes först 1936, just i de dagar, då Holtzmann avgav sina olyckliga förklaringar. Den tjänstvillige Pritt undfagnar oss med den hypotesen, att ett ”skrivfel” sannolikt föreligger: den ryska stenografen, förstår ni, måste ha feluppfattat ordet Bristol, och inte nog med det: ingen av de refererande journalisterna och redaktörerna rättade misstaget. Nåväl! Men vad skall man säga om min son? Också här ett skrivfel av en stenograf? På den punkten iakttagjer Pritt, som följer Vysjinski, en vältalig tystnad. I själva verket kände G. P. U. genom sina agenter till min sons ansträngningar och antog, att han träffade mig i Köpenhamn. Där ha vi upphovet till det ”skrivfelet”? Holtzmann kände tydligen till Hôtel Bristol genom minnen från sin emigranttid för länge sedan, och det var därför som han nämnde det. Därifrån härrör det andra ”skriv-

1 Telegrammen lyda på följande sätt (original på franska)

Köpenhamn PK120 8W I 23 50 Norra

Konseljpresident E. Herriot, Paris:

Reser genom Frankrike och önskar träffa min son Leo Sedov studerande i Berlin jag anhåller om er vänliga mellankomst för att han skall få tillåtelse att träffa mig på min genomresa hälsningar

Natalie Sedov Trotskij

Utrikesministeriet

Paris den 3 december 1932

Till den franske konsuln, Berlin:

Mme. Trotskij som återvänder hem från Danmark skulle gärna när hon reser genom franskt territorium vilja sammanträffa med sin son, Leo Sedov, som f. n. studerar i Berlin.

Jag bemyndigar er härmed att visera herr Sedovs pass för en fem dagars vistelse i Frankrike och tillägga en försäkran att han skall få tillåtelse att återvända till Tyskland vid vistelsens utgång.

Diplomattjänsten

felet"! Två skrivfel i förening åstadkomma en katastrof: av Holtzmanns bekännelser återstår endast en grushög, liksom av Hôtel Bristol efter förstörelsen. Och ändå är detta – glöm inte det – den viktigaste bekännelsen i processen mot de 16: av alla de gamla revolutionärerna var Holtzmann den ende, som träffat mig och mottagit terrorinstruktioner!

Låt oss nu övergå till den andra episoden. Pjatakov kom med flygmaskin från Berlin till Oslo i mitten på december 1935 för att träffa mig. Av de tretton preciserade frågor, vilka jag riktade till Moskvadomstolen, medan Pjatakov ännu levde, blev inte en enda besvarad. Varenda en av dessa frågor söndersmular hela myten om Pjatakovs resa. Emellertid har min norske värd, Konrad Knudsen, ledamot av stortinget, och min förutvarande sekreterare, Erwin Wolff, redan låtit meddela genom pressen, att jag inte mottog någon rysk besökare i december 1935, och att jag inte gjorde några resor utom i deras sällskap. Är ni inte nöjda med dessa försäkringar? Här har ni i så fall ytterligare ett bevis: myndigheterna vid Osloaerodromen ha på basis av dessa uppteckningar officiellt fastslagit, att under loppet av december 1935 inte ett enda utländskt aeroplan landat vid deras flyghamn! Kanske har ett skrivfel insmugit sig även i aerodromens register? Bäste herr Pritt, det får nu räcka med edra skrivfel, var vänlig och hitta på något intelligentare! Men er fantasi kommer inte att hjälpa er stort: jag har till mitt förfogande dussintals direkta och indirekta intyg som skingra dunklet kring den olycklige Pjatakovs vittnesmål, vilken av G. P. U. tvingades att flyga för att träffa mig i en uppdiaktad flygmaskin, precis som den heliga inkvisitionen tvingade häxor att på kvastskäft fara till sina möten med djävulen. Tekniken har ändrats, men andemeningen är sig lik.

I Hippodromen finns det säkert många sakkunniga jurister närvarande. Jag ber dem fästa sin uppmärksamhet på det faktum, att varken Holtzmann eller Pjatakov gjorde den allra svagaste antydning om min adress, d. v. s. om tidpunkten och mötesplatsen. Ingendera av dem uppgav exakt det pass och det namn, under vilket han reste utomlands. Åklagaren utfrågade dem inte ens om deras pass. Orsaken är uppenbar: deras namn skulle inte kunna återfinnas på de utländska resandelistorna. Pjatakov kunde inte ha undvikit att ligga över i Norge, emedan dagarna i december äro mycket korta. Han uppgav emellertid inget hotell. Åklagaren utfrågade honom inte ens om något hotell. Varför? Emedan Hotel Bristols vålnad svävar över Vysjinskis huvud! Åklagaren är inte någon åklagare utan Pjatakovs inkvisitor och inspiratör, liksom Pjatakov bara är ett G. P. U:s olyckliga offer.

Jag skulle nu kunna framlägga en förkrossande mängd vittnesmål och dokument, vilka totalt skulle söndersmula hela raden av svarandenas bekännelser: Smirnov, Mratjkovskij, Dreitzer, Radek, Vladimir Romm, Olberg, kort sagt, alla dessas, vilka på minsta sätt sökt lämna fakta, närmare upplysningar om tid och rum. Ett sådant arbete kan emellertid med framgång endast utföras inför en undersökningskommission under medverkan av jurister, vilka ha tillräcklig tid till en detaljerad granskning av dokument och vittnesförhör.

Men redan vad jag sagt, hoppas jag, räcker att förklara undersökningens kommande utveckling. Å ena sidan en anklagelse, vilken till sin innersta kärna är fantastisk; hela den gamla generationen av bolsjeviker anklagas för ett skändligt förräderi, som saknar varje mening och ändamål. Anklagaren har trots tusentals arresteringar och husundersökningar inga påtagliga bevis till sitt förfogande, på vilka han kunnat grunda sin anklagelse. *Denna fullständiga frånvaro av bevis är det mest fruktansvärda beviset mot Stalin!* Avrättningarna äro grundade uteslutande på framtvingade bekännelser. Och när fakta omnämnas i dessa bekännelser, söndersmulas de till stoft vid första kontakt med en kritisk undersökning.

G. P. U. är inte blott skyldig till en uppgjord komplot. Den har gjort sig skyldig till en usel, skändlig, dåraktig sammansvärjning. Strafflöshet depraverar. Frånvaron av kontroll förlamar kritiken. Förfalskarna utföra sitt verk, hur de göra det, spelar sedan ingen roll. De lita på bekännelsernas och... avrättningarnas totaleffekt. Om man samvetsgrant jämför det fantastiska

i anklagelsen i dess helhet med de påtagligt falska vittnesmålen beträffande fakta, vad blir sedan kvar av alla dessa monotona bekännelser? En inkvisitionsdomstols kvävande atmosfär och intet annat.

Men det finns ett annat slags bevis, som förefaller mig inte mindre betydelsefullt. Under mitt deportationsår och de åtta emigrantåren skrev jag till nära och avlägsna vänner inemot 2,000 brev, vilka berörde den aktuella politikens mest vitala frågor. De brev, som jag själv fått, och kopiorna av mina svar finnas alltjämt i behåll. Tack vare sin kontinuitet avslöja dessa brev framför allt de djupa motsägelserna, anakronismerna och de rena orimligheterna i anklagelsen, inte blott vad mig själv och min son angår, utan också vad de andra anklagade beträffar. Dessa brev ha emellertid en mera vittgående betydelse. Hela min teoretiska och politiska aktivitet under dessa år återspeglas helt och fullt i dessa brev. Breven komplettera mina böcker och artiklar. Granskningen av min korrespondens är enligt min mening av avgörande betydelse för karakteriseringen inte blott av min egen utan också av mina brevskrivares politiska och moraliska personlighet. Vysjinski har inte kunnat framlägga ett enda brev för domstolen. Jag skall framlägga för kommissionen eller för en domstol tusentals brev, som dessutom adresserats till personer, vilka stå mig närmast och för vilka jag inte hade något att dölja, särskilt till min son Leo. Denna korrespondens förintar genom sin egen inre, övertygande kraft själva brodden till den stalinska komplotten. Åklagaren med sina undanflykter och sina förolämpningar och de anklagade med sina bekännelsemonologer bli hängande i luften. Häri ligger betydelsen av min korrespondens. Jag anhåller inte om någons förtroende. Jag vädjar till förnuftet, logiken, kritiken. Jag framlägger fakta och dokument. Jag kräver ett bestyrkande av dessa!

Ibland er, kära lyssnare, finns det säkert inte så få, som öppet säga: ”De anklagades bekännelser äro falska, det är tydligt; men hur kunde Stalin skaffa sådana bekännelser; det är där, hemligheten ligger!” I själva verket är hemligheten inte så djup. Inkvisitionen frampressade med en mycket enklare teknik alla slags bekännelser ur sina offer. Det var därför, som den demokratiska strafflagen frångick medeltidens metoder, emedan de inte ledde till fastställandet av sanningen utan endast till en bekräftelse av de anklagelser, som dikterades av rannsakningsdomaren. G. P. U:s rannsakingar ha en alltigenom inkvisitorisk karaktär: det är hela hemligheten med bekännelserna!

Sovjetunionens hela politiska atmosfär är genomsyrad av inkvisitionens anda. Har ni läst Andre Gides lilla bok, ”Tillbaka från S. S. S. R.”? Gide är en vän av Sovjetunionen men inte en byråkratins lakej. Denne konstnär har dessutom ögon att se med. En liten episod i Gides bok är av ovärderlig hjälp för att förstå Moskvaprocesserna. Vid slutet av sin resa önskade Gide avsända ett telegram till Stalin, men då han inte blivit uppfostrad av inkvisitorer, tilltalade han Stalin med det enkla, demokratiska ordet ”ni”. Man vägrade att ta emot telegrammet. Myndigheternas representanter förklarade för Gide: ”När man skriver till Stalin, måste man säga: ‘arbetarnas ledare’ eller ‘folkets hövding’, inte det enkla demokratiska ordet ‘ni’.” Gide försökte resonera sig fram: ”Sätter sig inte Stalin över sådant smicker?” Det var lönlöst. Man vägrade fortfarande att ta emot hans telegram utan det bysantinska smickret. Slutligen förklarade Gide: ”Jag ger mig i denna ledsamma strid, men jag fransäger mig allt ansvar . . .” På detta sätt blev en allmänt erkänd författare och hedrad gäst på några minuter uttröttad och tvingad att underteckna inte det telegram, som han själv önskade sända, men det, som dikterades för honom av obetydliga inkvisitorer. Må nu den, som har ett uns fantasi, föreställa sig, inte en aktad och välkänd resenär utan en olycklig sovjetmedborgare, en oppositionsman, isolerad och förföljd, en paria, som tvingas skriva, inte hälsningstelegram till Stalin men dussintals och tjugotals bekännelser om sina brott.

Kanske finns det i denna värld många hjältar, som ha kraft att uthärda allt slags tortyr,

kroppslig och själslig, som de själva, deras hustrur och barn utsätts för. Jag vet inte ... Mina personliga iakttagelser ha lärt mig, att det finns gränser för det mänskliga nervsystemets motståndskraft. Genom G. P. U. kan Stalin lömskt störta sitt offer i en avgrund av den svartaste förtvivlan, förödmjukelse, vanära, så att vederbörande tar på sig de mest hårresande brott inför utsikten till en nära förestående död eller inför en svag stråle av framtidshopp som enda resultat. Såvida han nu inte har självmord i tankarna, vilket Tomski föredrog! Joffe försvann tidigare samma väg från det hela, liksom två medlemmar av mitt militärsekretariat Glazmann och Butov, Zinovjevs sekreterare Bogdan, min dotter Sinaida och flera dussin andra. Självmord eller moralisk självuppgivelse: det finns intet annat val! Men glöm inte, att i G. P. U:s fångelser är till och med självmord en ofta ouppnåelig lyx! -

Moskvaprocesserna vanhedra inte revolutionen, ty de äro reaktionens avkomma. Moskva-processerna vanhedra inte den gamla generationen av bolsjeviker; de visa endast, att även bolsjeviker äro kött och blod, och att de inte i det oändliga kunna hålla stånd, när dödspendeln svänger över deras huvuden. Moskvaprocesserna vanhedra den politiska regim, som har tänkt ut dem: bonapartismens regim, utan heder och utan samvete! Alla de avrättade dogo med förbannelser mot denna regim på sina läppar.

Låt den som vill gråta bittra tårar, därför att historien skrider framåt på detta meningslösa sätt: två steg framåt, ett steg tillbaka. Men tårar gagna föga. Det är nödvändigt, att, som Spinoza säger, inte skratta, inte gråta, men förstå!

Vilka äro förgrundsfigurerna bland svarandena? Gamla bolsjeviker, partiets, sovjetstatens, röda arméns, Kommunistiska Internationalens grundläggare. Vem är deras anklagare? Vysjinski, en bourgeoisadvokat, som kallade sig mensjevik efter oktoberrevolutionen, och som anslöt sig till bolsjevikerna först efter deras definitiva seger. Vem skrev de vedervärdiga smådeartiklarna i *Pravda* mot de anklagade? Saslivski, en f. d. stöttepelare i en banktidsskrift, en figur som Lenin i sina artiklar endast omnämnde som "lymmel". *Pravdas* förutvarande redaktör Bucharin är arresterad. *Pravdas* bärande kraft är nu Koltsov, en borgerlig kåsör, som under hela inbördeskriget stannade kvar i de vitas läger. Sokolnikov, en deltagare i oktoberrevolutionen och inbördeskriget är dömd som förrädare. Rakovksij har åtal att vänta. Sokolnikov och Rakovksij voro ambassadörer i London. Deras plats innehas nu av Majskij, en högermensjevik, som under inbördeskriget var minister i den vita regeringen i Koltjak-territoriet. Trojanovskij, sovjetambassadören i Washington, behandlar trotskisterna som kontrarevolutionärer. Han själv var under oktoberrevolutionens första år medlem i mensjevikernas centralkommitté och anslöt sig till bolsjevikerna först sedan de började utdela lockande ämbeten. Innan Sokolnikov blev ambassadör, var han folkkommissarie för finanserna. Vem innehar i dag denna post? Grinko, som tillsammans med vitgardisterna under åren 1917-18 i välfärdskommittén bekämpade sovjeterna. En av våra bästa sovjetdiplomater var Joffe, den förste ambassadören i Tyskland, som genom förföljelser drevs till självmord. Vem ersatte honom i Berlin? Först den f. d. oppositionsmannen Krestinskij, som gjort bot och bättring, sedan Khintjuk, f. d. mensjevik, medlem av den kontrarevolutionära välfärds-kommittén, och slutligen Suritz, som också tillbragte året 1917 på andra sidan barrikaden. Jag skulle kunna fortsätta denna lista i det oändliga.

Dessa vittomfattande personalförändringar, särskilt iögonenfallande i landsorten, ha sina djupa, sociala orsaker. Vilka äro dessa? Det är tid, mina åhörare, hög tid att äntligen inse, att en ny aristokrati har bildats i Sovjetunionen. Oktoberrevolutionen skred fram under jämlikhetens banér. Byråkratin är förkroppsligandet av den mest fruktansvärda klasskillnad. Revolutionen tillintetgjorde adeln. Byråkratin skapar en ny överklass. Revolutionen avskaffade titlar och ordnar. Den nya aristokratin frambringa marskalkar och generaler. Den nya aristokratin suger till sig en oerhörd del av nationalinkomsten. Dess ställning till folket är

bedräglig och falsk. Dess ledare äro nödgade att beslöja verkligheten, att bedra massorna, att maskera sig, att göra svart till vitt. Den nya aristokratins hela politik är en enda bluff. Den nya konstitutionen är ingenting annat än bluff.

Fruktan för kritik är fruktan för massorna. Byråkratin är rädd för folket. Revolutionens lava har ännu inte kallnat. Byråkratin kan inte krossa de missnöjda och kritikerna genom blodigt undertryckande, endast därför att dessa kräva ett nedbrytande av privilegieväldet. Det är därför som de falska anklagelserna mot oppositionen inte äro tillfälliga handlingar utan ett *system*, vilket bottnar i härskarkastens nuvarande läge.

Låt oss erinra oss, hur termidorianerna i den franska revolutionen handlade mot jakobinerna. Historikern Aulard skriver: ”Fienderna nöjde sig inte med mordet på Robespierre och dennes vänner; de nedsvärtade dem, i det de inför Frankrikes ögon framställde dem som rojalister, människor, vilka sålt sig till främmande makt”. Stalin har inte hittat på någonting nytt. Han har helt enkelt ersatt rojalister med fascister.

När stalinisterna kalla oss ”förrädare”, så ligger det i denna anklagelse inte blott hat utan också en viss uppriktighet. De tycka, att vi förråda den heliga generals- och marskalkskastens intressen, denna kast, som ensam anser sig i stånd att bygga upp socialismen, men som i själva verket komprometterar själva socialismens idé. För vår del betrakta vi stalinisterna som förrädare av sovjetmassornas och världsproletariatets intressen. Det är absurt att söka förklara en sådan rasande kamp enbart med personliga motiv. Här är det inte blott fråga om olika program men också om skilda sociala intressen, vilka i växande fiendskap skära sig mot varandra.

”Och vilken är nu er allmänna diagnos?” frågar ni. ”Vilken är er prognos?” Jag sade nyss: Mitt anförande behandlar uteslutande Moskvaprocesserna. Den sociala diagnosen och prognosen utgöra innehållet i min nya bok: Revolutionen är förrådd: Vad är S. S. S. R. och vart styr det hän? Jag vill dock här med ett par ord antyda min mening.

Oktoberrevolutionens fundamentala landvinningar, de nya egendomsformerna, vilka tillåta utvecklingen av produktionskrafterna, äro ännu inte förstörda, men de ha redan kommit i en oförsonlig konflikt med den politiska despotismen. Socialism är omöjlig utan massornas självständiga aktivitet och den mänskliga personlighetens blomstring. Stalin trampar bådadera under fötterna. En öppen revolutionär konflikt mellan folket och den nya despotismen är oundviklig. Stalins regim är dömd. Skall den kapitalistiska kontrarevolutionen eller arbetardemokratin träda i stället? Historien har ännu inte träffat något avgörande i denna fråga. Avgörandet beror också på världsproletariatets aktivitet.

Om vi för ett ögonblick medge, att fascismen kommer att triumfera i Spanien, och därmed också i Frankrike, skulle Sovjetunionen, omgiven av en fascistisk ring, dömas till fortsatt degeneration, som nödvändigtvis kommer att sträcka sig från den politiska överbyggnaden till de ekonomiska grundvalarna. Med andra ord, det europeiska proletariatets undergång skulle sannolikt betyda Sovjetunionens sammanbrott.

Om däremot de arbetande massorna i Spanien besegra fascismen, om arbetarklassen i Frankrike definitivt väljer befrielsens väg, då komma Sovjetunionens förtryckta massor att åter resa sig och lyfta sina huvuden! Då skall den sista timmen slå för Stalins despotism. Men sovjetdemokratin kommer inte att kunna triumfera av sig själv. Det beror också på er. Massorna behöva er hjälp. Den första hjälpen består i att säga dem sanningen.

Frågan är nu, om man skall hjälpa den demoraliserade byråkratin gentemot folket eller folkets framåtskridande krafter gentemot byråkratin. Moskvaprocesserna äro en signal. Ve dem, som inte förstå vad detta gäller. Reichstags-processen hade säkerligen en stor betydelse. Men här rörde det sig endast om gemen, föraktlig fascism, detta förkroppsligande av alla mörkrets och

barbariets laster. Moskvaprocesserna försiggå under socialismens banér. Vi vilja inte utlämna detta banér till lögnens mästare! Om vår generation råkar vara för svag för att förverkliga socialismen här på jorden, så vilja vi lämna det fläckfria banéret i arv till våra barn. Kampen, som skymtar vid horisonten, överträffar vida betydelsen av individer, meningsklickar och partier. Det är kampen om hela mänsklighetens framtid. Den kommer att bli hård. Den kommer att bli långvarig. Den som söker fysisk bekvämlighet och själaro må träda åt sidan. I reaktionstider är det lämpligare att förlita sig på byråkratin än på sanningen. Men alla de, för vilka ordet socialism inte är ett ihåligt ljud utan själva innehållet i deras moraliska liv – framåt! Varken hotelser, förföljelser eller kränkningar kunna hejda oss! Sanningen skall triumfera om inte förr så över våra vitnade ben! Vi skola röja vägen för den! Den skall segra! Under alla ödets hårda slag skall jag känna mig lycklig, liksom i min ungdoms bästa dagar, om jag tillsammans med er kan bidra till denna seger! Ty, mina vänner, den högsta mänskliga lycka består inte i vinningarna för dagen utan i arbetet för framtiden.

Slutanförande inför Dewey-kommissionen

17 april, 1937.

Dewey: Trotskij kommer nu att göra en sammanfattning.

Trotskij: Som jag nämnde, betraktar jag detta slutanförande som en avslutning enbart för denna kommission. Jag för bara fram en del av mina argument idag. Resten lägger jag fram skriftligt, och jag ska färdigställa dem ikväll. Jag kommer att börja med frågan varför utredningen är oundviklig. Om jag får tillåtelse, så läser jag mitt uttalande sittande.

I. Varför behövs det en utredning?

Utan tvivel har rättegångarna mot Zinovjev-Kamenev och Pjatakov-Radek väckt stort misstroende mot Sovjetunionens rättssystem bland arbetare och inom demokratiska kretsar över hela världen. Men just i denna fråga var det helt nödvändigt med fullständig klarhet och oklanderlig juridisk övertalningsförmåga. Både anklagarna och de anklagade - åtminstone de viktigaste av dem - är internationellt ryktbara. Deltagarnas mål och motiv måste härstamma direkt ur deras politiska ståndpunkter, ur de inblandade personernas karaktär, ur hela deras förgångna. Majoriteten av de svarande har blivit skjutna. Vi förmodar att deras skuld måste ha blivit definitivt bevisad! Men bortsett från sådana som övertygas om allting, oavsett vad, bara med hjälp av telegrafiska instruktioner från Moskva, så har den allmänna opinionen i väst blankt vägrat att stöda anklagarna och bödlarna. Tvärtom har oron och misstron övergått i fasa och avsmak. Dessutom tror ingen att det har skett ett juridiskt "misstag". Myndigheterna i Moskva kan inte ha skjutit Zinovjev, Kamenev, Smirnov, Pjatakov, Serebrjakov och alla de andra "av misstag". Om man saknar tilltro till Vysjinskijs rättvisa i detta fall, så måste man direkt misstänka Stalin för en juridisk komplott med politiska syften. Det finns inte utrymme för några andra tolkningar.

Men kanske den sentimentala allmänna opinionen har blivit missledd av ett förutfattat medlidande för de anklagade? Detta argument utnyttjades mer än en gång i fallen med Francisco Ferrer i Spanien, Sacco, Vanzetti och Mooney i USA, etc. Men vad de svarande i Moskva beträffar kan det inte vara frågan om några partiska sympatier. Uppriktigt sagt måste vi säga att världsoinionens mest välinformerade delar inte längre hade vare sig förtroende eller respekt för de huvudanklagade, efter alla deras föregående avsvärjelser och framförallt deras uppträdande i rätten. Med hjälp av de anklagade själva kunde åklagaren hävda att de inte kapitulerade för Stalin, utan var "trotskister" som hade gömt sig bakom en täckmantel av att kapitulera. I den mån denna beteckning accepterades som riktig kunde den inte på något sätt öka medlidandet med de anklagade. Slutligen utgör "trotskismen" bara en liten minoritet inom arbetarrörelsen, och står i skarp motsättning till alla andra partier och fraktioner.

Anklagarna har en ojämförligt mer gynnsam position. De har Sovjetunionen bakom sig, med alla de förhoppningar om framsteg som det representerar. Världsreaktionens, och i synnerhet dess mest barbariska form - fascismen - uppsving har fått även de mest måttfulla demokratiska kretsarna att vända sina sympatier och ställa sitt hopp till Sovjetunionen. Visserligen är dessa sympatier mycket suddiga, men just därför är Sovjets officiella och inofficiella vänner i allmänhet föga benägna att reda ut Sovjetregimens inre motsättningar. Tvärtom är de redan på förhand beredda att betrakta all opposition mot det härskande skiktet som ett frivilligt eller ofrivilligt stöd åt världsreaktionen. Till detta måste man lägga Sovjets diplomatiska och militära förbindelser, i det allmänna sammanhang som de nuvarande internationella förhållandena utgör. I ett antal länder - Frankrike, Tjeckoslovakien, i viss mån också Storbritannien och USA - gör rent nationalistiska och patriotiska stämningar de demokratiska massorna gynnsamt inställda till sovjetregeringen, eftersom den är motståndare till Tyskland och Japan. Vi behöver inte nämna att Moskva som kronan på verket har tillgång

till kraftfulla påtryckningsmedel, både påtagliga och ogripbara, som de kan använda för att sätta press på den allmänna opinionen inom de mest skilda samhällsskikt. Agitationen om den nya konstitutionen, ”den mest demokratiska i världen”, som offentliggjordes just innan rättegångarna (vilket inte var någon slump), har ökat sympatierna med Moskva ännu mer. Från början hade alltså sovjetregeringen ett överväldigande förtroende. Trots detta har de allsmåttiga anklagarna inte lyckats övertyga och inte heller erövra världsoptionen, som de försökte överraska. Tvärtom sjönk sovjetregeringens auktoritet avsevärt efter rättegångarna. Oförsonliga fiender till trotskismen, allierade till Moskva, och till och med många av sovjetbyråkratins traditionella vänner, har krävt att anklagelserna i Moskva ska bevisas. Det räcker att påminna om Andra internationalens och den Internationella fackföreningsfederationens åtgärder i augusti 1936. Kreml hade räknat med en fullständig och absolut seger, och deras otroligt oförsämda svar avslöjade den fulla omfattningen av deras besvikelse. Friedrich Adler, Andra internationalens sekreterare, och följaktligen oförsonlig fiende till trotskismen, jämförde Moskvarättegångarna med inkquisitionens häxprocesser. Den välkända reformistiska teoretikern Otto Bauer, som i pressen har dristat sig att säga att Trotskij spekulerar i ett framtida krig (ett uttalande som inte bara är felaktigt utan dessutom absurt!), tvingas trots sin politiska sympati med den stalinistiska byråkratin medge att Moskvarättegångarna är en juridisk bluff. *New York Times*, en ytterst försiktig tidning utan minsta sympati för trotskismen, sammanfattar den senaste rättegången på följande sätt: ”Bevisbördan ligger hos Stalin och inte hos Trotskij.” Denna enda, förkrossande mening betyder att Moskvarättegångarnas förmåga att övertyga juridiskt krymper samman till noll.

Om det inte vore för diplomatiska, patriotiska och ”anti-fascistiska” överväganden, skulle den bristande tilliten för anklagarna i Moskva anta ojämförligt mycket mer öppna och kraftfulla former. Det går att visa med hjälp av ett indirekt men ytterst lärorikt exempel. I oktober förra året gavs min bok **Den förrådade revolutionen ut** i Frankrike. Den kom ut i New York för flera veckor sedan. Inte en enda av mina kritiker, de flesta av dem fiender till mig - bland dem den före detta franska premiärministern Caillaux - så mycket som nämnde det faktum att bokens författare hade ”blivit fälld” för att stå i allians med fascismen och den japanska militarismen mot Frankrike och USA. Ingen, inte en enda - inte ens Louis Fischer - ansåg det vara nödvändigt att jämföra mina politiska slutsatser med beskyllningarna i Moskva. Om man tänker efter ett ögonblick är detta enda faktum ett ovedersägligt bevis för att de tänkande delarna av samhället, till att börja med i det mest intresserade och känsligaste landet, Frankrike, inte bara inte har godtagit de groteska anklagelserna, utan helt enkelt förkastat dem med ett nätt och jämnt dolt förakt.

Tyvärr vet vi inte vad Sovjetunionens undertryckta befolkning tänker och känner. Men i övriga delar av världen har de arbetande massorna drabbats av en tragisk förvirring som förgiftar deras tänkande och förlamar deras vilja. Antingen har hela den gamla generationen bolsjevikledare, med ett enda undantag, verkligen förrått socialismen till fascismen, eller så har den nuvarande sovjetledningen iscensatt en skenrättegång mot bolsjevikpartiets och sovjetstatens grundare. Ja, just så står frågan: *Antingen bestod Lenins politbyrå av förrädare, eller så består Stalins politbyrå av förfalskare.* Det finns inget tredje alternativ! Men just på grund av att det inte finns något tredje alternativ, kan inte den progressiva opinionen undvika detta svåra och tragiska val och förklara det för folkmassorna. Annars riskerar den själva sin existens.

II. Är utredningen politiskt tillåtlig?

Ofta stöter man på den halvt officiella invändningen att kommissionens arbete kan ”skada Sovjet politiskt” och hjälpa fascismen. Denna invändning är - milt sagt - en blandning av dumhet och hyckleri. Låt oss för ett ögonblick gå med på att domstolens anklagelser mot oppositionen har någon grund - det vill säga att det fanns någon anledning till att dussintals

personer sköts. I så fall kan det inte vara svårt för en såpass mäktig regering att lägga fram material från förundersökningen, fylla igen luckorna i protokollen från domstolsförhandlingarna, förklara motsägelserna och skingra tvivlen. I så fall skulle en utredning bara öka sovjetregeringens auktoritet.

Men om kommissionen skulle avslöja att beskyllningarna i Moskva är en avsiktlig bluff? Skulle inte politisk försiktighet i så fall föreskriva att man undviker risken med en utredning? Denna synpunkt, som sällan uttrycks öppet och helt och hållet, grundas på den fega uppfattningen att det går att bekämpa reaktionens styrkor med sagor, bluffar och lögner, som om den bästa boten för en sjukdom vore att avstå från att kalla den vid sitt rätta namn. Om den nuvarande sovjetregeringen är förmögen att ta till blodiga juridiska skenrättegångar för att lura sitt eget folk, då kan den inte vara världsproletariatets allierade i kampen mot reaktionen. I så fall kommer dess inre brister att visa sig vid första bästa större historiska omvälvning. Ju fortare infektionen uppdragas, ju snabbare den oundvikliga krisen uppstår, ju större chans är det att organismens levande krafter kan övervinna den. Om man å andra sidan blundar för sjukdomen, så kommer den bara att gräva sig djupare ner. Det skulle leda till en omfattande historisk katastrof.

Stalin gjorde sin första stora tjänst till Hitler med sin teori och praktik om ”socialfascism”. Hans andra tjänst är Moskvarättegångarna. Rättegångarna krossar och gör våld på de allra största moraliska värden, och de kan inte utplånas ur mänsklighetens medvetande. Bara fullständig klarhet och hela sanningen kan hjälpa massorna att återhämta sig från de skador som rättegångarna har åsamkat dem.

Att en speciell sorts ”vän” gör motstånd mot utredningen, vilket i sig själv är en uppenbar skandal, härstammar ur det faktum att till och med de mest nitiska försvararna av Moskvas rättsväsende *i sitt innersta inte är övertygade om att deras fakta är hållbara*. De döljer sina farhågor med fullständigt motsägelsefulla och ovärdiga argument. En utredning, säger de, är att ”lägga sig i Sovjetunionens inre angelägenheter”! Men har inte världens proletariat rätt att lägga sig i Sovjetunionens inre angelägenheter? Inom Kominterns led upprepar man: ”Sovjetunionen är alla arbetandes fosterland.” Ett märkligt fosterland vars angelägenheter ingen vågar lägga sig i! Om de arbetande massorna är misstänksamma mot sina ledares handlingar, så är dessa förpliktigade att ge en fullständig förklaring och ställa alla medel till förfogande för en utredning. Varken statsåklagaren eller domarna eller politbyråns medlemmar i Sovjet är undantagna denna grundläggande regel. Alla som försöker höja sig över arbetardemokratien, förräder i och med denna handling denna demokrati.

Till detta måste man lägga att frågan inte är en ”inre” angelägenhet för Sovjetunionen, ens om man betraktar det rent formellt. Redan för 5 år sedan berövade byråkratin i Moskva mig, min hustru och vår äldsta son vårt sovjetiska medborgarskap. Därmed avsåg de sig alla speciella rättigheter visavi oss. Vi har berövats det ”fosterland” som kunde ha försvarat oss. Det är bara naturligt att vi ställer oss under den internationella allmänna opinionens beskydd.

III. Professor Charles A Beards uppfattning

I sitt svar från 19 mars 1937 till George Novack, sekreterare för Amerikanska kommittén till försvar för Leo Trotskij, motiverar professor Charles A Beard sin vägran att delta i Undersökningskommissionen med principiella argument som i sig själva är av stort värde, alldeles oavsett den värderade historikerns deltagande i undersökningskommissionen eller ej.

För det första får vi höra att professor Beard har gjort ”en noggrann studie av många dokument i detta fall, inklusive den officiella rapporten från den senaste Moskvarättegången”. Man förstår utan ytterligare kommentarer hur tungt ett sådant uttalande är från en lärd person som mycket väl känner till vad en noggrann studie är. På ett återhållsamt men på samma gång

helt otvetydigt sätt delger professor Beard oss ”vissa slutsatser” som hans studie av frågan har lett honom fram till. För det första, säger han, vilar anklagelsen mot Trotskij *uteslutande* på bekännelser. ”Utifrån långvariga studier av historiska frågor vet jag att bekännelser, även frivilliga sådana, inte är avgörande bevis.” Ordet ”även” visar klart att frågan huruvida bekännelserna i Moskva är frivilliga eller ej för denna lärda person åtminstone står öppen. Som ett exempel på felaktiga självbekännelser återoppar professor Beard de klassiska fallen med rättegångarna under inkquisitionen, samt fall av den allra mörkaste vidskepelse. Denna enda jämförelse, som sammanfaller med hur Andra internationalens sekreterare Friedrich Adler har utvecklat sina tankar, talar för sig själv. Dessutom anser professor Beard det lämpligt att tillämpa en regel som styr den amerikanska rättsfilosofin, nämligen: Den anklagade måste anses oskyldig tills det har förts fram objektiva bevis mot honom som inte lämnar något utrymme för rimligt tvivel. Slutligen skriver historikern att ”det är nästan, om inte helt, omöjligt att bevisa motsatsen i ett sådant fall, nämligen att herr Trotskij inte inlät sig på sådana sammansvärjningar som han anklagas för. Som gammal revolutionär, erfaren i denna konst, skulle han givetvis inte ha behållit några komprometterande dokument över operationerna, om han verkligen deltog i dem. Vidare skulle inte en enda person i världen kunna bevisa att han inte deltog i en sammansvärjning, försåvitt han inte hade haft någon som vaktade honom under hela den tidsperiod som anklagelserna täcker. Enligt min uppfattning åligger det inte herr Trotskij att göra det omöjliga - det vill säga bevisa ett negativt faktum med hjälp av avgörande bevis. Det åligger anklagarna att skaffa fram mer än bekännelser, och förete bevis som bestyrker specifika och öppna handlingar.”

Som jag redan har sagt är de slutsatser han drar av största vikt i sig själva, eftersom de innehåller en förintande utvärdering av Moskvans rättvisa. Om obekräftade bekännelser av tveksamt ”frivillig” karaktär inte är tillräckliga bevis för att anklaga mig, så är de också otillräckliga för att anklaga alla de andra. Det innebär, enligt professor Beards uppfattning, att dussintals personer som var oskyldiga eller vars skuld inte kunde påvisas blev skjutna i Moskva. Herrar bödlar måste ta med denna bedömning i beräkningen, en bedömning som har gjorts av en ytterst samvetsgrann forskare på grundval av en noggrann studie av frågan.

Ändå måste jag säga att professor Beards formella beslut - nämligen hans vägran att delta i undersökningen - enligt min åsikt inte alls följer av hans materiella slutsatser. Den allmänna opinionen försöker faktiskt lösa gåtan: har anklagelsen bevisats eller ej? Det är just denna fråga som kommissionen i första hand vill svara på. Professor Beard deklarerar att han personligen redan har dragit slutsatsen att anklagelsen inte är bevisad, och att *det är därför* han inte går med i kommissionen. På mig förefaller det som om det riktiga beslutet vore följande: ”Jag går med i kommissionen för att pröva om mina slutsatser är korrekta.” Det är helt klart att kommissionens gemensamma beslut kommer att väga mycket tyngre för den allmänna opinionen än en enskild persons slutsatser, även om det är en stor auktoritet, eftersom kommissionen innehåller företrädare för olika intellektuella bemödanden.

Men även om professor Beards slutsatser är viktiga så är de ofullständiga, även i sin materiella andemening. Frågan handlar inte bara om att veta om anklagelserna mot mig har blivit fastslagna eller ej. I Moskva har dussintals människor blivit skjutna. Dussintals andra väntar på att bli avrättade. Hundratals och tusentals är misstänkta, indirekt anklagade eller förtalade, inte bara i Sovjetunionen utan även i resten av världen. Allt detta på grundval av de ”bekännelser” som professor Beard själv tycker att man kan jämföra med bekännelserna från inkquisitionens offer. Den grundläggande frågan bör alltså formuleras så här: Vem organiserar dessa inkvisionsliknande rättegångar, dessa korståg av förtal, varför, och i vilket syfte? Hundratusentals personer över hela världen är helt övertygade om, och miljontals misstänker, att rättegångarna grundas på systematiska förfalskningar som föreskrivs av bestämda politiska mål. Det är just denna anklagelse mot den härskande klicken i Moskva jag hoppas kunna slå

fast inför kommissionen. Följaktligen är det inte bara frågan om ett ”negativt” faktum - det vill säga att Trotskij *inte* har deltagit i någon sammansvärjning - utan också ett positivt faktum, nämligen att Stalin *faktiskt* organiserade den största bluffen i mänsklighetens historia.

Men även när det gäller ”negativa fakta” kan jag inte godta professor Beards alltför kategoriska bedömning. Han antar att jag är en så erfaren revolutionär, att jag inte skulle behålla dokument som skulle kompromettera mig. Det är helt riktigt. Men inte heller skulle jag skriva brev till konspiratörerna på ett ytterst oförnuftigt och komprometterande sätt. Jag skulle inte tanklöst avslöja de allra hemligaste planerna till för mig okända unga människor, eller vid det allra första mötet anförtro dem viktiga terroristiska uppdrag. Eftersom professor Beard ger mig ett visst erkännande som konspiratör, så kan jag på grundval av detta erkännande helt och hållet misskreditera de ”bekännelser” där jag beskrivs som en operettkonspiratör, och först och främst levererar största antal vittnen mot mig själv till den framtida åklagaren. Samma sak gäller de övriga svarande, i synnerhet Zinovjev och Kamenev. Utan rim eller reson utvidgar de kretsen av invigda. Deras bristande försiktighet rimmar mycket illa, och har en avsiktligt beräknande karaktär. Oaktat detta har inte åklagaren ens en tillstymmelse till bevis. Alltihopa bygger på samtal - eller mer exakt minnen av påstådda samtal. Avsaknaden av bevis - jag tänker aldrig sluta att upprepa detta - inte bara tillintetgör anklagelserna, utan är också ett fruktansvärt bevis mot anklagarna själva.

Men jag har också mer direkta och dessutom helt avgörande bevis på detta ”negativa faktum”. Det är inte så ovanligt inom rättsfilosofin. Det är naturligtvis svårt att bevisa att jag under åtta års landsflykt inte hade några hemliga möten - med någon någonstans - angående en sammansvärjning mot de sovjetiska myndigheterna. Men det handlar inte om det. Åklagarens viktigaste vittne, de svarande själva, tvingas visa *när* och *var* de hade möten med mig. Tack vare det sätt på vilket jag levde (polisövervakning, en ständig närvaro av vakter bestående av mina vänner, dagliga brev, etc) kan jag i samtliga fall med obestriddlig säkerhet visa att jag inte var på och inte kunde vara på de angivna ställena på de tider som anges. På juristspråk kallar sådana avgörande bevis på ett negativt faktum för alibi. Dessutom är det helt odiskutabelt att jag inte skulle spara några bevis i mina arkiv på eventuella brott som jag hade begått. Men mina arkiv är inte viktiga för utredningen för vad de saknar, utan för vad de innehåller. En verklig kännedom om den dagliga utvecklingen av mitt tänkande och agerande under en period av nio år (ett år i landsförvisning och åtta i landsflykt) räcker för att bevisa ett ”negativt faktum” - nämligen att jag inte kunde ha begått handlingar som stod i strid med mina övertygelser, mina intressen, hela min natur.

IV. En ”rent juridisk” undersökning

Moskvaregeringens representanter är själva medvetna om att domarna i Moskva inte har stöd från några auktoritativa experter. I detta syfte inbjöds den engelska advokaten Pritt i hemlighet till den första rättegången, och en annan engelsk advokat, Dudley Collard, till den andra. I Paris försökte tre advokater - föga kända men mycket förtjusta i GPU - för samma ändamål använda Internationella juristförbundets skylt. I samarbete med den sovjetiska ambassaden utfärdade den okända advokaten Rosenmark, under täckmantel av Förbundet för mänskliga rättigheter, ett expertutlåtande som var lika välvilligt som det var okunnigt. Det är ingen slump att ”Sovjetunionens vänner” i Mexiko har föreslagit att ”Socialistiska advokatfronten” ska genomföra en juridisk undersökning av Moskvarättegångarna. Liknande åtgärder förbereds uppenbarligen just nu i USA. Folkkommisariatet för juridiska ärenden i Moskva har publicerat ”ordagranna” protokoll från rättegången mot de sju (Pjatakov, Radek etc) på främmande språk, för att desto bättre få auktoritativa jurister att bekräfta att inkvisitionens offer har blivit skjutna helt i enlighet med de regler som inkvisitorerna har satt upp.

Men även om man intygar att de yttre reglerna och juridikens ritualer rent formellt har följts, så har det i själva verket ett värde som nästan är lika med noll. Kärnpunkten är de materiella förhållandena under förberedelserna och genomförandet av rättegången. Även om man för ett ögonblick bortser från de avgörande faktorer som finns utanför rättssalen, kan man givetvis inte undgå att se att Moskvarättegångarna är ett rent hån mot rättvisan. Under revolutionens tjugonde år genomförs utredningen i absolut hemlighet. Hela den gamla bolsjevikgenerationen döms av en militärdomstol som består av tre anonyma militära funktionärer. Hela rättegången domineras av en åklagare som under hela sitt liv har varit, och än idag är, politisk fiende till de anklagade. De avsäger sig sitt försvar, och rättegångsprocessen saknar varje spår av tvistemål. Rätten får inte se några materiella bevis. Man talar om dem men de finns inte. De vittnen som åklagaren eller de svarande nämner utfrågas inte. Av okända skäl är en hel rad anklagade som utgör en del av den rättsliga undersökningen frånvarande från de svarandes bänk. Två av de huvudanklagade som råkar befinna sig utomlands underrättas inte ens om rättegången, och berövas, precis som de vittnen som befinner sig utanför Ryssland, möjlighet att vidta några som helst åtgärder för att få fram sanningen. Dialogen i rättssalen är helt uppbyggd som en förutbestämd fråga-svar lek. Åklagaren ställer inte en enda konkret fråga till någon av de svarande som skulle kunna besvara honom och avslöja motsägelserna i hans bekännelse. Domaren som leder förhandlingarna slätar inställsamt över åklagarens arbete. Just protokollens ”ordagranna” karaktär avslöjar klart åklagarens och domarnas uppsåtliga undvikanden. Till detta måste man lägga att man knappast har något större förtroende för protokollens äkthet.

Men även om dessa överväganden är viktiga i sig själva - eftersom de ger stora anledningar till juridisk analys - så kommer de trots allt i andra eller tredje hand, eftersom de rör komplottens form och inte dess innehåll. Teoretiskt kan man tänka sig, att om Stalin, Vysjinskij och Jezjov under en period på fem eller tio år skulle lyckas iscensätta sina rättegångar ostraffat, så skulle de uppnå en sådan skicklighet att alla juridiska delar formellt kommer att vara i överensstämmelse med varandra och de existerande lagarna. Men även om komplotten skulle vara juridiskt tekniskt perfekt så är den inte en millimeter närmare sanningen.

Under en så oerhört viktig politisk rättegång kan inte jurister bortse från de *politiska* villkor under vilka rättegången uppstod och under vilka förundersökningen genomfördes - alltså det totalitära förtryck som alla i grund och botten är utsatta för: de anklagade, vittnen, domare, rättegångsbiträden och till och med åklagaren själv. Här har vi frågans kärnpunkt: under en okontrollerad och diktatorisk regim som har tillgång till alla möjliga ekonomiska, politiska, fysiska och moraliska tvångsmedel, är en juridisk rättegång inte längre en juridisk rättegång. Det är en juridisk teater med förutbestämda roller. De svarande träder fram på scenen först efter en rad repetitioner som gör det möjligt för regissören att på förhand skaffa sig garantier att de inte kommer att överskrida gränsen för sina roller. I denna, liksom all annan, mening utgör de juridiska rättegångsförhandlingarna bara en steltnad form av den politiska regimen i Sovjetunionen i sin helhet. Under förhören sa den utfrågade samma sak, efter fingervisningar från huvudtalaren, utan att på minsta sätt bry sig om vad de själva hade sagt föregående dag. Alla tidningsartiklar utvecklade ett och samma direktiv, på samma språk. Historiker, ekonomer - till och med statistiker - följer dirigentens taktpinne och arrangerar om det förflutna och det nuvarande utan hänsyn till fakta, dokument eller de föregående upplagorna av sin egen bok. På daghem och skolor förhärlikar barnen Vysjinskij och förbannar de svarande med identiska ord. Ingen gör det av egen fri vilja, alla gör våld på sin egen vilja. Rättegångens slutna och enhetliga karaktär, där de anklagade försöker överträffa varandra i att upprepa åklagarens formuleringar, är alltså inget undantag utan bara det mest avskyvärda uttrycket för den diktatoriska inkvisitoriska regimen. Det är ingen domstol vi ser i aktion utan

en teater där huvudskådespelarna spelar sina roller framför en pistolmyning. Rollprestationen kan vara bra eller dålig, men det är en fråga om inkvisitorisk teknik och inte rättvisa. En ”rent juridisk” undersökning av Moskvarättegångarna inskränker sig i grund och botten till frågan om bluffen genomfördes bra eller dåligt.

För att belysa frågan ytterligare - om den nu behöver belysas - låt oss ta ett aktuellt exempel från den konstitutionella lagstiftningens område. Efter att Hitler hade tagit makten förkunnade han, tvärt emot alla förväntningar, att han inte hade för avsikt att förändra statens grundläggande lagar. De flesta människor har troligen glömt att Weimarkonstitutionen än idag är intakt i Tyskland. I detta juridiska ramverk har emellertid Hitler satt ett innehåll som utgörs av en totalitär diktatur. Låt oss tänka oss en expert som, efter att ha rättat till sina lärda glasögon och skaffat sig de officiella dokumenten, tog itu med att studera den tyska statsstrukturen ”ur strikt juridisk synvinkel”. Efter många timmars hårt intellektuellt arbete kommer han att upptäcka att Hitlertyskland är en kristallklart demokratisk republik (allmän rösträtt, ett parlament som ger ”Führern” den fulla makten, självständigt rättsväsende, etc, etc). Men varje person vid sina sinnens fulla bruk kommer att skrika att denna sorts juridiska ”bedömning” i bästa fall är ett tecken på *juridisk kretinism*.

Demokratin grundas på en oinskränkt kamp mellan klasser, partier, program och idéer. När denna kamp kvävs så kvarstår bara ett tomt skal, som passar för att dölja en fascistisk diktatur. Vår tids rättsfilosofi grundas på en kamp mellan åklagaren och försvaret, en kamp som förs i enlighet med vissa juridiska former. Närhelst kampen mellan parterna kvävs med hjälp av utomjuridiskt våld, så är de juridiska formerna, oavsett hur de ser ut, bara en täckmantel för inkquisitionen. En verklig undersökning av Moskvarättegångarna måste omfatta alla sidor. Den kommer givetvis att använda de ”ordagranna” protokollen, men inte som ting i sig själva utan som en del av ett enormt historiskt drama vars avgörande faktorer finns bakom den juridiska teaterscenen.

V. Självbiografi

I sin summering 28 januari sa Vysjinskij: ”Trotskij och trotskisterna har alltid varit kapitalismens agenter inom arbetarrörelsen.” Vysjinskij brännmärkte ”den verkliga, äkta trotskismens ansikte - arbetarnas och böndernas gamla fiende, socialismens gamla fiende, kapitalismens lojala tjänare.” Han målade upp historien om ”trotskismen som har använt mer än 30 års existens för att förbereda sin slutgiltiga omvandling till fascismens stormtrupper, till en av den fascistiska polisens avdelningar.”

Medan GPU:s utländska politiska skribenter (i *Daily Worker*, *New Masses*, etc) lägger ner sin energi på att med hjälp av skarpsinniga hypoteser och historiska jämförelser försöka förklara hur en revolutionär marxist under sitt livs sjätte årtionde kan förvandlas till en fascist, närmar sig Vysjinskij frågan på ett helt annat sätt: Trotskij har *alltid* varit en kapitalistagent och fiende till arbetarna och bönderna. Under några och 30 år har han förberett sig för att bli fascistagent. Vysjinskij säger det som *New Masses'* skribenter kommer att säga, men inte förrän om ett tag. Det är därför jag föredrar att ta itu med Vysjinskij. Mot den sovjetiska statsåklagarens kategoriska påståenden ställer jag mitt livs lika kategoriska fakta.

Vysjinskij har fel när han pratar om trettio års förberedelser för fascismen. Fakta, räkning, tidsordning, och logik är allmänt sett inte någon stark punkt i hans anklagelser. Förra månaden utgjorde faktiskt avslutningen av mitt fyrtionde år av oavbrutet arbete inom arbetarrörelsen under marxismens fana.

Vid 18 års ålder organiserade jag illegalt ”Södra Rysslands arbetarförening”, som omfattade mer än 200 arbetare. Med hjälp av en hektograf redigerade jag en revolutionär tidning, *Nasje Delo (Vår sak)*. Under min första landsförvisning till Sibirien (1900-1902) deltog jag i

bildandet av "Sibiriska kampförbundet för arbetarklassens frigörelse". Efter min flykt utomlands anslöt jag mig till den socialdemokratiska organisationen *Iskra*, som leddes av Plechanov, Lenin och andra. 1905 deltog jag i ledningen av den första arbetardeputerades sovjet i Petrograd.

Jag tillbringade fyra och ett halvt år i fängelse, förvisades två gånger till Sibirien, där jag tillbringade omkring två och ett halvt år. Jag flydde från Sibirien två gånger. Under två olika perioder tillbringade jag ungefär tolv år i landsflykt under tsarismen. I Tyskland dömdes jag 1915 i min frånvaro till fängelse för antikrigsaktiviteter. Jag utvisades från Frankrike för samma "brott", arresterades i Spanien och internerades av den brittiska regeringen i ett kanadensiskt koncentrationsläger. Det var på detta sätt jag fullgjorde min funktion som "kapitalistagent".

De stalinistiska historikernas lögn att jag var mensjevnik fram till 1917 är en av deras vanliga förfalskningar. Från den dag bolsjevismen och mensjevismen tog politisk och organisatorisk form (1904) stod jag formellt utanför båda fraktionerna, men som de tre ryska revolutionerna visar sammanföll min politiska linje, trots stridigheter och polemik, på varje grundläggande sätt med Lenins linje.

Den viktigaste meningsskiljaktigheten mellan Lenin och mig under dessa år var min förhoppning att ett enande med mensjevikerna kunde knuffa majoriteten av dem in på revolutionens väg. I denna brännande fråga hade Lenin helt rätt. Icke desto mindre måste det bli sagt att tendenserna till "enande" var mycket starka bland bolsjevikerna 1917. I samband med ett möte med partikommittén i Petrograd 1 november 1917, sa Lenin: "Trotskij sade för längesedan att enhet är omöjligt. Trotskij förstod detta, och sedan dess har det inte funnits någon bättre bolsjevik."

Från slutet av 1904 försvarade jag uppfattningen att den ryska revolutionen bara kunde sluta med proletariats diktatur, som under förutsättning att världsrevolutionen utvecklas framgångsrikt i sin tur måste leda till en socialistisk omvandling av samhället.

En minoritet av mina nuvarande vedersakare ansåg ända fram till april 1917 att detta perspektiv var orimligt och kallade det fiendligt för "trotskism", och mot det ställde de programmet om en borgerlig demokratisk republik. Vad gäller den överväldigande majoriteten av den nuvarande byråkratin, så anslöt de sig inte till sovjetmakten förrän efter segern i inbördeskriget.

Under mina år i landsflykt deltog jag i arbetarrörelsen i Österrike, Schweiz, Frankrike och USA. Jag tänker med tacksamhet på mina år av landflykt - de gav mig möjlighet att komma närmare den internationella arbetarklassens liv och omvandla internationalismen från ett abstrakt begrepp till en drivkraft för resten av mitt liv.

Under kriget propagerade jag, först i Schweiz och sedan i Frankrike, mot den chauvinism som förintade Andra internationalsen. Under mer än två år gav jag i Paris, under den militära censuren, ut en rysk dagstidning med en revolutionärt internationalistisk anda. Under mitt arbete stod jag i nära förbindelse med internationalisterna i Frankrike och deltog tillsammans med deras representanter i den internationella konferens som chauvinismens motståndare höll i Zimmerwald (1915) - jag fortsatte samma arbete under de två månader jag stannade i USA.

Efter min ankomst till Petrograd (5 maj 1917) från det kanadensiska koncentrationsläger där jag gav undervisning i Liebknechts och Luxemburgs idéer till de fängslade tyska matroserna, deltog jag direkt i förberedelserna och organiseringen av oktoberrevolutionen, i synnerhet under de fyra avgörande månader då Lenin tvingades gömma sig i Finland.

I en artikel från 1918 där Stalin ställde sig uppgiften att förminska min roll i

oktoberrevolutionen, tvingades han icke desto mindre skriva:

Allt arbete med att praktiskt organisera upproret utfördes under direkt ledarskap av Petrogradsovjetens ordförande, kamrat Trotskij. Man kan med säkerhet säga att partiet framförallt och i huvudsak har kamrat Trotskij att tacka för att garnisonen så snabbt gick över på sovjetens sida och för att militärrevolutionära kommittén gjorde ett så skickligt arbete. (**Pravda** nr 241, 6 november 1918)

Det hindrade inte Stalin från att sex år senare skriva:

Kamrat Trotskij spelade ingen särskild roll i partiet eller oktoberupproret, och han kunde heller inte göra det eftersom han under oktoberperioden ännu var jämförelsevis ny i partiet. (J Stalin, **Trotskism eller leninism**, s 68-69)

Med hjälp av de vetenskapliga metoder som både domstolen och åklagaren är upplärda i, anser Stalinskolan det nu ställt utom allt tvivel att jag inte ledde oktoberrevolutionen utan var motståndare till den. Men dessa historiska förfalskningar bekymrar inte min självbiografi, utan Stalins biografi.

Efter oktoberrevolutionen satt jag under omkring nio år med i regeringen. Jag deltog direkt i uppbygget av sovjetstaten, den revolutionära diplomatin, Röda armén, det ekonomiska arbetet och Kommunistiska internationalen. Under tre år ledde jag direkt inbördeskriget. Under detta hårda arbete tvingades jag vidta drastiska åtgärder. Inför arbetarklassen och historien tar jag det fulla ansvaret för dem. De stränga åtgärderna rättfärdigades genom att de var historiskt nödvändiga och progressiva till sin natur, eftersom de motsvarade arbetarklassens grundläggande intressen. Jag kallade de förtryckande åtgärderna under inbördeskrigets villkor för sitt verkliga namn, och jag har öppet redogjort för dem inför de arbetande massorna. Jag hade inget att dölja för folket, precis som jag idag inte har något att dölja för kommissionen.

När det, inte utan deltagande bakom scenen av Stalin, uppstod opposition inom vissa kretsar i partiet mot mitt sätt att leda inbördeskriget överlämnade Lenin i juli 1919 på eget initiativ och på ett för mig helt överraskande sätt ett blankt papper, där han längst ner hade skrivit:

Kamrater, väl medveten om kamrat Trotskijs order är jag så övertygad, så fullkomligt övertygad, om det riktiga, lämpliga och nödvändiga för vår saks gagn, i de av kamrat Trotskij utfärdade befallningarna, att jag ger dem mitt totala stöd.

Pappret var odaterat. Om det behövdes skulle jag själv sätta dit datum. Lenins försiktighet i allt som rörde hans relationer till arbetarna är välkänd. Ändå ansåg han sig på förhand kunna bekräfta en order från mig, trots att många personers öde ofta berodde på dessa order. Lenin var inte orolig för att jag skulle missbruka min makt. Jag kan tillägga att jag aldrig använde denna blancofullmakt som Lenin gav mig. Men dokumentet vittnar om det alldeles särskilda förtroende som denna man, som jag anser vara det yttersta exemplet på revolutionär moral, hyste.

Jag deltog direkt i utarbetandet av Tredje internationalens programmatiska dokument och taktiska teser. Lenin och jag delade på de viktigaste kongressrapporterna angående den internationella situationen. Jag skrev de första fem kongressernas programmatiska manifest. Jag överlämnar till Stalins åklagare att förklara vilken plats denna verksamhet hade på min väg till fascismen. Vad mig beträffar står jag fortfarande fast vid de principer som jag, hand i hand med Lenin, lade fram som Kommunistiska internationalens grundvalar.

Jag bröt med den härskande byråkratin när den, av historiska orsaker som jag inte på ett tillräckligt sätt kan behandla här, förvandlades till en konservativ, privilegierad kast. Skälen till brytningen finns nedtecknade och beseglade steg för steg i officiella dokument, böcker och

artiklar som finns tillgängliga för kontroll.

Jag har försvarat sovjetdemokratien mot den byråkratiska diktaturen; att massornas levnadsstandard ska höjas istället för överdrivna privilegier i toppen; systematisk industrialisering och kollektivisering i de arbetandes intressen; och slutligen en internationell politik i den revolutionära internationalismens anda mot den nationella konservatismen. I min senaste bok, **Den förrådade revolutionen**, försökte jag teoretiskt förklara varför den isolerade sovjetstaten med sin efterblivna ekonomi har utvecklat en grotesk byråkratisk pyramid, som nästan automatiskt har krönts av en okontrollerad och ”ofelbar” ledare.

Med hjälp av polisapparaten kvävde den härskande klickens partiet, och för att krossa oppositionen landsförvisade de mig i början av 1928 till Centralasien. När jag vägrade att upphöra med min politiska aktivitet i exil, så deporterade de mig i början av 1929 till Turkiet. Där började jag ge ut *Oppositionens bulletin* på samma programmatiska grund som jag hade försvarat i Ryssland, och jag upprättade förbindelser till ideologiskt likasinnade över hela världen, på den tiden fortfarande väldigt få.

20 februari 1932 berövade sovjetbyråkratin mig och de av min familj som befann sig utomlands vårt sovjetiska medborgarskap. Min dotter Zinajda, som tillfälligt var utomlands för att få medicinsk behandling, berövades därmed möjligheten att återvända till Sovjetunionen och förenas med sin man och barn. Hon begick självmord 5 januari 1933.

Jag lägger fram en lista över mina viktigaste böcker och pamfletter, som helt eller delvis har skrivits under min senaste landsförvisnings- och deportationsperiod. Enligt mina unga medarbetares beräkningar, medarbetare som under allt mitt arbete har givit och ger mig en trogen och oersättlig hjälp, har jag skrivit 5.000 sidor medan jag varit utomlands, oräknat mina brev och artiklar, som torde utgöra flera tusen sidor till. Jag vill tillägga att jag inte har lätt för att skriva. Jag gör många kontroller och rättelser. Alltså har mitt litterära arbete och min korrespondens utgjort den dominerande delen av mitt liv under de senaste nio åren. Den politiska linjen i mina böcker, artiklar och brev talar för sig själv. Jag ämnar bevisa att de citat som Vysjinskij lagt fram ur min verk utgör grova förfalskningar - med andra ord en nödvändig del i hela den juridiska komplotten.

Under perioden 1923 till 1933 hade jag en uppfattning om sovjetstaten, dess ledande parti och Kommunistiska internationalen, som uttrycktes i dessa utmejslade ord: *Reform, inte revolution*. Denna ståndpunkt närdes av förhoppningen att en gynnsam utveckling i Europa skulle kunna hjälpa Vänsteroppositionen att återuppliva bolsjevikpartiet med fredliga medel, demokratiskt reformera sovjetstaten, och föra tillbaka Kommunistiska internationalen till den marxistiska vägen. Först Hitlers seger, som förbereddes av Kremls ödesdigra politik, och Kominterns totala oförmåga att dra några som helst lärdomar av de tragiska erfarenheterna i Tyskland, övertygade mig och mina ideologiska följeslagare om att det gamla bolsjevikpartiet och Tredje internationalen var ohjälpligt döda, vad socialismens sak anbelangar. Därmed försvann den enda lagliga hävstång med vilken man kunde hoppas genomföra en fredlig, demokratisk reformering av sovjetstaten. Sedan senare delen av 1933 har jag blivit alltmer övertygad om att en *politisk* revolution är historiskt oundviklig för att befria de arbetande massorna i Sovjetunionen och frigöra den samhällsliga grund som oktoberrevolutionen upprättade ur den nya parasitära kastens händer. En så oerhört betydelsefull fråga orsakade naturligtvis en passionerad ideologisk kamp i internationell skala.

Komintern var fullständigt klavbunden av sovjetbyråkratin och förföll ideologiskt. Det ledde fram till behovet att lansera parollen om *Fjärde internationalen* och utarbeta grunden till dess program. De böcker, artiklar och diskussionsbulletiner som ägnades detta står till kommissionens förfogande, och utgör det allra bästa beviset att det inte är frågan om en ”täckmantel” utan en intensiv, lidelsefull ideologisk kamp på grundval av traditionerna från

Kommunistiska internationalens första kongresser. Jag har stått i ständig brevkontakt med dussintals gamla och hundratals unga vänner i alla delar av världen, och jag kan med övertygelse och stolthet säga att det just bland dessa ungdomar kommer att växa fram de mest beslutsamma och tillförlitliga proletära kämpar under den nya tidsperiod som öppnar sig.

Men att förkasta förhoppningen om en *fredlig* reformering av sovjetstaten innebär inte att förkasta *försvaret* av sovjetstaten. Den samling av utdrag ur mina artiklar från de senaste tio åren som nyligen kommit ut i New York (**Till försvar för Sovjetunionen**), visar speciellt att jag ständigt och oförsonligt har bekämpat all vacklan i frågan om att försvara Sovjetunionen. Jag har mer än en gång brutit med vänner på denna fråga. I min bok **Den förrådade revolutionen** bevisade jag teoretiskt tanken att kriget inte bara hotar sovjetbyråkratin, utan också Sovjetunionens nya sociala grundval, som utgör ett enormt steg framåt i mänsklighetens utveckling. Från detta härrör varje revolutionärs absoluta plikt att trots sovjetbyråkratin försvara Sovjetunionen mot imperialismen.

Mina skrifter från samma period ger en otvetydig bild av min inställning till fascismen. Från första början av min landsförvisning utomlands slog jag larm om den växande fascistiska vågen i Tyskland. Komintern anklagade mig för att "överskatta" fascismen och drabbas av "panik" inför den. Jag krävde en enhetsfront mellan arbetarklassens samtliga organisationer. Mot detta ställde Komintern den idiotiska teorin om "socialfascismen". Jag krävde ett systematiskt organiserande av arbetarmiliser. Komintern bemötte detta med att skryta om framtida segrar. Jag påpekade, att i händelse av en seger för Hitler skulle Sovjetunionen bli oerhört hotat. Den välkände författaren Ossietzkij tryckte mina artiklar i sin tidskrift, och kommenterade dem mycket positivt. Men förgäves. Sovjetbyråkratin tillskansade sig oktoberrevolutionens anseende bara för att omvandla det till ett hinder för revolutionens seger i andra länder. Utan Stalins politik skulle Hitler inte ha segrat! I stor utsträckning uppstod Moskvarättegångarna ur Kremels behov att tvinga världen att glömma dess kriminella politik i Tyskland. "Om vi kan visa att Trotskij är fascistagent, vem kommer då att bry sig om Fjärde internationalens program och taktik?" Det var så Stalin hade räknat ut det.

Som bekant påstods alla revolutionärer under kriget vara agenter för fiendens regering. Så var fallet med Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Otto Rühle och andra i Tyskland, mina franska vänner (Monatte, Rosmer, Loriot, etc), Eugene Debs och andra i USA, och slutligen Lenin och jag i Ryssland. I mars 1917 internerade den brittiska regeringen mig i ett koncentrationsläger och anklagade mig, inspirerade av den tsaristiska ochranan, för att i samarbete med det tyska överkommandot försöka störta Miljukov-Kerenskij's provisoriska regering. Idag låter denna anklagelse som ett plagiat av Stalin och Vysjinskij. Det är i själva verket Stalin och Vysjinskij som plagierar det tsaristiska kontraspionaget och den brittiska underrättelsetjänsten.

16 april 1917, när jag satt i koncentrationslägret med de tyska matroserna, skrev Lenin i *Pravda*:

Är det möjligt att ens en minut tro på... depeschen, enligt vilken Trotskij, tidigare ordförande i arbetardeputerades Sovjet i Petrograd 1905 – en revolutionär som sedan årtionden är i revolutionens tjänst – att denne man haft några som helst förbindelser med en av den "tyska regeringen" med pengar understödd plan? Detta är klart och tydligt ett oerhört fräckt förtal av en revolutionär! (*Pravda*, nr 34.)

"Hur friskt klingar inte dessa ord", skrev jag 21 oktober 1927 - jag upprepar, 1927! - "under denna epok av föraktfullt tal mot oppositionen, ett förtal som i grund och botten inte skiljer sig från det förtal som riktades mot bolsjevikerna 1917!"

Således slungade Stalin redan för tio år sedan - det vill säga långt innan bildandet av

”förenade” och ”parallella” centrum och innan Pjatakovs ”flygresa” till Oslo - alla möjliga sorters insinuationer och förtal mot Oppositionen, som Vysjinskij senare förvandlade till ett åtal. Men om Lenin 1917 tyckte att mitt tjugoåriga revolutionära förflutna i sig själv räckte för att tillbakavisa detta svinaktiga förtal, så dristar jag mig att tro att de 20 år som har gått sedan dess - tillräckligt viktiga i sig själva - berättigar mig att återropa min självbiografi som ett av de främsta argumenten mot anklagelserna i Moskva.

VI. Min ”juridiska” situation

Att tvingas ”rättfärdiga” sig mot anklagelsen att stå i förbund med Hitler och Mikado visar i sig själv hur djup reaktionen är som idag har erövrat en stor del av vår planet, och i synnerhet Sovjetunionen. Men ingen av oss kan hoppa över historiskt betingade steg. Jag ställer villigt min tid och energi till kommissionens förfogande. Det är onödigt att påpeka att jag inte har och inte kan ha några hemligheter för kommissionen. Kommissionen inser själv behovet att vara försiktig gentemot tredje part, i synnerhet personer i fascistiska länder och i Sovjetunionen. Jag är beredd att besvara alla frågor och ge kommissionen tillgång till alla mina brev, personliga såväl som politiska.

Samtidigt vill jag redan på förhand slå fast att jag inte betraktar mig som ”svarande” inför allmänna opinionens domstol. Det finns inte ens någon formell grund för en sådan beteckning. Myndigheterna i Moskva åtalade inte mig under någon enda av rättegångarna. Det är givetvis ingen slump. För att kunna åtala mig hade de tvingats kalla mig inför rätten, eller kräva att jag utelämnades. Därmed hade de tvingats tillkännage datum för rättegången, och publicera anklagelseakten åtminstone några veckor innan domstolsförhandlingarna. Men Moskva kunde inte ens gå så långt. Hela deras plan gick ut på att ta opinionen med överraskning, och ha Pritt och Duranty och deras gelikar beredda på förhand som kommentatorer och rapportörer. Enda sättet att kräva min utlämning hade varit att resa frågan i en fransk, norsk eller mexikansk domstol, inför ögonen på världspressen. Men för Kreml hade det varit att inbjuda till ett grymt misslyckande! Av just denna orsak var de två rättegångarna inte ett åtal mot mig och min son, *utan bara förtal av oss med hjälp av en juridisk process bakom vår rygg, en process som inte tillkännagavs, och utan att någon instämde*.

Domen från den senaste rättegången säger att Trotskij och Sedov ”blivit överbevisade om att ha direkt lett den förrädiska verksamhet, som bedrivits av det sovjetfientliga trotskistiska centrum, [och] skall i den händelse de påträffas på Sovjetunionens territorium ögonblickligen häktas och ställas under dom”. Jag förbigår frågan om med vilka tekniska medel Stalin hoppas ”påträffa” mig och min son på sovjetiskt territorium (antagligen på samma sätt som gjorde det möjligt för GPU att på natten 7 november 1936 ”påträffa” en del av mina arkiv på historiska institutet i Paris och transportera dem i bastanta diplomatiska kappsäckar till Moskva). Det faktum som framförallt väcker vår uppmärksamhet är att domen, efter att ha förkunnat oss ”skyldiga” trots att vi inte har blivit åtalade eller rannsakade, lovar att i händelse av att vi återfinns ställa oss inför rätta i domstol. På så sätt har jag och min son *redan* blivit ”överbevisade” men *fortfarande inte* rannsakade. Syftet med denna orimliga men inte oavsiktliga formulering är att ge GPU möjligheten att utan någon som helst rättsprocess skjuta oss om vi ”påträffas”.

Stalin kan inte tillåta sig lyxen att ställa oss inför rätta offentligt, inte ens i Sovjetunionen.

De mest cyniska av Moskvas företrädare, bland andra den sovjetiska diplomaten Trojanovskij, för fram följande argument: ”Brottslingar kan inte välja sina egna domare.” Allmänt sett är denna tanke korrekt. Man måste bara avgöra på vilken sida av linjen brottslingarna finns. Om man godtar uppfattningen att organisatörerna av Moskvarettegångarna är de verkliga brottslingarna - och det är den uppfattning som hyses av betydande och allt större kretsar - kan man då tillåta dem att tillsätta sig själva som domare i sitt eget fall? Just på grund av detta

står Undersökningskommissionen fri från båda parter.

VII. Tre sorters bevis

Moskvarättegångarna täcker ett enormt område. Om jag skulle ta på mig uppgiften att tillbakavisa alla de falska anklagelser som riktas mot mig, bara de som finns i de officiella protokollen från de två viktigaste Moskvarättegångarna, så skulle jag bli tvungen att uppta alltför lång tid. Det räcker att påminna om att mitt namn finns på i stort sett varenda sida, och mer än en gång. Jag hoppas att jag ska få möjlighet att tala mer fullständigt inför hela kommissionen. Nu tvingas jag begränsa mig betydligt. För tillfället är jag tvungen att lämna en hel rad frågor åt sidan, var och en av dem viktiga för att tillbakavisa anklagelserna. En rad ännu viktigare frågor måste jag inskränka mig till att kort sammanfatta, och bara skissera konturerna till de slutsatser som jag senare hoppas kunna presentera för kommissionen. Å andra sidan ska jag försöka påvisa de avgörande, både principiella och empiriska, punkterna i de sovjetiska rättegångarna, och klargöra dem så gott det går. Dessa centrala punkter befinner sig på tre plan:

1) GPU:s utländska försvarare upprepar ständigt samma argument: Det går inte att tänka sig att ansvarsfulla, rutinerade politiker skulle anklaga sig själva för brott som de inte har begått. Men samma herrar vägrar använda samma sunda förnuft på brotten själva som på bekännelserna. Ändå passar det bättre på de förra.

Min utgångspunkt är att de anklagade var ansvariga - det vill säga normala - individer, och följaktligen inte medvetet kunde genomföra absurda brott mot sina egna idéer, sitt hela förflutna och sina nuvarande intressen.

När de anklagade planerade ett brott hade var och en av dem vad man ur juridisk synvinkel kan kalla ett fritt val. Han kunde genomföra brottet eller avstå från det. Han övervägde om brottet var ändamålsenligt, om det motsvarade hans mål, om medlen som skulle användas var rimliga, etc - med andra ord handlade han som en fri och ansvarig person.

Men situationen förändras radikalt när den verkliga eller påstådda brottslingen hamnar i GPU:s händer. Av politiska skäl måste dessa till varje pris få fram ett visst vittnesmål. Här upphör "brottslingen" att vara sig själv. Det är inte han som avgör, allting bestäms åt honom.

Innan jag tar itu med frågan om de anklagade under rättegångarna handlade i enlighet med sunda förnufts lagar eller ej, måste jag därför ställa en annan inledande fråga: Kan de anklagade ha gjort sig skyldiga till de otroliga brott som de har erkänt?

Gynnade mordet på Kirov oppositionen? Om inte, var det till byråkratins fördel att till varje pris tillskriva oppositionen mordet på Kirov?

Gynnade det oppositionen att genomföra sabotage, orsaka gruvexplosioner och organisera ödeläggelse av järnvägar? Om inte, var det inte till fördel för byråkratin att lägga ansvaret för misstag och olyckor inom industrin på oppositionen?

Gynnade det oppositionen att gå i förbund med Hitler och Mikado? Om inte, var det till fördel för byråkratin att få oppositionen att erkänna att den stod i allians med Hitler och Mikado?

Qui prodest? [Ungefär: "Vem vinner på det?" - ö.a.] Det räcker att ställa frågan klart och exakt för att tydligt se konturerna till ett svar.

2) Precis som i alla de föregående rättegångarna, grundas anklagelserna även under den senaste rättegången enbart på de anklagades standardiserade monologer, som upprepar åklagarens tankar och uttryck och överträffar varandra i att bekänna, och undantagslöst namnger mig som komplottens huvudorganisatör. Hur ska man förklara detta faktum?

I sin summering försökte Vysjinskij denna gång rättfärdiga bristen på objektiva bevis med att

konspiratörerna inte hade några medlemskort, inte förde protokoll, etc, etc. Dessa bedrövliga argument är dubbelt bedrövliga på rysk mark, där konplotter och rättegångar har existerat under många årtionden. Konspiratörerna skriver brev som låtsas vara vanliga. Men sådana brev kan beslagtats under polisrazzior och därefter utgöra viktiga bevis. Ganska ofta har konspiratörerna använt kemiskt bläck. Men den tsaristiska polisen tog hundratals gånger sådana brev i beslag och lade fram dem inför rätta. Bland de sammansvurna finns det provokatörer som ger polisen konkret information om hur konplotten utvecklar sig och gör det möjligt att få tag på dokument, laboratorier och till och med konspiratörerna själva på brottsplatsen. I Stalin-Vysjinskijs rättegångar finns inget av detta. Trots att denna mest högtflygande konplott av alla pågick under fem år, och hade förgreningar i alla delar av landet och band över gränserna både i väst och i öst, trots oräknliga razzior och beslagtaganden och till och med stölder av arkiv, har inte GPU lyckats lägga fram ett enda konkret bevis inför domstolen. De svarande hänvisar bara till verkliga eller påhittade samtal om konplotten. Förhören är ett samtal om samtal. ”Konplotten” har inget kött eller blod.

Å andra sidan finns det inte ett enda fall under varken den revolutionära eller kontrarevolutionära historien där dussintals härdade konspiratörer under en rad år begick exempellösa brott, men som efter sin arrestering alla utan undantag trots avsaknaden av bevis bekände, förrådde varandra och ursinnigt skällde ut sin frånvarande ”ledare”. Hur kan brottslingar som igår mördade ledare, ödelade industrin, förberedde krig och sönderdelning av landet, idag så fogligt sjunga åklagarens sång?

Dessa två grundläggande drag hos Moskvarättegångarna - *avsaknaden av bevis och att beaktelserna sprider sig som en epidemi* - kan inte annat än väcka misstankar hos varje tänkande människa. *En objektiv kontroll av beaktelserna* blir därmed så mycket viktigare. Ändå inte bara misslyckades rätten att göra en sådan kontroll, utan den gjorde tvärtom allt för att undvika det. Vi måste själva ta på oss att göra denna kontroll. Det är förvisso inte möjligt i alla fall. Men det behövs inte. Det är helt tillräckligt att som en första början visa att beaktelserna i många ytterst viktiga avseenden står i fullständig motsättning till objektiva fakta. Ju mer standardiserade beaktelserna är, desto mer misskrediterade kommer de att bli om man avslöjar att några av dem är falska.

Det finns ett mycket stort antal ställen där de anklagades vittnesmål - deras fördömanden av sig själva och andra - faller samman när de ställs inför fakta. Redan förhören här har visat det tillräckligt klart. Erfarenheterna från Moskvarättegångarna visar att en konplott i så enorm skala är för mycket till och med för världens mäktigaste polisapparat. Det finns alltför många personer och omständigheter, kännetecken och datum, intressen och dokument som inte passar in i ett färdigskrivet manus! Almanackan upprätthåller envist sin företrädesrätt, och Norges årstider viker sig inte ens för Vysjinskij. Om man betraktar frågan ur konstnärlig synvinkel, så hade en sådan uppgift - att få hundratals människor och ett oräknligt antal omständigheter att samstämma i en pjäs - varit övermäktig till och med för Shakespeare. Men GPU har ingen Shakespeare som kan lyda deras minsta vink. I så mått som det är frågan om ”händelser” i Sovjetunionen, upprätthålls ett yttre sken av samstämmighet med hjälp av inkvisitionsvåld. Alla - de svarande, vittnena och experterna - bekräftar i kör materiellt omöjliga fakta. Men när man tvingas sträcka trådarna utomlands förändras plötsligt situationen. Utan trådar utomlands som leder till mig, ”Samhällets fiende nummer 1”, skulle rättegångarna förlora det mesta av sin politiska betydelse. Därför tvingades GPU riskera farliga och ytterst olycksaliga förbindelser med Holtzman, Olberg, David, Berman-Jurin, Romm och Pjatakov.

Urvalet av saker att analysera och vederlägga avgörs alltså av sig själv ur de ”fakta” som åtalet anför mot mig och min son. Således är inte bara viktigt i sig själv att vederlägga

Holtzmans påstående om mitt besök i Köpenhamn, Romms vittnesmål om sitt möte med mig i Boulognerskogen, och Pjatakovs redogörelse för sin flygresa till Oslo, eftersom de raserar de främsta stödpunkterna för anklagelserna mot mig och min son, utan också därför att de låter oss se bakom scenen på Moskvas rättsfilosofi i sin helhet och belysa de metoder som används där.

Det är de två första stegen i min analys. Om vi å ena sidan lyckas visa att de så kallade ”brotten” står i strid med de svarandes psykologi och intressen, och å den andra - åtminstone i några typiska fall - att bekännelserna motsägs av fakta som kan slås fast med exakthet, så når vi av samma skäl mycket långt i uppgiften att vederlägga åtalet i sin helhet.

3) Förvisso kvarstår även då inte så få frågor som kräver svar. Den viktigaste bland dessa är: Varför gick de anklagade, efter 25, 30 eller fler års revolutionärt arbete, med på att ta på sig så groteska och förödmjukande anklagelser? Hur uppnådde GPU det? Varför höjde inte en enda av de anklagade öppet rösten inför rätten mot bluffen? Etc, etc. Fallets natur gör att jag inte är skyldig att besvara dessa frågor. Vi kan inte fråga ut Jagoda (han utfrågas nu själv av Jezjov), eller Jezjov, Vysjinskij eller Stalin, eller framförallt deras offer, varav majoriteten faktiskt redan har skjutits. Det är därför kommissionen inte helt och hållet kan avslöja den inkvisitoriska teknik som användes under Moskvarättegångarna. Men de främsta drivkrafterna är uppenbara. De anklagade är inte trotskister, oppositionsmedlemmar, eller kämpar, utan fogliga kapitulerare. GPU hade tränat dem för dessa rättegångar i flera år. För att kunna förstå mekanismen bakom bekännelserna tror jag därför att det är ytterst viktigt att påvisa kapitulerarnas psykologi som politisk grupp, och personligt karakterisera de viktigaste svarande under de två rättegångarna. Jag tänker inte på godtyckliga psykologiska improvisationer, som skapas i efterhand i försvarssyfte, utan objektiva karakteriseringar som grundas på vederhäftiga dokument som gäller delar av den period som vi är intresserade av. Jag saknar inte sådant material. Tvärtom är mina arkiv fulla av fakta och citat. Det är därför jag väljer ut ett exempel - det klaraste och mest typiska, nämligen Radek.

Redan 14 juli 1929 skrev jag om det inflytande som de mäktiga termidorianska tendenserna hade på Oppositionen själv: ”En hel rad exempel har visat hur det har funnits en mycket stark benägenhet hos gamla bolsjeviker, i ett försök att skydda sig själva och partiets traditioner, att ansluta sig till Oppositionen, en del fram till 1925, andra till 1927 och ytterligare andra till 1929. Men i det långa loppet höll de inte ut, deras nerver svek. Radek är nu den mest besinningslösa och högröstade ideologen för denna sorts personer.” (*Oppositionens bulletin*, nr 1-2, juli 1929.) Det var ingen mindre än Radek som under den senaste rättegången stod till tjänst med ”filosofin” bakom ”trotskisternas” ”kriminella verksamhet”. Enligt många utländska journalister verkade Radeks vittnesmål under rättegången vara det minst konstgjorda, det som var minst uppbyggt efter en viss modell, det som var mest förtroendeingivande. Desto viktigare är det att använda detta exempel för att visa att det inte var den riktiga Radek som satt på de svarandes bänk, som naturen och hans politiska förflutna hade format honom, utan en ”robot” från GPU:s laboratorium. Om jag lyckas visa detta på ett övertygande sätt, då kommer också de övriga anklagades roll under rättegångarna att klargöras i betydande omfattning. Det betyder naturligtvis inte att jag förkastar att varje enskild personlighet bör klargöras. Tvärtom hoppas jag att kommissionen kommer att ge mig möjlighet att genomföra detta arbete under nästa skede av dess arbete. Men min begränsade tid gör att jag måste koncentrera mig på de viktigaste omständigheterna och de mest typiska figurerna. Jag hoppas att kommissionens arbete bara ska tjäna på det.

VIII. Bluffens matematiska serier

1. Det går att på basis av officiella källor obestriddigt slå fast att förberedelserna av mordet på Kirov genomfördes med GPU:s kännedom. Ledaren för GPU:s Leningradavdelning, Medved,

och elva andra GPU-agenter dömdes till fängelse på grund av att ”de var i besittning av information rörande förberedelserna av attentatet mot S M Kirov... och underlät att vidta erforderliga åtgärder.” Man skulle tro att de polisagenter som ”kände till” borde ha varit vittnen under de efterföljande rättegångarna. Men vi får aldrig mer höra talas om Medved och hans medarbetare. De ”kände till” för mycket. Mordet på Kirov ligger till grund för samtliga efterföljande rättegångar. Men bakom mordet på Kirov ligger en enorm provokation från GPU, vilket domen i militärdomstolen 29 december 1934 vittnar om. De som organiserade provokationen hade till uppgift att (med hjälp av den lettiska konsuln Bisseneks, en provokatör i GPU:s sold, som också har försvunnit spårlöst) blanda in Oppositionen och i synnerhet mig i en terroristaktion. Den kula som Nikolajev avfyrade var knappast en del i ett program, utan snarare en oväsentlig omkostnad för hela hopkoket.

Denna fråga analyserade jag i min broschyr **Mordet på Kirov och Stalinbyråkratin**, som jag skrev i början av 1935. Varken de sovjetiska myndigheterna eller deras utländska företrädare försökte överhuvudtaget besvara mina argument, som helt och hållet grundade sig på officiella dokument från Moskva.

2. Som vi har bevisat inför kommissionen ägde det rum sju rättegångar i Sovjetunionen, med mordet på Kirov som startpunkt: (a) rättegången mot Nikolajev m fl, 28-29 december 1934; (b) rättegången mot Zinovjev-Kamenev 15-16 januari 1935; (c) rättegången mot Medved m fl, 23 januari 1935; (d) rättegången mot Kamenev m fl, juli 1935; (e) rättegången mot Zinovjev-Kamenev augusti 1936; (f) rättegången i Novosibirsk, 19-22 november 1936; (g) rättegången mot Pjatakov-Radek, 23-30 januari 1937. Rättegångarna är sju variationer på samma tema. Det finns nästan inga märkbara förbindelser mellan de olika variationerna. Den ena motsäger den andra både i grundläggande avseende och i detaljer. I de olika rättegångarna organiserar olika personer mordet på Kirov, på olika sätt och med olika politiska syften. Bara en jämförelse mellan officiella sovjetiska dokument räcker för att bevisa att åtminstone sex av dessa sju rättegångar måste vara falska. I själva verket är allihopa falska anklagelser.

3. Rättegången mot Zinovjev-Kamenev (augusti 1936) har redan givit upphov till en rikhaltig litteratur, som innehåller ett antal mycket viktiga argument, vittnesmål och tungt vägande synpunkter som stöder tanken att rättegången utgör en illvillig komplott av GPU. Jag nämner här följande böcker:

- Leon Sedov: **Livre Rouge sur le Procès de Moscou.**
- Leon Sedov: **Lettre au Comité Central de la Ligue des Droits de l'Homme et à la Ligue.**
- Max Shachtman: **Behind the Moscow Trial.**
- Francis Heisler: **The First Two Moscow Trials.**
- Victor Serge: **Destin d'une Revolution, URSS, 1917-1937.**
- Victor Serge: **16 Fusillés, Où Va la Revolution Russe?**
- Friedrich Adler: **The Witchcraft Trial in Moscow.**

Inte en enda av dessa böcker, som utgör resultatet av seriösa och grundliga studier, har hittills blivit kritiserad - om vi bortser från Kominternpressens rännstenstillmälen som ingen människa med självrespekt på länge har tagit på allvar. De grundläggande argumenten i dessa böcker är också mina argument.

4. Så långt tillbaka som 1926 försökte Stalinklicken anklaga olika oppositionella grupper för ”sovjetfientlig” propaganda, förbindelser med Vitgardister, kapitalisttendenser, spionage, terroristiska syften, och slutligen förberedelser för väpnat uppror. Dessa försök, som liknade

första grova utkast, har lämnat spår i officiella förkunnelser, tidningsartiklar och Oppositionens dokument. Om vi skulle arrangera dessa första utkast och experiment i falska anklagelser i tidsordning skulle vi få något som liknar en *geometrisk följd av falska anklagelser*, vars slutliga uttryck är åtalen under de senaste rättegångarna. På så sätt blottar vi ”skenrättegångarnas lag” och mysteriet med den påstådda trotskistiska sammansvärjningen går upp i rök.

5. Samma sak gäller de svarandes osannolika deklARATIONER, som vid första påseende motsäger den mänskliga psykologins alla lagar. *Oppositionella har gjort rituella avsvärjelser* ända sedan 1924, och i synnerhet sedan slutet 1927. Om vi jämför texterna i dessa avsvärjelser i den ledande sovjetiska pressen - ofta flera avsvärjelser efter varandra från samma personer - får vi en andra geometrisk följd, vars slutpunkt är Zinovjevs, Kamenevs, Pjatakovs, Radeks och andra mardrömsliknande bekännelser under rättegångarna. En politisk och psykologisk analys av detta lättillgängliga och oantastliga material skulle fullständigt och slutgiltigt avslöja avsvärjelsernas inkvisitoriska mekanismer.

6. De falska anklagelsernas och avsvärjelsernas matematiska serie motsvaras av en *tredje matematisk serie - nämligen varningar och förutsägelser*. Författaren till dessa rader och hans närmaste medarbetare har nog följt GPU:s intriger och provokationer, och varnade gång på gång, på basis av speciella fakta och symptom, redan på förhand både i brev och i pressen för Stalins provokativa planer och de hopkok han förberedde. Själva uttrycket ”stalinistiskt hopkok” gavs allmän spridning av oss nästan åtta år innan mordet på Kirov och de efterföljande uppseendeväckande rättegångarna. Tillämpliga dokument har ställts till Undersökningskommissionens förfogande som bevis. De visar helt obestridligt att det inte handlar om en underjordisk trotskistisk sammansvärjning som på ett förbluffande sätt avslöjades först 1936, utan en systematisk konspiration från GPU:s sida mot Oppositionen, med syfte att tillskriva den sabotage, spionage, mord och förberedelser av uppror.

7. Alla de ”avsvärjelser” som sedan 1924 har avtvingats tusentals oppositionella måste innehålla en pik riktad mot mig. Alla som ville återvända till partiet, skrev landsförvisade i *Oppositionens bulletin* (nr 7, nov-dec 1929), beordrades att ”ge oss Trotskijs huvud”. I linje med den tidigare påvisade matematiska seriens lagar leder alla trådar från terroristbrotten, förräderierna och sabotagen under 1936-37 års rättegångar undantagslöst till mig och min son. Men det är välkänt att hela vår verksamhet under de senaste åtta åren bedrevs utomlands. Och som vi redan har sett har kommissionen här en stor fördel. GPU kom inte åt mig utomlands, eftersom jag ständigt var omgiven av en grupp trogna vänner. 7 november 1936 stal GPU en del av mina arkiv i Paris, men hittills har de inte kunnat utnyttja dem. Kommissionen har tillgång till *samtliga* mina arkiv, vittnesutsagor från mina vänner och bekanta, för att inte tala om mina egna vittnesmål. Kommissionen har möjlighet att jämföra mina personliga brev med mina artiklar och böcker, och på så sätt avgöra om min verksamhet bär det minsta spår av dubbelspel.

8. Men det är inte allt. Anvisningarna för sammansvärjningen påstås komma från utlandet (Frankrike, Köpenhamn, Norge). Tack vare en ovanligt lycklig kombination av omständigheter har kommissionen fullständiga möjligheter att avgöra om de påstådda konspiratorerna - Holtzman, Burman-Jurin, Fritz David, Vladimir Romm och Pjatakov - verkligen besökte mig på de uppgivna tidpunkterna och ställena. Medan domstolen i Moskva inte har lyft ett finger för att (genom att fråga om pass, visa, hotell, etc) bevisa att dessa möten och samtal verkligen ägde rum, har vi lyckats lösa ett mycket svårare problem: att med hjälp av dokument, vittnesutsagor, faktiska förhållande gällande tid och plats, visa att dessa möten och samtal inte ägde rum och inte kunde äga rum. För att använda juristspråk - jag kan i samtliga viktiga fall, där exakta datum anges, uppvisa ett orubbligt alibi.

9. Om en brottsling inte är psykiskt störd, utan en ansvarsfull person och till och med en gammal och erfaren politiker, så måste hans brott, oavsett hur groteskt det är, stämma med hans speciella mål. Men under Moskvarättegångarna finns det ingen sådan överensstämmelse mellan mål och metoder. Vid de olika rättegångarna har statsåklagaren tillskrivit samma svarande olika syften (än en öppen ”kamp om makten” under sovjetregimen, än en kamp för att ”återupprätta kapitalismen”). Även i denna fråga rättar sig de svarande fogligt efter åklagaren. De svarandes metoder är absurda ur sina måls synvinkel. De verkar i sanning speciellt skapade för att förse byråkratin med bästa möjliga förevändning för att utrota all form av opposition.

De slutsatser som kan dras av denna undersöknings inledande skede är enligt min uppfattning dessa:

1. Trots flera års kamp mot oppositionen, trots tiotusentals razzior, arresteringar, landsförvisningar, fängslanden och hundratals avrättningar, har de sovjetiska rättsmyndigheterna inte tillgång till ett enda konkret faktum, inte en tillstymmelse till materiella bevis för att styrka anklagelsernas sanningshalt. Detta faktum utgör *det allra mest fällande beviset mot Stalin*.
2. Även om vi för diskussionens skull skulle gå med på att alla eller en del av de svarande verkligen begick de fruktansvärda brott som tillskrivs dem, så spelar deras stereotypa återopande av mig som huvudorganisatör av komplotten ingen roll. Moraliskt degenererade individer som var förmögna att förbereda järnvägssabotage, förgifta arbetare, inlåta sig på förbindelser med Gestapo, etc, skulle givetvis ha försökt ställa in sig hos byråkratin med hjälp av standardmässigt skvaller mot dess egen huvudfiende.
3. Men de svarandes vittnesmål - åtminstone från de vars politiska karaktär är välkänd - är falska i de delar där de avslöjar sin egen kriminella verksamhet. Det rör sig inte om banditer, eller kriminella avfallingar, eller moraliskt degenererade individer, utan olycksaliga offer för alla tiders hemskaste inkquisitionssystem.
4. Rättegångarna är en juridisk fars (även om det är svårt att använda ordet ”fars” i dessa sammanhang), vars repliker har arbetats fram under flera år efter ett oräkneligt antal experiment av GPU:s organ, under direkt och personligt överinseende av Stalin.
5. Anklagelserna att gamla revolutionärer (”trotskister”) har deserterat till fascismen, gått i allians med Hitler och Mikado, etc, förestavades av samma politiska orsaker som de franska termidorianernas anklagelser att Robespierre och andra jakobiner som de halshög hade blivit ”rojalister” och ”agenter åt Pitt”. Likartade historiska orsaker ger upphov till likartade historiska konsekvenser.

IX. Den politiska grunden till anklagelsen om terrorism

Om terror är användbar för ena sidan, varför ska den då anses vara utesluten för den andra? Trots att detta resonemang har en lockande symmetri är det helt igenom felaktigt. Det är helt oacceptabelt att jämställa diktaturens terror mot en opposition med oppositionens terror mot en diktatur. För den härskande klickens är förberedelserna av ett mord via en domstol eller genom ett bakhåll endast och allenast frågan om polisteknik. Om det skulle misslyckas kan man alltid offra några andra rangens agenter. För oppositionen förutsätter terror att alla krafter inriktas på att förbereda terroraktioner, med vetskapen att varje sådan handling, vare sig den lyckas eller misslyckas, kommer att utlösa ett svar som tillintetgör mängder av deras bästa personer. Det är just på grund av detta, och av inga andra skäl, som Komintern inte tillgriper terroristtattat i de fascistiska diktaturerna. Oppositionen är lika lite benägen till en sådan självmordspolitik som Komintern.

Enligt åtalet, som litar på okunnighet och själslig lättja, beslutade sig ”trotskisterna” för att

förintä den härskande gruppen för att på detta sätt röja vägen till makten. Den genomsnittlige kälkborgaren, speciellt om han bär emblemet ”Sovjetunionens vänner”, resonerar så här: ”Oppositionen måste sträva efter makten, och kunde inte annat än hata den härskande gruppen. Varför skulle de då egentligen inte tillgripa terror?” För en kälkborgare slutar alltså frågan där den egentligen börjar. Oppositionens ledare är varken uppkomlingar eller nybörjare. Det är inte alls frågan om de kämpade om makten eller ej. Varje seriös politisk riktning strävar efter att erövra makten. Frågan är: kunde oppositionen, som hade skolats i den revolutionära rörelsens enorma erfarenheter, ens för ett ögonblick tro att terror skulle kunna föra dem närmare makten? Rysslands historia, den marxistiska teorin, den politiska psykologin svarar: nej, de kunde de inte!

Här måste frågan om terrorism förtydligas, om än kortfattat, utifrån uppfattningen om ”sovjetfientlig terrorism”. Jag tvingas ge min redogörelse en självbiografisk karaktär. 1902 kom jag till London från Sibirien, efter fem års fängelse och landsförvisning. Strax därefter fick jag i en minnesartikel till tvåhundraårsdagen av fästningen Schlüsselbergs fängelse med straffarbete, tillfälle att räkna upp de revolutionärer som hade torterats till döds där. ”Skuggorna från dessa martyrer kräver hämnd.” Direkt efter tillade jag: ”Inte personlig utan revolutionär hämnd. Inte avrättning av ministrar utan avrättning av enväldet.” Dessa rader riktades helt och hållet mot individuell terrorism. Författaren var 23 år gammal. Från sina första dagar av revolutionärt arbete var han motståndare till terrorism. Mellan 1902 och 1905 höll jag i olika europeiska städer mängder av politiska tal mot den terroristiska ideologin som i början av seklet spred sig bland ryska ungdomar.

Med början under 1880-talet genomlevde två generationer av ryska marxister personligen terrorismens era, lärde av dess tragiska lärdomar, och ingjöt i sig en negativ inställning till enskilda individers hjältemodiga äventyrlighet. Plechanov, den ryska marxismens grundare; Lenin, bolsjevismens ledare; Martov, mensjevismens mest framstående företrädare; alla ägnade de tusentals sidor och hundratals tal åt att bekämpa den terroristiska taktiken.

Under min ungdom var det den ideologiska inspirationen från dessa äldre marxister som fostrade min inställning till de inåtvända intellektuella kretsarnas revolutionära alkemi. För oss ryska revolutionärer var frågan om terrorismen en fråga om liv och död i både politisk och personlig mening. För oss var inte terroristen en romanfigur utan en levande och välkänd varelse. Under landsförvisningen levde vi sida vid sida med den äldre generationens terrorister. I fängelser och polishäkten träffade vi terrorister i vår egen ålder. På Peter-Paulfästningen knackade vi i väggarna och utbytte meddelanden med terrorister som hade dömts till döden. Så många timmar och dagar vi tillbringade i lidelsefulla diskussioner! Så många gånger vi bröt personliga förbindelser på grund av denna mest brännande fråga av alla! Den ryska litteratur om terrorismen som fick näring från och återspeglade dessa diskussioner skulle kunna fylla ett helt bibliotek.

När det politiska förtrycket överskrider en viss gräns är det oundvikligt med isolerade terroristiska utbrott. Sådana handlingar har en närmast symptomatisk karaktär. Men en politik som rättfärdigar terrorism och upphöjer den till ett system - det är en helt annan sak. ”Terroristiskt arbete”, skrev jag 1909, ”kräver en sådan koncentration av energi för 'det stora ögonblicket', en sådan överskattning av det individuella hjältemodet och slutligen en sådan hermetiskt sluten konspiration att det... utesluter allt agitatoriskt och organisatoriskt arbete bland massorna... I sin kamp mot terrorismen försvarade den marxistiska intelligentsian sin rätt eller plikt att inte dra sig undan från arbetardistrikten för att gräva tunnlar under storhertigens eller tsarens palats.” Det går inte att lura eller överlista historien. I det långa loppet placerar historien alla på sin plats. Terrorismens grundläggande egenskap som system är att den krossar de organisationer som med hjälp av kemiska medel försöker kompensera sin

egen bristande politiska styrka. Det finns naturligtvis historiska omständigheter där terrorism kan skapa förvirring inom regeringen. Men vem ska i så fall skörda frukterna? I varje fall inte den terroristiska organisationen och inte massorna bakom vars rygg duellen äger rum. Således stödde den liberala ryska borgarklassen på sin tid alltid terrorismen. Orsaken är uppenbar. 1909 skrev jag: ”I den mån terrorn skapar oordning och demoralisering inom regeringen (till priset av att desorganisera och demoralisera revolutionärerna), så spelar den i lika hög grad i händerna på inga andra än liberalerna själva.” Samma tanke, uttryckt med praktiskt taget samma ord, stöter vi på ett kvarts sekel senare i samband med mordet på Kirov.

Individuella terroristaktioner är ett osvikligt tecken på ett lands politiska efterblivenhet och de progressiva krafternas svaghet. Revolutionen 1905 visade proletarietets oerhörda styrka och gjorde slut på de romantiserade enskilda striderna mellan en handfull intellektuella och tsarismen. ”Terrorismen i Ryssland är död”, upprepade jag gång på gång i ett antal artiklar. ”... Terrorn har flyttat sig långt i öster - till landsbygden i Punjab och Bengalen... Måhända är det terrorismens öde att genomgå ytterligare en blomstringsperiod i andra länder i Orienten. Men i Ryssland är den redan en del av det historiska arvet.”

1907 befann jag mig åter i landsflykt. Kontrarevolutionens piska ven hårt, och det blev vanligt med ryska kolonier i Europas städer. Hela min andra emigrantperiod ägnades åt reportage och artiklar mot hämnadens och förtvivlans terror. 1909 avslöjades att en av den så kallade ”socialistrevolutionära” terroristorganisationens högsta ledare, Azef, var provokatör. ”I terrorismens återvändsgränd”, skrev jag (i januari 1910), ”härskar provokatörerna med tillförsikt.” För mig har terrorismen aldrig varit något annat än en ”återvändsgränd”.

Under samma period skrev jag: ”Den ryska socialdemokratins oförsonliga inställning till byråkratiserad revolutionär terror som ett sätt att kämpa mot tsarismens terroristiska byråkrati har mötts av förvirring och fördömanden inte bara bland ryska liberaler utan även europeiska socialister.” Både de senare och de förra anklagade oss för ”dogmatism”. Vi ryska marxister för vår del tillskrev denna sympati för rysk terrorism till opportunisten hos de europeiska socialdemokratiska ledarna, som hade vant sig att överföra sina förhoppningar från massorna till de härskande topparna. ”Både de som smygjagar en ministerportfölj... och de som jagar ministern själv genom att i det fördolda knäppa fast en helvetesmaskin, *överskattar* ministern lika mycket - hans personlighet och hans post. För dem försvinner *systemet* eller träder långt i fjärran, och kvar finns bara *individen* som förlänas makt.” I samband med mordet på Kirov kommer vi återigen att stöta på denna tankegång, som löper genom alla mina decennier av politisk verksamhet.

1911 stärktes de terroristiska stämningarna inom vissa österrikiska arbetargrupper. På begäran av Friedrich Adler, redaktör för *Der Kampf*, den österrikiska socialdemokratins teoretiska månadstidning, skrev jag i november 1911 en artikel om terrorismen till denna tidning:

Om ett försök till terrorism, även ett ”framgångsrikt” sådant, kastar den härskande klassen ner i förvirring eller inte, beror på de konkreta politiska omständigheterna. I vilket fall kan denna förvirring bara bli kortvarig; den kapitalistiska staten är inte grundad på ministrar i regeringen och den kan inte elimineras med dessa. Klasserna den tjänar kommer alltid att hitta nytt folk; mekanismen förblir intakt och fortsätter fungera.

Men den förvirring och oreda som ett terroristförsök skapar bland de arbetande massorna själva är mycket djupare. Om det är tillräckligt att beväpnas själv med en pistol för att uppnå sitt mål, varför då anstränga sig med klasskamp? Om en sked vapenkrut och en liten blybit är nog för att skjuta fienden genom nacken, varför behövs då en klassens organisation? Om det är förnuftigt att skrämman upp högt placerade personligheter med dånet från explosioner, varför då ett parti? Varför möten, agitation bland massorna och val, när man ju så lätt kan sikta på ministrarnas bänk från en plats på parlamentets

åhörarläktare?

Som vi ser det, är individuell terror otillåtet just därför att det *förringar massornas roll i deras eget medvetande*. Det försonar dem med deras egen maktlöshet, och vänder deras ögon och hopp mot någon stor hämnare och befriare som en dag kommer och slutför sitt uppdrag. (Om terrorism, s 2.)

Fem år senare, mitt under brinnande världskrig, mördade Friedrich Adler, som hade sporrat mig att skriva artikeln, den österrikiska ministerpresidenten Stürgkh på en restaurang i Wien. Den hjältemodiga skeptikern och opportunisten kunde inte se någon annan utväg för sin ilska och förtvivlan. Mina sympatier låg givetvis inte hos den Hapsburgska ämbetsmannen. Men mot Friedrich Adlers individualistiska aktion ställde jag *Karl Liebknecht*, som under kriget ställde sig på ett torg i Berlin för att dela ut ett revolutionärt manifest till arbetarna.

28 december 1934, fyra veckor efter mordet på Kirov, vid en tidpunkt då den stalinistiska domarkåren ännu inte visste åt vilket håll de skulle rikta sin "rättvisas" hullingar, skrev jag i *Oppositionens bulletin*:

... Om marxister kategoriskt har fördömt individuell terrorism - även när skotten riktades mot den tsaristiska regeringens agenter och det kapitalistiska förtrycket - så kommer de än mer oförsonligt att fördöma och förkasta brottsligt äventyrliga terroristhandlingar som riktas mot byråkratiska företrädare för historiens första arbetarstat. Nikolajevs och hans förtrognas subjektiva motiv är inte av intresse för oss. Vägen till helvetet är stenlagd med goda avsikter. Så länge proletariatet inte har störtat sovjetbyråkratin - en uppgift som så småningom kommer att fullbordas - fyller den en nödvändig funktion för att försvara arbetarstaten. Om terrorism av Nikolajevs sort skulle sprida sig, så skulle den med tanke på de övriga ogynnsamma omständigheterna, bara tjäna den fascistiska kontrarevolutionen.

Bara politiska bluffmakare som litar på idioter skulle försöka placera Nikolajev vid vänsteroppositionens dörr, om än bara under täckmantel av Zinovjevs grupp som den existerade 1926-27. Det är inte vänsteroppositionen som har fostrat fram Kommunistungdomens terroristiska organisation utan byråkratin, byråkratin inre sönderfall. *Individuell terrorism är i grund och botten byråkratism som har vänts ut och in*. Marxister upptäckte inte denna lag igår. Byråkratismen har ingen tilltro till massorna och strävar efter att ersätta massorna med sig själv. Terrorismen beter sig på samma sätt. Den vill göra massorna lyckliga utan att be dem att delta. Den stalinistiska byråkratin har skapat en motbjudande ledarkult som tillskriver ledarna gudomliga egenskaper. 'Hjälte'dyrkan är också terrorismens religion, bara med ett minustecken. Sådana som Nikolajev tror att det enda som behövs är att undanröja några ledare med hjälp av revolverar för att få historien att ta en annan inriktning. Som ideologisk grupp är de kommunistiska terroristerna av samma kött och blod som den stalinistiska byråkratin. [Nr 41, januari 1935]

Som ni själva har haft tillfälle att övertyga er om skrevs inte dessa rader för bara detta fall. De sammanfattar ett helt livs erfarenheter, som i sin tur fick näring från två generationers erfarenheter.

Redan under tsarismen var det ett ganska ovanligt fenomen med unga marxister som gick över till det terroristiska partiet - tillräckligt ovanligt för att folk skulle uppmärksamma det. Men på den tiden ägde det åtminstone rum en oupphörlig teoretisk kamp mellan de två strömningarna, de två partiernas tidningar förde en bitter diskussion, de offentliga debatterna upphörde inte för en dag. Men idag vill de tvinga oss att tro att det inte är unga revolutionärer, utan gamla ryska marxistiska ledare med traditionerna från tre revolutioner bakom sig, som

helt plötsligt, utan kritik, utan diskussion, utan ett ord till förklaring, vänt sig till terrorismen som de alltid har förkastat som politiskt självmord. Bara att en sådan anklagelse förs fram visar hur djupt den stalinistiska byråkratin har dragit det officiella teoretiska och politiska tänkandet, för att inte tala om den sovjetiska rättvisan. Förfalskarna ställer ofullständiga, motsägelsefulla och helt ogrundade vittnesmål från suspekta nollor mot politiska övertygelser som erövrats genom erfarenheter, bekräftats i teorin och härdats i den mänskliga historiens glödande hetta.

”Ja”, säger Stalin och hans företrädare, ”vi kan inte förneka att Trotskij verkligen med envishet varnade mot terroristisk äventyrspolitik, inte bara i Ryssland utan också i andra länder i olika politiska utvecklingsskeden och under olika förhållanden. Men vi har några tillfällen under hans liv som utgör undantag från regeln: I ett konspiratoriskt brev som han skrev till en viss Dreitzer [och som ingen någonsin träffade], i ett samtal med Holtzman som hans son [som vid den tiden befann sig i Berlin] tog med till Trotskij i Köpenhamn, i ett samtal med Berman-Jurin och David [som jag aldrig hade hört talas om innan jag läste de första rapporterna från domstolsförhandlingarna], vid dessa fyra eller fem tillfällen utfärdade Trotskij terroristiska instruktioner [utan att på något sätt varken försöka rättfärdiga dem eller länka dem till de ideal som jag ägnat hela mitt liv åt] till sina anhängare [som i själva verket var mina värsta fiender]. Om Trotskij delgav sina programmatiska uppfattningar om terrorism i ord och skrift till hundratals och tusentals och miljontals människor under loppet av 40 år så var det bara för att lura dem. Hans verkliga uppfattningar avslöjades i striktaste hemlighet till Berman, David och de andra.” Och då kom ett mirakel väl till pass! Dessa otydliga ”instruktioner”, som helt och hållet befinner sig på herr Vysjinskijs intellektuella nivå, räckte för att få hundratals marxister att slå in på terrorns väg - automatiskt, utan protester, utan att yttra ett ord. Detta är den politiska grundvalen till rättegången mot de sexton (Zinovjev m fl). Med andra ord saknar rättegången mot de sexton fullständigt politisk grund.

X. Mordet på Kirov

Under Moskvarättegångarna talades det mycket om enorma projekt, planer och brottsförberedelser. Men allt detta ägde rum i samtal, eller snarare minnen av samtal, som de svarande påstods ha haft med varandra tidigare. Som vi redan har sagt består rättegångsprotokollen bara av samtal om samtal. Det enda verkliga brottet var mordet på Kirov. Men just detta brott begicks varken av oppositionsmedlemmar eller kapitulerare som av GPU utgavs för att vara oppositionella, utan av en, kanske två eller tre unga kommunister som föll i en fälla som GPU-provokatörer hade gillrat. Oavsett om provokatörerna tänkte låta det hela gå ända till mord eller ej, så faller ansvaret för brottet på GPU, som inte kunde ha agerat i en så viktig fråga utan direkta order från Stalin.

På vad grundar sig dessa påståenden? Allt material som krävs finns i Moskvas officiella dokument. Jag analyserade dem i min broschyr **Mordet på Kirov och sovjetbyråkratin** (1935), och Leon Sedov analyserade dem i sin **Rödbok**, och i andra verk. Här ska jag kort sammanfatta slutsatserna i denna analys:

1. Zinovjev, Kamenev och de andra kunde inte ha organiserat mordet på Kirov, eftersom det var politiskt helt meningslöst. Kirov var en andraplansfigur utan någon egen betydelse. Vem i hela världen hade hört talats om Kirov innan han blev mördad? Även om man skulle gå med på den absurda tanken att Zinovjev, Kamenev och de andra hade slagit sig på individuell terrorism, så skulle de inte ha kunnat undvika att inse att mordet på Kirov, som inte hade några som helst lovande politiska resultat, skulle framkalla våldsamma vedergällningsaktioner mot alla som var misstänkta och misstrodda och försvåra all sorts oppositionell verksamhet - i synnerhet terrorism. Verkliga terrorister skulle naturligtvis ha börjat med Stalin. Bland de anklagade fanns medlemmar i centralkommittén och regeringen som kunde röra sig var som

helst. De hade inte haft några svårigheter att mörda Stalin. ”Kapitulerarna” genomförde inte denna handling eftersom de stod i Stalins tjänst och inte kämpade mot honom eller försökte mörda honom.

2. Mordet på Kirov orsakade en panikartad förvirring inom den härskande kasten. Trots att Nikolajevs identitet omedelbart blev fastslagen satte det första uttalandet från regeringen inte mordet i samband med oppositionen, utan med vitgardister som påstods ha trängt in i Sovjetunionen från Polen, Rumänien och andra angränsande länder. Enligt officiella siffror sköts inte mindre än 104 ”vitgardister”. Under mer än två veckor ansåg sig regeringen tvingad att rikta allmänhetens intresse åt ett annat håll med hjälp av summariska avrättningar och genom att utplåna vissa ledtrådar. Versionen om vitgardister övergavs först efter sexton dagar. Hittills har ingen officiell förklaring givits till den första tidens regeringspanik som framhövs av mer än etthundra lik.

3. I sovjetisk press har ingenting som helst sagts om hur och under vilka omständigheter Nikolajev dödade Kirov, eller vilken ställning Nikolajev hade, hans relationer till Kirov, etc. Fortfarande är alla konkreta fakta höljd i dunkel, både vad gäller politiska fakta eller rent objektiva fakta om mordet. GPU kan inte berätta vad som hände utan att avslöja att de tog initiativet till att organisera mordet på Kirov.

4. Trots att Nikolajev och de tretton övriga avrättade männen sa allt man bad om (och jag utgår från att Nikolajev och hans kompanjoner utsattes för fysisk tortyr), så hade de inte ett ord att säga om att Zinovjev, Bakajev, Kamenev eller några andra ”trotskister” deltog i mordet. Uppenbarligen förhörde inte GPU dem en enda gång utefter dessa linjer. Omständigheterna kring affären var ännu alltför färska i minnet, och GPU var mer intresserade av att sopa igen spåren efter sig själv än av att jaga efter spår efter oppositionen.

5. Medan rättegången mot Radek-Pjatakov, som direkt berörde regeringar i utländska stater, ägde rum offentligt, så genomfördes rättegången den 28-29:e december 1934 mot Komsomolmedlemmen Nikolajev, som dödade Kirov, bakom lyckta dörrar. Varför? Uppenbarligen inte av diplomatiska utan inrikespolitiska skäl. GPU kunde inte visa upp sitt eget arbete inför offentligheten. Först måste de i tysthet undanröja de direkta deltagarna i mordet som var närmast knutna till dem, noggrant tvätta GPU:s händer och först därefter kasta sig över oppositionen.

6. Mordet på Kirov väckte så stor bestörtning inom byråkratin att Stalin, som de insatta kretsarna givetvis riktade misstankarna mot, tvingades hitta en syndabock. 23 januari 1935 ägde rättegången rum mot tolv ledande funktionärer i GPU:s Leningradavdelning, med Medved i spetsen. Medved och hans medarbetare erkände anklagelsepunkten att de redan på förhand hade ”information om förberedelserna av mordet på Kirov”. Domen förklarade att de ”inte vidtog några åtgärder för att i tid avslöja och förhindra” terroristgruppens arbete, ”*trots att de hade alla möjligheter att göra det.*” Det går inte att önska sig större uppriktighet. Samtliga åtalade dömdes till mellan två och tio års straffarbete. Det är uppenbart: med hjälp av provokatörer lekte GPU med Kirovs huvud för att blanda in oppositionen i affären och sedan avslöja sammansvärjningen. Men Nikolajev sköt utan att vänta på Medveds tillåtelse, och äventyrade på så sätt hela komplotten. Stalin använde Medved som syndabock.

7. Vår analys bekräftas helt och hållet av den lettiska konsuln Bisseneks' roll, som helt klart var agent åt GPU. Enligt Nikolajevs bekännelse stod konsuln i direkt kontakt med honom, gav honom 5.000 rubel för att genomföra sin terroristhandling, och frågade utan orsak Nikolajev om ett brev till Trotskij. För att åtminstone indirekt knyta mitt namn till fallet Kirov lanserade Vysjinskij denna häpnadsväckande händelse i åtalet (januari 1935), och avslöjade på så sätt fullständigt konsulns provokatörsroll. Men konsulns namn offentliggjordes först efter direkta krav från diplomatkåren. Varefter han försvann spårlöst från scenen. Under de efterföljande

rättegångarna nämndes inte Bisseneks en enda gång, trots att han hade stått i direkt kontakt med mördaren och hade finansierat mordet. Ingen av de andra ”organisatorerna” av terroristangreppet på Kirov (Bakajev, Kamenev, Zinovjev, Mratjkovskij, etc) kände till något om konsul Bisseneks och nämnde inte hans namn. Det är svårt att tänka sig en grövre, skamligare och mer förvirrad, provokation!

8. Först sedan de verkliga terroristerna och deras vänner och medbrottslingar - utan tvekan även de GPU-agenter som var inblandade i sammansvärjningen - hade röjts ur vägen ansåg Stalin det möjligt att på allvar angripa oppositionen. GPU arresterade de tidigare zinovjeviternas ledare och delade upp dem i två grupper. 22 december sa nyhetsbyrån Tass att det inte fanns ”tillräcklig grund för att till rätten överlämna” de sju ledande personerna, som var tidigare medlemmar i centralkommittén. I linje med GPU:s vanliga teknik lämnades gruppens mindre viktiga medlemmar kvar under Damoklessvärdet. Hotade av dödsstraff vittnade en del av dem mot Zinovjev, Kamenev och de andra. Visserligen handlade inte vittnesmålen om terrorism, utan ”kontrarevolutionär verksamhet” i största allmänhet (missnöje, kritik av Stalins politik, etc). Men dessa vittnesmål räckte för att tvinga Zinovjev, Kamenev och de andra att erkänna sitt ”moraliska” ansvar för terroristhandlingen. Det var det pris Zinovjev och Kamenev betalade för att (tillfälligt!) köpa sig fria från att anklagas för att direkt ha deltagit i mordet på Kirov.

9. 26 januari 1935 skrev jag till amerikanska vänner (brevet återgavs i *Oppositionens bulletin* nr 42, februari 1935): ”Stalin skördade inga större lagrar med den strategi som användes kring Kirovs lik. Men just därför kan han varken stanna upp eller backa. *Stalin är tvungen att skyla över det ogenomtänkta hopkoket med nya, mer omfattande och. mer framgångsrika komplotter. Vi måste möta dem välbeväpnade!*” 1936-37 års rättegångar bekräftade denna varning.

XI. Vem upprättade listan av ”offer” för terrorn? (Molotov-”affären”)¹

Rättegången mot Zinovjev-Kamenev (augusti 1936) grundades helt och hållet på terrorism. Det så kallade ”centrumets” uppgift var att krossa regeringen genom att mörda ”ledarna” och gripa makten. Genom att noggrant jämföra de två rättegångarna, den mot Zinovjev-Kamenev och den mot Pjatakov-Radek, är det inte svårt att övertyga sig om att listan över de ledare som var dömda att undanröjas inte upprättades av terrorister utan av deras påstådda offer - det vill säga framförallt Stalin. Hans författarskap framträder allra mest avslöjande när det gäller Molotov.

Enligt åtalet i fallet Zinovjev m fl, ”[inskränkte sig inte] det förenade trotskij-zinovjevskas terroristcentrum efter mordet på kamrat Kirov... till att organisera mord endast på kamrat Stalin. Det trotskij-zinovjevskas terroristcentrum bedrev samtidigt arbete på att organisera mord även på andra partiledare, nämligen kamraterna *Vorosjilov, Zjdanov, Kaganovitj, Kosior, Ordzjonikidze och Postysjev.*” Molotovs namn saknas på listan. Under olika skeden av förundersökningen och rättegången nämnde flera av de svarande olika listor på offer som trotskisterna hade utsett. Men på en punkt var de ense: ingen av de svarande nämnde Molotov. Enligt Reingolds utsaga under förundersökningen, ”gick Zinovjevs huvuddirektiv ut på följande: slaget måste riktas mot *Stalin, Kaganovitj och Kirov.*” Under kvällssammanträdet den 19 augusti 1936, vittnade samme Reingold: ”Därför är terrordåd mot Stalin och hans närmaste medarbetare: Kirov, Vorosjilov, Kaganovitj, Ordzjonikidze, Postysjev, Kosior och andra, den enda kampmetoden.” Molotov förekommer inte bland de ”närmaste

1 **Vjatjeslav Molotov** (1890-1986) var tidigt anhängare till Stalin, och från och med 1920 medlem i centralkommittén, ordförande för folkkommissariernas råd mellan 1930-41, utrikesminister efter Litvinov, 1939-49. Han avlägsnades 1957 ur ledningen av Chrusjtjov.

vapenbröderna”. Mratjkovskij vittnade: ”... vi [skulle] mörda *Stalin, Vorosjilov* och *Kaganovitj*. I första hand hade man tagit sikte på Stalin.” Inte heller nu nämns Molotov.

Samma sak gäller mina ”terroristiska direktiv”. ”*Dreiters* grupp, som fått uppdraget direkt av *Trotskij* att mörda *Vorosjilov*.” Enligt Mratjkovskij ”betonade [*Trotskij* ånyo på hösten 1932], att Stalin, Vorosjilov och Kirov måste dödas.” I december 1934 fick Mratjkovskij, genom Dreitzer, ett brev från *Trotskij* som manade honom att ”forcera mordet på Stalin och Vorosjilov.” Dreitzer uppger samma sak. Berman-Jurin påstår: ”*Trotskij* sade vidare, att förutom Stalin måste även *Kaganovitj* och *Vorosjilov* dödas.” Under loppet av tre år gav jag alltså order om att mörda Stalin, Vorosjilov, Kirov och *Kaganovitj*. Molotov nämndes aldrig. Det är ännu mer anmärkningsvärt eftersom varken Kirov eller *Kaganovitj* satt med i politbyrån under de sista år då jag var med i detta organ, och ingen betraktade dem som politiska figurer, medan Molotov däremot intog platsen direkt efter Stalin i den ledande gruppen. Men Molotov är inte bara medlem i politbyrån, han är också regeringschef. Jämte Stalins namnteckning pryder hans namnteckning de viktigaste regeringsorden. Trots det förbiser det ”förenade centrumets” terrorister envist Molotovs existens. Men - och detta är det mest förvånande - åklagare *Vysjinskij* inte bara försummar att uttrycka förvåning över detta utelämnande, utan anser det tvärtom vara helt i sin ordning. Under morgonsammanträdet den 19 augusti frågade *Vysjinskij* *Zinovjev* angående de planerade terroristaktionerna:

Vysjinskij: Mot vem?

Zinovjev: Mot ledarna.

Vysjinskij: D. v. s. mot kamraterna Stalin, Vorosjilov och *Kaganovitj*?

Orden ”d. v. s.” lämnar inte utrymme för något tvivel: åklagaren utesluter officiellt regeringschefen ur gruppen partiets och landets ledare. Och när samma åklagare i sin sammanfattning av domstolsförhandlingarna (sammanträdet 22 augusti) slutligen dundrar mot ”trotskisterna”, ”vilka lyftat handen mot vårt partis ledare, mot kamraterna *Stalin, Vorosjilov, Zjdanov, Kaganovitj, Ordzjonikidze, Kosior* och *Postysjev*, mot våra ledare, sovjetstatens ledare”, så upprepas ordet ”ledare” tre gånger, men inte heller här nämns Molotov.

Det är således obestridligt att det vid tiden för de långdragna förberedelserna inför rättegången mot det ”förenade centrumet” måste ha funnit vissa skäl att utesluta Molotov från listan av ”ledare”. En som inte är insatt i regeringsledarnas hemligheter fattar inte alls varför terroristerna ansåg att de måste döda Kirov, *Postysjev, Kosior, Zjdanov* - ”ledare” av småstadsaktigt format - och förbise Molotov, som allmänt erkänns vara en eller två placeringar före dessa kandidater i kön för att bli dödad. Redan i **Rödboken**, som handlade om rättegången mot *Zinovjev-Kamenev*, pekade *Sedov* på att man uteslöt Molotov. *Sedov* skriver:

Bland de ledare som Stalin säger att terroristerna tänkte döda fanns inte bara ledare av första rangen utan också *Zjdanov, Kosior, Postysjev* och andra. *Men Molotov finns inte med*. I sådana frågor gör Stalin aldrig några misstag...

Vari ligger hemligheten? När Stalin och Molotov avsvor sig ”tredje periodens” politik cirkulerade envisa rykten om slitningar mellan dem. Dessa rykten fick en indirekt men omisskännlig återspeglning i den sovjetiska pressen. Molotov varken citerades, lovprisades eller fotograferades, och ibland nämndes han inte ens. *Oppositionens bulletin* noterade detta vid mer än ett tillfälle. Det är hursomhelst oomtvistligt att Stalins vapenbroder i kampen mot alla oppositionsgrupper offentligt och häftigt uteslöts ur staben av regeringsledare i augusti 1936. Det är alltså omöjligt att undvika slutsatsen att de anklagades beklännelser, precis som mina ”direktiv”, hade till syfte att hjälpa till att lösa en speciell uppgift: att upphöja *Kaganovitj, Zjdanov* och andra till ”ledar”nivå och misskreditera den gamla ”ledaren”,

Molotov.

Men kanske frågans förklaring helt enkelt är att de rättsliga myndigheterna vid tiden för rättegången mot Zinovjev ännu inte hade tillgång till bevis för attentatsförsöken mot Molotov?

En sådan hypotes tål inte minsta kritik. Som vi redan har sagt finns det överhuvudtaget inga ”bevis” under dessa rättegångar. Domarna från 23 augusti 1936 talar om attentat (mot Postysjev och Kosior) om vilka det inte finns ett ord i domstolsprotokollen. Men denna i sig själv inte oviktiga synpunkt överskuggas helt av det faktum att de anklagade - och framförallt medlemmarna i ”centrumet” - i sina bekännelser inte så mycket talar om attentat som *planer* på attentat. Det handlade uteslutande om vilka personer konspiratörerna tyckte att man måste mörda. Listan över offer bestämdes följaktligen inte av förundersökningsmaterialet, utan av en politisk bedömning av de ledande personerna. Ännu mer häpnadsväckande blir då det faktum att ”centrumets” planer liksom mina ”direktiv” omfattade alla möjliga och omöjliga kandidater till detta martyrskap - utom Molotov. Ändå ansåg ingen att Molotov bara var en dekoration som Kalinin.¹ Tvärtom, om man frågar sig vem som skulle kunna ersätta Stalin kan man inte undvika att svara att Molotov har ojämförligt större chans än alla de andra.

Men kanske terroristerna hade bestämt sig för att skona Molotov, på grundval av ryktena om misshälligheter bland statens ledare? Som vi ska se kommer heller inte denna hypotes att överleva en analys. I själva verket var det inte ”terroristerna” som skonade Molotov, utan det var Stalin som ville skapa intryck av att terroristerna skonade Molotov för att på så sätt definitivt knäcka sin motståndare. Fakta tyder på att Stalins plan kröntes med fullkomlig framgång. Redan innan rättegången i augusti kunde man uppmärksamma försoning mellan Stalin och Molotov. Det återspeglades genast i den sovjetiska pressen, som på signal uppifrån började återupprätta Molotovs tidigare auktoritet. Utifrån *Pravda* kan man få en mycket klar och övertygande bild av Molotovs gradvisa rehabilitering under 1936. *Oppositionens bulletin* (nr 50, maj 1936) påpekade detta faktum, och skrev:

Efter avskaffandet av ”tredje perioden” föll Molotov, som bekant, i onåd. Men till sist lyckades han komma tillbaka i ledet.

Under de senaste veckorna har han skaffat sig flera lovtal från Stalin... Som kompensation... hamnar hans namn på andra plats, och han kallas hans närmaste ”vapenbroder”.

I denna liksom många andra frågor löser en jämförelse mellan byråkratins officiella publikationer och *Oppositionens bulletin* många gåtor.

Rättegången mot Zinovjev-Kamenev återspeglade perioden innan försoningen. Det gick inte att med kort varsel ändra i hela förundersökningsmaterialet! Dessutom var inte Stalin hågad att ge en förhastad och överilad amnesti, Molotov måste få en ordentlig läxa. Det var därför Vysjinskij i augusti fortfarande måste följa de tidigare direktiven. Å andra sidan ägde förberedelserna inför rättegången mot Pjatakov-Radek rum *efter* försoningen. I linje därmed ändrades också listan på offer, *inte bara vad gällde framtiden utan också det förflutna*. I sitt vittnesmål 24 januari hänvisade Radek till ett samtal med Mratjkovskij 1932, och uppgav att han ”icke [hade] minsta tvivel om, att handlingarna måste riktas mot Stalin och hans närmaste vapenbröder, mot Kirov, Molotov, Vorosjilov och Kaganovitj.” Enligt vittnet Loginovs utsaga under förmiddagssammanträdet den 25 januari, sa Pjatakov i början av sommaren 1935, ”att det trotskistiska parallellcentrum ... alldeles bestämt måste förbereda terrordåd mot Stalin, Molotov, Vorosjilov och Kaganovitj”. Pjatakov förbisåg naturligtvis inte att bekräfta Loginovs

1 **Michail Kalinin** (1875-1946), var gammalbolsjevik och blev 1919 medlem i bolsjevikernas centralkommitté och president för sovjeternas centrala exekutivkommitté.

vittnesutsaga. I motsats till medlemmarna i det förenade "centrumet" nämner således de svarande under den senaste rättegången inte bara Molotov bland de avsedda offren, utan ger honom också första platsen efter Stalin.

Vem utarbetade då listan av föreslagna offer - terroristerna eller GPU? Svaret är uppenbart: Stalin, via GPU! Hypotesen som nämndes ovan, att "trotskisterna" kände till slitningarna mellan Stalin och Molotov och skonade Molotov av politiska skäl, skulle kunna få en anstrykning av sanning bara i den händelse att "trotskisterna" började förbereda terroristhandlingarna mot Molotov först *efter* att han hade försonats med Stalin. Men det verkar som om "trotskisterna" hade strävat efter att döda Molotov så långt tillbaka som 1932: de hade bara "glömt" att tala om det i augusti 1936, och åklagaren "glömde" att påminna dem om det.

Men knappt hade Molotov fått politisk amnesti av Stalin innan både åklagarens och de anklagades minnen klarnade. Och det är därför vi får bevittna ett mirakel. Trots det faktum att Mratjkovskij i sitt vittnesmål bara hade talat om förberedelser av terroristaktioner mot Stalin, Kirov, Vorosjilov och Kaganovitj, så tog Radek, på grundval av ett samtal med Mratjkovskij 1932, i efterhand med Molotovs namn i listan. Pjatakov påstods i ett samtal med Loginov ha talat om förberedelser för ett attentat mot Molotov i början av sommaren 1935 - det vill säga mer än ett år innan rättegången mot Zinovjev. Slutligen talade svarande Muralov, Sjestov och Arnold om ett "faktiskt" attentat mot Molotov, som skulle ha ägt rum år 1934 - mer än två år innan rättegången mot det "förenade centrumet"! Slutsatserna är uppenbara: de svarande hade lika lite frihet att välja "offer" som i alla andra avseenden. Listan över de som hade valts ut som måltavlor för terroristerna var i i själva verket en lista över ledare som officiellt rekommenderas för massorna. Den ändrades i enlighet med sammansättningen i toppen. De svarande, liksom åklagaren Vysjinskij, kunde inte göra annat än att foga sig i de diktatoriska instruktionerna.

Det återstår ytterligare en möjlig invändning: verkar inte alla dessa intriger alltför primitiva? På det måste vi svara: de är inte mer primitiva än alla andra intriger under dessa ökända rättegångar. Regissören åberopar sig varken på förnuft eller kritik. Han försöker krossa förnuftet med hjälp av en massiv komplott, som undertecknas och förseglas av exekutionspatrullen.

XII. Den politiska grundvalen för anklagelsen om "sabotage"

Den grövsta delen av den juridiska bluffen, både i fråga om planläggning och utförande, är anklagelsen mot "trotskisterna" för sabotage. Denna del av rättegången utgör en av de viktigaste delarna av hela komplotten men har inte övertygat någon (med undantag för herrar som Duranty och company). I anklagelseakten och under domstolsförhandlingarna fick världen höra att hela den sovjetiska industrin i realiteten kontrollerades av "en handfull trotskister". Situationen var inte bättre vad gäller transportsektorn. Men vad bestod trotskisternas sabotage egentligen av? I Pjatakovs bekännelser, som bestyrktes i hans tidigare underordnades vittnesmål (de satt bredvid honom på de anklagades bänk), avslöjades att: (a) planerna på nya fabriker arbetades fram alltför sakta och förändrades gång på gång; (b) bygget av fabriker tog alldeles för lång tid och band kolossala mängder kapital; (c) företag startades utan att vara färdiga och blev därför snabbt förstörda; (d) det var bristande proportioner mellan olika delar av nya fabriker, vilket fick till resultat att fabrikernas produktionskapacitet begränsades kraftigt; (e) fabriker lade upp överdrivet stora reserver av råvaror och förråd, och förvandlade på så sätt levande kapital till dött kapital; (f) förråd ödslades bort, etc. Alla dessa fenomen är sedan länge kända som *kroniska* sjukdomar hos det sovjetiska ekonomiska livet, men förs nu fram som frukten av en illvillig sammansvärjning som leddes av Pjatakov - givetvis på mina order.

Men det är helt obegripligt vilken roll de statliga industri- och finansorganen, revisionsmyndigheterna, för att inte tala om partiet som har celler i alla institutioner och företag, hade medan allt detta pågick. Om man ska tro på anklagelseakten så låg ekonomins ledning inte i händerna på den ”genialiska, ofelbara ledaren”, och inte heller i hans närmaste medarbetares händer, medlemmarna i politbyrån och regeringen, utan i händerna på en enskild person som sedan nio år var utvisad och i landsflykt. Hur ska man kunna förstå det? Enligt ett telegram från Moskva till *New York Times* (25 mars, 1937) avslöjade den nya chefen för den tunga industrin, V Mejlauk, vid ett möte med sina underordnade, sabotörernas kriminella roll i att utarbeta *falska* planer. Men fram till Ordzjonikidzes död (18 februari, 1937) satt Mejlauk själv i ledningen för den statliga planeringskommissionen, som hade till särskild uppgift att just granska ekonomiska planer och projekt. I sitt sökande efter komplotter gav således sovjetregeringen sig själv ett förnedrande lågt betyg. Inte för inte påpekar *Le Temps*, halvofficiellt språkrör för deras franska allierade, att det hade varit bättre om denna del av rättegången aldrig hade sett dagens ljus.

Det som just sagts om industrin gäller i lika hög grad transportsektorn. Järnvägsspecialister kan beräkna en järnvägs högsta transportkapacitet. När Kaganovitj tog över ledningen för transportsystemet förkunnades ”teorin om begränsningar” officiellt vara en borgerlig fördom, eller ännu värre en uppfinning av sabotörer. Hundratals ingenjörer och tekniker tvingades sona för att de direkt eller indirekt stödde ”teorin om begränsningar”. Många gamla specialister, som hade skolats under den kapitalistiska ekonomins villkor, underskattade utan tvekan grovt de möjligheter som fanns inneboende i planeringsmetoderna, och var ständigt benägna att sätta upp extremt låga normer. Men det innebär inte att ekonomins tempo enbart beror på byråkratins inspiration och energi. De grundläggande faktorer som i sista hand avgör gränserna är landets övergripande industriella förutsättningar, det ömsesidiga beroendet mellan de olika sektorerna av industrin, transporterna och jordbruket, arbetarnas färdigheter, andelen erfarna ingenjörer, och slutligen befolkningens allmänna materiella och kulturella nivå. Byråkratins försök att förbigå dessa faktorer med hjälp av blott order, repressalier och belöningar (”stachanovism”) leder oundvikligen till hårda straff i form av desorganiserade fabriker, förstörda maskiner, en stor andel förstörda produkter, olyckor och katastrofer. Det finns inte minsta grund för att dra in en ”trotskistisk sammansvärjning” i denna fråga.

Åklagarens uppgift kompliceras avsevärt av det ytterligare faktum att jag från och med 1930 systematiskt och envist, år ut och år in, i pressen avslöjat just de avarter hos den byråkratiska ekonomin som man nu beskyller en påhittad ”trotskistisk” organisation för. Jag visade att den sovjetiska industrin inte behövde ett *maximalt* utan optimalt tempo - det vill säga ett tempo som grundas i en ömsesidig överensstämmelse mellan olika delar av samma företag och mellan de olika företagen, och på så sätt säkrar en oavbruten tillväxt av ekonomin i framtiden. 13 februari 1930 skrev jag i *Oppositionens bulletin*:

Industrin går mot en kris, framförallt på grund av det groteskt byråkratiska sättet att kollisionera planen. Det enda sättet att utarbeta en femårsplan och bevara de nödvändiga proportionerna och garantierna, är genom en fri diskussion om tempot och de uppsatta perioderna, med deltagande av alla intresserade krafter inom industrin, arbetarklassen, alla dess organisationer och framförallt partiet själv, med en öppen genomgång av hela den sovjetiska ekonomins erfarenheter på senare tid, inklusive ledningens fruktansvärda misstag - man kan inte uppnå en socialistisk uppbyggnadsplan i form av förhandsorder från ett departement.

Vi får hela tiden höra att ”trotskisterna” bara utgjorde en obetydlig handfull individer som var isolerade från massornas och hatades av dem. Det är just därför de påstås förfalla till individuella terrormetoder. Men bilden blir en helt annan när det gäller sabotage. Förvisso kan en ensam person kasta in sand i en maskin eller spränga en bro. Men i rätten får vi höra om en

sorts sabotage som inte är möjlig utan att hela den administrativa apparaten var i sabotörernas händer. Sålunda sa anklagade Sjestov, en uppenbar provokatör, under sammanträdet 25 januari:

Och det sista: vid alla gruvor, Prokopjevsk, Ansjerka och Leningruvan bedrevs sabotage av stachanovrörelsen. Det gavs direktiv om att lägga arbetarnas nerver på sträckbänken. Innan arbetarna kom fram till sina arbetsplatser, måste de fälla ett par hundra svordomar över schaktledningen. Det skapades omöjliga arbetsförhållanden. Med stachanovmetoder kunde man icke arbeta och inte ens med vanliga metoder var det möjligt att arbeta normalt.

Allt detta gjordes av ”trotskisterna”. Tydligen bestod hela administrationen från topp till botten av ”trotskister”.

Åklagarsidan nöjer sig inte med det, utan räknar också upp sabotageaktioner som vore omöjliga att realisera utan ett aktivt eller åtminstone passivt stöd från arbetarna själva. Således åberopar domstolens ordförande följande uttalande från den anklagade Muralov, som i sin tur citerar anklagade Bogulavskij, att ”de trotskistiska järnvägsmännen på basen av vårt sibiriska centrums direktiv hade satt lokomotiven ur funktion, korsat planen för tågans resor, förorsakat trafikstopp på järnvägsstationerna och därmed förhalat transporten av brådskande gods.” De uppräknade brotten innebär helt enkelt att järnvägarna var i ”trotskisternas” händer. Ordföranden var inte nöjd med denna del av Muralovs vittnesmål, utan frågar honom:

Och under den senaste tiden bedrev Boguslavskij skadegörelsearbetet vid bygget av linjen Eiche–Sokol?

Muralov: Ja.

Ordföranden: Och resultat blev att bygget avstannade?

Muralov: Ja.

Och det är allt. Hur Bogulavskij och två eller tre andra ”trotskister” skulle kunna stoppa bygget av en hel järnvägslinje utan stöd från de anställda och arbetarna är helt obegripligt.

Datum för sabotagen är extremt motsägelsefulla. Enligt det viktigaste vittnesmålet var sabotage ”något nytt” 1934. Men den tidigare nämnda Sjestov anger att sabotagen började i slutet av 1931. Under domstolsförhandlingarnas lopp flyttas datum, än framåt, än bakåt. Mekanismen bakom dessa förflyttningar är helt uppenbar. De flesta konkreta anklagelserna om sabotage eller ”omläggningar” grundas i missöden, misslyckanden eller katastrofer som verkligen ägde rum inom industrin eller transportsektorn. Det fanns ingen brist på misslyckanden och olyckor efter inledningen av den första femårsplanen. Anklagelseakten väljer de som på ett eller annat sätt kan knytas till de svarande. Därav de ständiga hoppen i sabotagens tidsordning. Såvitt man kan utröna gav jag hursomhelst mitt allmänna ”direktiv” först 1934.

”Sabotagens” mest illvilliga yttringar avslöjas nu inom den kemiska industrin, där de inre proportionerna blev särskilt kraftigt rubbade. Men när sovjetmakten för sju år sedan först började bygga denna industrigren skrev jag:

Exempelvis kan man bara förbereda frågan om vilken plats den *kemiska industrin* ska få i planen under de närmaste åren med hjälp av en öppen kamp mellan de olika ekonomiska grupperna och industrigrenarna för sin del av kemin i den nationella ekonomin.

Sovjetdemokrati är inte ett abstrakt politiskt och än mindre ett moraliskt krav. Den har blivit en fråga om ekonomisk nödvändighet.

Vilken var den verkliga situationen i fråga om detta? ”Industrialiseringen”, skrev jag i samma artikel, ”äger mer och mer rum med hjälp av en administrativ piska. *Materiel och arbetskraft*

tänjs till det yttersta. Disproportionerna mellan de enskilda industrigrenarna ökar alltmer.” Eftersom jag kände till det stalinistiska sättet att försvara sig, tillade jag: ”Det är inte svårt att förutsäga vilket svar vår analys kommer att framkalla inom officiella kretsar. Ämbetsmännen kommer att säga att vi spekulerar i en kris. Skurkar kommer att tillägga att vi försöker störta sovjetmakten. Det kommer inte att stoppa oss. Förtal förgår, fakta består.”

Jag tänker inte belasta min redogörelse med citat. Men jag är beredd att med en samling artiklar visa att jag under de senaste sju åren, på grundval av officiella sovjetiska artiklar, outtröttligt varnade för de katastrofala resultaten av att hoppa över perioden av laboratorieförberedelser, sätta ofullständiga fabriker i arbete, och ersätta teknisk utbildning och en korrekt organisering med våldsamma och idiotiska repressalier, och inte sällan fantasipåslag på lönerna. Alla de ekonomiska ”brott” som tas upp i den senaste rättegången analyserade jag ett oräkneligt antal gånger som ett oundvikligt resultat av det byråkratiska systemet - med början i februari 1930 och slutligen i min senaste bok, **Den förrådade revolutionen**. Jag har inte minsta anledning att skryta över min klarsynthet. Jag behövde bara noggrant följa de officiella rapporterna och dra elementära slutsatser av obestridliga fakta.

Om Pjatakovs och de andras ”sabotage” som åtalet säger började aktivt först kring 1934, hur ska man då förklara det faktum att jag redan under de fyra föregående åren krävde att man radikalt skulle åtgärda dessa den sovjetiska industrins sjukdomar, som nu sägs bero på ”trotskisternas” ondskefulla aktiviteter? Men kanske min kritik bara var en ”täckmantel”? Enligt ordets verkliga betydelse kan en täckmantel bara vara ämnad att *dölja* brott. Men min kritik avslöjade dem istället. Det visar sig alltså att samtidigt som jag i hemlighet organiserade sabotage, gjorde jag allt i min makt för att dra regeringens uppmärksamhet till ”sabotage”handlingarna och därmed till gärningsmännen. Det vore ytterst skickligt - om det inte vore så fullständigt orimligt.

Stalins, hans polis' och åklagares system är väldigt enkelt. För större fabriksolyckor, och i synnerhet tågolyckor, avrättades vanligtvis flera anställda, ofta de som strax dessförinnan hade dekorerats för att ha hållit ett högt tempo. Det har lett till utbredd misstro och missnöje. Den senaste rättegången var ämnad att framställa Trotskij som orsak till olyckorna och katastroferna. Mot Ormuzd, den goda anden, satte man den onda anden Ahriman. I linje med den nuvarande sovjetiska rättsprocessens oföränderliga kurs erkände givetvis samtliga anklagade sin skuld. Är det förvånande? För GPU är det inget större problem att ge ett antal offer alternativet: antingen skjuts ni omedelbart eller så kan ni behålla skuggan av ett hopp på villkor att ni går med på att framträda inför rätten i form av ”trotskister”, medvetna sabotörer av industrin och transporterna. Resten behöver inte kommenteras.

Åklagarens uppträdande i rätten utgör i sig själv ett dödligt bevis mot de verkliga konspiratorerna. Vysjinskij inskränker sig till enkla frågor: ”Erkänner du dig själv skyldig till sabotage? Till att organisera olyckor och ödeläggelse? Erkänner du att direktiven kom från Trotskij?” Men han frågar aldrig hur de anklagade genomförde sina brott i praktiken: hur de lyckades få sina ödeläggande planer antagna av de högsta statliga institutionerna, i årtal lyckades dölja sabotaget för sina över- och underordnade, lyckades utverka tystnad från lokala myndigheter, specialister, arbetare, etc. Som alltid är Vysjinskij GPU:s främsta medbrottsling i komplotten och för att lura den allmänna opinionen.

Omfattningen på inkvisitorernas skamlöshet kan dessutom ses i det faktum att de anklagade på åklagarens envisa krav - förvisso motvilligt - förkunnade att de medvetet försökte orsaka så många offer som möjligt, för att på så sätt ge upphov till missnöje bland arbetarna. Men det är inte allt. 24 mars - alltså för bara några dagar sedan - skildrade ett telegram från Moskva avrättningen av tre ”trotskister” för att de hade orsakat en illvillig mordbrand i en skola i Novosibirsk där ett stort antal barn brändes till döds. Låt mig också påminna om att min

ungsta son, Sergej Sedov, fängslades och beskylldes för att ha försökt massförgifta arbetare. Låt oss för ett ögonblick tänka oss att regeringen i USA efter katastrofen i Texasskolan som chockade hela världen drog igång en ursinnig kampanj i hela landet mot Komintern och anklagade den för att ondskefullt ha tillintetgjort barn, så kan vi få en ungefärlig uppfattning om Stalins nuvarande politik. Sådana avskyvärda anklagelser är bara möjliga under en totalitär regims smutsiga atmosfär, och bär själva på sin egen vederläggning.

XIII. Den politiska grunden till anklagelsen om en allians med Hitler och Mikado.

För att understödja de alltför otroliga anklagelserna om en allians mellan "trotskisterna" och Hitler och Japan, sprider GPU:s utländska försvarare följande versioner:

1. Lenin korsade under kriget Tyskland efter en överenskommelse med Ludendorff för att kunna fullfölja sina revolutionära uppgifter.
2. Bolsjevikregeringen ryggade inte för att avstå enorma områden och betala krigsskadestånd till Tyskland för att rädda sovjetregimen.

Slutsats: varför inte medge att Trotskij slöt en överenskommelse med samma tyska generalstab om att avstå territorium för att kunna förverkliga sina mål i resten av landet?

Denna jämförelse är i själva verket det mest fruktansvärda och gräsliga förtal mot Lenin och bolsjevikpartiet i sin helhet.

1. I själva verket korsade Lenin Tyskland genom att utnyttja Ludendorffs felaktiga förhoppningar att Ryssland skulle falla sönder som resultatet av inre stridigheter. Men hur gick Lenin till väga i denna fråga?

- (a) Han dolde inte för ett ögonblick vare sig sitt program eller syftet med sin resa.
- (b) Han sammankallade en liten konferens i Schweiz med internationalister från olika länder som helt och hållet godkände hans plan att resa genom Tyskland till Ryssland.
- (c) Lenin slöt inga politiska överenskommelser med de tyska myndigheterna, och ställde villkoret att ingen skulle komma in i hans vagn under passagen genom Tyskland.
- (d) Omedelbart efter sin ankomst till Petrograd förklarade Lenin för sovjeten och de arbetande massorna syftet med och karaktären på sin resa genom Tyskland.

2. Bolsjevikregeringen avstod verkligen stora områden till Tyskland efter freden i Brest-Litovsk, för att rädda sovjetregimen och resten av landet. Men:

- (a) Sovjetregeringen hade inget annat val.
- (b) Beslutet togs inte bakom folkets rygg utan först efter en öppen och offentlig diskussion.
- (c) Bolsjevikregeringen dolde inte för ett ögonblick för folkmassorna att freden i Brest-Litovsk utgjorde en tillfällig och delvis kapitulation av den proletära revolutionen till kapitalismen.

Även i detta fall står målen i fullständig överensstämmelse med metoderna och en villkorslös ärlighet från ledningens sida gentemot den allmänna opinionen och de arbetande massorna.

Låt oss nu se vad det finns för vett i anklagelsen mot mig. Jag påstås ha slutit en överenskommelse med fascismen och militarismen på följande grundvalar:

- a) Jag går med på att förneka socialismen till förmån för kapitalismen.
- b) Jag ger tecknet för att ödelägga den sovjetiska ekonomin och utrota arbetarna och soldaterna.

c) Jag döljer mina verkliga mål och metoder för hela världen.

d) Hela min öppna politiska verksamhet är bara tänkt att lura arbetarmassorna om mina verkliga planer, som jag avslöjar för Hitler, Mikado och deras agenter.

Den verksamhet som jag tillskrivs har följaktligen ingenting gemensamt med det ovan nämnda exemplet på hur Lenin agerade, utan utgör i varje avseende dess direkta motsats.

Freden i Brest-Litovsk var en tillfällig reträtt, en påtvingad kompromiss, med målet att rädda sovjetmakten och förverkliga det revolutionära programmet. En hemlig allians med Hitler och Mikado är ett förräderi mot arbetarklassens intressen för den personliga maktens skull, eller snarare illusionen om makt - det vill säga det tarvligaste av alla brott.

En del av GPU:s försvarare är visserligen benägna att spåda ut Stalins alltför starka vin med vatten. Kanske, säger de, gick Trotskij bara i ord med på att återupprätta kapitalismen, men i verkligheten förberedde han sig för att senare genomföra en politik som låg i linje med hans program. För det första står denna variant i motsättning till Radeks, Pjatakovs och andras bekännelser. Men oavsett det är den lika orimlig som anklagelseaktens officiella version. Oppositionens program är den internationella socialismens program. Hur kan en erfaren och vuxen människa tro att Hitler och Mikado, som har en fullständig lista över hans förräderier och avskyvärda brott, skulle låta honom förverkliga ett revolutionärt program? Hur kan man hoppas att kunna gripa makten till priset av högförräderi i främmande generalstabers tjänst? Är det inte redan på förhand uppenbart att Hitler och Mikado skulle utnyttja en sådan agent till det yttersta och sedan kasta honom åt sidan som en urkramad citron? Skulle konspiratörer under ledning av sex medlemmar i Lenins politbyrå kunna undgå att förstå det? Båda anklagelsevarianterna är således meningslösa - den officiella varianten som talar om att återupprätta kapitalismen, och den halvofficiella varianten som tillskriver konspiratörerna en dold plan - att lura Hitler och Mikado.

Till detta måste man tillägga att det redan på förhand måste ha stått klart för konspiratörerna att sammansvärjningen med nödvändighet skulle avslöjas. Under rättegången mot Zinovjev-Kamenev vittnade Olberg och andra om att "trotskisternas" "samarbete" med Gestapo inte var ett undantag utan ett "system". Följaktligen måste hundratals personer ha varit invigda i detta system. Genomförandet av terroristhandlingar - och i synnerhet sabotage - skulle i sin tur kräva hundratals och till och med tusentals agenter. De skulle alltså oundvikligen upptäckas - och samtidigt skulle "trotskisternas" allians med de fascistiska och japanska spionerna avslöjas. Kan andra än galningar hoppas på att komma till makten på detta sätt?

Men det är inte allt. Både uppsåtliga handlingar och sabotageaktioner kräver en beredskap till självupppoffring från förövarnas sida. När en tysk fascistagent eller en japansk agent riskerar livet i Sovjetunionen drivs han av så mäktiga drivfjädrar som patriotism, nationalism, chauvinism. Vilka drivfjädrar kunde ha drivit "trotskisterna"? Låt oss anta att "ledarna" hade förlorat förståndet och hoppades kunna gripa makten med sådana metoder. Men vad drev Berman-Jurin, David, Olberg, Arnold och många andra som dömde sig till en säker död genom att slå in på terrorism och sabotage? En människa kan bara offra sitt liv för ett högre ideal, även om det skulle vara ett felaktigt sådant. Vilket högre ideal hade "trotskisterna"? Strävan att splittra Sovjetunionen? Önskan att ge Trotskij makten för att återupprätta kapitalismen? Sympati för den tyska fascismen? Strävan att förse Japan med olja för ett krig mot USA? Varken den officiella eller halvofficiella versionen ger några som helst svar frågan: För vilket syfte var hundratals utövare beredda att riskera sitt huvud? Hela åtalet är mekaniskt uppbyggt. Det bortser från levande människors psykologi. I denna mening är åtalet en logisk produkt av en diktatorisk regim, med dess likgiltighet och förakt för människor som inte råkar vara "ledare".

Den andra fantastiska teorin som GPU:s vänner sprider säger att jag med tanke på min tidigare övergripande ståndpunkt förmodas vara politiskt för att befordra ett krig. Det vanligaste sätt att argumentera är detta: Trotskij är för en internationell revolution. Det är välbekant att krig ofta ger upphov till revolutioner. Alltså måste Trotskij vara intresserad av att befordra krig.

Personer som tror det, eller tillskriver mig sådana idéer, har en mycket dunkel uppfattning om revolution, krig och sambandet mellan dem.

Krig har faktiskt ofta gynnat revolutioner. Men just av den orsaken har de ofta misslyckats. Krig skärper de samhälleliga motsättningarna och missnöjet bland massorna. Men det räcker inte för att den proletära revolutionen ska *segra*. Utan ett revolutionärt parti med djupa rötter i massorna leder den revolutionära situationen ofta till de mest gräsliga nederlag. Uppgiften är inte att "befordra" krig... det gör imperialister i alla länder tyvärr själva, och inte utan framgång. Uppgiften är att utnyttja den tid imperialisterna fortfarande ger arbetarmassorna för att bygga ett revolutionärt parti och revolutionära fackföreningar.

Det ligger i den proletära revolutionens intressen att krigsutbrottet skjuts upp så länge som möjligt, så att man får mesta möjliga tid till förberedelser. Ju mer bestämt, modigt, revolutionärt de arbetande agerar, ju mer kommer imperialisterna att tveka, ju mer säkert kommer det att gå att skjuta upp kriget, ju större blir chansen att revolutionen kommer att äga rum *innan* kriget och kanske *omöjliggör* det.

Det är just på grund av att Fjärde internationalen står för den internationella revolutionen som den verkar mot kriget. Ty - jag upprepar - det enda som kan stoppa ett nytt världskrig är de egendomsägande klassernas rädsla för revolutionen.

Krig, får vi höra, skapar en revolutionär situation. Men har det saknats revolutionära situationer under perioden från 1917 och fram till idag? Låt oss kort titta på efterkrigsperioden:

- En revolutionär situation i Tyskland 1918-19.
- En revolutionär situation i Österrike/Ungern under samma period.
- En revolutionär situation i Tyskland 1923 (Ruhr-ockupationen).
- En revolutionär situation i Kina 1925-27, som inte omedelbart föregicks av något krig.
- Djupgående revolutionära omvälvningar i Polen 1926.
- En revolutionär situation i Tyskland 1931-33.
- En revolution i Spanien 1931-37.
- En förrevolutionär situation i Frankrike, med början 1934.
- En förrevolutionär situation i Belgien för närvarande.

Trots överflödet av revolutionära situationer har de arbetande massorna inte i något av uppräknade fallen lyckats hemföra en revolutionär seger. Vad är det som saknas? Ett parti som kan utnyttja den revolutionära situationen.

I Tyskland har socialdemokratin tydligt visat att den är fientlig till revolutionen. Den visar det på nytt i Frankrike nu (Leon Blum). Efter att ha tillvällt sig oktoberrevolutionens auktoritet ställer Komintern för sin del till förvirring inom den revolutionära rörelsen i alla länder. Oavsett sina avsikter har Komintern i själva verket blivit fascismens och överhuvudtaget reaktionens bästa hjälprea.

Just därför står proletariatet inför den järnhårda nödvändigheten att bygga nya partier och en

ny international som motsvarar vår epoks karaktär - en period av stora sociala omvälvningar och ständig fara för krig.

Om massorna i händelse av ett nytt krig inte leds av ett djärvt, modigt, konsekvent revolutionärt parti, som prövats av erfarenheter och åtnjuter massornas förtroende, så kommer en ny revolutionär situation att kasta samhället bakåt. Under sådana omständigheter kan ett krig sluta med att hela vår civilisation rasar samman, istället för med en segerrik revolution. Man måste vara beklämmande blind för att inte se denna fara.

Krig och revolutioner är de allvarligaste och mest tragiska fenomenen i människans historia. Man kan inte skoja med dem. De accepterar inte diletterteri. Vi måste klart inse sambanden mellan krig och revolution. Vi måste inte mindre klart inse sambanden mellan *objektivt* revolutionära faktorer, som inte går att framkalla efter behag, och revolutionens *subjektiva* faktor - proletarietets medvetna förtrupp, dess parti. Man måste med största möjliga energi förbereda detta parti.

Kan man för ett ögonblick tänka sig att de så kallade "trotskisterna", den yttersta vänstern, som jagas och förföljs av alla andra strömningar, skulle ägna sina krafter åt föraktliga äventyr, sabotage och krigsprovokationer istället för att bygga ett nytt revolutionärt parti som kan beväpnas sig för att möta de revolutionära situationerna? Bara Stalins och hans skolas cyniska förakt för världsoptionen, och Stalins primitiva politiska kunskaper, kan komma på en så grotesk och idiotisk anklagelse!

Jag har i massor av artiklar och hundratals brev förklarat att ett militärt nederlag för Sovjetunionen oundvikligen skulle leda till att kapitalismen återupprättades i halvkolonial form under en fascistisk politisk regim, att landet delades upp, och att oktoberrevolutionen ödelades. Efter att ha blivit upprörda över den stalinistiska byråkratins politik, kom många av mina tidigare politiska vänner i olika länder till slutsatsen att vi inte var förpliktade att försvara Sovjetunionen "*ovillkorligt*". Mot detta argumenterade jag att man inte får identifiera byråkratien med Sovjetunionen, att Sovjetunionens nya sociala grundvalar ovillkorligt måste försvaras mot imperialismen, att den bonapartistiska byråkratien kommer att störtas av de arbetande massorna bara på villkor att grundvalarna till Sovjetunionens ekonomiska regim bevaras. I denna fråga bröt jag öppet och demonstrativt med dussintals gamla och hundratals nya vänner. I mitt arkiv finns en enorm mängd brev som ägnas frågan om Sovjetunionens försvar. I min senaste bok, **Den förrådade revolutionen**, gör jag slutligen en detaljerad analys av Sovjetunionens militära och diplomatiska politik, uttryckligen utifrån frågan om landets försvar. Trots att jag bröt med många nära vänner som inte insåg behovet att *ovillkorligt* försvara Sovjetunionen mot imperialismen, vill nu GPU ha det till att jag egentligen slöt allianser med imperialisterna och uppmuntrade dem att förstöra Sovjetunionens ekonomiska grundvalar.

Dessutom är det omöjligt att inse exakt vad Tyskland och Japan i praktiken bidrog med till alliansen. "Trotskisterna" sålde sina huvuden till Mikado och Hitler. Vad fick de i utbyte? Krig får sin kraft av pengar. Fick "trotskisterna" åtminstone pengar från Tyskland och Japan? Inte ett ord om det nämns under rättegången. Åklagaren är inte ens intresserad av frågan. Hänvisningar till andra finansiella källor ger vid handen att varken Tyskland eller Japan gav några pengar. Vad gav de då egentligen till "trotskisterna"? Denna fråga får inte ens skuggan av ett svar under hela rättegången. Alliansen med Tyskland och Japan existerar helt och hållet i den metafysiska sfären. Till det vill jag tillägga att det är den ömkligaste polismetafysiken i mänsklighetens historia!

XIV. Köpenhamn

Genom alla sina motsägelser och orimligheter är kapitlet om "Köpenhamn" i rättegången mot

de sexton (Zinovjev och andra) det mest fruktansvärda av alla. Fakta angående Köpenhamn har för länge sedan slagits fast och analyserats i ett flertal böcker, till att börja med **Rödboken** av L Sedov. Jag har överlämnat de viktigaste dokumenten och bevisen till kommissionen, och förbehåller mig rätten att lägga fram kompletterande material under utredningens gång. Därför kommer jag att vara så kortfattad som möjligt vad gäller ”terroristveckan” i Köpenhamn.

Jag accepterade inbjudan från de danska studenterna om att föreläsa i Köpenhamn i förhoppning om att jag skulle kunna stanna i Danmark eller skaffa tillträde till något annat europeiskt land.

Genom den sovjetiska regeringens påtryckningar mot den danska regeringen (hot om ekonomisk bojkott) förverkligades inte dessa förhoppningar. För att avskräcka andra länder från att erbjuda sin gästfrihet beslutade GPU att omvandla min veckas vistelse i Köpenhamn till en vecka av ”terroristiska komplotter”. Holtzman, Berman-Jurin och David påstods ha träffat mig i den danska huvudstaden. Alla tre anlände oberoende av varandra, och var och en av dem fick särskilda terroristiska order från mig. Olberg befann sig i Berlin men fick liknande instruktioner från mig, via brev.

Det främsta vittnet mot mig och Leon Sedov är *Holtzman*, en gammal partimedlem som vi båda känner personligen. Holtzmans bekännelser under förundersökningen och rättegången skiljer sig från de flesta svarandes bekännelser genom att vara så ytterst knapphändiga. Det räcker att påpeka att Holtzman trots åklagarens envishet förnekade varje inblandning i terroristhandlingar. Holtzmans vittnesmål måste betraktas som en minsta gemensam nämnare för alla förhørsprotokoll. Holtzman gick bara med på att erkänna *Trotskij*s terroristiska planer och att *Leon Sedov* deltog i dem. Just genom att Holtzmans bekännelser är så knapphändiga får de vid ett första påseende så stor tyngd. Ändå är det just Holtzmans vittnesmål som smulas sönder till damm när det kommer i kontakt med fakta. De dokument och edliga intyg som jag har lagt fram, och som jag inte tänker räkna upp igen, slår med säkerhet fast att Sedov, tvärt emot Holtzmans uttalande, *inte* var i Köpenhamn, och följaktligen inte kunde ha fört Holtzman till mig, och i synnerhet inte från ett *Hotell Bristol* som revs 1917. De tre andra ”terroristernas” uttalanden - Berman-Jurins, Davids och Olbergs - som i sig själva är otroliga, undergräver dessutom varandra och kullkastar fullständigt Holtzmans vittnesmål.

Holtzman, Berman-Jurin och David säger allihopa att de skickades till Köpenhamn av Leon Sedov. Men varken Berman eller David nämner att Sedov var i Köpenhamn. Bara Holtzman påstås ha träffat Sedov i lobbyn till ett rivet hotell.

Berman-Jurin och David medger själva att de var fullkomligt okända för mig, och sägs ha blivit förordade av min son, som vid den tiden var en 26-årig student. Av detta följer att jag dolde mina terroristiska uppfattningar för mina närmaste, men utfärdade terroristiska instruktioner till flyktiga bekantskaper. Detta förbryllande faktum kan bara förklaras på ett sätt - de som var ”flyktiga bekantskaper” *för mig* var ingalunda ”flyktiga bekantskaper” *för GPU*.

En fjärde terrorist, Olberg, förkunnade under kvällssammanträdet 20 augusti, 1936: ”Det var min avsikt att före avresan till Sovjetunionen resa med Sedov till Köpenhamn och besöka Trotskij. *Vår resa till Köpenhamn blev likväl inte utav. Sedovs fru, Susanna, reste till Köpenhamn* och medförde vid återkomsten ett brev från Trotskij, adresserat till Sedov. I brevet gav Trotskij sitt samtycke till min resa till Sovjetunionen...” (Min kursivering, LT.)

Som framgår av mina vänner i Berlin familjen Pemferts brev från 30 april 1930, betraktade de redan på den tiden Olberg, om inte som GPU-agent så åtminstone kandidat till det. Jag avvisade hans förslag att komma från Berlin till Prinkipo som rysk sekreterare. Det är ännu mer obegripligt att jag två år senare skulle ge honom ”terroristiska instruktioner”. Men till

skillnad från Berman-Jurin och David brevväxlade faktiskt Olberg en gång med mig, blev personligt bekant med Sedov i Berlin, träffade honom flera gånger, kände Sedovs vänner - röde sig kort sagt i viss mån inom hans kretsar. Olberg hade möjlighet att få höra, och som hans vittnesmål visar hörde han verkligen, att min sons försök att ta sig till Köpenhamn inte lyckades, men att hans fru, som hade ett franskt pass, reste dit.

Som ni ser förkunnar alla fyra ”terroristerna” att det var Sedov som satte dem i kontakt med mig. Men därefter skiljer sig deras vittnesmål åt. Enligt Holtzman var Sedov själv i Köpenhamn. Berman-Jurin och David nämner inte om Sedov var i Köpenhamn. Slutligen hävdar Olberg kategoriskt att Sedov inte kunde göra resan till Köpenhamn. Det mest anmärkningsvärda är att åklagaren inte på minsta sätt uppmärksammar dessa motsägelser.

Som jag redan har sagt har kommissionen tillgång till skriftliga bevis för att Sedov inte var i Köpenhamn. Olbergs vittnesmål och Berman-Jurins och Davids tystnad bekräftar detta faktum. Således rasar det viktigaste vittnesmålet mot Sedov och mig, Holtzmanns, ihop till stoft. Det är inte förvånande att GPU:s vänner till varje pris försöker rädda Holtzmanns vittnesmål, på vilket hela historien om den ”terroristiska veckan” i Köpenhamn hänger. Därför framför man tanken att Sedov kan ha rest till Köpenhamn illegalt, utan Olbergs och andras kännedom. För att beröva mina motståndare detta sista kryphål ska jag kort dröja vid denna tankegång.

Varför behövde Sedov riskera en illegal resa? Det enda vi känner till om hans påstådda vistelse i Köpenhamn inskränker sig till: att föra Holtzman från Hotell *Bristol* till min bostad, och till att ”Trotskijs son, Sedov, kom och gick ofta” under mitt samtal med Holtzman. Det är allt. Var det värt besväret att göra en olaglig resa till Berlin för bara det?

Berman-Jurin och David, som enligt sina egna medgivanden aldrig hade träffat mig tidigare, lyckades hitta mig i Köpenhamn utan hjälp av Sedov, som enligt vad man kan sluta sig till från deras uttalanden, gav dem alla nödvändiga anvisningar i Berlin. Det var ännu enklare för Holtzman, som hade träffat mig tidigare, att ta reda på var jag befann mig. Ingen vettig människa kan tro att Sedov reste på falskt pass från Berlin till Köpenhamn för att ta med Holtzman till min bostad, utan att samtidigt ta hand om Berman-Jurin och David, som han också hade skickat från Berlin och som jag inte kände personligen.

Men kanske Sedov kom till Köpenhamn illegalt för att träffa sina föräldrar? Vid ett första påseende kan detta antagande verka en aning mer sannolikt, om inte Sedov några dagar senare helt lagligt reste till Frankrike i samma syfte - det vill säga för att träffa sina föräldrar.

Men, vidhåller GPU:s vänner, kunde inte Sedov ha gjort en andra och laglig resa bara för att dölja den första illegala resan? Låt oss för ett ögonblick betrakta denna tankegång på ett konkret sätt. Helt öppet, inför alla, förbereder sig Sedov för att resa till Köpenhamn. Han döljer med andra ord inte för någon att han tänker träffa oss. Alla våra vänner i Köpenhamn vet att vi väntar på vår son. Hans fru och advokat kommer till Köpenhamn och berättar för sina vänner om hans misslyckade ansträngningar. Nu vill de få oss att tro att Sedov, efter att ha misslyckats med att få visum, skaffar sig ett falskt pass och kommer i hemlighet till Köpenhamn utan våra vänners vetskap. Där träffar han Holtzman i lobbyn till ett hotell som inte existerar, för honom till ett möte med mig utan att bli upptäckt av mina vakter, och ”kommer och går ofta” under mitt samtal med Holtzman. Därefter försvinner han från Köpenhamn lika mirakulöst som han anlände. När han återvänder till Berlin lyckas han få visum till Frankrike, och träffar redan den 5 december oss igen på Gare du Nord i Paris. Och allt detta till vilken mening?

Å ena sidan har vi Holtzmanns vittnesmål, som inte har ett ord att säga om vilken sorts pass han använde för sin resa till Köpenhamn (statsåklagaren frågar givetvis inte ut honom på

denna punkt), och som kronan på verket anger ett icke-existerande hotell som mötesplatsen för sitt sammanträffande med en frånvarande Sedov. Å andra sidan har vi Berman-Jurins och Davids tystnad om Sedov, det helt sanna påståendet att Olberg och Sedov var kvar i Berlin, mer än ett tjugotal edliga intyg som bestyrker Sedovs, mina och hans mors uppgifter, till vilket man kan lägga vanligt bondförnuft, vars pondus inte går att förneka.

Sammanfattningsvis: Sedov var inte i Köpenhamn; Holtzmans vittnesmål är falskt. Holtzman är åklagarens nyckelvittne. Hela "Köpenhamnveckan" faller i stycken.

Jag kan ange ett antal kompletterande argument, som borde skingra den sista strimman av tvivel, om det överhuvudtaget kan finnas något sådant i denna fråga.

1. Ingen av mina förmenta besökare uppger vare sig min adress eller vilken del av staden där mötet ägde rum.
2. Det lilla hus där vi bodde tillhörde en dansös som hade rest utomlands. Alla möbler i huset visade ägarens yrke, och kunde inte ha undgått att uppmärksammas av besökarna. Om Holtzman, Berman-Jurin och David hade besökt mig så skulle de ofelbart ha nämnt möblerna i bostaden.
3. Under vår vistelse i Köpenhamn cirkulerade ett rykte i världspressen om att Zinovjev var död. Ryktet visade sig vara felaktigt. Men det gjorde intryck på oss alla. Är det tänkbart att mina besökare, som kom för att få "terroristiska" instruktioner, antingen inte hörde mig eller andra tala om Zinovjevs död, eller glömde allt om det?
4. Ingen av mina påstådda besökare sa ett ord om mina sekreterare, vakter etc.
5. Berman-Jurin och David sa inget om vilka pass de reste på, hur de hittade mig, var de bodde, etc.

Domarna och statsåklagaren ställer inte en enda konkret fråga av rädsla för att en oförsiktig gest kan stjälpå omkull den bräckliga konstruktionen.

Det danska regeringspartiets organ, *Socialdemokraten*, skrev omedelbart efter rättegången mot Zinovjev och Kamenev, 1 september 1936, att *Hotell Bristol*, där det påstådda mötet mellan Holtzman och Sedov ägde rum, hade rivits 1917. Rättsväsendet i Moskva mötte detta inte oviktiga avslöjande med fullständig tystnad. En av GPU:s advokater, förmodligen den oersättlige Pritt, förde fram antagandet att stenografen slant med pennan när han skrev namnet "Bristol". Om man betänker att rättegången genomfördes på ryska, så är det helt obegripligt hur en rysk stenograf skulle kunna göra ett misstag med ett så oryskt ord som "Bristol". Dessutom läste domarna och allmänheten igenom de noggrant rättade protokollen från domstolsförhandlingarna. Utländska journalister var närvarande under rättegången. Innan *Socialdemokratens* avslöjande hade ingen märkt att någon "slant med pennan". Händelsen blev naturligtvis vida känd. Stalinisterna höll tyst i fem månader.

Först i februari i år gjorde Komintern en räddande upptäckt: det fanns verkligen inget *Hotell Bristol* i Köpenhamn, men det finns en godisbutik som heter *Bristol*, och som ligger vägg i vägg med ett hotell. Visserligen heter det hotellet *Grand Hotell Köpenhamn*, men det är ju i alla fall ett hotell. Visserligen är inte godisbutiken ett hotell, men den heter *Bristol*. Enligt Holtzman ägde mötet rum i hotellets *lobby*. Förvisso har inte godisbutiken någon lobby, men å andra sidan har hotellet som inte heter *Bristol* faktiskt en lobby. Till detta måste man tillägga, att det till och med av Kominterns skisser framgår att affärens och hotellets ingångar ligger på olika gator. Nå, var ägde nu mötet rum egentligen? I lobbyn utan *Bristol* eller i *Bristol* utan lobby?

Men låt oss för ett ögonblick anta att Holtzman blandade ihop affären och hotellet när han

kom överens med Sedov i Berlin var de skulle träffas. Hur kunde Sedov då hitta platsen för mötet? Låt oss gå författarna till denna hypotes mer än halvvägs till mötes och låt oss anta att Sedov uppvisade en ovanlig påhittighet, att han gick in på den andra gatan och hittade ett hotell med ett annat namn och träffade Holtzman i lobbyn. Men det är uppenbart att Holtzman bara kunde ha blandat ihop namnet på hotellet *före* mötet. Misstaget måste ha klarats ut *under* mötet och båda parter måste ha fått ett starkt minne av det. *Efter* mötet kunde Holtzman i alla fall inte ha talat om lobbyn - till godisbutiken *Bristol*. Hypotesen faller omkull så fort man berör den.

Men för att ytterligare krångla till bilden påstår Kominterns press att affären *Bristol* under lång tid hade fungerat som mötesplats för danska "trotskister" och sådana på genomresa. Här har vi en uppenbar anakronism. I november 1932 fanns det inte en enda "trotskist" i Danmark. Tyska "trotskister" kom till Köpenhamn först efter Hitlers seger - det vill säga år 1933. Men även om vi för ett ögonblick antar att det inte bara fanns "trotskister" där 1932, utan också att *Bristol* redan användes av dem, så blir hypotesen ännu mer vetlös. Låt oss vända oss till Holtzmans vittnesmål, som det anges i det officiella protokollet:

...Sedov sade till mig: "Då ni nu ämnar resa till Sovjetunionen, så vore det bra om ni kunde följa med mig till Köpenhamn, där min far befinner sig." ...Jag samtyckte, men jag förklarade för honom, att vi av konspirativa orsaker inte borde resa tillsammans. Jag kom överens med Sedov, att jag om två eller tre dagar skulle komma till Köpenhamn och ta in på hotell "Bristol", där vi kunde träffas...

Det är givetvis osannolikt att den gamle revolutionären, som inte ville göra resan tillsammans med Sedov, eftersom han skulle riskera livet om hans resa till Köpenhamn avslöjades, skulle välja en mötesplats som enligt Kominterns press "i årtal hade varit mötesplats för danska trotskister, och för personer i deras omgivning, liksom för möten mellan danska och utländska trotskister." Kominterns överambitiösa företrädare ser i denna omständighet, som vi redan har sagt var ett rent påhitt, en bekräftelse för deras hypotes. Enligt dem valde Holtzman en mötesplats i en affär som var välkänd för stalinisterna som ett "trotskistiskt tillhåll". Den ena absurditeten staplas på den andra. Om affären var välkänd för danska och utländska "trotskister", i synnerhet för Holtzman, så skulle han för det första inte blandat ihop den med *Grand Hotell Köpenhamn*, och för det andra skulle han ha undvikit den som pesten just på grund av dess "trotskistiska" rykte. Det är så dessa personer korrigerar en stenograf som "slinter med pennan".

Utifrån de dokument som jag har lagt fram vet kommissionen att Sedov inte kunde ha varit i den "trotskistiska" godisbutiken eftersom han överhuvudtaget inte var i Köpenhamn. I Sedovs **Rödbok** behandlas episoden med *Hotell Bristol* som en raritet som kännetecknar GPU:s extremt slarviga arbetsmetoder. Huvudkraften läggs på att bevisa att Sedov befann sig i Berlin i november 1932. Oräkneliga dokument och edliga vittnesmål lämnar inget utrymme för tvivel i denna fråga. De vill få oss att tro att Sedovs spöke hittade till godisbutikens spökaktiga lobby, som efter en viss fördröjning med hjälp av GPU-agenternas fantasi förvandlades till ett hotell.

Holtzman gjorde resan åtskild från Sedov och naturligtvis på falskt pass för att inte lämna några spår. Nuförtiden registreras alla utlänningar som reser in i ett land. Om vi fick reda på vilket pass Holtzman använde när han reste från Berlin till Köpenhamn skulle vi omedelbart kunna bestyrka Holtzmans vittnesmål. Kan man tänka sig en rättsprocedur där åklagaren i ett sådant fall inte frågar den svarande om hans pass? Det är välkänt att Holtzman förnekade alla band till Gestapo. Desto större anledning för åklagaren att fråga Holtzman vem som ordnade hans falska pass. Men Vysjinskij ställde givetvis inte den frågan, för att inte sabotera sitt eget arbete. Allt tyder på att Holtzman måste ha tillbringat natten i Köpenhamn. Var? Kanske i

godisbutikerna *Bristol*? Vysjinskij är inte heller intresserad av den frågan. Hans enda funktion är att skydda de svarande från att bekräfta sina egna vittnesmål.

Misstaget i frågan om *Hotell Bristol* misskrediterar naturligtvis åklagaren. Misstaget angående mötet med den frånvarande Sedov misskrediterar tveklöst rättegången. Men det som allra mest misskrediterar rättegången och Vysjinskij själv är omständigheten att den senare inte frågade ut den svarande om hans pass, varifrån han fick tag på det, eller var han fick nattlogi, trots att dessa frågor kräver ett svar. Även här avslöjar Vysjinskijs tystnad honom som en medbrottsling till den juridiska bluffen.

XV. Radek

I sin sammanfattning (28 januari) sa åklagare Vysjinskij: ”Radek är en av de mest framstående och, den rättvisan måste man göra honom, talangfullaste och mest hårdnackade trotskisterna... Han är oförfärlig... Han är en av dem, som står hövdingen för detta band, Trotskij, närmast och åtnjuter hans största förtroende.” Alla delar av denna karakteristik är felaktiga, möjligen med undantag för hänvisningen till Radeks talang. Men här måste man tillägga, *talang som journalist*. Och bara som ett olämpligt skämt kan man tala om att Radek är en ”hårdnackad” och ”oförfärlig” oppositionell, som står nära mig.

I själva verket är Radeks mest framstående kännetecken hans impulsivitet, instabilitet, opålitlighet, benägenhet att hamna i panik vid första tecken på fara, och vara extremt pratsam när allt är bra. Dessa egenskaper gör honom till en journalistikens Figaro av första rang, en ovärderlig vägvisare för utländska korrespondenter och turister, men ytterst olämplig i rollen som konspiratör. Bland välunderrättade personer är det helt enkelt otänkbart att tala om Radek som inspiratör till terroristattentat eller organisatör av en internationell sammansvärjning!

Men det är ingen slump att åklagaren tillskriver Radek egenskaper som står i direkt motsättning till hans verkliga natur. Annars skulle det inte gå att skapa ens skuggan av en psykologisk grund för anklagelsen. Om jag hade valt Radek till ledare för det ”rent trotskistiska” centrumet, och om jag hade invigt ingen mindre än Radek i mina förhandlingar med Tyskland och Japan, så är det i själva verket helt självklart att Radek inte bara måste ha varit en ”hårdnackad” och ”oförfärlig” trotskist, utan också en av mina ”närmaste män med det största förtroende”. Beskrivningen av Radek i åklagarens sammanfattning är en oumbärlig del av den juridiska bluffen.

Enligt åklagaren var Radek ”utrikesminister” i det ”trotskistiska” centrumet. Radek var förvisso nära sysselsatt med utrikespolitiska frågor, men uteslutande i egenskap av journalist. Under oktoberrevolutionens första år är det sant att han under en period satt i folkkommisariernas råd för utrikes ärenden. Men de sovjetiska diplomaterna klagade till politbyrå, att ”allt som nämndes i Radeks närvaro nästa morgon hade spridits ut i hela Moskva.” Radek avsattes snabbt från rådet.

En gång i tiden var han medlem i centralkommittén, och i denna egenskap hade han rätt att delta på politbyråns möten. På Lenins initiativ diskuterades frågor som behövde hemlighållas alltid i Radeks frånvaro. Lenin uppskattade Radek som journalist men kunde inte tåla hans brist på självbehärskning, hans lättsinniga inställning till allvarliga frågor, hans cynism.

Man kan inte undvika att påminna om Lenins omdöme om Radek vid sjunde partikongressen (1918) under diskussionen om fredsöverenskommelsen i Brest-Litovsk¹. Med hänvisning till Radeks anmärkning, ”Lenin avträder rum för att vinna tid”, sa Lenin: ”Jag övergår till kamrat [Radek], och här skulle jag vilja säga att... av en händelse [sade han] ett allvarligt ord nu.” Och längre fram: ”Den här gången slumpade det sig att vi av kamrat [Radek] fick höra en

1 Detta omdöme finns i *Valda verk i 3 band*, bd 2, s 519-20. Där talar Lenin dock om Rjazanov. Antingen har Trotskij fel, eller så är det ett misstag i *Valda verk* (och i så fall även *Collected Works*) - öa.

allvarlig fras”. Denna anmärkning som upprepades två gånger uttrycker mycket väl kärnan i inte bara Lenins utan också hans närmaste medarbetares inställning till Radek. Jag vill också notera att Stalin till och med sex år senare i januari 1924, under partikonferensen som sammankallades strax innan Lenins död, sa: ”Hos de flesta människor styr huvudet tungan. Radeks tunga styr hans huvud.” Även om dessa ord är grova, så är de inte missriktade. Hursomhelst överraskade de ingen, minst av allt Radek. Han var van vid sådana omdömen. Vem kan tro att jag skulle ställa en person vars huvud styrs av hans tunga, och som därmed bara kan uttrycka allvarliga tankar ”av en händelse”, i ledningen för en storslagen plan?

Radeks inställning till mig genomgick två utvecklingsskeden. 1923 skrev han ett lovtal om mig (”Leo Trotskij - segerorganisatören”, *Pravda*, 14 mars 1923) som överraskade mig med sin hänfödda ton. Under Moskvarättegången (21 augusti 1936) skrev Radek en artikel om mig som är den mest förtalande och cyniska som han har skrivit. Mitt under perioden mellan dessa två artiklar kapitulerar Radek. 1929 var en brytpunkt i hans politiska liv och i hans inställning till mig. Historien om våra relationer före och efter 1929 kan utan problem följas år för år i artiklar och brev. Genom att återupprätta grundläggande fakta kan man i denna precis som i andra frågor tillbakavisa anklagelsen.

Mellan 1923 och 1926 vacklade Radek mellan den ryska Vänsteroppositionen och den högerkommunistiska oppositionen i Tyskland (Brandler, Thälheimer, etc). Vid tiden för den öppna brytningen mellan Stalin och Zinovjev (i början av 1926) försökte Radek förgäves föra samman Vänsteroppositionen och Stalin i ett block. Därefter tillhörde Radek Vänsteroppositionen i nästan tre år (en ovanligt lång period för honom!). Men inom oppositionen svängde han hela tiden från höger till vänster.

I augusti 1927 utvecklade Radek tanken om hotet från termidor, och skrev i sina programmatiska teser:

Tendensen till ett termidorianskt förfall av partiet och dess ledande institutioner visar sig i följande avseenden: ... (d) i linjen att öka partiapparatens vikt gentemot partiets basorganisationer, en linje som fick sitt klassiska uttryck i Stalins deklaration inför plenarmötet (augusti 1927): ”Dessa kadrer kan bara förflyttas med hjälp av ett inbördeskrig” - en deklaration som är... en klassisk formulering för en bonapartistisk statskupp. (e) i den utrikespolitik som har formulerats av Sokolnikov. Man måste öppet beteckna dessa tendenser som termidorianska... och öppet säga att de får sitt fullkomliga uttryck i centralkommitténs högerflygel (Rykov, Kalinin, Vorosjilov, Sokolnikov) och delvis i centern (Stalin). Man måste öppet säga att de termidorianska tendenserna blir allt starkare...

Detta citat är betydelsefullt i två avseenden:

(a) Det visar för det första att Stalin redan 1927 förkunnade att byråkratin (”dessa kadrer”) inte kunde avsättas, och slog fast att all opposition var lika med inbördeskrig. (Tillsammans med hela oppositionen kallade Radek denna öppna deklaration för en yttring av bonapartism.)

(b) Det betecknar entydigt att *Sokolnikov* var företrädare för den termidorianska högern, och inte bara ideologisk anhängare till den. Ändå sägs Sokolnikov i den senaste rättegången vara medlem i det ”trotskistiska” centrumet.

I slutet av 1927 utslöts Radek och hundratals andra oppositionella ur partiet och förvisades till Sibirien. Zinovjev, Kamenev och därefter Pjatakov ångrade sig. På våren 1928 började Radek tvivla, men under ytterligare nästan ett år försökte han vara ståndaktig.

Således skrev Radek 10 maj till Preobrazjenskij från Tobolsk: ”Jag tillbakavisar zinovjevismen och pjatakovismen på samma sätt som jag tillbakavisar dostojevkismen. De våldför sig på sina övertygelser och tar tillbaka sina ord. Det går inte att hjälpa arbetarklassen

med hjälp av lögnar. De som står kvar måste tala sanning.”

I ett svar på mina farhågor, skrev Radek så här till mig 24 juni: ”Ingen av oss har för avsikt att avsäga oss våra uppfattningar. En sådan avsägelse vore ännu mer löjlig eftersom historiens prövningar visar att uppfattningarna är riktiga.”

För Radek fanns det alltså inte minsta tvekan om att de oppositionella bara kunde ta tillbaka sina ord i syfte att återvinna byråkratins gunst. Det föll honom aldrig in att det kunde finnas en djävulsk plan bakom avsägelseerna.

3 juli skrev Radek till kapitulationisten Vardine: ”Kan du tänka dig att Zinovjev och Kamenev har tagit tillbaka sina ord för att hjälpa partiet. I själva verket är de bara djärva nog att skriva artiklar mot oppositionen. Det är logiken i deras ståndpunkt, ty botgörarna måste bevisa att de ångrar sig.” Dessa rader kastar ett skarpt ljus över de kommande rättegångarna, där inte bara Zinovjev och Kamenev, utan också Radek skulle ”bevisa” att deras tidigare avsägelser var allvarligt menade.

På sommaren 1928 utarbetade Radek tillsammans med Smilga ett antal politiska teser där de bland annat slog fast: ”De som likt Pjatakov skyndar sig *att begrava sitt förflutna med hjälp av förräderi* gör ett allvarligt misstag.” På så sätt yttrar sig Radek om sin framtid som medarbetare i det mytomspunna ”parallellcentrumet”. På denna tid vacklade Radek redan själv. Men psykologiskt kunde han inte bedöma Pjatakovs kapitulation som något annat än förräderi.

Men Radeks önskan att sluta fred med byråkratin var redan så uppenbar i hans brev, att F Dingelstedt, en av de mest framstående inom den unga generationen av landsförvisade, öppet stämplade Radeks ”kapitulationistiska” tendenser. 8 augusti svarade Radek till Dingelstedt:

Att skicka brev om min kapitulation är en lättsinnig handling som bara kan sprida panik, och ovärdigt en gammal revolutionär... När du har tänkt igenom saken, när dina nerver har återfått balansen (och vi behöver starka nerver, för exilen är en struntsak i jämförelse med vad vi kommer att möta under kommande dagar), då kommer du, en gammal partimedlem, att skämmas över att du tappade huvudet. Kommunistiska hälsningar, K R.

Speciellt anmärkningsvärt i detta brev är anmärkningen att landsförvisningen i Sibirien bara är en struntsak i jämförelsen med det framtida förtrycket. Det är som om Radek förutsåg de framtida rättegångarna.

16 september skrev Radek till de landsförvisade i byn Kolpasjev:

Stalin kräver att vi erkänner våra ”fel” och glömmer hans fel - denna formulering är ett krav på att vi ska kapitulera som särskild strömning och underkasta oss centrum... På detta villkor är han redo att erbjuda oss nåd. Vi kan inte acceptera detta villkor.
[*Oppositionens bulletin*, nr 4-5, september 1929.]

Samma dag skrev Radek till Vratjev angående de slag som hårdare oppositionella hade öst över honom: ”Detta ramaskri kommer inte att hindra mig från att göra min plikt. Och de som på grundval av denna kritik [kritiken mot Radek] fortsätter att pladdra om att förbereda pjatakovismen visar bara att de är intellektuellt efterblivna.”

Radek ser fortfarande Pjatakov som ett exempel på den värsta politiska bankrutt.

Dessa citat beskriver den uppsplittring som ägde rum inom oppositionen och hur den vacklande och opportunistiska flygeln hoppade av till byråkratins läger. De krossar fullkomligt anklagelseaktens polistillverkade version att kapitulationerna var ägnade som en sammansvärjning mot partiet.

I oktober 1928 försökte Radek vädja till centralkommittén om att upphöra med eller åtminstone minska förföljelserna av oppositionen. ”Trots det faktum att de äldre av oss har kämpat för kommunismen i ett kvarts sekel”, skriver han från Sibirien till Moskva, ”kastar ni ut oss ur partiet och fördömer oss som kontrarevolutionärer... på grundval av en anklagelse som inte vanäras oss utan är en skam för de som gör den.” (Brottsbalkens 58:e artikel.) Radek räknar upp en rad exempel på grym behandling av landsförvisade - Sibirjakov, Alskij, Choretjko - och fortsätter: ”Men omständigheterna kring Trotskijs sjukdom är droppen som får bägaren att rinna över. Vi kan inte förbli tysta och passiva medan malarian åter upp styrkan hos en kämpe som hela sitt liv har tjänat arbetarklassen och som var oktoberrevolutionens svärd.”

Så lät ett av oppositionsmedlemmen Radeks sista uttalanden, och hans sista positiva bedömning av mig. Redan i början av 1929 slutade han dölja sin vacklan. Efter förhandlingar med partikommittéerna och GPU återvände kapitulationisten Radek i mitten av juni till Moskva, dock fortfarande under bevakning. På en av järnvägsstationerna i Sibirien hade han ett samtal med landsförvisade, och en av deltagarna berättade om det i ett brev utomlands (*Oppositionens bulletin*, nr 6, oktober 1929):

Fråga: Och vilken är din inställning till L D [Trotskij]?

Radek: Jag har fullständigt brutit med L D. Från och med nu är vi politiska motståndare... Vi har ingenting gemensamt med en samarbetsman till lord Beaverbrook.

Fråga: Kräver du att artikel 58 ska avskaffas?

Radek: Med eftertryck, nej! För de som följer med oss kommer den automatiskt inte att kunna tillämpas. Men vi kommer inte att avskaffa artikel 58 för de som fortsätter att undergräva partiet och inlåter sig på att organisera missnöje bland massorna.

GPU:s agenter lät inte samtalet fortsätta längre. De knuffade in Karl [Radek] i tåget och anklagade honom för att agitera mot Trotskijs förvisning. Radek ropade från tåget:

”Skulle jag agitera mot Trotskijs förvisning? Ha, ha!... Jag agiterar för att kamraterna ska återvända till partiet!” GPU-agenterna lyssnade under tystnad och knuffade sedan Karl längre in i tåget. Expresståget började röra sig.

Jag skrev en redaktionell kommentar till denna livfulla och målande beskrivning av Radek i egen hög person: ”Vår korrespondent säger att den [kapitulationen] i grund och botten handlar om 'feghet'. Detta sätt att formulera frågan kan verka alltför förenklat. Men i huvudsak stämmer det. Det handlar givetvis om politisk feghet - det behöver inte ha med personlig feghet att göra, även om de lyckligtvis ofta sammanfaller.” Denna karakteristik stämmer fullständigt med min bedömning av Radek.

Så fort nyheten om Radeks ”allvarligt menade ångerfullhet” rapporterades av telegrambyråerna, skrev jag något tidigare, 14 juni:

I och med att Radek kapitulerar stryker han sig från de levandes lista. Han kommer att hamna i den grupp av halvt dömda, halvt förlåtna som leds av Zinovjev. Dessa personer är rädda för att yttra en stavelse högt, är rädda för att ha egna uppfattningar, och lever följaktligen i ständig skräck för sina egna skuggor. (*Oppositionens bulletin*, nr 1-2, juli 1929.)

Mindre än en månad senare (7 juli) skrev jag i en annan artikel angående kapitulationerna: ”I stort sett ingen har hittills anklagat Radek för att vara hårdnackad och konsekvent.” (*Oppositionens bulletin*, nr 1-2, juli 1929.) Dessa ord låter som ett polemiskt genmäle till åklagare Vysjinskij, som sju år senare skulle bli den första som anklagade Radek för att vara ”hårdnackad” och ”oförbätterlig”.

I slutet av juli återvände jag till samma tema, nu i ett vidare perspektiv:

Radeks, Smilgas och Preobrazjenskij's kapitulation är på sitt sätt ett betydelsefullt politiskt faktum. Det visar framförallt hur en stor och heroisk revolutionär generation, vars öde det var att genomleva krigets och oktoberrevolutionens erfarenheter, fullkomligt har tagit ut sig. Tre gamla och aktningvärda revolutionärer har strukit sig från de levandes lista. De har berövat sig själva det allra viktigaste, rätten att begära förtroende. Den kan de aldrig återfå.

Från mitten av 1929 blev Radeks namn i oppositionens kretsar symbolen för den mest förnedrande sortens kapitulation och knivhugg mot gårdagens vänner. För att klarare ange huvuddragen i Stalins svårigheter, frågar den tidigare nämnde Dingelstedt ironiskt: ”Kommer han att få någon hjälp av överlöparen Radek?” För att understryka sitt förakt för dokumentet från en färsk kapitulationist, tillägger Dingelstedt: ”Du har röjt vägen för dig själv till Radek” (22 september, 1929).

En annan landsförvisad oppositionsmedlem skriver den 27 oktober från Sibirien (*Oppositionens bulletin*, nr 7, november-december 1929):

Radeks arbete har antagit en utomordentligt föraktlig karaktär - det finns inga andra ord för det. Han lever på småaktiga intriger och skvaller, han besudlar ursinnigt sitt förflutna.

På hösten 1929 beskriver Rakovskij hur Preobrazjenskij och Radek slog in på kapitulationens väg: ”Den förre gjorde det med ett visst mått av konsekvens, den senare som vanligt med undanflykter och hopp från yttersta vänstern till extremhögern och omvänt.” (*Oppositionens bulletin*, nr 7, november-december 1929.) Rakovskij påpekar sarkastiskt att varje kapitulationist som lämnar oppositionen är tvungen ”att sparka på Trotskij med hovar” skodda med ”radekistiska naglar”. Alla dessa citat talar för sig själva. Nej, kapitulationerna är inte en militär list från ”trotskisternas” sida!

På sommaren 1929 besökte en tidigare medlem i mitt militära sekretariat, Blumkin, som vid den tidpunkten var i Turkiet, mig i Konstantinopel. När han återvände till Moskva berättade Blumkin för Radek om mötet. Radek förrådade honom omedelbart. På den tiden hade GPU ännu inte förfallit till anklagelser om ”terrorism”. Ändå sköts Blumkin, i hemlighet och utan rättegång. Så här skrev jag i *Bulletinen*, 25 december 1929, på grundval av de brev som jag fått från Moskva: ”Radeks nervösa pladder är välkänt. Nu är han fullkomligt demoraliserad, liksom majoriteten av de kapitulerande... Efter att ha förlorat de sista resterna av moralisk jämvikt, låter sig Radek inte hindras av några som helst vidrigheter.” Längre fram kallar jag Radek för en ”tom hysteriker”. Brevet beskriver i detalj hur Blumkin blev förrådd efter sitt möte med Radek. Efter det var Radek föremål för oppositionens yttersta förakt, han var inte bara kapitulationist utan också förrädare.

Sju år senare - jag är här tvungen att gå händelserna lite i förväg - skrev Radek i en artikel i *Izvestija* den 21 augusti 1936, som krävde dödsstraff för Zinovjev och de andra, att jag 1929 hade beordrat Blumkin ”att organisera razzior mot handelsdelegationer utomlands för att skaffa pengar som [Trotskij] behövde för antisovjetiska operationer.” Jag tänker inte uppehålla mig vid att diskutera det absurda i denna ”order”: man skulle tro att handelsdelegationer inte har penningmedel i sina lokaler utan på banken! Men vi är intresserade av en annan sida av denna fråga: i augusti 1936 var Radek, enligt sina egna ord, fortfarande medlem i det ”trotskistiska centrumet”. Under fyra månader efter sin arrestering förnekade han, enligt sitt eget uttalande i rätten, varje som helst deltagande i komplotten - han visade sig alltså enligt åklagarens karakteristik vara en hårdnackad och oförbätterlig ”trotskist”. Varför tillskrev han då mig, komplottens ”ledare”, den 21 augusti 1936 - utan någon uppenbar orsak - sådana avskyvärda och idiotiska brott? Låt någon komma på en förklaring som kan passa in i Vysjinskijs schema. För egen del vägrar jag att försöka det.

Den bittra fiendligheten mellan Radek och oppositionen kan följas år efter år. Jag är tvungen att begränsa mig till ett urval av exempel.

Tretton förvisade oppositionsmedlemmar i Kansk, Sibirien, riktade en protest till den sextonde partikongressens presidium (juni 1930), och skrev bland annat: ”Sovjetiska GPU:s råd har på grundval av förrädisk information från överlöparen Karl Radek dömt SUKP-medlemmen kamrat Blumkin till hårdast möjliga straff.”

En förvisad oppositionsmedlem som i *Oppositionens bulletin* (nr 19, mars 1931) beskrev kapitulerarnas politiska och moraliska förfall, glömde inte att tillägga:

Den som har förfallit snabbast är Radek. Kapitulerare från de andra grupperna, inte bara bland basmedlemmarna utan även bland ledarna, bemödar sig om att klargöra att de inte bara politiskt utan också personligt inte har något gemensamt med honom. De ärligaste av dem säger öppet: ”Radek spelar en smutsig, förrädisk roll.”... Jag vill bara delge er [tillägger korrespondenten] ett litet faktum, men ett som visar Radeks cynism. Som svar på en begäran om hjälp till en förvisad bolsjevik som var allvarligt sjuk, vägrade Radek och lade till: ”Han kommer bara att återvända desto snabbare.” Radek mäter allting med sin egen smutsiga lilla mätsticka.

Följande skrevs från Moskva och stod i *Bulletinen* 15 november 1931:

Allt tyst på kapitulations”fronten”. Zinovjev skriver en bok om Andra internationalen. Politiskt existerar varken han eller Kamenev. Om de andra finns inget att rapportera. Ett undantag: Radek. Han börjar spela en ”roll”. Radek leder verkligen *Izvestija*. Han har blivit riktigt beryktad i sin nya roll som ”Stalins personliga vän”. Och det är inget skämt! I vartenda samtal försöker Radek med all kraft skapa intryck av att han står mycket vänskaplig fot med Stalin. ”Igår när jag drack te med Stalin”, etc. (*Oppositionens bulletin*, nr 25-26, november-december 1931.)

Till skillnad från de andra kapitulerande började Radek spela en viss ”roll” bara tack vare att hela hans uppträdande återgav honom de härskandes förtroende. Jag kanske ska påpeka att den just citerade korrespondensen publicerades vid den tidpunkt då jag enligt anklagelseakten vidtog nödvändiga åtgärder för att förleda Radek att slå in på terrorns väg. Uppenbarligen tvingade jag min vänstra hand att krossa det som den högra höll på med.

Diskussionen om Radek fick en internationell omfattning. Således publicerade den tyska oppositionsorganisationen, *Leninbund*, Radeks, Smilgas och Preobrazjenskij's deklARATION, och de erbjöd sig att trycka min deklARATION. I oktober 1929 svarade jag *Leninbunds* ledning: ”Är det inte avskyvärt? I min broschyr försvarar jag den ryska oppositionens ståndpunkt. Radek, Smilga och Preobrazjenskij är överlöpare, bittra fiender till den ryska oppositionen, och dessutom skyr inte Radek något förtal.” I Vänsteroppositionens skrifter från denna tid kan man hitta ett stort antal hänfulla artiklar, på flera språk, och kommentarer som hudflänger Radek.

Den amerikanske journalisten Max Shachtman, en av mina meningsfränder, som är väl insatt i den ryska oppositionens inre förhållanden, skickade 13 mars 1932 flera gamla anmärkningar som Radek gjort om mig, med följande kommentar: ”Skulle det med tanke på den stalinistiska kör som Radek nu sjunger i, inte vara intressant att på nytt påminna de kommunistiska arbetarna om hur Radek för 12 år sedan, innan det blev lönsamt att bekämpa 'trotskismen', sjöng en annan sång?”

Under rättegången vittnade Radek: ”... i februari 1932 fick jag ett brev från Trotskij... Trotskij skrev vidare att eftersom han kände mig som en aktiv person var han övertygad om att jag skulle återuppta kampen.” Tre månader efter detta påstådda brev, 4 maj 1932, skrev jag till

Albert Weisbord i New York: "... Radeks ideologiska och moraliska förfall vittnar om det faktum att Radek inte bara inte är skapad av förstklassigt material, utan också om att den stalinistiska regimen måste luta sig på avhumaniserade ämbetsmän eller demoraliserade personer." Sådan var min bedömning av denna "aktiva person".

I maj 1932 publicerade den tyska liberala tidningen *Berliner Tageblatt*, i en specialutgåva som ägnades det ekonomiska uppbygget i Sovjetunionen, en artikel av Radek som för etthundraförsta gången fördömde mig för att jag inte trodde på att det gick att bygga socialismen i ett land. "Denna tes förnekas inte bara av Sovjetunionens uttalade fiender", skrev Radek, "utan ifrågasätts också av Leo Trotskij." Jag svarade honom i *Bulletinen* (nr 28, juli 1932) i en kort not med titeln *En lättsinnig man om en betydelsefull fråga*. Låt mig påminna er om att det var på våren detta år som Radek reste till Genève, där han påstås ha fått ett brev av Romm från mig, där jag föreslår att man snarast möjligt skulle förrinta de sovjetiska ledarna. Det visar sig att jag anförtrodde en "lättsinnig man" "betydelsefulla" uppdrag!

Om man ska tro på Radeks vittnesmål befastes mina band till Radek under åren 1933-36. Det hindrade inte honom att lidelsefullt revidera revolutionens historia i Stalins personliga intresse. 21 november 1935, tre veckor innan Pjatakovs "flygres" till Oslo, relaterade Radek i *Pravda* en intervju med någon utlänning: "Jag berättade för honom hur Lenins närmaste vapenbroder, Stalin, ledde organiseringen av fronten och utarbetade de strategiska planer som låg till grund för våra segrar." På så sätt uteslöts jag fullständigt från inbördeskrigets historia. Ändå kunde samme Radek en gång i tiden skriva med en helt annan stil. Jag har redan nämnt hans artikel *Leo Trotskij - segerorganisatören* (*Pravda*, 14 mars 1923). Jag är nu tvungen att citera ur den:

I nödens stund krävdes en man som kunde förkroppsliga stridsropet, en man som fullständigt skulle underordna sig kampens krav och bli stridssignalen och den vilja som avkräver alla ett ovillkorligt underkastande för ett stort, nödvändigt offer. Endast en man med Trotskijs arbetskapacitet, bara en man som likt Trotskij inte skonade sig själv, bara en man som kunde tala till soldaterna som Trotskij kunde - bara en sådan man kunde bli de beväpnade arbetarnas banerförare. Han var allt på samma gång.

1923 var jag "allt", 1935 blev jag för Radek "ingenting". I den långa artikeln från 1923 nämns inte Stalin en enda gång. 1935 visar han sig vara "segerorganisatören".

Radek har alltså i sin ägo två rakt motsatta beskrivningar av inbördeskriget: en för 1923, den andra för 1935. Oavsett vilken av dessa två versioner som råkar vara sann, så betecknar de på ett tydligt sätt hur oärlig Radek är och även hans inställning till mig och Stalin vid olika tidpunkter. På samma gång som hans öde påstås vara knutet till mig genom en komplott, så förtalar och svärtar Radek mig outröttligt. Och efter att ha beslutat sig för att döda Stalin så putsar han hänförd hans stövlar under sju år.

Men det är inte allt. I anslutning till mordet på Kirov dömdes Zinovjev, Kamenev och andra i januari 1935 till några års fängelse. Under rättegången erkände de en strävan "att återupprätta kapitalismen". I *Oppositionens bulletin* brännmärkte jag denna självanklagelse som en grov och vettlös bluff. Vem skyndade sig till Vysjinskijs försvar? Radek! "Det är inte frågan om kapitalismen är herrar Trotskijs och Zinovjevs dröm", skrev han i *Pravda*, "utan huruvida det är möjligt att bygga socialismen i vårt land..." etc. Jag svarade i *Bulletinen* (nr 43, april 1935): "Radek låter undfalla sig att Zinovjev och Kamenev inte var inblandade i någon komplott i syfte att återupprätta kapitalismen - tvärt emot vad de officiella uttalandena så skamlöst hävdar - utan bara förkastade teorin om socialism i ett land."

Radeks artikel i januari 1935 utgör en logisk länk i hans kedja av smädelser mot oppositionen, och beredde vägen för hans artikel i augusti 1936 med titeln: *Det zinovjevsk-trotskistiska*

fascistiska gänget och dess kosackhövding Trotskij. Och den var i sin tur bara ett förspel till Radeks vittnesmål i rätten i januari 1937. Varje steg utvecklades ur det föregående. Det är just därför ingen skulle ha trott på Radek om han bara hade framträtt inför rätten som vittne för åklagaren. För att hans vittnesmål mot mig skulle få någon tyngd var man tvungna att förvandla Radek till en svarande, och hänga damoklessvärdet av dödsstraff över hans huvud. Det sätt på vilket Radek omvandlades till svarande är en speciell fråga, som i grund och botten hör hemma på inkquisitionsteknikens område. Här räcker det för oss att Radek inte hamnade på de svarandes bänk som min meningsfrände, medarbetare och vän från förra året, utan som en gammal kapitulationist, Blumkins förrädare, demoraliserad agent för Stalin och GPU, som den allra mest svekfulla av alla mina fiender.

Här kan vi förutse frågan: Hur kunde regeringen med tanke på alla dessa fakta och dokument framställa Radek som ledaren för en ”trotskistisk” komplott?

Denna fråga gäller emellertid inte Radek själv, utan rättegången i sin helhet. Radek förvandlas till en ”trotskist” på samma sätt som jag förvandlades till Mikados allierade - och med samma politiska motiv. Frågan ovan kan kort besvaras så här: 1. För systemet med ”bekännelser” passade bara kapitulationister som hade genomgått skolan av avsvärjelser, självförnedring och självmädelser; 2. organisatörerna av rättegången hittade inte och kunde inte hitta någon bättre kandidat för den roll som tilldelades Radek; 3. organisatörerna räknade med den sammanlagda effekten av bekännelser och avrättningar, som syftade till att kväsa all kritik. Sådan är Stalins metod. Sådant är Sovjetunionens politiska system. Fallet Radek är bara det mest slående exemplet.

XVI. Vladimir Romm - ”vittne”

Rättegångens hela struktur är rutten. Vi ska nu få se det i Vladimir Romms vittnesmål, ett mycket viktigt vittne som dessutom fördes till rättegången under bevakning. Om vi bortser från Pjatakovs flygresa till Oslo i det mytiska flygplanet, så är Romm - enligt anklagelseaktens uppbyggnad - det viktigaste bandet mellan mig och ”parallellcentrumet” (Pjatakov-Radek-Sokolnikov-Serebrjakov). Romm sägs ha forslat brev från mig till Radek, och från Radek till mig. Romm påstås personligen ha träffat inte bara Leon Sedov, min son, utan också mig. Vem är detta vittne? Vad gjorde han och vad såg han? Vilka är motiven bakom hans deltagande i sammansvärjningen? Låt oss lyssna uppmärksamt på honom.

Romm är naturligtvis ”trotskist”. Utan GPU:s speciellt utnämnda trotskister hade det aldrig funnits någon ”trotskistisk sammansvärjning”. Men vi skulle vilja veta exakt när Romm anslöt sig till ”trotskisterna”, om han nu någonsin anslöt sig till dem. Men till och med på denna första och, skulle man tro, inte oviktiga fråga hör vi ett mycket misstänkt svar:

Vysjinskij: Vad var det, som sammanknöt er med Radek i det förgångna?

Romm: Från början var jag bekant med honom på grund av litterära saker, därefter knöt mig det gemensamma trotskistiska partifientliga arbetet samman med honom under åren 1926-27.

Och det var hela svaret på Vysjinskijs ledande fråga! Det som först slår en är hur han uttrycker sig. Vittnet talar inte om sitt arbete inom oppositionen, han yttrar inte ett ord om dess innehåll, nej han kallar det omedelbart brottsligt: ”trotskistiskt partifientligt arbete” - och inget mer. Romm ger bara rätten den färdiga formulering som krävs till protokollet från domstolsförhandlingarna. Det är så var och en av de lydiga anklagade och vittnena agerar under Stalin-Vysjinskijs rättegångar - de som inte var lydiga sköts innan rättegången. Som tack för utförda tjänster avstår åklagaren helt från att genera vittnet med frågor om de omständigheter under vilka han anslöt sig till oppositionen och hur hans ”partifientliga” arbete yttrade sig. Vysjinskijs grundläggande regel är: Du skall icke ställa vittnen och

svarande i någon pinsam situation! Men även utan åklagarens hjälp är det lätt att utifrån detta Romms allra första uttalande sluta sig till att han berättar en osanning. Åren 1926-27 var oppositionens aktivitet som allra mest omfattande. Oppositionens utvidgade plattform utarbetades i detalj och spreds i tryck, det var hetsiga diskussioner inom partiet, stora oppositionsmöten ägde rum, med deltagande från tiotusentals arbetare bara i Moskva och Leningrad, och slutligen deltog oppositionen i demonstrationen i november med egna fanor och paroller. Om Romm verkligen hade tillhört oppositionen under den perioden måste han ha haft kontakter med ett stort antal personer. Men nej, han nämner försiktigtvis bara Radek. Medan Trojanovskij försäkrade alla i New York att Romm ”verkligen” var ”trotskist”, motsade rättegångsprotokollen definitivt diplomatens felaktiga uttalande. Radek sa om Romm: ”Jag känner Romm sedan 1922. Vid tiden för partikampen, då den trotskistiska oppositionen bildades, var han icke i ordets vanliga mening aktiv, i det allmänna trotskistiska arbetet. Han anslöt sig till oss i den kinesiska frågan.”¹ Det innebär med andra ord att Romm skilde sig från oppositionen i alla andra frågor. Så denna person som till och med enligt Radeks vittnesmål bara tillfälligtvis var med honom i den kinesiska frågan (1927), dras fram i dagsljuset i form av en - terrorist!

Exakt varför föll det på Romms lott att uppträda som kontaktperson? Därför att han i egenskap av utrikeskorrespondent reste till Genève, Paris och USA och följaktligen hade tekniska möjligheter att fullfölja den uppgift som GPU i efterhand prackade på honom. Och i så måtto som de tiofaldiga utrensningar som Sovjetunionens samtliga utlandsdelegationer och utländska institutioner hade utsatts för sedan slutet av 1927, gick det inte ens med ljus och lykta att hitta en enda ”trotskist” eller kapitulationist utomlands. Jezjov blev tvungen att utse Romm till ”trotskist” medan Vysjinskij tvingades nöja sig att bemöta Romms svar rörande den ”partifientliga” kontakten med Radek 1926-27 med tystnad.

Men vad gjorde Romm efter 1927? Bröt han med oppositionen eller förblev han lojal med den? Tog han tillbaka vad han hade sagt eller hade han inget att ta tillbaka? Inte ett ord om det. Åklagaren är inte intresserad av politisk psykologi utan geografi.

Vysjinskij: Ni var i Genève?

Romm: Ja, jag var korrespondent för Tass i Genève och Paris. I Genève från 1930 till 1934.

Läste Romm *Oppositionens bulletin* under de år han befann sig utomlands? Bidrog han med pengar till den? Gjorde han överhuvudtaget ett enda försök att kontakta mig personligen? Om detta - inte ett ord. Ändå hade det inte varit någon större uppgift att skriva ett brev till mig från Genève eller Paris. För att göra det hade man bara behövt vara intresserad av oppositionen och särskilt min verksamhet. Romm nämner inget som helst sådant intresse från sin sida, och åklagaren frågar givetvis ingenting om det. Av detta följer att Romm upphörde med sitt ”partifientliga” arbete 1927, ett arbete som bara var känt för Radek - det vill säga om vi för ett ögonblick skulle medge att han någonsin hade påbörjat det. Vi måste komma ihåg att det inte är brukligt att skicka första bästa främling som korrespondent för Tass till Genève eller Paris. GPU handplockade personer noggrant, och säkerställde samtidigt att de var fullständigt beredda att samarbeta. Det är alltså inte alls förvånande att Romm medan han befann sig utomlands inte visade minsta ”oppositionellt” intresse för mig eller mitt arbete!

Men Vysjinskij är i trängande behov av en kontaktperson mellan Radek och mig. Det finns ingen lämpligare kandidat. Det är därför det på sommaren 1931 plötsligt visar sig att Romm, när han var på genomresa i Berlin, träffade Putna, som erbjöd sig att ”sätta honom i förbindelse med” Sedov. Vem är Putna? En framstående officerare i generalstaben, deltagare i

1 I protokollet står 1922, i förhöret med Trotskij står det 1925. - öa.

inbördeskriget, och senare militärattaché i London. Redan före min landsförvisning till Centralasien (1928) sympatiserade Putna verkligen med oppositionen, och deltog kanske till och med i den. Jag hade få tillfällen att träffa honom personligen, och då bara i militära frågor. Jag vet inte om han senare tvingades avsvära sig offentligt. När jag på Prinkipo läste om Putnas utnämning till den viktiga posten som militärattaché i London, drog jag hursomhelst slutsatsen att han helt och fullt hade återupprättat sitt förtroende hos myndigheterna. Under dessa omständigheter kunde varken jag eller min son ha haft några kontakter med Putna utomlands. Men i rättegångsprotokollen får jag bland annat höra att det var ingen mindre än Putna som erbjöd sig att sätta Romm ”i förbindelse med” Sedov. I vilket syfte? Romm brydde sig inte ens om att fråga. Han accepterade bara erbjudandet från Putna, som han aldrig tidigare hade haft några politiska kontakter med - åtminstone nämner han inga. Efter ett uppehåll på fyra år bestämmer sig alltså Romm för att av okända orsaker återuppta sitt ”trotskistiska partifientliga arbete”. Troget sitt system tar han inför rätten inte med ett enda ord upp sina politiska motiv. Hade han som mål att gripa makten? Strävade han efter att återupprätta kapitalismen? Var han uppfylld av hat mot Stalin? Lockades han av banden till fascismen? Eller vägledades han helt enkelt av sin gamla vänskap med Radek, som under mer än två år förresten hade lyckats avsvära sig och redan hade förbannat oppositionen på alla vägar och stigar? Åklagaren besvarar naturligtvis inte vittnet med förvirrande frågor. Romm är inte förpliktad att ha någon politisk psykologi. Han har till uppgift att få till stånd en förbindelse mellan Radek och Trotskij, och i förbigående kompromettera Putna, som under tiden tränas i GPU:s fängelse för framtida ”bekännelser”.

”Jag sammanträffade med Sedov”, fortsätter Romm, ”och på hans fråga om jag vore redo att om så krävdes[!], åtaga mig ett uppdrag ifråga om förbindelsen med Radek, svarade jag jakande...” När Romm svarar ger han ofelbart sitt samtycke utan att förklara sina motiv. Ändå måste Romm ha känt till att Blumkin blev skjuten för att ha träffat mig i Stamboul 1929 och för att ha försökt ta med ett brev från mig till vänner i Ryssland. Detta brev befinner sig för övrigt i detta nu i GPU:s arkiv, men passar Vysjinskijs och Stalins syften så illa att de aldrig ens tänkt tanken att offentliggöra det. För att efter avrättningen av Blumkin våga sig på att fungera som kontaktperson måste hursomhelst Romm ha varit en osedvanligt självupppoffrande och hjältemodig oppositionsmedlem. Varför höll han tyst under fyra år? Varför väntade han på ett slumpmässigt sammanträffande med Putna, och varför väntade han på att sättas ”i förbindelse med” Sedov? Och varför räckte å andra sidan ett enda möte för Romm för att där och då utan invändningar ta på sig detta otroligt farofyllda jobb? Det finns inte ett enda element av mänsklig psykologi i rättegången. Både vittnena och de anklagade berättar bara om de ”aktioner” som åklagare Vysjinskij behöver. De påhittade ”aktionerna” knyts inte samman av levande människors tankar och känslor, utan av ett mönster som fanns på förhand i anklagelseakten.

När Radek på våren följande år kom till Genève, ”överlämnade jag [Romm] till honom ett brev från Trotskij, vilket jag kort förut hade fått av Sedov i Paris.” På våren 1931 antogs alltså Sedov ha frågat Romm om han ”så krävdes” kunde ta kontakt med Radek. Kanske Sedov förutsåg att Radek skulle komma till Genève? Uppenbarligen inte, eftersom Radek på sommaren 1931 själv inte kunde ha förutsett denna resa. På ett eller annat sätt fick Sedov, tre kvartal efter samtalet i Berlin, tillfälle att begagna sig av ett löfte som Romm hade givit honom. Men vad hände innerst inne i Romms sinne under perioden mellan sommaren 1931, när han principiellt slog in på ”sammansvärjningens” väg, och våren 1932 när han tog det första praktiska steget? Försökte han ens då komma i kontakt med mig? Blev han intresserad av mina böcker, publikationer och vänner? Hade han några politiska diskussioner med Sedov? Inget av detta. Romm tog bara på sig en liten uppgift som skulle kunna kosta honom livet. Vad gäller resten var han inte intresserad. Liknar Romm på något sätt en oförbätterlig

trotskist? Näppeligen. Istället liknar han en GPU-provokatör lika mycket som en vattendroppe liknar en annan - om han nu verkligen genomförde de handlingar han beskriver. I själva verket hittades dessa handlingar på i efterhand. Vi kommer att få rikligt med tillfällen att bli övertygade om det.

Under vilka omständigheter överlämnade Sedov på våren 1932 ett brev till Romm som skulle till Radek? Svaret på denna fråga är i sanning anmärkningsvärt: ”Några dagar före min avresa till Genève”, säger Romm, ”fick jag i Paris ett brev med lokalposten, i vilket det låg en biljett från Sedov med anhållan om att överlämna det i kuvertet inneslutna brevet till Radek.” 9-10 månader efter sitt enda möte med Romm - tänk på hur många avsvärjelser, förräderier och provokationer det ägde rum under dessa månader! - skickar alltså Sedov, utan att första göra några kontroller, ett konspiratorisk brev till Romm. För att göra det ännu tanklösare så utnyttjar han ”lokalposten”. Varför inte överlämna det direkt? Vysjinskij avstår givetvis från att ställa denna kinkiga fråga. Men för vår del har vi en förklaring. Varken GPU eller Vysjinskij, och följaktligen Romm, känner med säkerhet till Sedovs exakta vistelseort på våren 1932 - om det var Berlin eller Paris. Avtala ett möte i Tiergarten? Välja Montparnasse som mötesplats? Nej, det är säkrast att undvika dessa undervattensrev. Förvisso antyder ett brev med lokalposten att Sedov var i Paris. Men ”om så krävs” kan man alltid säga att Sedov skickade brevet från Berlin till ett ombud i Paris, och att det egentligen var denna person som skickade brevet till Romm med lokalposten. Vad slarviga och kraftlösa dessa ”trotskistiska” konspiratörer är! Men kanske Trotskij skrev sitt brev på kod och med osynligt bläck? Låt oss höra vad vittnet har att säga angående detta:

Romm: ...Jag tog brevet med mig, till Genève, och överlämnade det till Radek, då jag träffade honom...

Vysjinskij: Läste Radek brevet i er närvaro eller utan er?

Romm: Han läste hastigt igenom det i min närvaro och lade det i fickan.

Vilken oförliknelig detalj! Radek svalde inte brevet, slängde det inte i rännstenen eller överlämnade det till Nationernas förbunds sekretariat, utan ”lade det” utan vidare spising ”i fickan”. Alla bekännelser vimlar av sådana ”konkreta” banaliteter, som till och med den sämsta deckarförfattare skulle skämmas över. Hursomhelst får vi höra att Radek ”hastigt läste” igenom brevet i Romms närvaro. Det är omöjligt att där och då hastigt ”läsa igenom” ett brev skrivet på kod, mitt framför en mellanhand - än mer om det skulle röra sig om ett brev skrivet med osynligt bläck. Alltså måste brevet som skickades med lokalpost ha varit skrivet på samma sätt som födelsedagshälsningar.

Men kanske detta första brev inte innehöll några större hemligheter? Låt oss lyssna vidare:

Vysjinskij: Vad meddelade er Radek om innehållet i detta brev?

Romm: Att det innehåller direktiv om sammanslutning med zinovjevsmännen, om övergång till terrorismetoder i kampen mot SUKP (b) :s ledning, i främsta rummet mot Stalin och Vorosjilov.

Vi märker att brevets innehåll ingalunda var oskyldigt. Det ”innehöll direktiv” att till att börja med döda Stalin och Vorosjilov, och sedan alla de andra. Just detta brev påstås alltså Sedov ha skickat med lokalpost till Romm, som han knappt kände, tio månader efter sitt första och enda sammanträffande med honom. Men vår förvåning upphör inte med det. Som vi just sett ställer Vysjinskij en direkt fråga till vittnet: ”Vad meddelade er Radek om innehållet i detta brev?” Det är som om Radek var *tvungen* att avslöja innehållet i ett ultrahemligt brev till en vanlig kontaktperson! De mest grundläggande reglerna för en sammansvärjning säger att medlemmarna i en illegal organisation bara behöver känna till det som gäller deras egna plikter. Eftersom Romm befann sig utomlands, och uppenbarligen inte var inblandad i

förberedelserna att mörda Stalin, Vorosjilov eller någon av de andra (han säger i alla fall inget om några sådana avsikter), så hade Radek, om han var vid sina sinnens fulla bruk, inte minsta anledning att berätta för Romm om brevets innehåll. Det fanns ingen anledning - varken ur en oppositionsmedlems, konspiratörs eller terrorists synvinkel. Men utifrån GPU:s ståndpunkt framstår frågan i ett helt annat ljus. Om inte Radek hade berättat för Romm om brevets innehåll, så kunde inte Romm ha avslöjat Trotskijs terroristiska direktiv, och hela hans vittnesmål hade varit meningslöst. Vi vet redan att vittnet, precis som de anklagade, inte vittnar om saker som härrör ur deras aktivitetens konspiratoriska karaktär eller deras individuella psykologi, utan om det som är önskvärt för herr åklagaren, som naturen har försett med en mycket långsam hjärna. Dessutom är de anklagade och vittnena beordrade att beakta rättegångsprotokollens sken av sanning.

Vad hände, kommer läsaren att fråga sig, när Tass-korrespondenten plötsligt fick höra om Trotskijs direktiv att snarast möjligt utplåna Sovjetunionens ”ledare”? Blev han förfärad? Svimmade han av? Gav han utlopp för indignation? Eller övergick han tvärtom i ett tillstånd av hänförelse? Inte ett ord om allt detta. Det krävs ingen psykologi vare sig av vittnena eller de anklagade. Romm överlämnade ”tillfälligtvis” ett brev till Radek. Radek informerade ”tillfälligtvis” honom om de terroristiska direktiven. ”Därefter reste Radek till Moskva, och jag såg honom inte intill hösten 1932.” Det är allt! De fortsatte bara med sina rutinuppgifter.

Men på denna punkt rättar Radek, förvirrad av samtalets livlighet, oförsiktigt nog Romm: ”... det är oriktigt”, sa han, ”att Stalin och Vorosjilov var nämnda i Trotskijs första brev, ty i breven nämnde vi aldrig namn...” Det förefaller som om Radek vid denna tidpunkt ännu inte hade någon kod för brevväxlingen med mig. ”Trotskij [kunde] under inga omständigheter nämna Stalins och Vorosjilovs namn i första brevet.” Vi frågar oss: Hur stötte Romm på dem? Och om han hittade på en sådan ”småsak” som Stalins och Vorosjilovs namn som de första offren för terrorn, så kanske han hittade på hela brevet? Åklagaren bekymrar sig inte om det.

På hösten 1932 kom Romm till Moskva på officiella ärenden och träffade Radek, som inte missade tillfället att informera honom om att ”... i och för uppfyllande av Trotskijs direktiv ett trotskij-zinovjevskt *block* hade organiserats, men att han och Pjatakov inte inträtt i detta centrum.” Återigen märker vi att Radek knappt kan vänta på att få avslöja viktiga hemligheter för Romm, inte av lättsinne och oegennyttig pratsamhet, som annars kännetecknade honom, utan istället för hela sakens yttersta mål: Behovet att hjälpa åklagare Vysjinskij att täta de gapande luckorna i Zinovjevs, Kamenevs och de andras bekännelser. I själva verket har än idag ingen lyckats förstå hur och varför Radek och Pjatakov, som redan under förundersökningarna av fallet med de sexton hade avslöjats som ”medbrottslingar” av de anklagade, inte ställdes inför rätta redan då. Ingen har kunnat förstå hur det kom sig att Zinovjev, Kamenev, Smirnov och Mratjkovskij inte kände till Radeks och Pjatakovs internationella planer (påskynda krig, dela upp Sovjetunionen, etc). Folk har inte utan visst skarpsinne räknat ut att dessa högtflygande planer, liksom tanken på ett ”parallellt centrum”, uppstod i GPU först sedan de sexton hade blivit skjutna, så att en förfalskning skulle kunna backas upp med ännu en. Det visar sig vara på annat sätt. Långt i förväg, så tidigt som på hösten 1932, hade Radek berättat för Romm att det trotskij-zinovjevskt centrumet redan hade bildats, men att han (Radek) och Pjatakov inte hade inträtt i det, utan sparat sig till ett ”parallellcentrum med övervikt av trotskister”. Alltså är Radeks pratsamhet bestämd av försynen. Men det innebär inte att Radek egentligen talade med Romm om parallellcentrumet på hösten 1932 som en förkänning av den anfäktade Vysjinskijs bekymmer 1937. Nej, det hela är mycket enklare. 1937 konstruerade Radek och Romm i efterhand ett schema för händelserna 1932. Och sanningen att säga konstruerade de det dåligt.

När Radek berättade för Romm om det främsta och det parallella centrumet, missade han inte

tillfället att där och då lägga till att han ville ”inhämta Trotskijs direktiv i denna fråga”. Om det inte skulle lyckas vore Romms vittnesmål utan något verkligt värde. Det terroristiska centrumet hade bildats ”i enlighet med Trotskijs direktiv”. Nu är Trotskijs direktiv oundgängliga för att bilda ett parallellcentrum. Dessa personer kan inte ta ett enda steg utan Trotskij - eller snarare försöker de på alla sätt berätta för världen att alla brott begås i enlighet med Trotskijs direktiv.

Radek begagnade sig givetvis av Romms resa för att skriva ett brev till Trotskij.

Vysjinskij: Vad stod det i detta brev? Kände ni till det?

Romm: Ja, därför att brevet överlämnades till mig och sedan[!], före min avresa tillbaka till Genève hösten 1932, lades in i pärmen på en tysk bok.

Åklagaren har inga inledande tvivel om att Romm är bekant med innehållet i brevet. Det är ju trots allt därför som den olycksaliga Tass-korrespondenten har förvandlats till vittne! Icke desto mindre innehåller Romms svar mer läaktighet än förnuft. Brevet ”överlämnades” först till honom, och lades sedan in i pärmen på en tysk bok. Vad innebär i detta sammanhang att ”överlämnas”? Och vem lade in det i bokpärmen?

Om Radek helt enkelt hade dolt brevet i pärmen och instruerat Romm att leverera boken till sin destination - som revolutionärer med kunskap om sammansvärjningarnas ABC alltid gjorde - då hade Romm bara kunnat berätta för rätten att han hade levererat en ”tysk bok” till den och den adressen. Det räcker naturligtvis inte för Vysjinskij. Därför ”överlämnades” brevet först till Romm - så att han skulle kunna läsa det? - och sattes sedan in i pärmen så att åklagaren inte skulle behöva plåga sin förmåga längre. På detta sätt fick mänskligheten höra att Radek inte skrev till Trotskij om spektralanalys utan om precis samma terroristiska centrum.

När Romm passerade Berlin skickade han boken som paket till en adress som Sedov hade givit honom, ”poste restante till ett av Berlins postkontor”. Under rättegången mot de sexton hade dessa herrar bränt fingrarna, och gick därför fram med försiktighet. Romm besökte varken Sedov eller någon person som Sedov hade utsett personligen, ty i så fall hade man behövt ange den senares namn och adress, och det var alltför riskabelt. Inte heller skickade Romm boken till adressen hos någon tysk som hade kontakt med Sedov. En sådan procedur vore förvisso helt i linje med de konspiratoriska traditionerna. Men i så fall måste man sorgligt nog känna till tyskens namn och adress. Det är därför mycket tryggare (inte utifrån sammansvärjningens synvinkel men däremot förfalskningens) att skicka boken ”poste restante till ett av Berlins postkontor”.

Romms nästa sammanträffande med Sedov ägde rum ”i juli 1933”. Låt oss notera detta datum. Vi närmar oss vittnesmålets kärnpunkt. Och även här måste jag uppträda på scenen.

Vysjinskij: Av vilken anledning, när och hur sammanträffade ni ånyo?

Romm: I Paris. Jag kom från Genève och några dagar efteråt ringde mig Sedov på telefon...

Det är okänt hur Sedov fick reda på Romms ankomst. Vid ett första påseende kan denna anmärkning verka småaktig. I själva verket visar den än en gång på systemet av feg tystlåtenhet. För att kunna ha informerat Sedov om sin ankomst hade Romm varit tvungen att känna till Sedovs adress eller telefonnummer. Romm kände varken till det ena eller det andra. Det är säkrast att låta Sedov ta initiativet. Romm känner i alla fall till sin egen adress. Sedov ordnade ett möte på ett kafé på Boulevard Montparnasse, och sa att ”han ville ordna så att jag [Romm] skulle få träffa Trotskij”. Vi vet att Romm, allt medan han hängivet riskerade sitt liv som kontaktperson, hittills inte hade visat minsta önskan att träffa mig eller börjat brevväxla

med mig. Men han gick omedelbart med på Sedovs förslag. På exakt samma sätt gick han på Putnas förslag två år tidigare med på att träffa Sedov. På exakt samma sätt samtyckte han så fort Sedov öppnade munnen att lämna brev till Radek. Romms funktion är att gå med på allt men inte visa några initiativ.

Uppenbarligen har han kommit överens med GPU om att gå med på denna ”minimala” brottsliga verksamhet, i förhoppning om att på så sätt kunna rädda sitt liv. Huruvida han kommer att rädda det eller ej är en helt annan fråga.

Några dagar efter det första telefonsamtalet träffade Sedov Romm ”på samma kafé”. Försiktigt nog namnges aldrig kaféet. Anta att det plötsligt visar sig att kaféet hade brunnit ner kvällen innan mötet! Dessa personer hade lärt sig av episoden med *Hotell Bristol* i Köpenhamn. ”Därför [från det namnlösa kaféet] gick vi till Boulognerskogen, där jag träffade Trotskij.”

Vysjinskij: När var det?

Romm: I slutet av juli 1933.

Förvisso kunde inte Vysjinskij ha frågat en mer oläglig fråga! Förvisso hade Romm något tidigare förlagt händelsen till juli 1933. Men han kunde ha misstagit sig, eller han kunde ha specificerat sitt uttalande. Han kunde ha blivit skjuten, och sedan kunde Pritt eller någon av de andra ha fått till uppgift att korrigera felet. Men på åklagarens begäran upprepar Romm och slår ännu mer exakt fast att mötet ägde rum ”i slutet av juli”. Här slänger Vysjinskij all försiktighet över bord! Romm anger ett i sanning ödesdigert datum, som inte bara raserar Romms vittnesutsaga utan hela rättegången, men jag måste be kommissionen om överseende. Vi ska inom kort ta itu med detta ödesdigra kronologiska misstag och dess ursprung. Men låt oss dessförinnan analysera samtalet - eller snarare duetten - i domstolen.

Romms möte med mig i Boulognerskogen - den första gång han enligt sin berättelse någonsin träffade mig i hela sitt liv - borde ha gjort intryck i hans minne. Men vi hör inte honom berätta någonting - varken om början av bekantskapen, hans första intryck, eller hur samtalet utvecklade sig. Promenerade vi längs allén? Satt vi på en bänk? Rökte jag en cigarett, en cigarr eller en pipa? Hur såg jag ut? Det finns inte ett levande spår, inte en enda personlig erfarenhet, inte ett synintryck. För Romm är Trotskij i en allé i Boulognerskogen ett spöke, en abstraktion, en docka ur GPU:s arkiv. Romm anmärker bara att samtalet varade ”20 till 25 minuter”.

Vysjinskij: Varför sammanträffade Trotskij med er.

Romm: Enligt vad jag förstod[!] – för att muntligt bekräfta de anvisningar, som jag i brev förde till Moskva.

Anmärkningsvärda ord, ”enligt vad jag förstod”! Syftet med mötet var till synes så diffust att Romm bara kan gissa sig till det, och faktiskt bara i efterhand. Efter att ha skrivit ett brev fyllt med ritualistiska direktiv om att utplåna ledarna, sabotageverksamhet, etc, kunde jag i själva verket inte haft några skäl att samtala med en för mig okänd kontakt. Det finns tillfällen då muntliga direktiv bekräftas i brev. Det finns tillfällen då direktiv till en underordnad bekräftas genom en myndigare person. Men det är helt obegripligt varför jag muntligen skulle behövt bekräfta de direktiv som jag hade skickat i brev till Radek - via Romm som inte var myndig över någon. Men medan ett sådant beteende är obegripligt utifrån konspiratörens synvinkel, så blir situationen en helt annan om vi betraktar åklagarens intressen. Om Romm inte hade träffat mig, så kunde han bara ha vittnat om att han hade överlämnat ett brev till Radek dolt i en bokpärm. Varken Radek, Romm eller åklagaren har naturligtvis tillgång till detta brev. Romm kunde inte ha läst ett brev som var dolt i en pärm. Kanske brevet inte alls kom från

mig? Det kanske inte fanns något brev överhuvudtaget? För att rädda Radek ur en besvärlig situation, så överlämnade inte jag boken som var ämnad till Radek till en kontaktperson via någon oantastlig mellanhand, exempelvis en fransman - som varje konspiratör över femton år hade gjort - utan istället gjorde jag, som är mer än femtio år gammal, raka motsatsen: jag blandade nämligen inte bara in min son i operationen - som i sig själv vore ett ytterst allvarligt misstag - utan jag uppträdde också i egen hög person för att fullborda akten, för att under 20-25 minuter inpränta i Romms huvud hans framtida vittnesmål under rättegången. Bluffens metoder kännetecknas inte av någon större förfining.

Under samtalet förkunnade jag naturligtvis, att jag ”var ense med idén om ett parallellcentrum, men under den absoluta förutsättningen att blocket med zinovjevsmännen upprätthölls, och vidare på villkoret att detta parallellcentrum inte blir överksam, utan kommer att arbeta aktivt och samla kring sig de mest uthålliga kadrer.” Vilka djupa och fruktbara tankar! Jag kunde givetvis inte ha undvikit att kräva ”att blocket med zinovjevsmännen upprätthölls”, ty annars kulle inte Stalin kunnat skjuta Zinovjev, Kamenev, Smirnov och de andra. Men jag var också ense om att bilda parallellcentrumet, för att ge Stalin tillfälle att skjuta Pjatakov, Serebrjakov och Muralov. När jag övergick till frågan om behovet att inte bara tillgripa terror utan också sabotage inom industrin, rekommenderade jag att man skulle bortse från eventuella mänskliga offer. I sitt svar förkunnade Romm att han ”med någon tvekan frågade, om ej det kommer att undergräva landets försvarsduglighet...”! I Boulognerskogen yppade jag alltså mina innersta tankar till en okänd ung man som inte ens delade min ”nederlagsståndpunkt”. Och allt detta på grundval av att Romm 1927 antas ha varit överens med Radek ”i den kinesiska frågan”!

Den raske Romm levererade naturligtvis detta brev som aldrig blev skrivet, och berättade då om sitt påhittade samtal med mig - för att göra det möjligt för Vysjinskij att åtminstone grunda sig på två vittnesmål. I slutet av september 1933 anförtrorde Radek Romm med sitt svar. Denna gång har Romm inget att säga om innehållet i brevet. Det finns för övrigt knappast något behov för det, eftersom alla brev under denna rättegång liknar varandra precis som de sibiriska trollkarlarnas andebesvärjelser. Romm överlämnade boken med brevet till Sedov ”i Paris i november 1933”. Nästa möte mellan dem ägde rum i april 1934, återigen i Boulognerskogen. Romm kom med nyheten att han inom kort skulle förflyttas till USA. Sedov ”beklagade detta”, men krävde att han skulle ta med ”en utförlig redogörelse om sakernas tillstånd” från Radek.

Vysjinskij: Utförde ni uppdraget?

Romm: Ja, jag utförde det...

Hur skulle Romm kunnat undvika att utföra uppdraget? I maj 1934 gav han Sedov i Paris ett engelskt-ryskt tekniskt lexikon (vilken detaljrikiedom!) som innehöll ”utförliga redogörelser både av det fungerande och av parallellcentrum...” Låt oss lägga denna kära omständighet på minnet! Inte en enda av de sexton åtalade, från Zinovjev ner till Reingold, som kände till allt och ”tjallade” på alla, visste i augusti 1936 ett enda dyft om existensen av ett parallellcentrum. Å andra sidan var Romm så långt tillbaka som hösten 1932 fullkomligt informerad om tanken på ett parallellcentrum och att det skulle förverkligas i framtiden. Inte mindre anmärkningsvärt är det faktum att Radek, som inte tillhörde det viktigaste centrumet, icke desto mindre skickade ”utförliga redogörelser både av det fungerande och av parallellcentrum”. Romm hade ingenting att säga om dessa redogörelser, och Vysjinskij avstår givetvis från att besvara honom. Vad kunde Romm säga? I maj 1934 hade Kirov ännu inte blivit mördad av Nikolajev, med nära medverkan av GPU och deras agent, den lettiska konsult Bisseneks. Romm skulle varit tvungen att säga att ”det fungerande och parallellcentrums” aktivitet bestod av att kräva och få ”direktiv” från mig. Men det vet vi redan utan

honom. Låt oss därför lämna Radeks ”utförliga redogörelser” i det tekniska lexikonets skrymslen!

Längre fram blir Vysjinskij intresserad av omständigheterna kring samtalet med Sedov rörande Romms utnämning till USA. Romm avslöjar omedelbart en begäran från Trotskij, som vidarebefordrades av Sedov, att Romm ”skulle informera honom, om det händer något av intresse på de sovjet-amerikanska förbindelsernas område.” Vid en första anblick verkar denna begäran oskyldig. Som politiker och författare var jag givetvis intresserad av de sovjet-amerikanska förbindelserna - i synnerhet som jag under de föregående åren vid mer än ett tillfälle hade skrivit artiklar i den amerikanska pressen och utfärdat uttalanden för att USA skulle erkänna Sovjet. Men Romm, som inte hade uttryckt någon förvånning när han förde vidare order om terrorism och sabotage, ansåg det nu sin plikt att bli förvånad över denna fråga: ”Då jag frågade, varför detta är så intressant[!], sade mig Sedov: ’Det framgår av Trotskijns inställning ifråga om Sovjetunionens nederlag.’” Här är ytterligare en prick över ”i”. Visserligen stod jag i mina artiklar ständigt för att försvara Sovjetunionen, jag bröt offentligt med de av mina så kallade meningsfränder som hyste tvivel om alla revolutionärers plikt att, trots den stalinistiska regimen, försvara Sovjetunionen. Det enda som återstår är att medge att min ”nederlagsståndpunkt”, som står i fullkomlig motsättning till min journalistiska verksamhet, har varit en strikt hemlighet utom för en handfull insatta. Jag behöver inte säga att ett sådant antagande är politiskt och psykologiskt absurt. Hursomhelst vilar anklagelsen helt och hållet på det, och den faller eller lever med det. Men Vysjinskij som är så ”försiktig” med detaljer (datum, adresser) är helt tanklös i fråga om rättegångens grundläggande frågor. När Romm frågar Sedov varför jag är ”intresserad” av de sovjet-amerikanska förbindelserna (frågan är i sig själv idiotisk!) brister Sedov, istället för att hänvisa till min litterära verksamhet, raskt och oklokt ut: ”Det framgår av Trotskijns inställning ifråga om Sovjetunionens nederlag.” Men om så är fallet, då visar det sig att jag aldrig hemlighöll min ”nederlagsståndpunkt”. Varför genomförde jag då mitt intensiva teoretiska och journalistiska arbete? Herrar anklagare bryr sig inte om att fundera på detta faktum. De är inte förmögna att fundera på det. Deras bluff utspelar sig på ett mycket lägre plan. De klarar sig utan psykologi. De nöjer sig med inkvisitionsapparaten.

På en senare fråga från Vysjinskij svarade Romm: ”Ja. Jag samtyckte till att sända informationer, som intresserade Trotskij.” Men Romm utförde sitt ”sista uppdrag” i maj 1934. Efter mordet på Kirov beslutade han sig för ”att upphöra med aktivt arbete.” Just därför skickade han mig aldrig informationer från USA. Jag måste erkänna att det undgick mig helt och hållet. Bland mina amerikanska vänner finns det personer som är högt kvalificerade i vetenskap och politik, och ständigt står beredda att förse mig med information i alla frågor inom mitt intresseområde. Alltså hade jag ingen orsak att vända mig till Romm för att få information - givetvis under förutsättning att man bortser från mitt starka behov att berätta för honom om mitt ”nederlags”program.

Det är uppenbart att hela denna episod togs med i Romms vittnesmål - och kanske även att Romm själv infördes i rättegången - först sedan det hade blivit klart att jag skulle flytta till Amerika. GPU:s fantasi försökte hinna med i oljetankerns färd som förde mig från Oslo till Tampico. På så sätt fick USA:s regering genast varning om att en ”trotskistisk” agent - vid namn Romm - hade verkat i Washington, och hade ”samtyckt” till att sända mig information. Vilken information? Det är klart som dagen: information som hotar USA:s livsviktiga intressen. Radek fördjupade denna varning. Enligt honom ingick det i mitt program ”att garantera att förse Japan med olja i händelse av krig med USA.” (Sammanträdet den 23 januari.) Uppenbarligen var det därför jag valde en oljetanker som transportmedel från Oslo till Tampico, ett oundgängligt medel för att främja oljehantering. Vid nästa rättegång kommer Romm troligen att minnas att jag hade instruerat honom att plugga igen Panamakanalen och

avleda Niagarafallen för att översvämma New York - allt detta under sin lediga tid från uppdraget som korrespondent för *Izvestija*... Kan verkligen alla dessa personer vara så dumma? Nej, givetvis inte. De är inte alls dumma, men deras sinnen har fullständigt demoraliserats av den totalitära oansvarighetens regim.

En noggrann genomläsning visar att varenda fråga Vysjinskij ställer redan på förhand misskrediterar Romms svar. Vartenda ett av Romms svar utgör bevis mot Vysjinskij. Samtalet i sin helhet utplånar rättegången. Denna rad av rättegångar drar ohjälpligt vanära över Stalins system. Men vi har fortfarande inte talat om den viktigaste frågan. För var och en som inte är blind och döv framstår det som självklart att Romms vittnesmål är falskt. Men vi har tillgång till bevis som passar även blinda och döva. Jag var inte i Boulognerskogen i slutet av juli 1933. Jag kan inte ha varit där. Vid den tidpunkten var jag en sjuk man som bodde vid Atlantkusten 50 mil från Paris. Jag har redan lämnat en redogörelse för detta faktum i *New York Times* (17 februari 1937). Jag skulle här vilja relatera hela denna händelse i något större detalj. Den förtjänar det!

24 juli 1933 var den italienska ångaren *Bulgaria* med mig, min hustru och fyra medarbetare (två amerikaner, Sarah Weber och Max Shachtman, fransmannen Van Heijenoort, och den tyska emigranten Adolphe) ombord på väg att lägga till i hamnen i Marseilles. Efter mer än fyra års vistelse i Turkiet flyttade vi till Västeuropa. Vår ankomst till Frankrike föregicks av långdragna förhandlingar och bekymmer, främst gällande min hälsa. Men regeringen Daladier som utfärdade inresetillståndet agerade försiktigt. De var rädda för mordförsök, demonstrationer och andra incidenter, speciellt i huvudstaden. I ett brev till deputerade Henri Guernut skrev inrikesminister Chautemps 29 juni 1933 att jag "hade tillåtelse att av hälsoskäl vistas i ett av de södra departementen och sedan slå mig ner på Korsika" (jag hade själv föreslagit Korsika i ett av mina brev). Huvudstaden stod alltså aldrig under övervägande, utan ett fjärran departement. Jag hade inga som helst skäl att bryta detta villkor, eftersom jag ville undvika alla som helst komplikationer under min vistelse i Frankrike. Man borde alltså redan på förhand kunna avvisa tanken att jag omedelbart efter att ha stigit i land på fransk mark skulle bryta mot överenskommelsen och försvinna ur polisens åsyn och i hemlighet resa till Paris - för ett onödigt möte med Romm! Nej, det som ägde rum var något helt annat.

Uppmuntrad av Hitlers seger i Tyskland stack reaktionen i Frankrike upp sitt huvud. Det fördes en ursinnig kampanj mot att jag skulle få resa in i landet i tidningar som *Le Matin*, *Le Journal*, *La Liberté*, *l'Echo de Paris*, etc. I denna kör ljöd *l'Humanités* röst ytterst genomträngande. De franska stalinisterna hade ännu inte fått order om att betrakta socialisterna och Radikalpartiet som sina "bröder". Oh, nej! Vid denna tid behandlade Komintern Daladier som en radikal-fascist, och Leon Blum, som stödde Daladier, brännmärktes som socialfascist. Vad gäller mig hade jag, efter specialutnämning från Moskva, utsetts till rollen som agent för den amerikanska, brittiska och franska imperialismen. Vad kort människans minne är! Det påhittade namn som vi hade bokat biljetten under avslöjades givetvis under resans gång. Det fanns skäl att frukta demonstrationer i hamnen i Marseilles från fascisterna, och ännu mer från stalinisterna. Våra vänner i Marseilles hade all anledning att frukta att min inresa skulle beledsagas av incidenter som skulle kunna komplicera min vidare vistelse i landet. För att försöka slippa undan fiendens vaksamhet utarbetade våra vänner - bland dem min son som hade lyckats ta sig från Hitlers Tyskland till Paris - en lysande framgångsrik strategi, vilket visade sig under den senaste Moskvarättegången. På radioorder från Frankrike stannade *Bulgaria* några kilometer utanför Marseilles' hamn för att möta en motorbåt med min son, fransmannen Raymond Molinier, ett ombud från *Sûreté Générale*, och två båtkarlar. Om jag minns rätt betalade vi ettusen franc för att försena båten i tre minuter. Denna händelse finns naturligtvis uppskriven i fartygets loggbok. Det noterades dessutom på den tiden i hela världspressen. Min son kom ombord och överlämnade skriftliga

instruktioner till en av mina medarbetare, fransmannen Van Heijenoort. Bara jag och min hustru klev ner i motorbåten. Medan våra fyra medresenärer fortsatte resan till Marseilles med allt vårt bagage lade motorbåten till i den prydliga lilla byn Cassis, där två bilar och två franska vänner, Leprince och Laste, väntade på oss. Utan dröjsmål fortsatte vi genast västerut från Marseilles i nordlig riktning till Girondes flodmynning, i departementet Charente-Inférieure, där ett hus på landet i byn Saint Palais hade hyrts åt oss i namnet Molinier. På vägen sov vi över på ett hotell. Våra hotellbokningar har bestyrkts och lagts fram inför kommissionen.

Jag kan tillägga att vi, för att bevara hemligheten med vår identitet, hade checkat in allt vårt bagage i Turkiet i Max Shachtmans namn. Hans initialer finns än idag på de trälådor som jag använde för att forsla mina böcker och papper till Mexiko. Men med tanke på att vårt antagna namn hade avslöjats, kan det inte längre ha varit någon hemlighet för GPU-agenterna i Marseilles att bagaget egentligen var mitt. Och eftersom mina medarbetare styrde kosan mot Paris tillsammans med bagaget, så antog GPU-agenterna att jag och min hustru också hade rest till den franska huvudstaden med bil eller flygplan. Vi bör hålla i minnet att relationerna mellan den sovjetiska och franska regeringen vid denna tidpunkt fortfarande var väldigt ansträngda. Kominterns press påstod till och med att jag anlände till Frankrike på ett specialuppdrag - att hjälpa den dåvarande premiärministern, nuvarande krigsministern, Daladier att förbereda en militär invasion av Sovjetunionen. Vad kort människans minne är! Det kunde följaktligen inte finnas några nära kontakter mellan GPU och den franska polisen. GPU kände bara till det som stod i tidningarna om mig. Romm kunde bara känna till det som GPU visste. Och direkt efter att vi hade stigit i land tappade pressen bort oss.

Efter att ha kontrollerat telegrammen från sin egen korrespondent vid den tiden, skrev *New York Times'* redaktörer den 17 februari i år:

Enligt ett telegram till *New York Times* 25 juli 1933 lade båten som förde herr Trotskij från Turkiet till Marseilles 1933 till i hamnen sedan han i hemlighet hade smitit iland. Han hade tagits ombord på en bogserbåt tre sjömil utanför hamnen och förts iland i Cassis, där en bil väntade. Herr Trotskij rapporterades vid denna tidpunkt omväxlande vara på väg till Korsika, till de helande källorna i Royan mitt i Frankrike nära Vichy, eller till Vichy självt...

Detta reportage, som bestyrker *Times*-korrespondentens noggrannhet, bekräftar fullständigt min föregående redogörelse. Så tidigt som 24 juli fördjupade sig pressen i spekulationer om vad som hade hänt med oss. Man måste medge att GPU:s ställning var ytterst besvärlig.

Organisatorerna av bluffen resonerade ungefär så här: Trotskij måste ha tillbringat åtminstone några dagar i Paris för att ordna saker och ting och hitta sig en bostad på landsbygden. GPU kände inte till att alla dessa detaljer hade ordnats i förväg, och att vi hade hyrt vårt hus på landet innan vi anlände. Å andra sidan var Stalin, Jezjov och Vysjinskij rädda för att flytta fram mötet med Romm till augusti eller senare. De måste smida medan järnet var varmt. På så sätt valde dessa försiktiga personer slutet av juli till mötet, vid en tidpunkt då jag enligt alla deras antaganden måste ha befunnit mig i Paris. Men just med detta antagande räknade de fel. Vi var inte i Paris. Som jag redan har sagt anlände vi tillsammans med vår son och tre franska vänner till Saint Palais, nära Royan, den 25 juli. Som för att ytterligare komplicera GPU:s ställning präglades dagen för vår ankomst av en eldsvåda i vårt hus. En berså brann ner, och en del av ett trästaket och ett antal träd brännskadades. Elden orsakades av gnistor från en lokomotivskorsten. Det finns redogörelser för denna händelse i lokaltidningarna från 26 juli. Husägarens systerdotter kom förbi några timmar senare för att se vad eldsvådan hade orsakat för skador. Många grannar såg mig under eldsvådan. Vittnesmålen från båda de personer som var chaufförer under resan, Leprince och R Molinier, liksom vittnesmålet från vår följeslagare

Laste, beskriver resan in i minsta detalj. Ett intyg från brandkåren bestyrker datum för branden. Reportern Albert Bardon som skrev om eldsvådan i pressen såg mig i en bil och har lämnat ett skriftligt intyg om det. Husägarens ovan nämnda systerdotter har också lämnat in en edlig försäkran. I huset väntade hushållerskan Vera Lanis och Segal på oss, och hjälpte oss att installera oss. De tillbringade sista delen av juli med oss, och blev vittnen till det faktum att jag hade ryggskott och hög feber när vi kom till Saint Palais, och knappt kunde ta mig ur sängen.

Prefekten i departementet Charente-Inférieure underrättades omedelbart om vår ankomst i ett kodat telegram från Paris. Vi bodde under antaget namn nära Royan, liksom överhuvudtaget medan vi var i Frankrike. Våra pass stämplades enbart av *Sûreté Générales* högsta tjänstemän, i Paris. Det går utan tvekan att hitta spår av vår resväg där.

Jag blev kvar i Saint Palais under två månader med krämpor och under läkarvård. Jag skrev i *New York Times* att jag tog emot mer än 30 besökare i Saint Palais. Senare hågkomster och efterforskningar i dokumenten visar att jag egentligen tog emot omkring 50 gäster - mer än 30 fransmän (huvudsakligen från Paris), sju holländare, två belgare, två tyskar, två italienare, tre engelsmän, en schweizare, etc. Bland besökarna fanns en del kända namn, exempelvis den franske författaren André Malraux, min översättare författaren Parijanine, den holländske parlamentsledamoten Sneevliet, de holländska journalisterna Schmidt och de Kadt, den tidigare sekreteraren i det brittiska Independent Labour Party, Paton, den tyska emigranten V, den tyska författaren G, etc. (Jag avstår från att namnge emigranterna för att inte ge dem några svårigheter, men givetvis kan samtliga vittna inför kommissionen.) Om jag hade tillbringat slutet av juli i Paris skulle de flesta av dessa besökare inte tvingats resa till Royan. De visste att jag inte var i Paris och inte kunde ha varit där. Av de fyra medarbetare som beledsagade oss kom tre från Paris till Royan. Bara Max Shachtman reste från Le Havre till New York utan att få tillfälle att säga farväl. Jag har visat kommissionen hans brev, daterat 8 augusti 1933, där han uttrycker sin besvikelse över att tvingas skiljas från oss längs vägen utan att ens kunna säga adjö. Nej, det saknas inte bevis.

Mot slutet av oktober förbättrades min hälsa, och mina vänner tog mig med bil till Bagnères i Pyrenéerna, ännu längre bort från Paris, där jag och min hustru tillbringade oktober månad. Bara på grund av det faktum att vår vistelse nära Royan, liksom vår vistelse i Pyrenéerna, förflöt utan problem gick regeringen med på att låta oss slå oss ner närmare huvudstaden, men den rekommenderade fortfarande att vi skulle slå oss ner utanför departementet Seine. I början av november reste vi till Barbizon, där vi hade hyrt ett hus på landet. Från Barbizon gjorde jag faktiskt några besök i huvudstaden, ständigt åtföljd av två eller tre vänner. Dessutom planerades alltid mina dagliga aktiviteter noggrant på förhand, och det går exakt att fastställa vilka hem jag besökte, och även mina gäster. Men allt detta hänför sig till vintern 1933. Och GPU ordnade ett möte mellan mig och Romm i juli 1933. Det skedde inget sådant möte. Det kan inte ha gjort det. Om det överhuvudtaget finns något sådant som ett alibi i denna värld, då får det i detta fall sitt allra mest fullständiga och fulländade uttryck. Den olycksalige Romm ljög. GPU tvingade honom att ljuga. Vysjinskij dolde hans lögn. Just för att berätta denna lögn arresterades Romm och togs med bland vittnena.

XVII. Pjatakovs flygresa till Norge

Redan den 24 januari, dagen efter inledningen av den senaste rättegången och Pjatakovs första utsagor inför rätten, medan man fortfarande måste lita på korta nyhetstelegram, skrev jag i ett uttalande till världspressen:

Om Pjatakov reste [till Oslo] under eget namn skulle hela den norska pressen ha fått reda på det. Följaktligen reste han under falskt namn. Vilket? Alla sovjetiska dignitärer som befinner sig utomlands står i ständig kontakt via telegraf eller telefon med sina

ambassader eller handelsrepresentationer, och de slipper inte ens för en timme GPU:s övervakning. Hur kunde Pjatakov lyckas göra sin resa utan att de sovjetiska institutionerna i Tyskland och Norge visste om det? Låt honom beskriva hur min lägenhet såg ut inuti. Träffade han min hustru? Hade jag skägg eller ej? Hur var jag klädd? Ingången till mitt arbetsrum gick via Knudsens lägenhet, och alla våra gäster utan undantag presenterades för vår värdfamilj. Träffade Pjatakov dem? Såg de Pjatakov? Detta är några av de frågor med hjälp av vilka det vore lätt att för varje ärlig domstol visa att Pjatakov bara upprepar GPU:s påhitt.

27 januari 1937, kvällen innan åklagarens sammanfattning, ställde jag i ett nyhetstelegram tretton frågor till domstolen i Moskva angående Pjatakovs föregivna samtal med mig i Norge. Jag förklarade mina frågors brådskande natur så här:

Det handlar om Pjatakovs vittnesmål. Han sa att han träffade mig i Norge i december 1935 för att hålla konspiratoriska samtal. Pjatakov förmodades ha kommit från Berlin till Oslo med flyg. Vittnesmålets oerhörda betydelse är självklar. Jag har mer än en gång deklarerat, och gör det igen, att Pjatakov precis som Radek under de senaste nio åren inte varit min vän, utan en av mina bittraste och mest förrädiska fiender, och att det inte kunde komma på tal att vi skulle förhandla eller träffas. Om det gick att bevisa att Pjatakov verkligen träffade mig, så skulle min ställning vara fullständigt komprometterad. Om jag däremot skulle bevisa att redogörelsen för besöket är falsk från början till slut, så är det systemet med ”frivilliga bekännelser” som skulle komprometteras. Även om man skulle anta att domstolen i Moskva står ovan alla misstankar, så skulle den anklagade Pjatakov ändå vara tvivelaktig. Hans vittnesmål måste bekräftas. Det är inte svårt. Pjatakov har inte skjutits ännu. Han borde omedelbart få följande exakta frågor.

Jag påpekar återigen att dessa frågor, som jag har presenterat för kommissionen, grundas på de första nyhetstelegrammen, och därför inte är exakta i vissa mindre viktiga detaljer. Men i huvudsak behåller de än idag sin fulla styrka.

Rätten hade redan den 25 januari tillgång till mina första frågor vad gäller Pjatakov. Senast den 28 januari - det vill säga samma dag som åklagaren gjorde sin sammanfattning - fick rätten mina senare frågor. Senast den 26 januari hade åklagaren fått telegram med information att den norska pressen kategoriskt förnekade Pjatakovs vittnesmål om sin flygresa. Åklagaren anspelar indirekt på detta förnekande i sitt tal. Men den anklagade, för vilken åklagaren krävde dödsstraff, fick inte en enda av de tretton konkreta frågor som jag hade ställt. Åklagaren försökte inte, vilket är hans plikt, att bekräfta det viktigaste vittnesmålet från den viktigaste anklagade och därmed i ögonen på hela världen stärka anklagelsen mot mig och alla de andra. Om inte telegrammen från Oslo och mina frågor existerade, skulle man ändå kunna tala om att åklagaren och domarna var slarviga, försumliga och intellektuellt undermåliga. I ljuset av ovanstående omständigheter kan det inte vara tal om ett juridiskt misstag. Både åklagaren och domstolens ordförande undvek medvetet att ställa de frågor som ofrånkomligen uppstod ur själva karaktären på Pjatakovs vittnesutsaga. De var mot att kontrollera den, inte på grund av att det var omöjligt - tvärtom var det synnerligen enkelt - utan därför att de på grund av sin roll inte kunde tillåta någon kontroll. Istället skyndade de sig att skjuta Pjatakov. Men det gick att göra kontrollen utan honom. Den har fullständigt och obestridligt visat att den huvudanklagades vittnesmål i den viktigaste frågan var falskt, och har på så sätt fullkomligt krossat hela anklagelseakten.

Vi har nu tillgång till det så kallade ”ordagranna” protokollet från rättegången mot Pjatakov och de andra. En noggrann analys av förhöret med Pjatakov och åklagarens vittne Buchartsev, visar i sig själv att åklagarens uppgift i denna helt konstgjorda, osanna och inövade juridiska dialog skulle hjälpa Pjatakov att, utan alltför uppenbara orimligheter, presentera den fantastiska saga som GPU hade tvingat på honom. Därför ska vår analys följa en tudelad väg:

för det första ska vi på grundval av det officiella protokollet påvisa oriktigheterna i Vysjinskijs förhör av Pjatakov. Därefter ska vi lägga fram objektiva bevis för att Pjatakovs flygresa och möte med mig var fysiskt omöjliga. På så sätt ska vi inte bara avslöja att den huvudanklagades viktigaste vittnesmål var falskt, utan också åklagare Vysjinskijs och domarnas roll i bluffen.

Pjatakov gjorde sin påhittade flygresa till Oslo, via Berlin, ”under första halvan av december” 1935. *Izvestijas* korrespondent i Berlin, Buchartsev, fungerade som en sorts mellanhand i arrangemanget av resan, på samma sätt som *Izvestijas* korrespondent i Washington, V Romm, hade fungerat som mellanhand mellan Radek och mig. Märkligt nog utsåg regeringsorganet ”trotskistiska” kontaktpersoner till korrespondenter på de viktigaste ställena. Vore det inte riktigare att anta att de var GPU-agenter? Pjatakovs uttalande att Buchartsev ”stod i förbindelse med Trotskij” är ett rent och skärt påhitt. Jag kände varken Buchartsev eller Romm på minsta sätt, vare sig personligen eller från artiklar. Jag tittar sällan i *Izvestija* och som regel läser jag inte utrikesartiklarna i den sovjetiska pressen.

Det finns ingen anledning att betvivla att Pjatakov verkligen var i Berlin 10 december 1935, på offentligt uppdrag för sitt departement. Detta faktum är lätt att bekräfta i den tyska och sovjetiska pressen, som måste ha noterat Pjatakovs ankomst till den tyska huvudstaden liksom hans återkomst till Moskva.¹ GPU måste i efterhand passa in Pjatakovs påhittade resa till Oslo med hans verkliga resa till Berlin, därav det olycksaliga valet av december månad.

När Pjatakov anlände till Berlin mötte han, enligt sina egna ord, genast Buchartsev (”samma dag eller dagen efter” – det vill säga den 11:e eller 12:e). Den senare påstods ha informerat mig på förhand om Pjatakovs nära förestående ankomst. Via brev? Genom ett på förhand avtalat telegram? Vad stod i det? Till vilken adress skickades det? Ingen oroar Buchartsev med dessa frågor. I rättssalen undviks i allmänhet datum och adresser som pesten. Efter att ha fått Buchartsevs upplysningar skickade jag i min tur omedelbart ett pålitligt sändebud till Berlin med följande meddelande: ”Y L, innehavaren av detta meddelande, kan man fullständigt lita på”. Ordet ”fullständigt” var understruket. Som vi ska se måste denna inte särskilt nyskapande detalj kompensera för frånvaron av annan mer väsentlig information. Mitt sändebud, som hette ”Henrik eller Gustav” (Pjatakovs vittnesmål), tog på sig att ordna med flygresan till Oslo. Mötet mellan ”Henrik-Gustav” och Pjatakov ägde rum i Tiergarten (11:e eller 12:e) och varade allt som allt ”bokstavligen... ett par minuter”. En andra värdefull detalj! Pjatakov var beredd att resa till Oslo, även om det, som han upprepar två gånger: ”var förenat med en mycket stor risk för mig att råka fast och bli avslöjad och allt vad ni vill.” I de ryska artiklarna utelämnades dessa ord, och inte av misstag. Sovjetiska ämbetsmän som är utomlands övervakas oerhört noga. Pjatakov hade inte *möjlighet* att vara frånvarande från Berlin i 48 timmar, utan att meddela de sovjetiska institutionerna vart han skulle resa och på vilken adress de kunde nå honom. I egenskap av medlem i centralkommittén och regeringen kunde Pjatakov närsomhelst få en förfrågan eller tilldelas ett uppdrag av Moskva. Reglerna i denna fråga är välkända för åklagaren och domarna. Redan den 24 januari hade jag i ett telegram dessutom frågat rätten: ”Hur kunde Pjatakov genomföra sin resa utan att de sovjetiska institutionerna i Tyskland och Norge kände till det?” 27 januari upprepade jag: ”Hur kunde Pjatakov gömma sig för de sovjetiska institutionerna i Berlin och Oslo? Hur förklarade han vid sin återkomst att han hade varit försvunnen?” Naturligtvis besvarade ingen den svarande med sådana frågor.

Pjatakov kom överens med ”Henrik-Gustav” om att ”träffas följande morgon [12:e eller 13:e] vid Tempelhofs flygfält.” Åklagaren, som i oviktiga frågor som inte kan bestyrkas ibland kräver en demonstrativ uppvisning i precision, är helt ointresserad av att anföra ett exakt

1 *Berliner Tageblatt* från 21 december 1935 skriver: ”Bland de nuvarande besökarna i Berlin finns första vice kommissarien för Sovjetunionens utrikeshandel, herr Pjatakov, och även chefen för importavdelningen i Sovjetunionens utrikeshandelskommisariat, herr Smoleriskij.”

datum av så oerhörd betydelse! Ändå skulle man med hjälp av arkiven i den sovjetiska handelsrepresentationen i Berlin utan svårighet kunna slå fast ett schema dag för dag över Pjatakovs aktiviteter. Men det är just det man måste undvika.

”Följande dag infann jag mig tidigt vid ingången till flygfältet.” Tidigt? Vi skulle vilja veta vilken tidpunkt. I sådana frågor bestämmer man tidpunkten på förhand. Men Pjatakovs inspiratörer var uppenbarligen rädda för att göra fel vad gäller väderlekskalendern. På flygplatsen träffade Pjatakov ”Henrik-Gustav”: ”Han stod vid ingången och förde mig vidare. Först visade han mig ett pass, som gjorts i ordning åt mig. Det var ett tyskt pass. Alla tullformaliteter ordnade han själv, så att jag endast hade att skriva namnet under. Vi steg in i flygmaskinen, startade...” Ingen så mycket som avbröt den svarande här. Otroligt nog är inte åklagaren ens intresserad av frågan om passet. Att passet var ”tyskt” räcker för honom. Men precis som andra pass är de tyska utställda i ett speciellt *namn*. Och i detta fall, exakt vilket? *Nomina sunt odiosa*. [”namn äro förhatliga” - öa]

Åklagaren vill ge Pjatakov en chans att så snabbt som möjligt glida förbi knepiga frågor. ”Tullformaliteter?” ”Henrik-Gustav” tog hand om dem. Pjatakov behövde bara ”skriva namnet under”. Man skulle tro att åklagaren vid denna punkt inte skulle kunna låta bli att fråga Pjatakov med vilket namn han skrev under. Förmodligen med samma namn som i det tyska passet. Men åklagaren tycker inte att han har med det att göra. Även rättens ordförande håller tyst. Det gör också domarna. Ett kollektivt förbiseende på grund av utmattning? Men jag vidtog åtgärder för att friska upp herrarnas minne. Så tidigt som 24 januari frågade jag rätten under vilket namn Pjatakov anlände till Oslo. Tre dagar senare återvände jag till denna punkt. Av de tretton frågor jag ställde var den fjärde: ”Med vilket pass reste Pjatakov från Berlin? Fick han något norskt visum?” Mina frågor återgavs i tidningar över hela världen. Om Vysjinskij ändå inte frågade Pjatakov om passet och visumet så var det därför att han visste att man måste hålla tyst om dem. Bara denna tystnad räcker för att vi ska kunna säga: vi står inför en bluff.

Men låt oss fortsätta att följa Pjatakov i spåren: ”Vi steg in i flygmaskinen, startade och flög utan mellanlandningar, och omkring kl. 3 på dagen landade vi på flygfältet vid Oslo. Där väntade en bil. Vi steg in och körde iväg. Vi körde i ungefär 30 minuter och kom till landet i utkanten av staden. Vi klev ur och steg in i en liten villa, som ej var dåligt inredd, och där träffade jag Trotskij, som jag ej sett sedan 1928.” Förräder inte denna berättelse fullständigt en person som inte har något att yppa? Inte ett uns levande verklighet! ”Vi steg in i flygmaskinen, startade... Vi steg in och körde iväg...” Pjatakov såg ingenting, talade inte med någon. Han kan inte berätta något som helst om ”Henrik-Gustav”, som följde honom från Berlin till min dörr.

Vad hände när planet landade på flygplatsen? De norska myndigheterna kunde inte ha undgått att visa intresse för ett utländskt plan. De kunde inte ha undgått att titta på Pjatakovs och hans medresenärernas pass. Men inte heller om detta ämne får vi höra ett enda ord. Flygresan gjordes så att säga i drömmarnas värld där människor glider omkring ljudlöst och inte blir störda av poliser eller tulltjänstemän.

I den ”lilla” och ”ej dåligt inredda” villan träffade Pjatakov Trotskij, ”som jag ej sett sedan 1928.” (I själva verket sedan slutet av 1927.) Omedelbart efter dessa klichéartade plattityder följer en lika klichéartad beskrivning av samtalet, till synes förutbestämt att pryda polisprotokollen. Har detta någon som helst likhet med livet och levande människor? Enligt deras hopkok flög ju trots allt Pjatakov för att besöka mig som meningsfrände och vän efter flera års skilsmässa. I flera år, i stora drag mellan 1923 och 1928, stod han verkligen ganska nära mig, kände min familj, välkomnades alltid hjärtligt av min hustru. Han måste uppenbarligen ha behållit ett helt enastående förtroende för mig om han, på grundval av ett

enda brev från mig, blev terrorist, sabotör och för nederlag, och efter ett enda tecken med risk för eget liv flög för att träffa mig. Man skulle tänka sig att Pjatakov under dessa omständigheter, efter åtta års skilsmässa, inte skulle ha kunnat undgå att visa något intresse för hur jag hade det. Men det finns inte minsta spår av det. Var ägde mötet rum? I min lägenhet eller något annat hus? Ingen vet. Var befann sig min hustru? Ingen vet. På en fråga från åklagaren svarar Pjatakov att ingen var närvarande under samtalet, till och med "Henrik-Gustav" stannade utanför. Och det är allt! Och ändå skulle Pjatakov med enda blick, utifrån möblerna, om det fanns några ryska böcker eller tidningar, om det fanns något skrivbord, ha kunnat avgöra om han var i mitt arbetsrum eller någon annans rum. Å andra sidan kunde jag inte haft minsta anledning att dölja en så oskyldig information från min gäst, som jag anförtror mina allra mest hemliga anslag och planer. Pjatakov kunde inte ha låtit bli att fråga om min hustru. 24 januari frågade jag: "Träffade han min hustru?" 27 januari upprepade jag frågan: "Träffade Pjatakov min hustru? Var hon hemma den dagen?" (Min hustrus resor till läkaren och tandläkaren i Oslo är lätta att kontrollera.) Men just för att förhindra kontroller lärde Pjatakovs lärare honom töjbara formuleringar och till intet förpliktigande uttryckssätt. Det är mindre riskabelt. Men denna överdrivna försiktighet avslöjar bluffen ur en annan vinkel.

Planet landade klockan tre på eftermiddagen den 12:e eller 13:e. Pjatakov anlände till min villa ungefär 15.30. Samtalet varade ungefär 2 timmar. Min gäst måste ha varit hungrig. Fick han något att äta? Man skulle tro att det är världens mest grundläggande plikt. Men det skulle jag inte ha kunnat ordna det utan hjälp från min hustru eller ägaren till den "ej dåligt inredda" villan. Inte ett ord nämns om detta under rättegången. Pjatakov lämnade mig 17.30. Vart reste han från landsbygden i utkanten av staden, med ett tyskt pass i fickan? Åklagaren frågar inte om det. Var tillbringade han decemberratten? Knappast utomhus. Än mindre kan man förmoda att han tillbringade natten på den sovjetiska ambassaden. Knappast heller på den tyska ambassaden. På ett hotell då? Bland de tretton frågor jag ställde till rätten var: "Pjatakov kunde inte ha undgått att stanna en natt i Norge. Var? På vilket hotell?" Åklagaren frågar inte den svarande om det. Ordföranden förblir tyst.

Om en gammal vän - och i synnerhet en medkonspiratör - kom för att besöka mig, skulle jag, liksom vem som helst i en liknande situation, göra allt för att skydda min gäst från obehagliga överraskningar och onödiga risker. Efter samtalet skulle jag ha givit honom något att äta och ordnat med ett passande boende. Sådana småsaker skulle givetvis inte ha inneburit några som helst svårigheter, eftersom jag hade kunnat skicka en "pålitlig person" till Berlin och skicka en "speciell" bil till flygplatsen när det "speciella" flygplanet anlände. För att slippa vara på ett hotell eller på gatorna i Oslo skulle Pjatakov naturligtvis ha velat sova över hos oss. Efter vår långa skilsmässa skulle vi haft mycket att tala om! Men GPU fruktade den versionen, eftersom Pjatakov i så fall skulle ha blivit tvungen att gå in på detaljer om hur jag bodde. Bättre att glida över dessa vardagsdetaljer. Som bekant bodde jag i själva verket inte på landet i stadens utkanter nära Oslo, utan i en avsides belägen by. Inte inom 30 minuter från flygplatsen, utan åtminstone 2 timmar, i synnerhet på vintern när man måste sätta snökedjor på hjulen. Nej, det var bäst att minnet klickade angående maten, decemberratten, risken att träffa någon som var knuten till den sovjetiska ambassaden. Bättre att tåga. Precis som tidigare under resan, är Pjatakov även nu i Norge som en överklig skugga i en dröm. Låt dumbommar ta denna skugga för verkligheten!

I förhöret med vittnet Buchartsev, *Izvestija*-korrespondenten, får vi höra några inte oviktiga kompletterande detaljer om Pjatakovs resa. "Henrik-Gustav", hävdar han, var Gustav Stirner. Detta namn säger mig absolut ingenting, trots att Stirner, enligt Buchartsev, hade varit min förtroene. Hursomhelst ansåg mitt mystiska sändebud det nödvändigt att avslöja sin exakta identitet för åklagarens vittne. Kommer vi att träffa en Stirner, en vanlig dödlig, i en framtida

rättegång? Eller är han en ren fantasiprodukt? Jag vet inte. Det tyska namnet ger hursomhelst anledning till viss eftertanke.

Ibland försökte Pjatakov framställa mötet med mig nästan som ett oundvikligt ont. Självbevaringsdriften glimtar blygt fram i den anklagades bekännelser. Å andra sidan sa Pjatakov, enligt Buchartsev, när han underrättades om min inbjudan att ”han var glad att höra det, att det fullkomligt sammanföll med hans avsikter, och att han villigt gick med på mötet.” Vilken onödigt öppen hjärtighet för en konspirator! Men förvisso nödvändig för åklagaren. Vittnets uppgift är att fördjupa den anklagades skuld, samtidigt som den anklagades uppgift är att lägga huvudskulden på mig. Åklagarens uppgift, slutligen, är att utnyttja bådas lögn.

Utifrån sammansvärjningens synvinkel, och även flygresan till Oslo, är Buchartsev en helt onödig person. Som vi ska se är till och med Vysjinskij tvungen att medge det. Men Gustav Stirner, om en sådan person nu existerar, är uppenbarligen oåtkomlig för åklagaren. Men om det inte finns någon Stirner, så finns det heller inte något vittne. I så fall skulle historien om hur Pjatakov kom ombord och steg av flygplanet bara grundas på Pjatakov. Det räcker inte. Även om Buchartsev, som kallades in för att vittna för åklagaren, inte deltog i händelseutvecklingen, så fyllde han åtminstone rollen som ”budbärare” i en klassisk tragedi, som tillkännager de händelser som sker bakom scenen. Följaktligen underlät inte Pjatakov att meddela ”budbäraren” på kvällen innan sin avresa från Berlin till Moskva (vilket datum?) att ”han hade varit och träffat.” Det fanns ingen anledning att berätta det för Buchartsev. När Pjatakov helt onödigt avslöjade denna information till en utanförstående gjorde han sig skyldig till en oförlätlig lättsinnighet. Men han måste handla så för att inte beröva Buchartsev möjligheten att fungera som ett användbart vittne för åklagaren.

Här blir åklagaren plötsligt medveten om en försummelse. ”Gav ni ert fotografi?” frågar han oväntat Pjatakov, och avbryter utfrågningen av Buchartsev. Vysjinskij liknar en skolpojke som har hoppat över en rad i en dikt. Pjatakov svarar kort: ”Ja, det gjorde jag.” Uppenbarligen handlar det om ett passfoto. Foton är viktiga för pass, även den tyska varianten. Åklagaren riskerar inget med att uppvisa denna vakenhet. Givetvis håller han även nu tyst om namn och visum. Varefter lagens väktare återigen börjar bearbeta Buchartsev. ”Känner ni till, varifrån Stirner skaffade passet? Varifrån skaffade han flygmaskinen? Hur kommer det sig, att det är så lätt ordnat i Tyskland?” Buchartsev svarar något i den stilen att Stirner inte gick in på detaljer, utan bad honom, Buchartsev, att inte oro sig - ett av de få svar som verkar naturligt och förnuftigt. Men åklagaren låter sig inte avskräckas:

Vysjinskij: Och ni intresserade er inte därför?

Buchartsev: Han sade mig ingenting, han gick inte in på detaljer.

Vysjinskij: Men det intresserade er?

Buchartsev: Han svarade mig ju inte.

Vysjinskij: Men försökte ni fråga honom?

Buchartsev: Jag försökte fråga honom men han svarade inte.

Och så vidare i samma stil. Men här avbryter vi denna lärorika dialog för att förhöra åklagaren själv.

”Ni frågade just, herr åklagare, om ett passfoto. Men intresserar inte själva passet dig? Frågade inte rannsaktionsdomaren Pjatakov om det? Har inte också du glömt att utföra din plikt? Två gånger, 24 och 27 januari, påminde jag dig i telegram. Brydde du dig om min fråga? Var inte också du intresserad av min adress, min bostad, hur jag bodde? Varför har du inte frågat Pjatakov var han tillbringade natten? Vem rekommenderade hotellet åt honom? Hur bokade han där? Förtjänar inte alla dessa omständigheter din uppmärksamhet? Buchartsev kan åtminstone försvara sig med att Gustav Stirner vägrade att berätta om sina hemligheter. Ni, herr rättvisans väktare, kan inte använda detta försvar, eftersom Pjatakov inte

undanhåller åklagaren några hemligheter. Pjatakov håller bara tyst om det som han är förbjuden att tala om. Men det är ingen slump att också ni, herr åklagare, smet undan från plikten att plocka ner Pjatakov från den fjärde dimensionen till vår syndiga jord med dess vanliga tulltjänstemän, restauranger, hotell och andra besvärliga detaljer. Ni höll tyst om allt detta därför att ni är en av huvudorganisatörerna av denna bluff!”

Vysjinskij låter sig inte blidkas. ”Och flygmaskinen?”

Buchartsev: Jag frågade [Stirner], hur Pjatakov skulle resa. Han sade att en speciell flygmaskin skulle föra Pjatakov till Oslo och tillbaka igen.

Vi bör notera att Stirner ingalunda är tystlåten. Han kunde trots allt ha sagt till den påflugne Buchartsev: ”Det har du inte med att göra. Pjatakov vet själv vad han behöver göra.” Men Stirner erinrade sig tydligen om att framför honom stod budbäraren i en tragedi, och berättade därför för honom att Pjatakov skulle resa i en ”speciell flygmaskin” - och antydde med andra ord att planet skulle tillhandahållas av den tyska regeringen.

Vysjinskij utnyttjar Stirners och Buchartsevs på förhand avtalade lösmynthet: ”Men det var ju ej Trotskij, som organiserade flygfärden över gränsen?” Buchartsev svarar med en talande blygsamhet: ”Det vet jag inte.”

”Vysjinskij: Ni är en erfaren journalist, ni vet att det inte är någon enkel sak att flyga över gränsen från en stat till en annan.” (Ack ja, det är något åklagaren själv fullständigt glömde när det gällde att landa på ett flygfält, skaffa sig ett pass, visum, nattlogi, ett hotell, etc.) Buchartsev går åklagaren till mötes: ”Jag uppfattade det så, att han – Stirner – kunde göra det genom officiella tyska personer.” V.S.B. [Vilket Skulle Bevisas.]

Men då verkar Vysjinskij plötsligt komma till sans:

Och utan er kunde man inte komma tillrätta i denna sak? Varför deltog ni i denna operation?

Denna riskabla fråga ställs bara för att ge Buchartsev möjlighet att berätta för rätten hur Radek, ”en tid före” (exakt när?) hade förvarnat honom, en ”trotskist”, att han skulle bli tvungen att genomföra olika uppdrag, och samtidigt berättade för honom att ”Pjatakov var medlem i centrumet”. Som vi ska förutsåga Radek allting, och hade i alla händelser försett det framtida vittnet med alla nödvändiga uppgifter.

På ett eller annat sätt får vi tack vare Buchartsev veta att Pjatakov inte bara flög till Oslo i en ”speciell flygmaskin”, utan att han också återvände till Berlin på samma sätt. Detta anmärkningsvärt viktiga uttalande innebär att planet inte bara landade under några minuter, utan att det stannade kvar resten av dagen och natten - det vill säga minst 15 timmar - på Oslos flygplats. Troligen tankade man också planet där. Som vi snart ska se hjälper Buchartsevs uttalande oss mer än åklagaren. Vi kommer nu till kärnan i Pjatakovs vittnesmål och i hela rättegången.

Omedelbart efter Pjatakovs första vittnesmål gjorde den konservativa norska tidningen *Aftenposten* efterforskningar på flygplatsen, och i kvällsupplagan 25 januari hade de information om att *inte ett enda utländskt flygplan* hade landat i Oslo i december 1935. Denna nyhet spreds omedelbart i hela världen. Vysjinskij blev tvungen att ta hänsyn till dessa obehagliga nyheter från Oslo. Han gjorde det på sitt eget sätt. Under sammanträdet 27 januari frågade åklagaren Pjatakov om han verkligen landade på ett flygfält i Norge, och i så fall vilket. Pjatakov svarade: ”Nära Oslo.” Han kom inte ihåg namnet. Var det några svårigheter att landa? Vi får höra att Pjatakov var så nervös att han inte märkte något ovanligt.

Vysjinskij: Ni bekräftar, att ni landade på ett flygfält nära Oslo?

Pjatakov: Nära Oslo. Det minnes jag.

Det enda som saknas är att han skulle glömma en sådan detalj! Varpå åklagaren till rättegångsprotokollet förde ett dokument som många tidningar betecknade som mildt sagt förvånande - ett meddelande från den sovjetiska ambassaden i Norge att ”flygfältet i Kjeller, nära Oslo, i överensstämmelse med internationella regler året runt mottager andra länders flygmaskiner och att landning och startning av flygplan är möjlig även under vintermånaderna.” Det är allt! Åklagaren önskar få detta värdefulla dokument infört som bevis. Därmed anser han frågan avslutad!

Nej, frågan har just påbörjats. De norska nyhetsbyråerna påstod inte alls att flygtrafik är omöjlig i Norge under vintermånaderna. Varför är det då Moskvadomstolens uppgift att samla ihop en meteorologisk handbok för piloter? Frågan är mycket mer konkret: landade det några utländska plan i Oslo under december månad 1935 eller ej?

Stortingsledamoten Konrad Knudsen skickade 29 januari 1937 följande telegram till Moskva:

Till åklagare Vysjinskij, militärkollegiet Högsta domstolen, Moskva:

Jag informerar Er om att det idag officiellt har bekräftats att det inte landade något privat eller utländskt flygplan på Oslos flygplats i december 1935. Som Leo Trotskij's värd bekräftar jag också att det inte kan ha ägt rum något samtal i Norge mellan Trotskij och Pjatakov i december 1935.

KONRAD KNUDSEN, stortingsledamot.

Samma dag, 29 januari, gjorde regeringsorganet *Arbeiderbladet* en ny utredning om den ”speciella flygmaskinen”. Det kan vara på sin plats att nämna att denna tidning inte bara stödde den norska regeringens internering av mig, utan under min fångenskap också publicerade ytterst fientliga artiklar mot mig. Jag återger *Arbeiderbladets* artikel ordagrant:

PJATAKOV'S MIRAKULÖSA RESA TILL KJELLER

Inga utländska plan till Kjeller mellan september 1935 och maj 1936

Direktör Gulliksen utfärdar kategoriskt förnekande

Pjatakov vidhåller sitt erkännande med innebörden att han kom med flyg till Norge och landade på Kjellers flygfält i december 1935. Det ryska kommissariatet för utrikes ärenden har genomfört en utredning i syfte att bestyrka denna utsaga.

Myndigheterna på Kjellers flygfält har redan kategoriskt förnekat att något utländskt plan landade där i december 1935, och Trotskij's värd och ledamoten i stortinget Konrad Knudsen har deklarerat att Trotskij inte hade några som helst gäster under den aktuella perioden.

En företrädare för *Arbeiderbladet* gjorde idag ytterligare efterforskningar på Kjellers flygfält, och direktör Gulliksen bekräftade i telefon att inga utländska flygplan landade på Kjeller i december 1935. Under denna månad landade *ett* enda flygplan där, och det var ett norskt plan från Linköping. Men det planet hade inga passagerare.

Direktör Gulliksen undersökte det dagliga tullregistret innan han gav oss detta uttalande, och som svar på vår fråga tillade han att det är helt uteslutet att något plan skulle kunna ha landat utan att observeras. Under natten bevakas flygfältet av en militärpatrull.

”När var senaste gången, *före* december 1935 då ett utländskt plan landade på Kjeller?”, frågade vår representant direktör Gulliksen.

”19 september. Det var ett engelskt plan, SACSF, från Köpenhamn. Det flögs av en engelsk pilot, herr Robertson, som jag känner mycket väl.”

”Och när landade första utländska plan på Kjeller *efter* december 1935?”

”1 maj 1936.”

”Med andra ord kan det enligt flygfältets dokument anses fastslaget att inget utländskt plan landade på Kjeller under perioden 19 september 1935 till 1 maj 1936?”
 ”ja.”

För att inte lämna något som helst utrymme för tvivel, låt mig presentera en officiell bekräftelse av tidningsintervjun. Som svar på en förfrågan från min norska advokat, svarade samma direktör Gulliksen på det enda flygfältet nära Oslo så här den 14 februari:

Kjeller, 14 februari 1937
 Andreas Stoeleyn
 Advokat,
 Owe Slottagt SV,
 Oslo.

Som svar på ert brev av den 10:e innevarande månad, vill jag informera er att mitt uttalande i *Arbeiderbladet* återgavs korrekt...
 Med utmärkt högaktning,
 GULLIKSEN, direktör Kjeller flygfält.

Även om vi med andra ord ger GPU inte bara 31 dagar (december) utan 224 dagar (19 september till 1 maj) för Pjatakovs flygresa, så kan inte Stalin ens då rädda situationen. Jag hoppas att frågan om Pjatakovs flygresa till Oslo därmed kan anses vara avslutad en gång för alla.

29 januari hade domen ännu inte fällts. Knudsens och *Arbeiderbladets* uttalanden var så utomordentligt viktiga att de påkallade ett kompletterande förhör. Men Moskvas Themis är inte av den sorten som låter fakta hindra hennes rörelser. Det är helt sannolikt - nästan säkert - att Pjatakov, precis som Radek, under de inledande förhandlingarna blev lovad att få behålla livet. Det var inte alls lätt att hålla detta löfte till Pjatakov, ”organisatören” av det påstådda ”sabotaget”. Men om Stalin hade haft några tvivel angående detta, så måste nyheterna från Oslo ha skingrat dem. 29 januari sa jag i mitt dagliga pressmeddelande: ”Den inledande utredningen i Norge har gjort det möjligt för stortingsledamoten K Knudsen att slå fast att inga utländska plan alls landade i Oslo i december... Jag är mycket rädd för att GPU kommer att skynda sig att skjuta Pjatakov för att förhindra fler oroväckande frågor och beröva en framtida internationell undersökningskommission möjligheten att kräva ytterligare klagoranden från Pjatakov.” Påföljande dag, 30 januari, dömdes Pjatakov till döden, och han sköts 1 februari.

Med hjälp av den ”gula tidningen” *Tidens Tegn*, som liknar Hearsts tidning i USA, försöker GPU:s vänner att lägga fram en ny version av Pjatakovs flygresa. Kanske det tyska planet inte landade på ett flygfält, utan på en igenfrusen fjord? Kanske inte Pjatakov besökte Trotskij i utkanten av Oslo, utan i en skog? Inte i en ”ej dåligt inredd” villa, utan i en liten hydda i skogen? Inte 30 minuter utan 3 timmar från Oslo? Kanske inte Pjatakov kom i en bil, utan på en släde eller på skidor? Kanske samtalet inte ägde rum 12 eller 13 december, utan 21 eller 22 december? Dessa kreativa ansträngningar är varken bättre eller sämre än försöket att utge en godisaffär i Köpenhamn som *Hotell Bristol*. Den hypotes som *Tidens Tegn* för fram lider av följande fel: den lämnar inte kvar ett dyft av Pjatakovs beaktelse, samtidigt som den själv rasar samman inför fakta. Den norska pressen, i synnerhet den liberala *Dagbladet*, har för längesedan tillbakavisat dessa fantasier på basis av avgörande fakta - det vill säga tider och platser. Stortingsledamoten Konrad Knudsen har utsatt dessa senkomna fantasier för en inte mindre förgörande kritik i spalterna på samma gula tidning, som under tiden har blivit orakel för Komintern. Om kommissionen bedömer det nödvändigt att inte bara analysera fakta i det officiella protokollet, utan också de versioner som framförts av GPU:s vänner efter

avrättningen av Pjatakov, så kommer jag att ställa allt nödvändigt material till dess förfogande.

Jag vill här tillägga att den danske författaren Andersen Nexø besökte Oslo i början av mars för en speciell föreläsning. Som av en slump råkade Nexø (precis som Pritt, Duranty och flera andra) befinna sig i Moskva under rättegången och hörde med egna öron Pjatakovs bekännelse. Det är oviktigt om Nexø kan ryska eller ej, det räcker att denne skandinaviska sanningens riddare "inte betvivlar" att Pjatakovs bekännelse var trovärdig. Om Romain Rolland tar på sig förnedrande uppdrag som vittnar om en fullständig avsaknad av moralisk och psykologisk lyhördhet, varför skulle inte herr Nexø göra detsamma?

Det fördärv som GPU har infört i vissa radikala författar- och politikerkretsar över hela världen har i sanning nått skrämmande proportioner. Jag tänker inte här analysera de sätt som GPU kan använda i varje enskilt fall. Det är välbekant att dessa medel inte alltid är av "ideologisk" natur - den irländska författaren O'Flaherty har redan avslöjat detta. En av anledningarna till att jag bröt med Stalin och hans vapenbröder var för övrigt därför att de från och med 1924 förföll till att muta funktionärer inom den europeiska arbetarrörelsen. Jag hoppas att ett indirekt men mycket viktigt resultat av kommissionens arbete kommer att bli att de radikala leden rensas från snyltgäster som kallar sig "vänster", politiska parasiter, "revolutionära" hovmän, och herrar som är vänner till Sovjetunionen i samma mån som de är vänner till den sovjetiska statens förlag eller vanliga pensionärer från GPU.

XVIII. Vad har motbevisats under den senaste rättegången?

På senare tid har Moskvas företrädare tagit till följande argument: "Trotskij har inte lagt fram några bevis sedan han kom till Mexiko. Det finns ingen anledning att tro att han kommer att föra fram några i framtiden. Av denna orsak är kommissionen redan på förhand dömd att vara kraftlös." Hur, frågar jag, kan man vederlägga en bluff som har förberetts och utarbetats under flera år utan att undersöka fakta och dokument? Jag har absolut inte tillgång till några "frivilliga bekännelser" från Stalin, Jagoda, Jezjov eller Vysjinskij - det medger jag redan från början. Men även om jag hittills inte har presenterat en magisk formel som omfattar *alla* bevis, så stämmer det inte att jag inte har lagt fram *några* bevis. Under den senaste rättegången utfärdade jag dagligen pressmeddelanden med specifika motargument. Tidningarna publicerade bara delar av mina uttalanden, ofta i förvrängd form. Jag har givit kommissionen tillgång till de exakta texterna till uttalandena. Jag skriver också på en bok som kommer att förklara Moskvarättegångarnas viktigaste politiska och psykologiska "gåtor". Jag fick det ordagranna protokollet från den andra rättegången först för två veckor sedan. Under sådana omständigheter är det naturligtvis omöjligt att tala om ett uttömmande vederläggande. Men trots att jag inte hade tillgång till någon daglig eller ens veckotidning där jag kunde uttrycka mig fritt, så motbevisade jag fullständigt de fakta i den senaste rättegången som riktades mot mig personligen, och bröt på så sätt ner hela det juridiska hopkoket.

När Radek i sitt slutanförande försvarade sig mot åklagarens oförsämmande (åklagaren kallade de anklagade för enbart förbrytare och banditer - åklagare Vysjinskij, en cynisk karriärst, före detta högermensjevnik - regimen personifierad!), så överskred han uppenbarligen de gränser som på förhand hade satts upp för försvaret, och sa mer än han behövde och vad han själv ville ha sagt. Det är ett av Radeks särdrag! Men den här gången sa han saker av utomordentlig betydelse. Jag ber kommissionens medlemmar att särskilt noga läsa igenom denne svarandes slutanförande.

Enligt Radek har man fullständigt bevisat "trotskisternas" terroristverksamhet och kontakter med kontrarevolutionära organisationer och sabotörer. "Men", fortsätter han:

processen har två medelpunkter, den har också en annan kolossal betydelse. Den har visat krigets smedja och den har visat att den trotskistiska organisationen blivit en agentur för

de krafter, som förbereder det nya världskriget. Vilka bevis finns för detta faktum? För detta faktum finns två personers vittnesbörd – mina uppgifter för så vitt som jag fick direktiv och brev av Trotskij (vilka jag tyvärr uppbränt) samt uppgifterna av Pjatakov, som talade med Trotskij. Alla andra uppgifter av de övriga anklagade stödjer sig på våra uppgifter. Om ni har att göra med rent kriminella förbrytare och spioner, hur kan ni då vara förvissade om att det som vi sagt är sant, att det är den orubbliga sanningen?

Man tror knappt sina ögon när man läser dessa cyniskt öppenjärtiga rader i protokollet. Varken åklagaren eller rättens ordförande försökte ens motsäga eller rätta Radek - det var för farligt! Ändå krossar hans förvånansvärda ord hela rättegången. Ja, hela anklagelsen mot mig vilar enbart på Radek och Pjatakovs vittnesmål. Det finns inte ett spår av konkreta bevis. De brev som Radek påstår ha fått från mig brändes ”tyvärr” upp av honom (ändå publicerades anklagelsen i den *ryska* versionen av rättegångsprotokollet som om man citerade ur riktiga brev). Åklagaren behandlar Radek och Pjatakov som principiösa lögnhalsar med ett enda syfte - att lura myndigheterna. Kärnan i Radeks svar är: ”Om våra vittnesmål är falska (både Radek och åklagaren vet mycket väl att vittnesmålen är falska!), vilka andra bevis har ni för att Trotskij slöt ett förbund med Tyskland och Japan i syfte att underlätta krig och splittra upp Sovjetunionen? Ni har inget kvar. Det finns inga dokument. De övrigas vittnesmål vilar på våra vittnesmål.” Inte ett ord från åklagaren. Inte ord från ordföranden. Även ”vännerna” utomlands håller tyst. En talande tystnad! Sådant är rättegångens verkliga ansikte - ett skammens ansikte!

Låt oss erinra oss fakta i Radeks och Pjatakovs vittnesmål. Radek antogs ha upprätthållit kontakter med mig via Vladimir Romm. Den senare påstods ha träffat mig första och enda gången i slutet av juli 1933 i Boulognerskogen i Paris. Med hjälp av exakta återopande av datum, fakta och vittnen, inklusive den franska polisen, har jag bevisat att jag inte var och inte kunde vara i Boulognerskogen eftersom jag var sjuk och hade rest direkt från Marseilles till Saint Palais nära Royan, 700 kilometer från Paris.

Pjatakov vittnade att han flög i ett tyskt plan för att träffa mig i Oslo i december 1935. Men de norska myndigheterna har offentligt sagt att inte ett enda utländskt plan landade i Oslo mellan 19 september 1935 och 1 maj 1936. Det går inte att komma undan dessa bevis. Pjatakov flög lika lite till Oslo för att träffa mig som Romm träffade mig i Boulognerskogen. Ändå gick Radeks enda påstådda kontakt med mig via Romm. När Romms vittnesmål krossas så återstår inget av Radeks vittnesmål. Inte heller kvarstår något av Pjatakovs vittnesmål. Men enligt Radeks bekännelse, som bekräftas av rättens tystnad, så vilar anklagelsen mot mig uteslutande på Radeks och Pjatakovs vittnesmål. Alla andra vittnesutsagor är bara bidrag och hjälp för att komplettera Radek och Pjatakov, som är huvudanklagare - mer exakt Stalins främsta vittnen - mot mig. Radeks och Pjatakovs funktion var att visa de direkta banden mellan brottslingarna och mig. ”Alla andra uppgifter av de övriga anklagade stödjer sig på våra uppgifter”, erkänner Radek. Med andra ord stödjer de sig inte på någonting. Huvudanklagelsen har raserats. Den har förvandlats till damm. Man behöver knappast radera en byggnad sten för sten när väl de två viktigaste pelare som håller uppe den har fällts. Herrar anklagare, kryp på magen bland vrakspillrorna och samla ihop smulorna av ert byggnadsverk!

XIX. Åklagaren-förfalskaren

Som bekant antogs min ”terroristiska” och ”nederlags” verksamhet vara ytterst hemlig, och jag invigde bara de allra mest pålitliga i den. Å andra sidan antogs min offentliga verksamhet, som var mot terror och nederlag, bara vara en ”förklädning”. Men åklagaren intar inte denna ståndpunkt hela tiden, utan ibland faller han för frestelsen att hitta terroristisk och propaganda för nederlag även i min offentliga verksamhet. Vi ska med några väsentliga exempel visa att Vysjinskijs litterära bluffar bara utgör ett hjälpmedel till den juridiska komplotten.

I

Med hjälp av en speciell förordning berövade Sovjetunionens centrala exekutivkommitté 20 februari 1932 mig och de delar av min familj som befann sig utomlands vårt sovjetiska medborgarskap. I förbigående vill jag notera att till och med texten i förordningen utgjorde ett hopkok. Jag kallades inte bara vid mitt namn Trotskij, utan också min faders namn, Bronstein, trots att det namnet aldrig tidigare har använt i något sovjetiskt dokument. Dessutom letade de reda på mensjeviker som hette Bronstein och berövade i förordningen även dem från sovjetiskt medborgarskap. Sådan är Stalins politiska stil!

Jag svarade 1 mars 1932 i ett [Öppet brev till presidiet i Sovjetunionens centrala exekutivkommitté](#) (*Oppositionens bulletin*, nr 27). Detta *Öppna brev* nämnde en rad bedrägerier som den sovjetiska pressen gjort sig skyldig till på order uppifrån, i syfte att misskreditera mig i ögonen på Sovjetunionens arbetande massor. Det *Öppna brevet* räknade upp Stalins viktigaste inrikes- och utrikespolitiska misstag, och brännmärkte hans ”bonapartistiska tendenser”. ”Det tyska kommunistpartiets förtvivlade, förvirrade, skrämde, förskräckta centralkommitté”, fortsatte brevet, ”är piskad av den stalinistiska klicken, och hjälper allt vad de orkar, kan inte annat än hjälpa, de tyska socialdemokratiska ledarna att skicka den tyska arbetarklassen att korsfästas av Hitler.” Mindre än ett år senare besannades olyckligtvis denna förutsägelse fullkomligt! Dessutom innehöll det *Öppna brevet* följande förslag: ”... Stalin har lett in er i en återvändsgränd. För att kunna fortsätta framåt måste ni likvidera stalinismen. Ni måste lita på arbetarklassen och tillåta den proletära förtruppen att med hjälp av fullständigt fri kritik granska hela det sovjetiska systemet och skoningslöst rensa det från all samlad smuts. *Det är dags att genomföra Lenins sista och enträgna råd: avlägsna Stalin!*” Förslaget att ”avlägsna Stalin” motiverade jag så här: ”Ni känner Stalin lika bra som jag... Stalins styrka har alltid varit apparaten, inte han själv. Eller han själv bara i så måtto som han fullkomligt förkroppsligade den byråkratiska automatismen. Avskuren från apparaten, i motsättning till apparaten, är Stalin ingenting... Det är dags att göra slut på den stalinistiska myten.” Det är uppenbart att det inte handlar om att fysiskt undanröja Stalin, utan bara likvidera hans apparats makt.

Otroligt nog skulle just detta dokument, det *Öppna brevet till den centrala exekutivkommittén*, utgöra en del av grunden till Stalin-Vysjinskijs juridiska bluff.

Under rättegångsförhandlingarna 20 augusti 1936, vittnade den anklagade Olberg:

Första gången talade Sedov med mig om min resa efter Trotskijs appell i samband med att han berövats medborgarskapet i Sovjetunionen. I appellen utvecklade Trotskij den tanken, att det vore nödvändigt att döda Stalin. Denna tanke kom till uttryck i följande ord: ”Stalin måste röjas ur vägen.”¹ Sedov visade mig ett maskinskrivet exemplar av denna appell och sade: ”Nå väl, här ser ni det, tydligare kan det inte sägas. Det är en diplomatisk formulering.”... Samtidigt föreslog han mig att resa till Sovjetunionen.

Försiktigt nog kallar Olberg det ”Öppna brevet” för en ”appell”. Olberg gör bara ett kort citat. Åklagaren frågar inte efter några detaljer. Orden ”*avlägsna Stalin*” tolkas som att man måste *mörda* Stalin.

Enligt protokollet vittnade anklagade Holtzman 21 augusti att ”Trotskij under samtalet” sa att

1 I den engelska versionen av rättegångsprotokollet från första rättegången står det ”remove”, dvs ”avlägsna”. I den engelska texten från den andra rättegången står ”put Stalin out of the way”, dvs ”undanröja”. I den franska översättningen från andra rättegången står ”supprimez Staline”, dvs ”krossa Stalin”. Den stora bluffen genomsyras av hundratals mindre bluffar, inklusive till och med falska översättningar. - Trotskijs anmärkning.

Som ni ser ovan står det inte ”röja ur vägen” i Trotskijs brev, utan ”avlägsna”. I den engelska texten står ”remove”. - öa.

man ”måste undanröja Stalin”. ”*Vysjinskij*: Vad menas med att 'undanröja Stalin'? Förklara det!” Holtzman fortsätter naturligtvis med att förklara det i linje med vad Vysjinskij kräver.

Synbarligen för att skingra alla tvivel rörande källan till sin egen bluff, förkunnade Vysjinskij 22 augusti 1936, i sin sammanfattning: ”... Därför skrev Trotskij i mars 1932 i ett anfall av kontrarevolutionärt raseri ett öppet brev med uppmaningen att 'röja Stalin ur vägen' (detta brev blev funnet i ett hemligt fack i Goltzmanns resväska och är lagt till handlingarna som indicium).”¹

Åklagaren talar uttryckligen om ett ”öppet brev” skrivet i mars 1932 om att beröva mig mitt medborgarskap och som innehöll en uppmaning att ”röja Stalin ur vägen”. Detta dokument är ingenting annat än mitt *Öppna brev till den centrala exekutivkommittén!* Enligt åklagaren återfanns det ”i ett hemligt fack i [Holtzmanns] resväska”. Det är möjligt att Holtzman när han återvände från utlandet hade gömt en kopia av *Bulletinen* med mitt *Öppna brev* i sin resväska. Ett sådant sätt att dölja dokument ligger i linje med ryska revolutionärers traditioner. Hursomhelst pekar de specifika antydningar som åklagaren gör: (a) hänsyftning på namnet (*Öppet brev*), (b) datum (mars 1932), (c) temat (beröva mig mitt medborgarskap), och slutligen (d) parollen (”avlägsna Stalin”) med absolut säkerhet på mitt *Öppna brev till den centrala exekutivkommittén*, och på det faktum att Olbergs och Holtzmanns vittnesmål, liksom åklagarens sammanfattning i fallet Zinovjev-Kamenev, rörde sig kring just detta dokument.

I sin sammanfattning av fallet Pjatakov-Radek (28 januari 1937) tar Vysjinskij åter upp det *Öppna brevet* som det viktigaste terroristiska direktivet: ”Vi förfogar över dokument som vittnar om att Trotskij åtminstone två gånger, och därtill ännu i ganska öppen, ohöljd form, gav direktiv om terrorn — dokument som författaren förkunnade *orbi et urbi* (för hela världen). Jag syftar för det första på det brev av 1932, där Trotskij gav sin förrädiska och skamliga paroll, att 'skaffa Stalin ur vägen' ...”

Tillåt mig här att avbryta citatet, där vi får höra att det terroristiska direktivet sägs ha givits av mig öppet, eller som åklagaren uttrycker det, *urbi et orbi*. Med ett ord handlar det om det *Öppna brev* där jag åberopar Lenins *Testamente* för att rekommendera att Stalin avlägsnas från posten som generalsekretare.

Situationen är solklar, ärade kommissionärer! Under de två viktigaste rättegångarna mot ”zinovjeviterna” och ”trotskisterna” är utgångspunkten för åtalet en medvetet felaktig tolkning av en av mina artiklar som publicerats på flera språk, och som varje läskunnig person kan kontrollera. Sådana är Vysjinskijs metoder! Sådana är Stalins metoder!

II

I samma sammanfattning (28 januari 1937) fortsätter åklagaren: ”... för det andra syftar jag på ett dokument, som hänför sig till en senare tidpunkt, den trotskistiska 'Oppositionens bulletin', nr 36-37 av oktober 1934, där vi finner en rad direkta anvisningar om terrorn som en metod i kampen mot sovjetmakten.” Sedan följer ett citat ur *Bulletinen*: ”Det vore barnsligt att tro att man kan skaffa den stalinska byråkratin ur vägen med tillhjälp av en parti- eller sovjetkongress. För att avlägsna den regerande klickan ... Man kan bara med våld tvinga dem att överlämna makten i den proletära förtruppens händer.”

”Vad skall man kalla det”, avslutar åklagarens, ”om icke en direkt maning till terror? Någon annan benämning härpå kan jag icke ge.” Som en förberedelse av denna slutsats, deklarerar Vysjinskij dessförinnan: ”En motståndare till terror och våld skulle ha sagt: 'Ja, det är möjligt på fredligt sätt, låt oss säga på grundvalen av författningen.'” Exakt: ”låt oss säga på

1 Goltzman = Holtzman - öa.

grundvalen av författningen”!

Hela argumentet grundas på att revolutionärt våld likställs med individuell terror. Inte ens de tsaristiska åklagarna nedlät sig särskilt ofta till sådana metoder! Jag har aldrig utgett mig för att vara pacifist, tolstojan eller anhängare till Gandhi. Verkliga revolutionärer leker inte med våld. Men inte heller vägrar de att ta till revolutionärt våld om historien inte tillåter några andra metoder. Mellan 1923 och 1933 försvarade jag tanken att ”reformera” den sovjetiska statsapparaten. Det var just därför jag ännu i mars 1932 uppmanade den centrala exekutivkommittén att ”avlägsna Stalin”. Först gradvis och under påverkan från obestridliga fakta kom jag fram till slutsatsen att folkmassorna bara kan störta byråkratin med hjälp av *revolutionärt våld*. I enlighet med mina grundläggande principer uttryckte jag omedelbart denna slutsats offentligt. Ja, mina damer och herrar i kommissionen, jag tror att det stalinistiska bonapartistiska systemet bara kan avskaffas med hjälp av en ny politisk revolution. Men revolutioner skapas inte på beställning. De uppstår ur samhällsutvecklingen. De kan inte framkallas på ett konstgjort sätt. Det är ännu mindre möjligt att ersätta revolutioner med äventyrliga terroristaktioner. När Vysjinskij likställer dessa metoder - den individuella terrorn och massupproret - istället för att ställa dem mot varandra, så utplånar han den ryska revolutionens hela historia och marxismens hela filosofi. Vad sätter han i deras ställe? En bluff!

III

Ambassadör Trojanovskij följde i Vysjinskijs fotspår och gjorde exakt samma sak. Som bekant upptäckte han under den senaste rättegången att jag i ett av mina pressmeddelanden hade erkänt mina terroristiska åsikter. Trojanovskijs upptäckt trycktes i pressen, den diskuterades och måste vederläggas. Är det inte förnedrande för det mänskliga förnuftet? Det ser ut som om jag å ena sidan i mina böcker, artiklar och uttalanden om den senaste rättegången kategoriskt förnekade anklagelsen om terrorism, och grundade mina förnekande på teoretiska, politiska och sakliga argument. Å andra sidan antas jag ha gjort ett uttalande till Hearsts tidningar där jag, i motsättning till alla mina andra uttalanden, öppet ska ha erkänt mina terroristiska brott till den sovjetiska ambassadören. Finns det ingen gräns för vansinnigheterna? Om Trojanovskij inför hela den civiliserade världen hittar på sådana aldrig tidigare skådade grova och cyniska förfalskningar, då är det inte svårt att föreställa sig vad GPU gör i sina källare.

IV

Inte heller lyckas Vysjinskij bättre i fråga om min *nederlagsståndpunkt*. GPU:s utländska försvarare fortsätter att bry sina hjärnor över frågan om hur Röda arméns tidigare ledare blev ”för nederlag”. För Vysjinskij och Moskvas övriga förfalskare upphörde denna fråga att existera för längesedan - Trotskij har *alltid* varit för nederlag säger de, till och med under inbördeskriget. Det finns redan en hel mängd skrifter om detta ämne. Åklagaren har läst in sig på denna litteratur, och säger i sin sammanfattning:

Man måste erinra, att Trotskij redan för 10 år sedan försvarade sin nederlagsståndpunkt ifråga om Sovjetunionen med hänvisningen till Clemenceaus bekanta tes. Trotskij skrev då: man måste återgå till Clemenceaus taktik, då han som känt reste sig emot den franska regeringen vid en tidpunkt, då tyskarna stod 80 km från Paris¹... Trotskij och hans

1 I den engelska utgåvan är dessa ord placerade inom citationstecken, vilket kan få medlemmarna i kommissionen att tro att de är ett citat. I själva verket har åklagaren gripit meningen helt ur luften. Vysjinskijs juridiska ”citat” är lika äkta som Stalins litterära ”citat”. Deras skola är av samma stil. - Trotskijs anmärkning.

medhjälpare har icke lanserat Clemenceaus tes av en tillfällighet. De vände åter tillbaka till denna tes, men nu icke så mycket i teoretisk mening, som för att praktiskt förbereda, i handling, i förbund med de utländska spionageorganen förbereda Sovjetunionens militära nederlag.

Det är svårt att tro att detta tal trycktes på främmande språk, inklusive franska. Man skulle tro att fransmännen skulle bli förvånade att höra att Clemenceau under kriget "reste sig emot den franska regeringen". Fransmännen misstänkte aldrig att Clemenceau var för nederlag och allierad med "utländska spionageorgan". Tvärtom kallar de honom "segerens fader". Exakt vad menar åklagaren med sitt pladder? Faktum är att den sovjetiska byråkratin ända sedan 1926 har åberopat krigsfaran för att rättfärdiga sitt våld mot sovjeterna och partiet - ett klassiskt bonapartistiskt svepskäl! Mot detta uttryckte jag alltid uppfattningen att frihet att kritisera är oundgängligt för oss, inte bara i fredstid utan också i tider av krig. Jag hänvisade till det faktum att inte ens den härskande klassen i borgerliga länder, i synnerhet Frankrike, trots sin rädsla för massorna inte helt och hållet vågade undertrycka kritiken under kriget. I samband därmed anförde jag exemplet Clemenceau, som trots att krigsfronten befann sig nära Paris - eller snarare just därför - i sin tidning skarpt kritiserade den franska regeringens värdelösa militära politik. Som bekant övertygade Clemenceau till sist parlamentet, tog ledningen över regeringen och säkrade segern. Var finns "upproret" här? Var är "nederlagsståndpunkten"? Var är banden till de utländska säkerhetstjänsterna? Jag upprepar: jag hänvisade till Clemenceau vid en tidpunkt då jag fortfarande bedömde det möjligt att omvandla Sovjetunionens regeringssystem med fredliga medel. Idag kan jag inte längre åberopa Clemenceau, eftersom Stalins bonapartism har spärrat vägen för reformer. Men även idag är jag fullkomligt för att försvara Sovjetunionen - det vill säga försvara dess samhällseliga grundvalar, både mot den utländska imperialismen och den inhemska bonapartismen.

I frågan om "nederlagsståndpunkten" använde åklagaren först Zinovjev och sedan Radek som huvudvittnen mot mig. Jag ska här åberopa Zinovjev och Radek som vittnen mot åklagaren. Jag ska återge deras fria och oförfälskade uppfattningar.

6 september 1927 skrev Zinovjev till centralkommittén angående den motbjudande förföljelsen av oppositionen: "Det räcker att peka på artikeln av den inte okända N Kuzmin i *Komsomolskaja Pravda* där denna 'lärare' för vår militära ungdom... tolkar kamrat Trotskijs hänvisning till Clemenceau som att i händelse av krig skjuta bönderna vid fronten. Vad är detta om inte en agitation av fullkomligt termidorianskt slag, för att inte säga i Svarta hundradenas anda?"

Under samma period som Zinovjevs brev (september 1927) skrev Radek i sina programmatiska teser:

... I frågan om krig måste vi i vår plattform upprepa och sammanfatta det vi har sagt i olika offentliga tal. Det vill säga: trots de starka tendenserna att förändra vår stats karaktär är den en arbetarstat. *Försvaret av staten är ett försvar av den proletära diktaturen...* Den fråga som Stalins grupp har ställt - genom att förvränga Trotskijs hänvisning till Clemenceau - kan inte bara viftas undan, utan måste besvaras klart: precis som vi har deklarerat kommer vi att försvara proletariatets diktatur även med den nuvarande majoritetens felaktiga ledning. Men utfästelsen om seger gäller att rätta till denna lednings misstag och att partiet godtar vår plattform.

Dessa vittnesmål från Zinovjev och Radek är dubbelt värdefulla. Å ena sidan slår de på ett helt riktigt sätt fast oppositionens inställning till försvaret av Sovjetunionen. Å andra sidan visar de att den stalinistiska gruppen ända sedan 1927 på alla möjliga sätt har förvrängt min hänvisning till Clemenceau. Det är värt att notera att samma Zinovjev i ett av sina

återtaganden på senare tid också lydigt använde den officiella förfalskningen angående Clemenceau i sin arsenal. ”... Hela partiet”, skrev Zinovjev i *Pravda* 8 maj 1933, ”kommer som en man att kämpa under Lenins och Stalins fana... Bara föraktliga överlöpare kommer måhända att här försöka återuppväcka Clemenceaus ökända tes.” Utan tvekan kan man hitta liknande citat från Radek. Inte heller denna gång har alltså åklagaren hittat på något nytt. Han har bara givit de traditionella termidorianska förföljelserna av oppositionen en juridisk knorr. Och hela åtalet utgörs av sådana sjabbiga trick. Lögner och bluffar! Bluffar och lögner! Summa - exekutionsplutonen.

XX. Teorin om ”att dölja”

Vissa ”jurister” av den sort som sväljer kameler och silar mygg hävdar gärna att min brevväxling inte kan ha något ”juridiskt” bevisvärde, eftersom det alltid kan hända att den genomfördes med det förutsedda syftet att dölja hur jag verkligen tänkte och handlade. Detta argument har sina rötter i den vanliga kriminella verksamheten, men kan absolut inte tillämpas på en politisk rättegång av enorma proportioner. Man kan skriva fem, tio kanske etthundra brev i syfte att dölja något. Men man kan inte under flera år genomföra en intensiv brevväxling i de mest varierande frågor, med de mest skilda personer, närstående och främlingar, med det enda målet att lura dem. Till breven måste man lägga artiklar och böcker. Den energi och tid som blir över efter att ens viktigaste arbete är färdigt kan man använda till uppgiften att ”dölja”. Men man kan föra en enorm brevväxling bara på villkor att man verkligen bryr sig om vad den innehåller och leder till för resultat. Just därför måste det oräkneliga antalet brev som är helt igenom genomsyrade av en anda som försöker omvända mottagaren, otvivelaktigt återspegla författarens verkliga ansikte och ingalunda en tillfälligt antagen mask. Jag hoppas att kommissionen bedömer breven, artiklarna och böckerna i deras ömsesidiga sammanhang.

När jag 11 december 1936 satt som vittne i Norge under rättegången efter fascisternas misslyckade razzia mot mina arkiv, försökte jag förklara för domarna och juryn hur pappren kunde fungera som ett försvar mot falska anklagelser:

Låt mig ge ett exempel [sa jag] som jag har lånat från ett område som är välbekant för medlemmarna i juryn. Tänk er en gudfruktig man som hela sitt liv strävar efter att leva i enlighet med bibeln. Vid en speciell tidpunkt händer det sig att hans fiender, med hjälp av falska dokument eller falska vittnesmål, anklagar honom för att i hemlighet vara indragen i spridandet av antireligiös propaganda. Vad skulle denna baktalade man säga? ”Här har ni min familj, mina vänner, mitt bibliotek, min brevväxling från flera år, här är hela mitt liv. Läs alla brev som jag har skrivit till alla möjliga människor om alla möjliga ämnen. Fråga de hundratals människor som jag har träffat under många år, så kommer ni att bli övertygade om jag inte kan ha varit indragen i någon verksamhet som står i direkt motsättning till min personlighet, till alla mina moraliska normer.” Detta argument vore övertygande för varje ärlig och förnuftig person.

Låt oss ta ett annat exempel från konstens område: låt oss anta att någon skulle säga att Diego Rivera är hemlig agent för den katolska kyrkan. Om jag skulle delta i en undersökning av ett sådant förtal skulle jag först av allt föreslå alla att undersöka Riveras freskomålningar. Det går knappt att hitta uttryck för ett mer passionerat eller intensivt hat mot kyrkan. Kommer någon jurist att försöka invända att Rivera kanske målade dessa freskomålningar i syfte att dölja sin verkliga roll? Seriösa människor skulle bara skratta föraktfullt åt en sådan invändning, och fortsätta med sitt arbete.

I syfte att dölja brott (jag talar nu om GPU:s brott) kan man med hjälp en korruperad apparat dikta ihop en anklagelseakt, tvinga fram en rad enahanda bekännelser och för statliga medel trycka ett ”ordagrant” protokoll. Hopkokets inre motsägelser och grovhet avslöjar i sig

själva tillräckligt klart denna byråkratiskt skraddarsydd ”skapelse”. Men man kan inte måla fantastiska freskomålningar utan övertygelse och intellektuell lidelse, målningar som med hjälp av konstens språk gisslar människans förtryck av människa, eller som år efter år trots oräkneliga slag från fienden utvecklar den internationella revolutionens tankar. Man kan inte ge ett vetenskapligt, konstnärligt eller politiskt arbete ”hjärteblod och livsnerv” (Börne) i syfte att ”dölja”. Personer som vet vad kreativt arbete vill säga, och överhuvudtaget alla intelligenta och känsliga människor, kommer att skratta hånfullt åt byråkratiska och ”juridiska” sofister, och gå vidare med det verkliga arbetet.

Låt oss till sist tillämpa objektiv matematik på detta fall. Enligt uttalandena under båda rättegångarna bestod min kriminella verksamhet av följande: tre möten i Köpenhamn, två brev från Mratjkovskij och andra, tre brev till Radek, ett brev till Radek, ett annat till Muralov, ett möte med Radek som varade 20-25 minuter, ett möte med Pjatakov som varade två timmar. Det är det hela! Enligt deras egna vittnesmål tog samtalen och brevväxlingen med konspiratörerna inte mer än 12-13 timmar av min tid. Jag vet inte hur mycket tid mina samtal med Hess och de japanska diplomaterna tog.

Låt oss lägga till ytterligare 12 timmar. Sammanlagt blir det maximalt tre arbetsdagar. Samtidigt omfattar de åtta åren av min senaste landsförvisning 2.920 arbetsdagar. Att jag inte har slösat bort min tid i onödan under dessa år visar sig i de böcker som har publicerats under dessa år, oräkneliga artiklar, ett ännu större antal brev som till omfång och innehåll inte sällan kan jämföras med artiklar. Således kommer vi fram till en ganska paradoxal slutsats: under 2.917 dagar skrev jag böcker, artiklar och brev och samtalade för att försvara socialismen, den proletära revolutionen och kampen mot fascismen och alla andra sorters reaktion. Å andra sidan ägnade jag tre dagar - tre hela dagar! - åt en sammansvärjning i fascismens intressen. Inte ens mina motståndare har förnekat att mina böcker och artiklar, som skrivits i en kommunistisk revolutionär anda, har vissa förtjänster. Att döma av rapporterna från Moskva kännetecknas å andra sidan de av mina brev och muntliga direktiv som besjålats av fascismens intressen av en utomordentlig dumhet. Det finns en märkbar och oerhörd brist på proportion mellan mina två verksamhetsgrenar, den offentliga och den hemliga. Den offentliga - det vill säga den ”hycklande” - verksamheten, som bara var för att ”dölja”, en ”förklädning”, var nästan tusenfalt större än min hemliga - det vill säga ”verkliga” - verksamhet, och vågar jag säga nästan lika mycket bättre kvalitativt. Man får intrycket att jag byggde en skyskrapa för att ”dölja” en död råtta. Nej det är inte övertygande!

Samma sak gäller mina vittnens utsagor. Jag rörde mig givetvis i en krets av politiska vänner, och umgicks huvudsakligen, om än inte uteslutande, med mina meningsfränder. Det är därför lätt att försöka misskreditera mina vittnens utsagor med att de kommer från en intressent (*ex parte*). Men sådana försök måste ända från början anses vara ohållbara. Idag finns det mindre eller större organisationer i ett trettiotal länder som har grundats och under de senaste åtta åren utvecklats i nära kontakt med mina teoretiska arbeten och politiska artiklar. Hundratals medlemmar i dessa organisationer har fört en personlig korrespondens med mig, diskuterat med mig, och besökt mig när de har kunnat. Allihopa delade efteråt sina intryck med tjugotals, om inte hundratals, andra personer. Det rör sig alltså inte om en sluten grupp, som är sammanbunden av familjestolthet eller ömsesidiga materiella intressen, utan en bred internationell rörelse som helt och hållet har fått sin näring från ideologiska källor. Till detta måste man lägga att det under alla dessa år, i alla de trettio organisationerna har förts en intensiv ideologisk kamp, som inte sällan ledde till splittringar och uteslutningar. Det interna livet i dessa organisationer återspeglades i sin tur i bulletiner, cirkulärbrev och diskussionsartiklar. Jag deltog i allt detta arbete. Frågan uppstår: kände ”trotskisternas” internationella organisation till mina ”verkliga” planer och avsikter (terrorism, krig, nederlag för Sovjetunionen, fascism)? *I så fall* är det helt obegripligt varför denna hemlighet inte läckte

ut, antingen av slarv eller svek, i synnerhet med tanke på de många konflikterna och splittringarna. *Om inte*, så betyder det att jag lyckades skapa en växande internationell rörelse grundad på idéer som inte var mina, utan bara var till för att dölja rakt motsatta idéer. Men ett sådant antagande är helt befängt! Jag vill tillägga att jag som vittnen tänker kalla dussintals personer som har brutit med eller uteslutits ur den trotskistiska organisationen och har blivit politiska motståndare till mig, ibland ytterst bittra sådana. Att tillämpa termen ”*ex parte*” så brett - kvantitet övergår också här i kvalitet - är att bortse från verkligheten och gripa tag i en skugga.

XXI. Orsaken till dessa rättegångar¹

En amerikansk författare beklagade sig i ett samtal för mig: ”Det är svårt för mig att tro”, sade han, ”att du har ingått en allians med fascismen. Men det är lika svårt för mig att tro att Stalin har konstruerat så avskyvärda konplotter.” Jag kan endast beklaga upphovsmannen till denna anmärkning. Det är förvisso svårt att finna en lösning om man närmar sig problemet enbart från ett individualpsykologiskt perspektiv och inte ett politiskt. Jag vill genom detta inte förneka de individuella elementens betydelse i historien. Varken Stalin eller jag befinner oss i våra nuvarande positioner genom en tillfällighet. Men vi skapade inte dessa positioner. Vi har båda dragits in i detta drama som representanter för bestämda idéer och principer. Dessa i sin tur har inte fallit ner från himlen, utan de har djupa sociala rötter. Därför får man inte använda den psykologiska abstraktionen av Stalin som ”människa”, utan hans konkreta, historiska personlighet som ledare för den sovjetiska byråkratin. Man kan endast förstå Stalins handlande genom att utgå från existensvillkoren för det nya privilegierade skiktet, maktlystet, på jakt efter materiell välfärd, orolig för sin position, fruktande massorna och bärande ett dödligt hat mot all opposition.

En privilegierad byråkratisk position i ett samhälle som denna byråkrati själv kallar för socialistiskt är inte endast motsägelsefullt, utan också falskt. Ju mer brådstörtat skuttet är från oktoberrevolutionen – som blottlade all social falskhet – till den nuvarande situationen, där en kast uppkomlingar tvingas att täcka över sina sociala bölder, desto värre blir de termidorianska lögnerna. Det är följaktligen inte fråga om den och den personens individuella fördärligheter, utan om en korrupcion som finns i en hel grupps sociala position, för vilka lögnen har blivit en vital politisk nödvändighet. I kampen för sina nyligen vunna positioner, har denna kast både omskolat sig själv och samtidigt omskolat – eller snarare demoraliserat – sina ledare. Den satte på sina skuldror upp den man som bäst, mest bestämt, och mest hänsynslöst uttryckte dess intressen. På så sätt blev Stalin som en gång var en revolutionär, ledare för den termidorianska kasten.

Marxismens läror, som uttrycker massornas intressen, blev mer och mer obekväma för byråkratin, eftersom de oundvikligen var riktade emot dess intressen. Från den stund jag gick i opposition mot byråkratin, började dess hovteoretiker att kalla marxismens revolutionära innehåll för – *trotskism*. Samtidigt förändrades den officiella tolkningen av *leninismen* år för år; den blev mer och mer anpassad till den härskande kastens behov. Böcker som behandlar partiets historia, oktoberrevolutionen eller leninismens teori revideras varje år.

Jag skall anföra ett exempel från Stalins egen litterära verksamhet. 1918 skrev han att oktoberrevolutionens seger ”huvudsakligen och framför allt” säkrades genom Trotskijs ledarskap. 1924 skrev Stalin att Trotskij inte kunde ha spelat någon särskild roll i oktoberrevolutionen. Efter denna melodi anpassades hela historiografin. Detta innebär i praktiken att hundratals unga vetenskapsmän och tusentals journalister systematiskt tränas i förfalskningens konst. Den som motsätter sig undertrycks. Detta gäller ännu mer

1 Denna del är översatt av Kenth-Åke Andersson, och tagen ur antologin ”Den permanenta revolutionens epok”.

propagandisterna, funktionärerna, domarna, för att inte tala om G.P.U.:s undersökningsdomare. De ständiga partiresningarna inriktades framför allt på att utrota ”trotskismen” och under dessa utrensningar kallades inte bara missnöjda arbetare för ”trotskister” utan också alla författare som ärligt hade presenterat historiska fakta eller citat som motsade de senaste officiella standardiseringarna. Författare och konstnärer underkastades samma förtryck. Den andliga atmosfären i landet blev totalt förgiftad av konventioner, lögner och direkta komplotter.

Alla möjligheter längs denna väg var snart uttömda. De teoretiska och historiska förfalskningarna fyllde inte längre sin funktion – folk vände sig vid dem. Det var nödvändigt att ge det byråkratiska förtrycket en mer massiv grund. För att stötta upp de litterära förfalskningarna, lade man in anklagelser om kriminella dåd. Min exil från Sovjetunionen motiverades officiellt med anklagelsen att jag hade förberett ett ”väpnat uppror”. Men den anklagelse som riktades mot mig publicerades inte ens i pressen. Idag kan det tyckas otroligt, men redan 1929 konfronterades vi med anklagelser emot trotskisterna för ”sabotage”, ”spionage”, ”förberedelser för järnvägsolyckor” etc. i den sovjetiska pressen. Men det blev inte enda rättegång, som innehöll dessa anklagelser. Frågan begränsades till litterärt förtal, vilket emellertid representerade den första länken i förberedelserna för framtida juridiska komplotter. För att rättfärdiga förtrycket var det nödvändigt att ha konstlade anklagelser. För att ge tyngd åt de falska anklagelserna, var det nödvändigt att förstärka dem med mer brutalt förtryck. På så sätt drev kampens logik Stalin längs en väg av gigantiska juridiska sammansvärjningar.

De blev också nödvändiga för honom av internationella skäl. Även om den sovjetiska byråkratin inte önskar revolutioner, utan tvärtom fruktar den, kan den samtidigt inte öppet förneka de revolutionära traditionerna, utan att definitivt underminera sin prestige inom Sovjetunionen. Men Kominterns uppenbara bankrutt öppnar vägen för en ny International. Sedan 1933 har tanken på nya revolutionära partier under Fjärde Internationalens banér mötts med stor framgång i den Gamla och Nya Världen. Endast med svårighet kan en utomstående observatör uppskatta de verkliga dimensionerna i denna framgång. Den kan inte mätas enbart genom medlemsstatistik. Utvecklingens allmänna tendens är av mycket större vikt. Djupa, inre klyftor sprids genom alla sektioner av Komintern, vilka vid den första historiska chocken kommer att resultera i splittring och sammanbrott. Om Stalin fruktar den lilla *Oppositionens bulletin*¹ och straffar dess införande i Sovjetunionen med döden, är det svårt att förstå vilken fruktan som griper byråkratin vid möjligheten att nyheter om Fjärde Internationalens självuppoftande arbete i arbetarklassens tjänst skall nå in i Sovjetunionen.

De byråkratiska ledarnas moraliska auktoritet – och framför allt Stalins – vilar till en stor del på det Babelstorn av förtal och förfalskningar som har skapats under en period av 13 år. Kominterns moraliska auktoritet vilar helt och hållet på den sovjetiska byråkratin moraliska auktoritet. I sin tur är Kominterns auktoritet, liksom dess stöd, nödvändig för Stalin inför de ryska arbetarna. Detta Babelstorn, som skrämmer sina egna byggmästare, upprätthålls inom Sovjetunionen med hjälp av ett allt större förtryck, och utanför Sovjetunionen med hjälp av en gigantisk apparat, som genom de resurser som tas från de sovjetiska arbetarnas och böndernas arbete, förgiftar världsoptionen med lögnens, förfalskningens och utpressningens virus. Miljoner människor runt hela världen identifierar oktoberrevolutionen med den termidorianska byråkratin, Sovjetunionen med Stalins klick, de revolutionära arbetarna med den ytterst demoraliserade Kominternapparaten.

Den första sprickan i detta Babelstorn kommer nödvändigtvis att få det att falla samman totalt,

1 *Oppositionbulletinen*, som gavs ut av Trotskij efter hans utvisning ur Sovjetunionen 1929, publicerades som organ för den ryska vänsteroppositionen till dess att den upphörde utkomma efter Trotskijs död 1941.

och under dess spillror kommer de termidorianska hövdingarnas auktoritet att begravas. Därför är det för Stalin en fråga om liv och död att mörda Fjärde Internationalen medan den fortfarande befinner sig i sitt embryo! Samtidigt som vi här undersöker Moskvarättegångarna, har Kominterns exekutivkommitté, enligt information i pressen, sammanträdde i Moskva. Dess program lyder: *Kamp emot världstrotskismen*. Exekutivkommitténs session är inte bara en länk i Moskvakomplotternas långa kedja, utan också en projektion av de senare på världsarenan. I morgon kommer vi att få höra om nya missdåd som begåtts av trotskisterna i Spanien, om deras direkta eller indirekta stöd till fascisterna. Ekon av detta förtal har verkligen redan hörts i detta rum. I morgon kommer vi att få höra hur trotskisterna i USA förbereder järnvägsolyckor och en sprängning av Panamakanalen, allt i Japans intresse. I övermorgon kommer vi att få veta hur trotskisterna i Mexiko förbereder åtgärder för att återupprätta Porfirio Díaz.¹ Ni säger att Díaz dog för länge sedan? Komplottmakarna i Moskva hejdas inte av sådana bagateller. De hejdas inte av någonting – ingenting alls. Politiskt och moraliskt är det en fråga om liv och död för dem. G.P.U.:s emissarier stryker omkring i alla länder i den Gamla och Nya Världen. De har ingen brist på pengar. Vad betyder det för en härskande klick att spendera 20 eller 50 miljoner dollar mer eller mindre, för att bevara sin auktoritet och sin makt? Dessa människor köper människosamveten som om det vore fråga om en säck potatis. Vi kommer att få se detta i många fall. Lyckligtvis kan inte alla köpas. Annars skulle mänskligheten ha ruttnat bort för länge sedan. Här har vi i kommissionens person en dyrbar cell av osäljbart mänskligt samvete. Alla de som törstar efter en rening av den sociala atmosfären kommer instinktivt att vända sig till kommissionen. Trots intriger, mutor och förtal kommer den snabbt att skyddas av pansaret från de breda folkmassornas sympati.

Mina damer och herrar i kommissionen! I fem år redan – jag upprepar – i fem år, har jag oupphörligt krävt upprättandet av en internationell undersökningskommission. Den dag jag fick telegram om bildandet av er underkommitté var en glädjedag i mitt liv. Några vänner frågade mig ängsligt: Kommer inte stalinisterna att infiltrera i kommissionen, så som de först infiltrerade i Kornmitten för Leo Trotskijs försvar? Jag svarade: När de dras fram i dagsljuset är stalinisterna ofarliga. Tvärtom skulle jag välkomna de giftigaste frågor från stalinisterna. För att krossa dem behöver jag endast säga vad som verkligen hänt. Världspressen kommer att ge den nödvändiga publiciteten åt mina svar. Jag visste i förväg att G. P. U. skulle muta individuella journalister och hela tidningar. Men jag betvivlade inte ett ögonblick att världens samvete skulle vara omutligt och att det i detta fall likaväl, skulle skörda en av sina stora segrar.

Värderade medlemmar av kommissionen! Mitt livs erfarenhet, där det varken har saknats framgångar eller misslyckanden, har inte bara bevarat min tro på mänsklighetens klara, strålande framtid, utan tvärtom gett den en oförstörbar karaktär. Den tro på förnuft, på sanning, på mänsklig solidaritet, som jag vid 18 års ålder förde med mig till den ryska provinsstaden Nikolajevs arbetarkvarter – denna tro har jag helt bevarat. Den har mognat, men inte svalnat. Själva det faktum att denna kommission bildats, det faktum att den leds av en man med en orubblig moralisk auktoritet, en man som genom sin ålder borde ha rätten att ställa sig utanför den politiska skådeplatsens skärmytslingar – i detta faktum ser jag ett nytt och verkligt magnifikt förstärkande av den revolutionära optimism som utgör det grundläggande elementet i mitt liv...

1 Díaz, president och diktator i Mexiko under decennier (1877-80, 1884-1911), avsattes genom 1911 års revolution.

Halshuggningen av Röda armén

17 juni 1937. Behöver man verkligen fortsätta att gräva ner sig i alla detaljer, ord för ord gå igenom rättegångsprotokollen, samla ihop alla nödvändiga motargument, undersöka bluffmetoderna med mikroskop? Stalin tillhandahåller ju själv alla bevis som behövs för att vederlägga honom - och i oändligt större skala. Varje dag får vi nya sensationella nyheter från Sovjetunionen som vittnar om att regimen är indragen i sin sista kris, som skulle kunna kallas dess dödsstrid om inte en sådan liknelse med levande organismer skulle få en att tänka alltför kortsiktigt.

Det ”gamla gardet”, i vars namn kampen mot ”trotskismen” inleddes 1923, har för länge sedan tillintetgjorts *politiskt*. Den *fysiska* utrotningen av den har nu genomförts på Stalins sätt, där sadistiskt barbari blandas med byråkratiskt pedanteri. Men det är alltför ytligt att förklara Stalins mordiska och vansinniga åtgärder med enbart maktlystnad, grymhet, hämndbegär och andra personliga egenskaper. Stalin tappade för längesedan kontrollen över sin egen politik. Byråkratin i sin helhet tappade kontrollen över sina egna självförsvarsreflexer. Den nya vågen av förtryck överträffar alla begripliga gränser, och byråkratin har tvingats till det som en logisk fortsättning av sina tidigare förtrycksåtgärder. En regim som inför hela världens ögon tvingas iscensätta bluff efter bluff och automatiskt utvidga kretsen av offer, är förvisso dömd.

Efter sina första experiment blev Stalin tvungen att sluta med ”offentliga” rättegångar. Halv-officiellt motiverades detta med att landet hade ”viktigare uppgifter”. Under denna paroll bekämpar Sovjetunionens ”vänner” i väst alla moträttegångar. Samtidigt hittar man i olika delar av Sovjetunionen hela tiden nya ”trotskistiska sabotage- och spioncentrum”. Sedan början av maj har enligt officiella siffror 83 ”trotskister” skjutits.¹ Arbetet fortsätter, inget rapporteras om dessa rättegångar, inte ens namnen på offren.

Vad är det för människor som blir skjutna? En viss andel är troligen verkliga spioner. Det saknas inte sådana i det sovjetiska Fjärran östern. En annan del utgörs av missnöjda och missbelåtna oppositionsmedlemmar. En tredje del består av provokatörer som skulle knyta ”trotskisterna” till spionerna och i och med det har blivit farliga vittnen. Men det finns också en fjärde del, och den växer - det vill säga släktingar, vänner, underordnade och bekanta till de som sköts, som känner till bluffen och som kan, om inte protestera så åtminstone berätta för andra om Stalins brott.

Utifrån det som idag sker högst upp i toppen, går det att föreställa sig vad som pågår längre ner, speciellt i de avlägset belägna områden där morderna sker anonymt. Stalin lyckades inte iscensätta den offentliga rättegången mot Bucharin och Rykov när han ville, eftersom de anklagade vägrade ”bekänna”. Man måste utbilda dem ytterligare. Enligt flera rapporter dömdes Rykov och Bucharin, den tidigare regeringschefen respektive Kominterns tidigare ordförande, bakom stängda dörrar till 8 års fängelse - precis på samma sätt som Kamenev mellan två skenrättegångar i juli 1935 dömdes bakom stängda dörrar till 10 års fängelse. Redan denna parallell tvingar oss att dra slutsatsen att domarna mot Rykov och Bucharin inte är någon slutgiltig åtgärd. Under ledning av den simpla dumbommen Mechlis, en av Stalins tidigare personliga sekreterare,² kräver pressen att folkets fiender ska ”utrotas”. Det mest överraskande - om man kan tillåta sig lyxen att bli överraskad - är att Rykov och Bucharin nu kallas ”trotskister”. Vänsteroppositionen har ju trots allt ständigt och undantagslöst riktat sina främsta slag mot högern som leddes av Rykov och Bucharin. Å andra sidan var det Bucharin som under flera år gav Stalin något som liknade en teori att grunda sig på i sin kamp mot

1 Senare uppgifter från Moskva talade, enligt *Oppositionsbulletinen*, om 214 offer.

2 **Lev Mechlis** (1889-1853) satt i *Pravdas* redaktion från 1930. 1937 blev han chef för Röda arméns politiska administration.

trotskismen - i så måtto som han alls behövde grunda sig på någon teori. Idag visar det sig att Bucharins oräkeliga artiklar och böcker mot trotskismen, som hela Kominternapparaten lärdes upp i, bara var en täckmantel för hans hemliga terroristiska samarbete med trotskisterna. Precis som om ärkebiskopen av Canterbury skulle använda sina kyrkliga funktioner som en mask för ateistisk propaganda. Men vem bryr sig idag om sådant nonsens? De som känner till det förflutna är antingen döda eller har tvingats till tystnad av rädsla för att förintas. Kominterns mutkolvar, som för bara några år sedan krälade i stoftet för Bucharin, kräver idag att han korsfästs som "trotskist" och folkfiende.

Revolutionära perioder för samman folkmassorna. Tvärtom innebär reaktionsperioden att de sönderslitande krafterna segrar. Under de senaste 14 åren har inte en enda spricka i bolsjevikpartiet tätats igen, inte ett enda sår har läkt, inte en enda konflikt har slutat med försoning. Kapitulationerna och självförnedringen har inte hjälpt. Centrifugalkrafterna har vidgat varenda spricka tills de har förvandlats till oöverstigliga avgrunder. Var och en som har dragits till denna öppning, ens med en lilltå, har varit ohjälpligt förlorad.

Det "gamla gardet", det vill säga bolsjevikerna från den underjordiska perioden under tsarismen, har till största delen röjts undan. Nu riktas GPU:s Mauser mot nästa generation, som kom fram under inbördeskriget. Även under de tidigare rättegångarna fanns det givetvis yngre anklagade jämsides med gammalbolsjevikerna. Men det var andrahandsfigurer som behövdes för att komplettera hopkoket. Nu genomgår fyrtioåringarna, det vill säga den generation som hjälpte Stalin att ta itu med gammalbolsjevikerna, en systematisk prövning. Det handlar inte längre om bifigurer utan om stjärnor av näst högsta lyskraft.

Postijsjev hamnade på posten som centralkommitténs sekreterare tack vare att han så ivrigt deltog i kampen mot trotskismen. Postijsjev rensade 1933 partiet och statsapparaten i Ukraina från "nationalister", och drev den ukrainska folkkommissarien Skrypnik till självmord genom att förtala honom som "beskyddare av nationalister".¹ Detta faktum var en särskilt stor överraskning för partiet eftersom man bara ett år tidigare, när han fyllde år, hade firat gammalbolsjeviken och den hundraprocentiga stalinisten Skrypnik, på ett praktfullt sätt i Charkov och Moskva. 1933 skrev jag om detta: "Det faktum att det stalinistiska systemet behöver denna sorts offer visar vilka motsättningar som existerar till och med i de högsta kretsarna." (*Oppositionsbulletinen*, nr 36-37, oktober 1933.) Fyra år senare visar det sig att Postijsjev, som efter sina avslöjande utnämndes till diktator över Ukraina, själv anklagas för att skydda nationalister. Efter att som ämbetsman ha hamnat i onåd förflyttades han nyligen till Volga-regionen. Man kan gissa att det inte kommer att vara så länge. Inte ens skrapsår läker längre, än mindre riktiga sår. Huruvida Postijsjev kommer att ta till självmord eller erkänna sina icke begångna brott kvittar - det finns ingen räddning för honom.

I Vitryssland har den centrala exekutivkommitténs ordförande, Tjervjakov, skjutit sig.² Han hade tidigare band till högerflygeln, men har sedan länge officiellt anslutit sig till kampen mot den. Den officiella rapporten förkunnar skamligt att Tjervjakov, som enligt konstitutionen hade samma rättigheter som Kalinin, tog bort sig av "familjeskäl". Stalin bestämde sig för att trots allt inte utpeka den vitryska sovjetrepublikens ledare som tysk agent. Men samtidigt med detta självmord arresterades Vitrysslands folkkommissarie, som hade nära band till Tjervjakov, i Minsk. Berodde det också på "familjeskäl"? Om man betraktar byråkratin som en "familj", då måste man tillstå att familjebanden har luckrats upp avsevärt.

- 1 **Pavel Postijsjev** (1888-1940) var gammalbolsjevik och blev 1926 medlem i politbyrån och sekreterare för det ukrainska kommunistpartiet. Han arresterades 1938 och avrättades senare. **Nikolaj Skrypnik** (1872-1933) var under olika perioder ukrainsk kommissarie för inrikes angelägenheter och utbildning, och satt med i den ukrainska centralkommittén.
- 2 **Alexander Tjervjakov** (1892-1937) var ordförande för Högsta sovjet i Vitryssland, och begick självmord när det vitryska partiet började ödeläggas 1937. Efter sin död anklagades han för "nationalfascism".

Ojämförligt mer överraskande (återigen om man kan tillåta sig lyxen att bli överraskad) är den resa Jagoda har gjort, han som under det senaste årtiondet har varit den person som stått närmast Stalin. GPU:s chef anförtroddes hemligheter från Stalin som ingen annan medlem i politbyrån fick höra. Alla vet att Jagoda var en skurk. Men för det första överträffade han i detta avseende inte de flesta av sina kollegor. För det andra var det just i sin egenskap av fulländad skurk som han var så nödvändig för Stalin - för att genomföra de mer skumma uppdragen. Kampen mot oppositionen, som tog formen av en rad allt grövre förfalskningar och komplotter, genomfördes under Jagodas ledning, i enlighet med de linjer som Stalin hade utarbetat. Och så visar det sig att denna statens väktare, som hade utrotat den gamla parti-generationen, var en gangster och förrädare. Han har arresterats. Kommer han att erkänna i enlighet med den ritual som han själv har skapat? Det kommer inte att ändra hans öde. Samtidigt diskuterar världspressen på allvar om Jagoda verkligen stod i förbindelse med... trotskisterna. Varför inte? Om Bucharin utrotade trotskismen teoretiskt för att dölja sina förbindelser med den, så kan väl Jagoda ha utrotat trotskisterna fysiskt för att desto bättre dölja sina band till den.

Men de mest förvånansvärda nyheterna kommer från Försvarsdepartementet, först och främst de allra högsta kretsarna. Efter att ha halshuggit partiet och sovjetapparaten har Stalin gått vidare med att halshugga armén.

11 maj avlägsnades plötsligt den berömde marskalk Tuchatjevskij från sin post som vice försvarskommissarie, och blev förflyttad till en underordnad post på landsbygden. Inom några dagar förflyttades på samma sätt befälhavarna för militärdistrikten och andra framträdande generaler. Dessa åtgärder förebådade inget gott. 16 maj publicerades ett påbud som upprättade militärråd som skulle leda distrikten, både för flottan och arméerna. Det var uppenbart att den högsta ledningen hade hamnat i en allvarlig konflikt med officerskåren.

Under inbördeskriget införde jag ”revolutionära militärråd”. Varje råd bestod av en befälhavande officer och två, ibland tre, politiska medlemmar. Även om befälhavaren formellt behöll hela befälet, så trädde i själva verket inte hans order i kraft om de inte hade undertecknats av rådets politiska medlemmar. Att denna sorts garantier, som vi betraktade som ett tillfälligt ont, var nödvändiga, berodde på att det saknades tillförlitliga befälhavare och att soldaterna misstrodde även de lojala befälhavarna. Vart efter en röd officerskår uppstod, så förväntade vi oss att råden skulle försvinna, och principen om ett odelat befälssystem, som är oundvikligt i militära frågor, skulle växa fram.

1925 ersatte Frunze mig som chef för Försvarsdepartementet, och han införde i allt snabbare tempo ett odelat befälssystem.¹ Efter honom följde Vorosjilov samma väg. Man skulle tro att Sovjetregeringen har haft tillräcklig tid på sig att utbilda tillförlitliga officerare och på så sätt komma förbi det betungande behovet att använda kommissarier för att övervaka befälhavarna. Men saker och ting visade sig vara annorlunda. Samtidigt som diktaturen i Moskva gör sig redo för att tillintetgöra officerskåren, inrättar den på tröskeln till revolutionens 20:e år en kollektiv ledning för armén. De nya militärråden kallas inte längre ”revolutionära”. I själva verket har de heller inget med sina förebilder att göra. Inbördeskrigets militärråd säkerställde den revolutionära klassen kontroll över de militära tekniker som hade kommit från fiendens led. 1937 års råd har till uppgift att hjälpa det fåmansvälde som har rest sig över den revolutionära klassen, och se till att dess egna marskalkar och generaler inte inkräktar på makten som den har tillskansat sig.

När Tuchatjevskij degraderades frågade de som var insatta, ”Vem kommer hädanefter att ta ansvar för Sovjetunionens försvar?” Som efterträdare till Tuchatjevskij utsågs marskalk

1 **Michail Frunze** (1885-1925) innehade många viktiga militära poster under inbördeskriget, och ersatte 1925 Trotskij som ordförande för republikens militärrevolutionära råd.

Jegorov, som var överstelöjtnant under världskriget - och en diffus medelmåtta.¹ Den nya stabschefen, Sjaposjnikov, utbildades till verkställande officer i den gamla armén, och saknar helt strategisk talang och initiativ.² Och Vorosjilov? Det är ingen hemlighet att ”gammal-bolsjeviken” Vorosjilov bara är en ren utsmyckning. Medan Lenin levde kom ingen på tanken att ta med honom i centralkommittén. Även om Vorosjilov otvivelaktigt uppvisade ett personligt mod under inbördeskriget, så saknade han fullständigt militära eller administrativa egenskaper, och hade dessutom en inskränkt fullkomligt landsortsmässig inställning. Hans enda kvalifikationer för att få sitta i politbyrån och på posten som folkkommissarie för försvaret, är att han vid Tsaritsyn stödde Stalins motstånd mot den militärpolitik som säkerställde segern i inbördeskriget.³ För övrigt hade varken Stalin eller politbyråns andra medlemmar någonsin några illusioner om Vorosjilov som militär ledare. Just därför hade de omgivit honom med kvalificerade medarbetare. De personer som under senare år faktiskt har lett armén är två: Tuchatjevskij och Gamarnik.

Ingen av dem tillhörde det gamla gardet. Båda kom fram under inbördeskriget, inte utan ingripande från författaren till dessa rader. Tuchatjevskij uppvisade otvetydiga tecken på en enastående strategisk talang. Men han kunde inte utvärdera en militär situation på ett allsidigt sätt. Det fanns alltid ett element av äventyrlighet i hans strategi. Av denna anledning drabbade vi flera gånger samman, men det löste sig alltid på ett fullkomligt vänskapligt sätt. Jag var också tvungen att kritisera hans försök att på grundval av några hastigt anammade elementära marxistiska formuleringar skapa en ”ny militärdoktrin”.⁴ Men vi får inte glömma att Tuchatjevskij vid denna tidpunkt var mycket ung, och hade tagit ett alltför snabbt språng från ett tsaristiskt officersliv till bolsjevismens led. Därefter studerade han flitigt, om inte marxism (ingen studerar det numera i Sovjetunionen) så åtminstone militärvetenskap. Han skaffade sig kunskaper i modern militärteknik, och var framgångsrik med att mekanisera armén. Skulle han ha lyckats skaffa sig den nödvändiga inre balansen förutan vilken man inte kan bli någon stor fältofficer? Bara ett nytt krig - där Tuchatjevskij på förhand hade tilldelats rollen som överbefälhavare - skulle kunnat visa det.

Jan Gamarnik kom från en judisk familj i Ukraina, och utmärkte sig under inbördeskriget genom sina politiska och administrativa talanger - förvisso bara i provinsiell skala. 1924 hörde jag honom omnämnas som ukrainsk ”trotskist”. Mina personliga band till honom var redan brutna. Triumviratet (Zinovjev, Stalin, Kamenev) som då ledde partiet försökte först av allt avskilja de mest begåvade ”trotskisterna” från sin vanliga omgivning, kasta in dem i nya situationer, och om möjligt köpa upp dem med perspektiv på en karriär. Gamarnik skickades från Kiev till Fjärran östern, där han snabbt klättrade uppför den administrativa stegen, och hade 1925 definitivt brutit med sin ”trotskism”, det vill säga två eller tre år innan de mest framstående svarande under de senaste rättegångarna kapitulerade. När Gamarniks ”omskolning” var färdig förflyttades han till Moskva och satt snart i ledningen för arméns och flottans politiska departement. Under en tioårsperiod satt Gamarnik på viktiga poster inom parti-

1 **Alexander Jegorov** (1885-193?) var veteran från inbördeskriget och blev chef för generalstaben 1935. Han försvann efter avrättningen av Tuchatjevskij.

2 **Boris Sjaposjnikov** (1882-1945) var en av få ledande arméofficerare som undgick avrättning eller arrestering under utrensningarna. Under perioder på 1930-talet var han stabschef och verkställande kommissarie för försvaret.

3 Under inbördeskriget var **Tsaritsyn**, som hade starka traditioner av gerillakrigföring, högkvarter för den ryska tionde armén, under ledning av Vorosjilov. Under inverkan från Stalin blev den säte för ”militäroppositionen”, som gick mot att använda specialister ur den gamla tsaristiska armén och att Röda armén skulle centraliseras under ett odelat befälssystem. Vid kommunistpartiets åttonde kongress i mars 1919 tillbakavisades Tsaritsyn-gruppen, och Trotskij militärpolitik, som han hade tillämnat som ledare för Röda armén, bekräftades på nytt. När gruppen började vägra lyda order blev Vorosjilov slutligen förflyttad till Ukraina.

4 Trotskij skriver om detta i sina *Militära skrifter*.

apparatusens definitiva centrum, och samarbetade dagligen med GPU. Kan man under sådana omständigheter tänka sig att han förde två politiker: en offentlig för omvärlden, och en annan privat? I egenskap av medlem i centralkommittén, det härskande partiets högsta representant i armén, var Gamarnik, precis som Tuchatjevskij, en del av den härskande kastens kött och blod.

Varför höjdes då yxan över dessa två ledare för de väpnade styrkorna? Zinovjev och Kamenev gick under därför att de, i ljuset av sitt förflutna, verkade farliga, men ännu viktigare var att Stalin hoppades att avrättningen av dem skulle hjälpa honom att rikta ett dödligt slag mot "trotskismen". Bara de tidigare framträdande trotskisterna Pjatakov och Radek var lämpliga till en ny rättegång som skulle rätta till det första, alltför grovt tillyxade hopkokets förbi-seenden. Varken Tuchatjevskij eller Gamarnik passade dessa syften. Tuchatjevskij hade aldrig varit trotskist. Gamarnik hade en kort affär med trotskismen, men vid en tidpunkt då hans namn fortfarande var okänt. Varför blev Radek tillsagd att namnge Tuchatjevskij under förundersökningarna inför rättegången? Och varför har Gamarnik efter sin mystiska död lagts till listan av "folkfiender"?

I egenskap av befälsstabens lärare och framtida överbefälhavare kunde inte Tuchatjevskij annat än sätta värde på talangfulla militärledare. Putna var en av generalstabens mer framstående officerare. Skickade Tuchatjevskij verkligen honom till Radek för att skaffa informationer? Radek var halvofficiell talesman i utrikespolitiska frågor. Putna var militärattaché i Storbritannien. Tuchatjevskij kanske fick information från Radek via Putna, precis som Stalin själv använde Radeks material i sina tal och intervjuer. Men det är fullt möjligt att denna episod precis som många andra är påhittad. Det förändrar inte saker och ting. Utan tvekan ingrep Tuchatjevskij å Putnas vägnar, precis som han måste ha gjort när andra officerare drogs in i GPU:s soppa. Man var tvungen att lära honom en läxa. Vad hade Vorosjilov för roll i detta? Hittills har Vorosjilovs politik avgjorts mycket mer av hans band till Stalin än av hans anknytning till armén. Dessutom är Vorosjilov inskränkt och virrig, och kan bara ha kastat avundsjuka blickar på sin betydligt mer talangfulla vicekommisarie. Det kan mycket väl ha varit källan till konflikten.

Gamarnik hade en ledande roll under utrensningarna i armén, när han gjorde allt som krävdes av honom. Men då handlade det som mest om oppositionella, missnöjda och skumma typer - följaktligen med "statens" intressen inblandade. Men under det senaste året blev man tvungen att kasta ut folk ur armén som inte var skyldiga till någonting, men som på grund av gamla band, eller posterna de satt på, eller rena tillfälligheter, visade sig vara användbara under arbetet att organisera de nya skenrättegångarna. Liksom Tuchatjevskij hade Gamarnik både vänskaps- och kamratliga band till många av dessa befälhavare. Som chef för arméns och flottans politiska departement var Gamarnik inte bara förpliktad att överlämna sina medarbetare i Vysjinskijs händer utan också hjälpa till att skapa falska anklagelser mot dem. Det är mycket troligt att han kom i motsättning till GPU och klagade på Jezjov... till Stalin! Detta räckte för att utsätta honom för fara.

Det sovjetiska försvarets intressen kan ha fått distriktsbefälhavare och ansvariga generaler att ingripa på Tuchatjevskijs sida. Stormvinden av förflyttningar och arresteringar under maj och början av juni går bara att förklara med panik inom de styrande kretsarna. 31 maj antingen sköts eller sköt Gamarnik sig själv. Militärdistriktens befälhavare hann knappt börja på sina nya poster innan de arresterades eller överlämnades till domstolen. Därefter arresterades följande personer: Tuchatjevskij, som just hade blivit beordrad till Samara; Jakir, som just hade förflyttats till Leningrad; Uborevitj, befälhavare över militärdistriktet i Vitryssland; Kork, militärakademins chef; Feldman, befälhavare över arméns personaldetalj; Eideman, chef för Osoavjachim [Förbundet för att främja försvaret, flyg och kemi]; och lite dessför-

innan, Putna, före detta militärattaché i Tokyo och London, och kavallerigeneralen Primakov.¹ Alla åtta dömdes till döden och blev skjutna.

Armén måste ha blivit skakad i sina grundvalar. I sitt sinne ställde alla sig frågan: varför döda de legendariska hjältarna från inbördeskriget, begåvade fältbefäl och organisatörer, Röda arméns ledare som så sent som igår var regimens stötspelare och hopp? Låt oss kort påminna om vilka de var.

Tuchatjevskij var officer i tsarens armé och blev bolsjevik, medan Jakir utvecklades från en ung tbc-sjuk student till befälhavare i Röda armén. Ända från början uppvisade Jakir fantasin och påhittigheten hos en strateg. Mer än en gång tittade rutinerade officerare häpet på den utmärklade kommissarien när han med en tändsticka i handen följde förflyttningarna på en militär karta. Jakir fick tillfälle att visa sin hängivenhet till revolutionen och partiet på ett mycket mer direkt sätt än Tuchatjevskij. När inbördeskriget tog slut började han ivrigt studera. Han åtnjöt en betydande och välförtjänt auktoritet.

Jämte Jakir kan vi placera Uborevitj, som var en mindre lysande men grundligt prövad och tillförlitlig fältofficer under inbördeskriget. Det var dessa två män som anförtroddes försvaret på västfronten, och de förberedde sig under flera år för sin roll under det kommande stora kriget.

Kork var nyutexaminerad från den tsaristiska militärakademin, och förde med framgång befälet över en av arméerna under de mest kritiska åren. Senare fick han befälet över ett militärdistrikt, och placerades slutligen i ledningen för militärakademin efter Eideman, som tillhörde Frunzes närmaste krets.

Under de senaste åren har Eideman lett Osoavjachim, som är länken mellan civilbefolkningen och armén.

Putna var en bildad ung general med en internationell inställning.

Feldman hade makten över den direkta övervakningen av befälspersonalen. Detta ensamt visar hur stort förtroende han åtnjöt.

Jämte Budjonnyi var Primakov otvivelaktigt den mest framstående kavalleriofficeren.²

Det är ingen överdrift att säga att det, med undantag för Budjonnyi, inte finns ett enda namn i Röda armén vars popularitet, för att inte tala om begåvning eller kunskap, är jämförbar med de påstådda brottslingarna. Röda arméns ledning ödelades i full vetskap om vad det innebar!

Vi bör var mycket uppmärksamma på hur rättegången organiserades: under ordförandeskap av den obetydliga byråkraten Ulrich tvingades en grupp äldre generaler under ledning av Budjonnyi döma sina vapenbröder till ett straff som hade beordrats av Stalins sekretariat. På detta sätt satte djävulen sanningen på prov. De överlevande militärbefälhavarna är från och med nu förenade med Stalin av den skam som han medvetet dragit över dem. Men intrigerna sträcker sig längre än så.

Stalin fruktade inte bara Tuchatjevskij utan också Vorosjilov. Om det vittnar hans utnämning av Budjonnyi till befälhavare över Moskvans militärdistrikt. I egenskap av gammal underofficer i kavalleriet föraktade han alltid Vorosjilovs militära dilettanteri. När de arbetade ihop i Tsaritsyn hotade de mer än en gång varandra med revolverar. Deras viktiga karriärer gjorde att fiendskapen inte visade sig lika mycket utåt, men den minskade inte. Budjonnyi får

1 **I P Uborevitj** (1896-1937) och **A I Kork** (1887-1937) som båda två hade utmärkt sig som armébefälhavare under inbördeskriget, och **Robert Eideman** (1895-1937), som liksom de båda tidigare var general i Röda armén, avrättades på grund av påstådd inblandning i affären Tuchatjevskij.

2 **Semjon Budjonnyi** (1883-1973) var hjälte från inbördeskriget och en av de få ledande armébefälhavare som undgick avrättning eller fängelse under utrensningarna.

den militära makten i huvudstaden som en motvikt till Vorosjilov. Vilken av dem som står i tur att dömas får framtiden utvisa.

Anklagelsen att Tuchtjevskij, Jakir och de andra var tyska agenter är så idiotisk och skamlig att den inte förtjänar att tillbakavisas. Inte ens Stalin själv hade hoppats att man skulle tro på detta motbudande förtal utomlands. Men han var tvungen att ge övertygande argument till de ryska arbetarna och bönderna för att rättfärdiga att han förintade dessa begåvade och självständiga personer. Han litar i detta avseende till den totalitära pressens och radions hypnotiska inflytande.

Men vilka är de verkliga skälen till att han utrotar de bästa sovjetiska generalerna? I denna fråga kan vi bara lägga fram hypoteser på grundval av ett antal direkta och indirekta symptom. Med tanke på risken för ett annalkande krig kunde de mest ansvariga befälhavarna inte annat än bli oroad av det faktum att Vorosjilov stod i ledningen för de väpnade styrkorna. Det kan inte finnas något tvivel om att dessa kretsar förde fram Tuchtjevskij som ersättare för Vorosjilov. Till en början försökte utan tvekan generalerna grunda sin ”komplott” på Stalin, som under lång tid hade spelat sitt vanliga tvetydiga spel, och utnyttjat motsättningarna mellan Vorosjilov och Tuchtjevskij. Uppenbarligen överskattade Tuchtjevskij och hans anhängare sina krafter. När Stalin till sist blev tvingad att välja, så föredrog han Vorosjilov, som dittills varit hans lydiga verktyg, och överlämnade Tuchtjevskij till bödlarna eftersom han skulle kunna bli en farlig motståndare. De svikna förhoppningarna och ilska över Stalins ”förräderi” kan ha fått generalerna att diskutera hur armén helt och hållet skulle kunna befrias från politbyråns ok. Från detta är det långt till en öppen sammansvärjning. Men under en diktatorisk regim är redan detta ett första steg.

Utifrån de avrättades förflutna och om man väger in vars och ens särskilda egenskaper, är det svårt att dra slutsatsen att de var sammanbundna av ett gemensamt politiskt program. Men en del av dem, under ledning av Tuchtjevskij, kanske hade ett program för det nationella försvaret. Vi får inte glömma att Stalin efter Hitlers maktövertagande gjorde allt han kunde för att upprätthålla vänskapliga förbindelser med Tyskland. De sovjetiska diplomaterna snålade inte med tillmötesgående deklARATIONER angående fascismen, som idag låter skandalösa. Stalin stod för filosofin bakom denna politik: ”Vi måste framförallt skydda uppbygget av socialismen i vårt land. Fascism och demokrati är tvillingar och inte sina motsatser. Frankrike kommer inte att angripa oss och hotet från Tyskland kan vi helt enkelt neutralisera genom att samarbeta med henne.” Efter dessa signaler uppifrån försökte arméledningen upprätthålla vänskapliga relationer med de tyska militärattachéerna, ingenjörerna och industrimännen och vinna dem till tanken att det var fullt möjligt med ett samarbete mellan de två länderna. Vissa av generalerna anammade denna politiska linje än mer beredvilligt, ju mer tysk teknologi och ”disciplin” man tvingade på dem.

Men det visade sig att Stalin skulle bli tvungen att komplettera sina ”vänskapliga” relationer till Tyskland med en försvarspakt med Frankrike. Hitler kunde inte gå med på det. Han krävde fria händer åt båda håll. Som svar på Moskvans närmande till Paris gav han Stalin en demonstrativ avsnäsning. Mussolini följde snabbt efter. Trots sina ursprungliga avsikter tvingades Stalin överge sin teori om ”tvillingar” och gå i riktning mot vänskap med ”demokratierna” i väst. Det gjordes ett symboliskt byte i utrikesministeriet: Litvinovs ställföreträdare Krestinskij, före detta ambassadör i Tyskland, avlägsnades; hans plats intogs av Potemkin, före detta ambassadör i Frankrike.¹ Det var inte lika lätt att göra en förändring inom officerskårens högsta kretsar. Genom själva sin karaktär är den militära kasten mycket större och mindre foglig än diplomatkåren.

1 **Vladimir Potemkin** (1878-1946) hade viktiga diplomatiska poster under två decennier. Vid olika tidpunkter var han ambassadör i Grekland, Italien och Frankrike, och efter att ha varit första ställföreträdande utrikesminister blev han kommissarie för utbildning.

Om Tuchatjevskij verkligen fram tills nyligen höll med om en protysk inriktning (jag är inte alls säker på det), så gjorde han det hursomhelst inte som agent för Hitler utan som sovjetisk patriot på grundval av de strategiska och ekonomiska uppfattningar som ända tills nyligen även Stalin delade. Utan tvivel kände sig en del generaler också personligt uppbundna av sina tidigare vänskapliga uttalanden angående Tyskland. Eftersom Stalin under en lång period manövrerade och lämnade båda dörrarna öppna, så gav han medvetet inte generalerna någon signal om reträtt. Generalerna räknade med hans stöd, och kan ha gått längre än vad de tänkte från början. Å andra sidan är det fullt tänkbart att Vorosjilov - som i egenskap av medlem i politbyrå i god tid kände till den nya linjen - medvetet fick Tuchatjevskij att överskrida den militära och partidisciplinen, och sedan med sin vanliga grovhet krävde att han plötsligt skulle ändra inriktning. Frågan om man skulle gå med Tyskland eller Frankrike ändrades plötsligt till frågan, ”Vem styr över armén: politbyråmedlemmen Vorosjilov eller Tuchatjevskij med större delen av generalstaben bakom sig?” Och eftersom det inte finns någon allmän opinion, inget parti, inga sovjeter och regimen har förlorat varje uns av flexibilitet, så måste varje akut problem lösas med hjälp av en Mauser. Stalin var än mindre mot en blodig lösning av frågan, eftersom han behövde visa sina nya internationella allierade att han var tillförlitlig, genom att hitta några syndabockar för den politik som han hade följt så sent som igår.

Vad hade generalerna för förhållande till Vänsteroppositionen? Efter Gamarniks död kallade tidningarna i Moskva honom för ”trotskist”. Flera månader tidigare omnämndes Putna under rättegångarna mot Zinovjev och Radek som ”trotskist”. Men innan rättegången kallades ingen av de andra för detta skrämmande namn, och förmodligen inte heller under rättegången eftersom varken domarna eller de svarande hade någon anledning att ge sig in på en sådan komedi bakom stängda dörrar. Det enda som hindrade Tuchatjevskij, Jakir, Uborevitj, Eideman och de andra från att förvandlas till trotskister var att de saknade öppna band till trotskismen. Dessutom ville man inte öppet blåsa upp trotskismens inflytande i armén. Men i Vorosjilovs dagorder, som publicerades dagen efter deras avrättning, så förkunnades alla de skjutna vara trotskister. Som vi har sett har skenrättegångarna sin egen logik: om generalerna, precis som trotskisterna, hade tjänat Tyskland i syfte att ”återupprätta kapitalismen”, så måste Tyskland ha sammanfört dem för att tjäna sina intressen. Dessutom har ”trotskismen” sedan länge varit ett allomfattande begrepp som innefattar allt som förtjänar att utrotas.

Det finns ett betydande element av gissningar i våra observationer angående halshuggningen av Röda armén. Detaljerna bakom affären, som kommer att dröja innan de blir kända, kan visa sig vara annorlunda. Men redan idag är den politiska innebörden i denna nya blodutgjutelse solklar. Om Stalin hade velat rädda generalerna så kunde han i tid ha öppnat reträttvägar för dem. Men han ville inte det. Han är rädd för att visa svaghet. Han är rädd för armén. Han är rädd för sin egen byråkrati.

Och det med all rätt. Fram tills alldeles nyligen stödde tusentals sinom tusentals ämbetsmän och befälhavare ur bolsjevismens led eller sådana som hade anslutit sig till bolsjevismen Stalin av övertygelse och inte rädsla. Men de senaste händelserna har väckt deras farhågor - för regimen och sitt eget öde. De som hjälpte fram Stalin har visat sig vara allt mindre lämpliga att stöda honom på hans svindlande höjd. Stalin tvingas alltmer förnya sina maktverktyg. Samtidigt är han rädd att dessa nya verktyg kan skaffa sig en ny ledare.

Denna fara är särskilt stor i förhållande till armén. När byråkratin har befriat sig från folkets kontroll försöker den militära kasten oundvikligen befria sig från den civila byråkratins ok. Bonapartismen har alltid en benägenhet att anta formen av svärdets nakna makt. Oavsett Tuchatjevskijs verkliga eller påstådda strävanden, så måste officerskåren ha blivit alltmer medveten om sin överlägsenhet över de västförsedda diktatorerna. Å andra sidan kunde inte Stalin undgå att inse att polismakten över folket, som han genomförde med hjälp av parti-

sekretariatets hierarki, skulle kunna förverkligas på ett mycket enklare och direkt sätt med hjälp av en "sheriff" i militärapparaten. Faran var alltför uppenbar. Än så länge fanns det ingen sammansvärjning - det är säkert. Men den stod på dagordningen. Blodsutgjutelsen var förebyggande. Stalin utnyttjade en "lycklig" händelse för att lära officerskåren en blodig läxa.

Men man kan redan på förhand säga att denna läxa inte kommer att hindra något eller någon. Stalin har kunnat spela rollen som bolsjevismens dödgrävare bara därför att han själv är en gammalbolsjevik. Denna täckmantel behövdes för att byråkratin skulle kunna kväsa massorna och krossa den spartakistiska traditionens kvarvarande skal. Men termidors läger är inte enhetligt. De privilegierades toppskikt leds av personer som ännu inte har befriat sig från bolsjevismens traditioner. Regimen kan inte göra stopp vid detta mellanskikt, dessa Postijsjev, Tjervjakov, Tuchatjevskij, Jakir, för att inte nämna Jagoda. Skiktet under dem leds av slätstrukna administratörer, om inte rena skojare och karriärister. Stalin kan genomskåda dessa skikt bättre än någon annan. Efter att ha kvävt massorna och tillintetgjort det gamla gardet anser han därför att han själv är räddningen för socialismen.

Det handlar inte bara om personlig grymhet och maktlystnad. Stalin måste försöka att juridiskt bekräfta sin personliga makt, antingen i egenskap av "ledare" för livet, president med extraordinära maktbefogenheter, eller slutligen som krönt kejsare. Samtidigt kan han inte undgå att frukta att det kan uppstå opposition mot hans kejsarliga planer inom byråkratin självt, i synnerhet inom armén. Det betyder att Stalin kommer att försöka tillintetgöra alla de bästa elementen i statsapparaten innan han faller ner i avgrunden - med eller utan sin krona.

Hursomhelst har han givit Röda armén ett skrämmande slag. Som resultat av den senaste skenrättegången har den minskat med många huvuden. Arméns moral har skakats i sina grundvalar. Sovjetunionens försvars intressen har offrats i den härskande klickens självbevarelses intressen. Efter rättegångarna mot Zinovjev och Kamenev, Radek och Pjatakov så utgör rättegången mot Tuchatjevskij, Jakir och de andra början på slutet för den stalinistiska diktaturen.

Stalin om sina egna skenrättegångar

Juni 1937. Med sin vanliga skrytsamma cynism avslöjar Hitler sin hemliga politiska strategi. Han skriver: ”En stor ledares geni består också av det faktum att han alltid framställer sina olika motståndare som tillhörande samma kategori, ty för svaga och vacklande karaktärer blir en vink om att det finns skillnader mellan fienderna lätt en källa till tvivel att de själv har rätt.” (*Mein Kampf*)

Denna princip står i direkt motsättning till den marxistiska politikens principer såväl som vetenskaplig kunskap överhuvudtaget, ty vetenskapen inleder med att uttrycka, blottlägga och ställa inte bara grundläggande skillnader utan också övergående nyanser mot varandra. Speciellt marxismen har alltid varit mot att behandla alla politiska motståndare som ”en enda reaktionär massa”. Skillnaden mellan marxistisk och fascistisk agitation är som skillnaden mellan vetenskaplig utbildning och demagogisk hypnos.

De stalinistiska politiska metoderna fick sitt mest fulländade uttryck i skenrättegångarna, och sammanfaller helt och hållet med Hitlers beskrivning, även om de i sin framfart lämnar Hitler långt bakom sig. Var och en som vägrar att buga för den härskande klicken i Moskva är från och med nu företrädare för ”en enda fascistisk massa”.

Under Moskvarättegångarna drog sig Stalin demonstrativt åt sidan. Det sades till och med att han hade rest till Kaukasus. Det ligger helt i linje med hans tillvägagångssätt. Vysjinskij och *Pravda* fick sina instruktioner i det fördolda. Men rättegångarnas misslyckades i världsoptionens ögon, och den växande oron och tvivlen i Sovjetunionen tvingade Stalin att träda fram öppet. Vid centralkommitténs möte 3 mars höll han ett tal som efter noggranna rättelser publicerades i *Pravda*. Det ligger bortom mänskligt mod att tala om den teoretiska nivån på detta tal: det ligger inte bara bortom all teori utan även politik i ordets varje verkliga mening. Det är bara ett officiellt godkännande av de redan genomförda skenrättegångarna och förberedelser av nya.

Stalin inleder med att definiera trotskismen: ”trotskismen [har] förvandlats från en politisk strömning inom arbetarklassen, som den var för 7 eller 8 år sedan, till ett desperat och principlöst band av skadegörare, sabotörer, spioner och mördare...” Men upphovsmannen till denna definition har glömt att han ”för 7 eller 8 år sedan” uttalade precis samma anklagelse mot trotskismen som idag, bara i mer försiktig form. Så tidigt som i slutet av 1927 kopplade GPU samman trotskister - förvisso mindre kända sådana - med vitgardister och främmande agenter. Min förvisning utomlands motiverades officiellt med att jag var inblandad i förberedelser för ett väpnat uppror. Det är också sant att Stalin på den tiden inte vågade offentliggöra GPU:s fantastiska beslut. För att rättfärdiga avrättningen av Blumkin, Silov och Rabinovitj,¹ skrev *Pravda* 1929 artiklar om tågsabotage som hade organiserats av trotskister. 1930 anklagades ett antal förvisade oppositionella för spionage eftersom de brevväxlade med mig. 1930-32 gjorde GPU flera försök att avtvinga oppositionella, återigen mindre kända sådana, ”frivilliga bekännelser” om att ha förberett terroristattentat. Jag lade fram dokument om dessa tidiga och grova utkast till det framtida hopkoket inför den amerikanska undersökningskommissionen. Men till saken hör att Stalin för sju eller åtta år sedan ännu inte hade krossat partiets eller ens de ledande byråkraternas motstånd, och han tvingades därför begränsa sig till intriger, giftigt förtal, arresteringar, landsförvisning och enstaka ”försöks”avrättningar. På så sätt utbildade han gradvis sina företrädare - och sig själv. Ty det är ett misstag att tro att denne man föddes som en fullbordad Kain.

”[D]en trotskistiska verksamhetens huvudmetod”, fortsätter Stalin, ”utgörs [nu inte] av en

1 **Silov** och **Rabinovitj** var oppositionsmedlemmar som avrättades för påstått ”sabotage av järnvägs-transporter”.

öppen och ärlig propaganda för sina åsikter bland arbetarklassen, utan att den maskerar sina åsikter, att den inställsamt och fjäskande prisar sina motståndares åsikter, att den fariséiskt och hycklande trampar sina egna åsikter i smutsen.” Redan för tio år sedan undvek de initierade att titta på varandra när Stalin anklagade sina motståndare för bristande ”öppenhet” och ”ärlighet”. På den tiden formulerades moralens ädla principer av Jagoda... Men Stalin avstår från att förklara hur man skulle kunna genomföra ”öppen” propaganda i ett land där kritiken av ”führern” bestraffas mycket mer bestialiskt än i det fascistiska Tyskland. Det trängande behovet att gömma sig för GPU och genomföra propagandan i hemlighet komprometterar den bonapartistiska regimen snarare än revolutionärerna.

Å andra sidan avstår Stalin också från att förklara hur man kan ”trampa sina egna åsikter i smutsen”, och samtidigt inspirera tusentals personer att offra livet för dem. Talet och dess författare står helt och hållet på samma nivå som den reaktionära pressen, som alltid har hävdade att Stalins kamp mot ”trotskismen” var hyckleri, att vi i själva verket var förenade i en hemlig konspiration mot den kapitalistiska samhällsordningen, och att landsförvisningen av mig till utlandet bara var en täckmantel för att dölja vårt samarbete. Är det egentligen inte så att Stalin avrättade trotskister och försöker trampa deras uppfattningar ”i smutsen” för att desto bättre dölja sin fullständiga solidaritet med dem?

Talaren avslöjar sig allra tydligast i frågan om oppositionens program. Han säger: ”Vid processen år 1936 förnekade Kamenev och Zinovjev bestämt, som ni kanske erinrar er, att de hade något slags plattform... Det kan inte betvivlas, att de båda ljög, när de förnekade att de hade en plattform.” De hade i själva verket en plattform. Det var ”en plattform som gick ut på kapitalismens återupprättande”. Ordet ”cynism” har en alltför oskyldig och patriarkalisk klang för att tillämpas på denna moralist, som tvingade sina offer att vittna uppenbart falskt, mördade dem på grund av uppenbart falska anklagelser, och sedan inte stämplade Jagoda, Vysjinskij och sig själv som lögnare, utan Zinovjev och Kamenev som de hade skjutit. Men det är just här som bluffens läromästare låter sig gripas på bar gärning.

Saken är den, att enligt de officiella rapporterna erkände Zinovjev och alla de andra svarande under den första rättegången i januari 1935, att de under sitt arbete hade vägletts av ”*hemliga avsikter att återupprätta den kapitalistiska regimen*”. Det är så de påstådda ”trotskisternas” mål formulerades i anklagelseakten. Innebär det att de anklagade talade sanning på den tiden? Men olyckligtvis skulle ingen tro på denna officiellt fastslagna ”sanning”. Det är därför man under förberedelserna inför den andra rättegången mot Zinovjev-Kamenev (augusti 1936) bestämde sig för att överge programmet att återupprätta kapitalismen som alltför absurt, och reducera det hela till ”maktlystnad”. Kälkborgare är mer benägna att tro på det. Det nya åtalet sa att det var ”*fastslaget bortom allt tvivel att det enda motivet för att organisera det trotskij-zinovjevskas blocket var deras strävan efter att till varje pris gripa makten...*” På den tiden förnekade statsåklagaren själv att det existerade någon speciell ”plattform” bland trotskisterna. Det var själva detta faktum som visade på trotskisternas speciella förfall! Det är ointressant om de olycksaliga svarande hade ljugit eller ej. Det stalinistiska rättsväsendet hade slagit fast ”bortom allt tvivel” att trotskisternas ”enda motiv” var ”deras strävan efter att gripa makten”. I detta syfte påstås de ha tagit till terror.

Men denna nya version, på grundval av vilken Zinovjev, Kamenev och andra blev skjutna, gav inte det förväntade resultatet. Varken arbetarna eller bönderna hade någon särskild anledning att rasa mot ”trotskisterna” för att de ville gripa makten. ”Trotskisterna” kunde i alla fall inte visa sig vara värre än den härskande klickens. För att skrämja befolkningen ansågs det nödvändigt att lägga till att trotskisterna ville återlämna jorden till godsägarna och fabriker till kapitalisterna. Att lägga fram anklagelser för terrorism utan att det fanns några terroristhandlingar satte också upp alltför stora begränsningar för framtida möjligheter att

tillintetgöra regimens motståndare. För att vidga kretsen av anklagade måste man inkludera sabotage, ödeläggelse och spionage. Men sabotage och spionage kunde bara få en antydning av betydelse om man slog fast förbindelser mellan trotskisterna och Sovjetunionens fiender. Men varken Tyskland eller Japan skulle stöda trotskisterna bara därför att de var ”maktlystna”. Det enda möjliga var att beordra en ny grupp svarande att återvända till programmet att ”återupprätta kapitalismen”.

Detta tillägg till bluffen är så lärorikt att det är värt att dröja vid. Genom att förse sig med ett antal tidningar från Komintern kan varje läskunnig person utan svårighet spåra tre skeden i hur anklagelsen utvecklades. En hegelsk treenighet av en enastående bluff, med sin tes, antites och syntes! På grundval av Kominterns avrättade ordförandes egen ”bekännelse” tillskrev Moskvans mutkolvar världen över, under perioden efter januari 1935, honom ett program för att återupprätta kapitalismen. *Pravda*, Stalins egen tidning, angav tonen. Men på order från *Pravda* själv hoppade Kominterns press från tesen över till antitesen, och stämplade under rättegången mot de 16 i augusti 1936 trotskisterna som mördare utan något som helst program. *Pravda* och Komintern höll sig bara till denna nya version under ungefär en månad, fram till 12 september. Kominterns svängar återspeglade bara Vysjinskijs roterande, som i sin tur bara rättade in sig i enlighet med Stalins på varandra följande order.

Oavsiktligt var det Radek som framkastade den slutgiltiga ”syntes”-anklagelsen. 21 augusti 1936 publicerades hans artikel mot det ”trotskij-zinovjevskas fascistiska gänget”. Den olycksaliga författaren ställde sig uppgiften att gräva en så djup vallgrav som möjligt mellan sig och de svarande. I sitt försök att dra de mest skrämmande inrikespolitiska och internationella konsekvenserna av de påstådda ”brotten”, hade Radek följande att säga om de svarande, och i synnerhet mig: ”De vet att de... genom att undergräva tilltron till Stalins ledarskap... bara ger den tyska, japanska, polska och alla andra sorters fascism vatten på sin kvarn. Än mer är de medvetna om att mord på de sovjetiska folkens talangfulla ledare, Stalin, innebär att arbeta direkt för ett krig...”

Längre fram gick Radek ännu längre på samma väg. Han skrev: ”Det handlar inte om att krossa ambitiösa personer som sänkte sig till det värsta brottet av alla. Det handlar om att krossa fascismens agenter, som är beredda att starta ett brinnande krig och underlätta fascismens seger trots att de från deras händer bara skulle få skuggan av makt.” Dessa rader är inte bara en juridisk anklagelse utan även politisk retorik. När Radek staplade fasa på fasa förutsåg han givetvis inte att han själv skulle tvingas betala för dem. Pjatakov och Rakovskij skrev i samma anda och med samma konsekvenser.

Under förberedelserna inför den nya rättegången utnyttjade Stalin de dödsförskräckta kapituleringarnas journalistiska alster. 12 september, det vill säga tre veckor efter Radeks artikel, förkunnade *Pravda* oväntat i en ledarartikel att de svarande hade ”... försökt dölja de verkliga målen för sin kamp. De spred att de inte hade något program. I själva verket hade de faktiskt ett program. Det är programmet att krossa socialismen och återupprätta kapitalismen.” *Pravda* lade naturligtvis inte fram minsta faktum för att underbygga dessa ord. Vilka fakta skulle det kunna ha varit!

De svarandes nya program uppkom alltså inte på basis av dokument, fakta eller bekännelser från de anklagade, eller ens genom att åklagarna gjorde logiska härledningar. Nej det gjordes med hjälp av en förkunnelse från Stalin över huvudet på Vysjinskij, efter att de anklagade hade avrättats. Bevis? De skulle GPU tillhandahålla i efterhand på det enda sätt som fanns - i förklädning av ”frivilliga bekännelser”. Vysjinskij tog genast itu med att utföra sin senaste order: att omvandla Radeks formuleringar från hysteri till juridik, från det patetiska till det brottsliga. Men Vysjinskij tillämpade inte detta nya schema - och det hade Radek inte förutsett! - på de 16 svarande (Zinovjev med flera) - de fanns inte längre bland de levande - utan på

de 17 anklagade. Och författaren till detta schema, Radek, visade sig bli ett av de första offren.

En mardröm? Nej, det är verkligheten. De huvudåtalade i den nya rättegången liknar inkquisitionens ödmjuka samarbetsmän, som ivrigt grävde gravar, tillverkade kistor och förberedde förbannelseinskriftioner på andra gravstenar, för att sedan upptäcka att inkvisitorn tänkte sätta deras egna namn i förbannelsetexten och mäta upp kistorna för dem. När denna procedur väl var färdig, trädde Stalin fram ur skuggorna för att i gestalt av en ofelbar domare utfärda ett uttalande om Zinovjev och Kamenev: ”Båda två ljög.” Aldrig tidigare har den mänskliga fantasin tänkt ut något mer ondskefullt!

Stalins förklaring till sabotaget håller samma nivå som resten av talet. ”[V]arför har våra kamrater inte märkt allt detta?” frågar han, och ställer en fråga som är omöjlig att undvika. Så här svarar han: ”Saken är den, att våra partikamrater under de senaste åren helt har uppslukats av det ekonomiska arbetet... och glömt allt annat.” Som brukligt är, för Stalin fram denna tanke i tio olika variationer, utan några bevis. Ledarna rycktes med av de ekonomiska framgångarna och ”började... helt enkelt negligera” sabotaget. De märkte det inte. De var inte intresserade. Vilken sorts ekonomiskt arbete ”uppslukade” dessa personer så att de lyckades förbise hur det ekonomiska livet föll sönder? Och exakt hur skulle de ha ”uppmärksammat” sabotage, när de som påstås ha organiserat det själva organiserade ekonomin? Stalin försöker inte ens knyta ihop trådarna. Den tanke han egentligen försöker uttrycka är denna: ekonomerna rycktes med av det praktiska arbetet och ”glömde” den härskande klickens högre intressen, som kräver bluffanklagelser, även om de skulle skada ekonomin.

För flera år sedan, fortsätter Stalin, var det borgerliga tekniker som deltog i sabotaget. Men ”under den påföljande perioden uppfostrade hundratusentals bolsjeviker [bolsjevikiska kadrer i engelska originalet – öa], som var tekniskt skolade.” (Hundratusentals ”kadrer”?) ”[D]et [är] inte längre... öppet fientligt folk, som uppträder som skadegörare; det är folk som inte äger några som helst tekniska företräden framför vårt partifolk... folk, som av en tillfällighet fått partibok.”

Allting ställs på huvudet! För att förklara varför välbetalda ingenjörer villigt förlikar sig med ”socialismen” medan bolsjeviker går mot honom, kan inte Stalin annat än utropa hela det gamla gardet i partiet till ”skadegörare som av en tillfällighet kunnat skaffa sig medlemsbok i partiet”, som uppenbarligen fastnade i partiet under flera decennier. Men hur skulle ”hundratusentals bolsjevikiska kadrer med goda tekniska kunskaper” kunna förbise sabotage som under flera år undergrävde industrin? Vi har redan fått den slagfärdiga förklaringen: de var alltför upptagna med det ekonomiska livet för att uppmärksamma att något blev förstört.

Men för att sabotage ska kunna lyckas krävs det en gynnsam samhällsmiljö. Hur skulle den kunna uppstå i ett samhälle där socialismen har segrat? Stalins svar är: ”ju större framsteg vi gör... desto större kommer raseriet att bli hos resterna av de slagna utsugarklasserna.” Men för det första kan knappast några från folket isolerade, kraftlösa ”rasande” ”rester” räcka till för att skaka om den sovjetiska ekonomin. För det andra, när förvandlades Zinovjev, Kamenev, Rykov, Bucharin, Tomskij, Smirnov, Jevdokimov, Pjatakov, Radek, Rakovskij, Mratjkovskij, Sokolnikov, Serebrjakov, Muralov, Sosnovskij, Beloborodov, Jeltsin, Mdivani, Okudzjava, Gamarnik, Tuchatjevskij, Jakir och hundratals mindre kända personer - hela det ledande skiktet inom partiet, staten och armén - till ”rester av de slagna utsugarklasserna”?¹ Stalin har

1 **Alexander Beloborodov** (1891-1938) var ledare i armén och medlem i partiets centralkommitté, och försvann efter den tredje Moskvarättegången. **Boris Jeltsin** (1875- ?) var en av bolsjevikpartiets grundare och före detta ledare för sovjeten i Jekaterinberg, och dog troligen i landsförvisning. **P K (Budu) Mdivani** (1877-1937), tidigare regeringschef i Sovjetgeorgien och före detta medlem i Vänsteroppositionen, dömdes i juli 1937 till döden av Georgiens Högsta domstol och blev skjuten. **M Okudzjava** var en oppositionsmedlem som landsförvisades 1928 och försvann samtidigt med honom.

travat bluff på bluff och hamnat i en återvändsgränd, och har svårt att ge sina svar ens en glimt av förnuft. Men målet är uppenbart: allt som står i vägen för den bonapartistiska diktaturen måste förtalas och massakreras.

”Det vore fel att tro” - fortsätter talaren - ”att klasskampen håller sig inom Sovjetunionens gränser. Om klasskampens ena ände utspelas inom Sovjetunionens gränser så sträcker sig dess andra ände in i de borgerliga stater som omger oss.”¹ Om socialismen befäster sig i ett land dör alltså inte klasskampen ut, utan den blir snarare värre. Och den främsta orsaken till detta onaturliga fenomen är att det existerar borgerliga stater. I förbigående och utan att själv märka det erkänner han att det är omöjligt att bygga ett klasslöst socialistiskt samhälle i ett land. Men han är inte förtjust i vetenskapliga generaliseringar. Hela hans resonemang är inte teoretiskt utan av polistillverkad natur. Stalin behöver helt enkelt sträcka ut komplottens ”ände” utomlands.

”Tag exempelvis”, fortsätter han, ”den trotskistiska kontrarevolutionära IV Internationalen, som till två tredjedelar består av spioner och splittrare. Är inte det en reserv? Är det inte klart att denna international av spioner kommer att utbilda kadrer för trotskisternas spionage och skadegörelsearbete?” Som regel är de stalinistiska härledningarna helt enkelt en tårta på tårta: en international av spioner kommer att skicka ut spioner. ”Är det inte klart?”

Långt därifrån! Tvärtom är det inte alls klart. För att övertyga sig om det behöver läsaren bara hänvisa till Stalins redan bekanta påstående att trotskismen har upphört att vara en ”strömning inom arbetarklassen” och har blivit en ”inskränkt grupp av konspiratörer”. Trotskisternas plattform är sådan att den inte kan visas upp för någon. Trotskisterna viskar bara om den i Jagodas och Jezjovs öron.

Lyssna på Stalin igen: ”Det är förståeligt, att trotskisterna inte kunde göra annat än dölja denna plattform för folket, för arbetarklassen... för den trotskistiska massan, och inte endast för den trotskistiska massan, utan t o m för de ledande trotskistiska topparna, som bestod av en liten klick på 30-40 man. Då Radek och Pjatakov krävde Trotskij tillstånd (?) att inkalla en liten konferens av 30-40 trotskister för att informera dem om denna plattformens karaktär, förbjöd (?) Trotskij det.”

Låt oss lämna åt sidan denna förunderliga framställning av relationerna inom oppositionen - det påstådda faktum att gamla revolutionärer inte vågade träffas i Sovjetunionen utan speciellt ”tillstånd” från Trotskij i en fjärran exil!

Vi är för tillfället intresserade av denna totalitära poliskarikatur, som om inte annat återspeglar Stalinregimens natur. Det finns en viktigare fråga. Hur hänger denna allmänna beskrivning av trotskismen ihop med karakteriseringen av Fjärde internationalen? Trotskij ”förbjöd” att man skulle informera ens 30 eller 40 härdade trotskister i Sovjetunionen om spioneri och sabotage. Å andra sidan består Fjärde internationalen, som omfattar många tusen unga medlemmar, till ”två tredjedelar av spioner och sabotörer”. Vill Stalin med detta säga att Trotskij döljer sitt program för några tiotal, men avslöjar det för tusentals? Ondska och slughet saknar förvisso allt förnuft. Men bakom förtalets otympliga dumhet döljer sig en bestämd och praktisk plan, vars syfte är att fysiskt utrota den internationellt revolutionära förtruppen.

Redan innan denna plan iscensattes i Spanien hade den på ett ytterst skamligt sätt avslöjats i *La Correspondence Internationale*, en veckotidning som gavs ut av Komintern (och GPU), nästan samtidigt med publiceringen av Stalins tal, 20 mars 1937. I en artikel riktad mot den österrikiska socialdemokraten Otto Bauer, som hur mycket han än må luta åt sovjetbyråkratin

1 Hela talet har en karakteristisk stil. Det finns ”hundratusentals kadrer”. Klasskampen har ”ändar”. ”Ändar utspelas”. De vördnadsfulla redaktörerna vågar inte påpeka ”Ledarens” språkliga fel. Stilen är inte bara personen utan också regimen - Trotskijns anmärkning.

inte kan förmå sig att tro på Vysjinskij, kan vi bland annat hitta följande uttalande: ”Om någon person för närvarande har möjlighet att få autentisk information om förhandlingarna mellan Trotskij och Hess - så är det Bauer. *De franska och engelska generalstaberna är mycket väl informerade i denna fråga.* Tack vare Otto Bauers vänskapliga relationer med Leon Blum och Citrine (som i sin tur är vän med både Baldwin och Sir Samuel Hoare), så behöver han bara vända sig till dem.¹ De skulle inte vägra att ge honom hemlig information för personligt bruk.”

Vems hand styrde denna penna? Varifrån hämtar en anonym journalist i Komintern sina kunskaper om de engelska och franska generalstabernas hemligheter? Antingen öppnade de kapitalistiska staberna sina dossierer för den kommunistiska journalisten, eller så fyllde tvärtom denna ”journalist” de två stabernas dossierer med sina egna fantasiprodukter. Det första antagandet är bara alltför osannolikt. De brittiska och engelska generalstaberna behöver inte vända sig till journalister från Komintern för att hjälp att avslöja ”trotskismen”. Bara den andra hypotesen återstår, nämligen att GPU skapade någon sorts ”dokument” till de utländska staberna.

Under rättegången mot Pjatakov-Radek nämndes mitt ”samtal” med den tyska ministern Hess bara indirekt och i förbigående. Trots sin (påstått) nära vänskap med mig, försökte inte Pjatakov under sitt (påstådda) möte med mig att få reda på några som helst detaljer om mitt (påstådda) möte med Hess. Precis som i alla andra fall förbigår Vysjinskij även här denna uppenbara motsättning med tystnad. Men senare bestämde man sig för att utveckla detta tema. Uppenbarligen fick de franska och brittiska generalstaberna någon sorts ”dokument”. Kominterns stab är bestämt kunniga om detta faktum. Men varken Paris eller London utnyttjade detta värdefulla material. Varför? Kanske på grund av att de misstrodde källan. Kanske på grund av att Leon Blum och Daladier inte uppskattade att bli kompanjoner till bödlarna i Moskva. Kanske också därför att herrar generaler sparar ”dokumenten” till ett mer gynnsamt tillfälle.

Den resolution som antogs efter Stalins rapport lyder så här: ”Som regel avslöjades trotskisterna av NKVD:s [dvs GPU:s] organ och av enskilda frivilliga partimedlemmar. Men varken industrins, eller i viss mån även transporternas, organ uppvisade någon aktivitet eller, vilket är ännu värre, inga initiativ i detta avseende. Dessutom bromsade till och med vissa industriorgan denna fråga.” (*Pravda*, 21 april 1937.) Trots att industrins och transportsektorns ledare sporrades uppifrån med rödglödgade järn, kunde de med andra ord inte avslöja något ”sabotage” på sina områden. En medlem i politbyrån, Ordzjonikidze, lät sig duperas av sin medhjälpare, Pjatakov. En annan av politbyråns medlemmar, Kaganovitj, upptäckte inte sin ställföreträdare, Lifsjits, sabotage. Bara Jagodas agenter och de så kallade ”frivilliga”, det vill säga provokatörer, visade sig vuxna situationen. Visserligen har Jagoda nyligen avslöjats som ”folkfiende, gangster och förrädare”. Men denna oförutsedda upptäckt gav inte tillbaka livet till dem han hade skjutit.

För att ytterligare understryka betydelsen av dessa skandalösa avslöjanden, lämnade ordföranden för folkkommissariernas råd, Molotov, en offentlig redogörelse för regeringens misslyckade försök att slå fast fakta om sabotagen, inte via GPU:s provokatörer utan via samhällets ekonomiska kontrollorgan. Vi citerar Molotov: ”I februari detta år (1937) sändes,

1 **Rudolf Hess** (1894-1987) var från 1932 chef för nazistpartiets politiska avdelning och från 1934 medlem i Hitlers kabinetsråd. 1941 flydde han till Skottland där han hölls som krigsfånge. 1946 dömdes han till livstids fängelse av krigsdomstolen i Nürnberg. **Walter Citrine** (1887-1983) var mellan 1926-46 generalsekreterare i det brittiska LO. Han blev 1935 adlad för sina tjänster åt den brittiska kapitalismen och utnämndes 1946 till baron. **Stanley Baldwin** (1867-1947) var konservativ premiärminister i Storbritannien på 1920-talet och 1935-37. **Sir Samuel Hoare** (1880-1959) var en konservativ parlamentsledamot som innehade flera regeringsposter, och mellan 1936-37 var marinminister och inrikesminister.

på order av den tunga industrins folkkommissariat, en speciell kommission med oinskränkta rättigheter ut för att bekräfta 'Uralvagonstrojs' sabotageverksamhet.”

Så här formulerade kommissionen sina allmänna slutsatser om ”Uralvagonstroj”: ”Efter att ha undersökt fabriken 'Uralvagon', har vi kommit till den *bestämde slutsatsen* att Pjatakovs och Marusjans sabotage inte spred sig särskilt långt i fabriken...”

Molotov blev upprörd. Han sa: ”Kommissionens politiska närsynthet är uppenbar... *Det räcker att nämna att kommissionen inte lyckades hitta ett enda exempel på sabotage på fabriken.* Det verkar som om den ökända sabotören Marusjan, och den andra sabotören, Okudzjava, bara hade baktalat sig själva.” (*Pravda*, 21 april 1937, vår kursivering.) Man tror knappt sina ögon. Dessa personer är inte bara helt utan skam utan också helt oförsiktiga!

Men varför var det överhuvudtaget nödvändigt att skicka ut en undersökningskommission efter att de svarande hade skjutits? Den postuma undersökningen av ”fakta rörande sabotaget” blev uppenbarligen nödvändig på grund av att den allmänna opinionen inte satte någon tilltro varken till GPU:s anklagelser eller de bekännelser de tvingade fram. Ändå lyckades inte kommissionen, som leddes av Pavlunovskij som själv tidigare under flera år varit medlem i GPU, hitta ett enda faktum angående sabotaget. Ett uppenbart exempel på ”politisk närsynthet”! Man måste kunna avslöja sabotage till och med under täckmantel av ekonomiska framgångar. ”Till och med den kemiska grenen av folkkommissariatet för den tunga industrin”, fortsätter Molotov, ”med Ratajtjak i ledningen, lyckades både 1935 och 1936 överträffa sin plan. Betyder det”, skämtar regeringschefen glatt, ”att Ratajtjak inte är Ratajtjak, att en sabotör inte är en sabotör, att en trotskist inte är en trotskist?”

Ratajtjaks sabotage (han sköts efter rättegången mot Pjatakov och Radek) bestod med andra ord av att överträffa planen. Det är inte förvånande att även den allra hårdaste kommission måste stå kraftlös inför fakta och siffror som vägrar att anpassa sig till Ratajtjaks och andra ”frivilliga bekännelser”. Följaktligen ”verkar det”, för att använda Molotovs uttryck, som om sabotörerna hade ”förtalat sig själva”. Än värre verkar det som om inkquisitionen tvingade många ärliga kämpar att besudla sig själva med avskyvärt förtal för att underlätta Stalins kamp mot trotskismen. Det är vad Stalins och Molotovs rapporter ”verkar tyda på”. Och de är de två mest auktoritativa personerna i Sovjetunionen.

Början till slutet

12 juni 1937. Byråkratin har blivit ett verktyg för att undergräva, demoralisera och fördärva landet på det samhälleliga och politiska livets alla områden. Framförallt gäller det på det ekonomiska området. Anklagelserna om sabotage som riktas åt höger och vänster har försatt hela den administrativa apparaten i kaos. Varje objektiv svårighet tolkas som att någon enskild person har misslyckats. Närhelst tillfälle ges uppfattas varje misslyckande som sabotage. Varje provins och varje region har fått sin egen Pjatakov skjuten. Ingenjörerna inom planeringsinstitutionerna, direktörerna inom förvaltningen och på fabriker, de skolade arbetarna, alla är dödligt förskräckta. Ingen vill ta ansvar. Alla är rädda för att ta initiativ. Och samtidigt riskerar man att hamna framför exekutionsplutonen på grund av bristande initiativförmåga.

Det ökande tyranniet leder till anarki. Den sovjetiska ekonomin behöver en demokratisk regim lika mycket som god kvalitet på råvaror eller smörjmedel. Det stalinistiska förvaltnings-systemet är inget annat än ett allmänt utbrett sabotage av ekonomin.

Situationen på det kulturella området är om möjligt ännu värre. Okunnighetens och lögnernas diktatur kväver och förgiftar 170 miljoner människors själsliv. De senaste rättegångarna och utrensningarna är helt igenom oärliga både till mål och metoder, och har fullkomligt befäst förtalens, neslighetens, angiveriets och feghetens herravälde. De sovjetiska skolorna lamslår barnen lika mycket som de katolska prästseminarierna, och skiljer sig från dem bara genom att vara mindre stabila. Forskare, lärare, författare och konstnärer som visar minsta tecken på självständighet eller talang har terroriserats, förföljts, arresterats, landsförvisats, om inte skjutits. De okunniga skurkarna segrar över hela linjen. De föreskriver hur vetenskapen ska inriktas och dikterar konstens kreativa lagar. Det kommer en kvävande stank av ruttenhet från den sovjetiska pressen.

Finns det något mer skandalöst än byråkratins likgiltighet för landets internationella anseende? Den internationella storbourgeoisens och militärstabernas företrädare gör en mycket mer klarsynt bedömning av skenrättegångarna i Moskva och utrensningarnas skuggsida än många arbetarorganisationer som har lurats av sina ledare. Vilken inställning kan de kapitalistiska teckentydarna få till en ”socialistisk” regering som sänker sig till så lumpna äventyr? Hursomhelst måste Berlin och Tokyo ha varit medvetna om att anklagelserna att trotskisterna och de röda generalerna hade förrått staten till förmån för den tyska och japanska militarismen är rent svammel.

Vi hyser givetvis inga illusioner om den japanska eller tyska, eller någon annan regerings, moral. Det handlar trots allt inte om en tävling i att följa de tio budorden, utan om att bedöma den sovjetiska regimens stabilitet. Efter rättegångarna som den själv organiserade är regeringen i Moskva fullständigt misskrediterad. Efter de senaste utrensningarna anser dess fiender, liksom dess möjliga allierade, att den är mycket svagare och mindre auktoritativ än före dem. Denna bedömning är i sin tur en av de viktigaste faktorerna under de internationella omgrupperingarna.

Samtidigt har Sovjetunionens regering steg för steg backat inför sin svagaste motståndare, Japan. De skrytsamma artiklar och tal som beledsagar dessa kapitulationer kommer inte att lura någon. Fåmansväldet i Moskva för ett inrikespolitiskt krig och är därmed oförmögen att göra motstånd utåt. Överlämnandet av Amuröarna har helt hållet befriat Japans händer visavi Kina. Det är fullt möjligt att Litvinov på förhand fick instruktioner om att säga till de japanska diplomaterna: ”Ni får göra vad ni vill med Kina, men rör bara inte oss. Vi kommer inte att blanda oss i.” Den härskande klicken är inte intresserade av något annat än att bevara sig själv.

Lika katastrofalt är den sorts diplomatiskt arbete som genomförs via Kominterns apparat. England och Frankrike skulle aldrig av egen kraft ha lyckats lura på det revolutionära Spanien en borgerligt kontrarevolutionär regering som Negrins.¹ Den så kallade Kommunistiska internationalen har blivit en nödvändig överföringsmekanism för Londons och Paris' diplomater. I sin kamp att erövra den franska och brittiska borgarklassens förtroende, har Stalins främsta bekymmer hela tiden varit att förhindra de spanska arbetarna att slå in på den socialistiska revolutionens väg.

Moskvas hjälp till "Folkfronts"-regeringen hade alltid som villkor att den skulle vidta mycket hårdare åtgärder mot revolutionärerna. Som väntat ledde kampen mot arbetarna och bönderna bakom linjerna oundvikligen till nederlag vid fronten. Klicken i Moskva är lika kraftlös mot Franco som mot Mikado. Och precis som Stalin kräver syndabockar för sina försyndelser på det inrikespolitiska området, så har även de nederlag som den reaktionära politiken har orsakat i Spanien tvingat honom att söka sin räddning genom att krossa den revolutionära förtruppen.

De hopkoks- och bluffmetoder som har utvecklats i Moskva överförs i full skala till Barcelona och Madrid. POUM:s ledare, som bara kunde anklagas för opportunism och för att inte vara tillräckligt bestämda gentemot den stalinistiska reaktionen, förkunnades plötsligt vara "trotskister" och följaktligen fascistagenter. GPU:s agenter i Spanien "avslöjade" brev som de själva skrivit med osynligt bläck, där det slogs fast att revolutionärerna i Barcelona hade band till Franco, helt i linje med skenrättegångarna i Moskva. Det saknas inte skurkar som kan utföra de blodbesudlade direktiven. Den före detta revolutionären Antonov-Ovsejenko avsvor sig 1927 sina oppositionella synder och var 1936 dödligt förskräckt för att hamna i fängelse, och förkunnade i *Pravda* att han var fullt beredd att strypa "trotskister" med sina bara händer.² Denna man skickades genast under täckmantel som konsul till Barcelona, med exakta instruktioner om vilka han skulle strypa. Fängslandet av Nin på grundval av en uppenbart påhittad anklagelse, kidnappningen av honom ur fängelset och mordet av honom i löndom är Antonov-Ovsejenkos verk. Men initiativet kommer givetvis inte från honom. Viktiga uppgifter som denna genomförs aldrig annat än på direkt order från "generalsekretären" själv.

Stalin behöver dessa hopkok på europeisk mark, inte bara för att dra uppmärksamheten från sin egen helt igenom reaktionära internationella politik, utan också för att underbygga de alltför grova hopkokerna på sovjetisk mark. Nins lemlästade kropp är tänkt att tjäna som bevis - för Pjatakovs flygresa till Oslo. Frågan begränsas inte till bara Spanien. Förberedelser är på god väg i ett antal länder. I Tjeckoslovakien arresterades en tysk emigrant, en gammal och oklanderlig revolutionär, Anton Grylewic, på grund av misstankar om - förbindelser med Gestapo.³ Anklagelsen var utan tvekan uppdiiktad av GPU och överlämnad fix och färdig till den tillmötesgående tjeckiska polisen. Verkliga och påstådda trotskister förföljs, speciellt i de länder som haft oturen att bli beroende av Moskva: Spanien och Tjeckoslovakien. Men det är bara början. Genom att utnyttja internationella förvecklingar och Kominterns betalda agenter, som är beredda till vad som helst, och sist men inte minst den växande guldindustrins resurser, hoppas Stalin kunna tillämpa samma metoder i fler länder. Reaktionen har ingenting emot att bli av med revolutionärer, i synnerhet om komplotterna och morderna tas om hand bakom hörnet av en utländsk "revolutionär" regering, som agerar med hjälp av inhemska "vänner" som får betalt från samma utländska budget.

- 1 **Juan Negrin Lopez** (1889-1956) var den spanska republikens sista premiärminister, som gav upp i exil i Frankrike efter inbördeskriget.
- 2 **Vladimir Antonov-Ovsejenko** (1884-1938) var rysk generalkonsul i Barcelona under det spanska inbördeskriget. Han blev utsedd till syndabock för den stalinistiska politikens nederlag i Spanien och försvann. Han hade varit medlem i Vänsteroppositionen men gjorde avbön 1927.
- 3 **Anton Grylewic** (1885-1971) var ledande oppositionsmedlem i Tyskland, och "officiell redaktör" för *Oppositionsbulletinen* när den gavs ut i Berlin 1931-33.

Stalinismen har blivit ett gissel för Sovjetunionen och en spetälska för världens arbetarrörelse. På teorins område är stalinismen en nolla. Men som kompensation har den tillgång till en enorm apparat som utnyttjar kraften hos historiens största revolution och dess hjältemodiga traditioner och segerrika anda. Utifrån det faktum att revolutionärt våld under en speciell historisk period kan ha en skapande roll, har Stalin, med hjälp av sin obotligt ovetenskapliga inskränkthet, härlett att våld har en övergripande allsmäktighet. Utan att själv märka det har han gått från de arbetandes revolutionära våld mot utsugarna till ett kontrarevolutionärt våld mot de arbetande. På så sätt fullbordas krossandet av oktoberrevolutionen under gamla namn och formler.

Ingen, inte ens Hitler, har utdelat så dödliga slag mot socialismen som Stalin. Det är inte överraskande, eftersom Hitler har angripit arbetarklassens organisationer utifrån, medan Stalin gör det inifrån. Hitler angriper marxismen, medan Stalin inte bara angriper den utan också drar vanära över den. Inte en enda princip har sluppit att bli nersmutsad, inte en enda teori har sluppit att besudlas. Själva orden socialism och kommunism har komprometterats å det grövsta, från den dag då okontrollerade polismän, som får sin utkomst med hjälp av ett "kommunistiskt" pass, gav sin polisregim namnet socialism. Ett motbjudande vanhelgande! Det ideal som arbetarklassen kämpar för är inte GPU:s kaserner.

Socialismen utgör ett rent och äkta samhällssystem, som är anpassat till de arbetandes självstyre. Stalins regim har sin grund i de härskandes sammansvärjning mot dem som de härskar över. Socialismen innebär en oavbrutet ökande allmänt utbredd jämlikhet. Stalin har byggt upp ett system av motbjudande privilegier.

Socialismens mål är att den individuella personligheten ska få möjlighet att blomstra på ett allsidigt sätt. När och var har människans personlighet förnedrats så mycket som i Sovjetunionen?

Socialismen har inget värde utan osjälviska, ärliga och mänskliga relationer mellan människor. Stalins regim har genomsyrat samhället och de personliga relationerna med lögn, karriärism och förräderi. Det är naturligtvis inte Stalin som avgör vilken väg historien tar. Vi känner till de objektiva orsaker som rörde vägen för reaktionen i Sovjetunionen. Men det är ingen slump att Stalin red fram på den termidorianska vågkammen. Han kunde ge det mest ondskefulla uttrycket åt den nya kastens giriga aptit. Stalin är inte ansvarig för historien. Men han bär förvisso ansvaret för sig själv och sin roll i historien. Det är en kriminell roll. Den är så kriminell att motviljan mångdubblas av fasa.

Inte ens mänsklighetens värsta straff är ett lämpligt straff för den härskande klicken i Moskva, och framförallt inte för den man som leder den. Om vi trots detta i våra tal till den sovjetiska ungdomen mer än en gång har höjt en varningens röst mot individuell terrorism - som så lätt återuppstår i den av despotisk makt och våld mättade ryska jorden - så är det inte av moraliska utan politiska skäl. Handlingar som drivs av förtvivlan förändrar inte systemet, utan underlättar bara för de maktavande att slå tillbaka våldsamt mot sina motståndare. Inte ens utifrån att "hämnas" kan terroristhandlingar ge någon tillfredsställelse. Vad är döden för ett dussintal höga byråkrater i jämförelse med alla de omfattande brott som byråkratin har begått? Uppgiften är att avslöja brottslingarna inför mänskligheten och kasta dem på historiens skräphög. Det går inte att nöja sig med mindre.

Precis som nazisterna hoppas visserligen den sovjetiska byråkratin kunna härska i tusen år. De är övertygade att regimen bara kan falla om förtrycket inte är tillräckligt hårt. Hemligheten är enkel: om man hugger av varje kritiskt huvud i tid, så kan deras styre existera för evigt. Under den period då sovjetbyråkratin fyllde en relativt progressiv roll - i stora stycken samma roll som kapitalismens byråkrati hade fyllt i Västeuropa på sin tid - kom svindlande framgångar Stalin till del. Men denna period visade sig vara mycket kort. Just i det ögonblick då Stalin

hade blivit övertygad om att hans ”metod” kunde besegra alla hinder, upphörde sovjetbyråkratins uppdrag, och den började redan under sin första generation att frätas sönder. Detta är källan till de senaste anklagelserna och rättegångarna, som för den genomsnittlige kälkborgaren verkar ha fallit från himlen.

Stärker eller försvagar de blodiga utrensningarna Stalins styre? Världspressens svar på denna fråga var tvåfaldigt och tvetydigt. Den omedelbara reaktionen på skenrättegångarna i Moskva framkastade slutsatsen, att en regim som var tvungen att ta till sådana intriger inte kan bli långlivad. Men nyligen gjorde den konservativa pressen, som alltid haft sina sympatier hos den härskande sovjetiska kastens kamp mot revolutionen, en helomvändning. Stalin hade krossat oppositionen fullständigt, lappat ihop GPU, avlägsnat de uppstudsiga generalerna, allt medan folket hela tiden hade förhållit sig passivt. Uppenbarligen hade han därmed stärkt sin makt. Vid ett första påseende verkar båda dessa bedömningar lika övertygande. Men bara vid ett första påseende.

Utrensningarnas samhälleliga och politiska innebörd är uppenbar: det härskande skiktet rensar ut alla som påminner det om sitt revolutionära förflutna, socialismens principer, frihet, jämlikhet, broderskap och världsrevolutionens olösta uppgifter. Förtryckets råhet visar på det privilegierade skiktets hat mot revolutionärerna. I denna mening ökar utrensningarna det härskande skiktets enhetlighet och verkar stärka Stalins ställning.

Men detta stärkande är en schimär. Hända vad som hända vill, men Stalin är ett resultat av revolutionen. Hans närmaste klick, den så kallade politbyrån, består av helt obetydliga individer, men huvuddelen av dem är via sitt förflutna knutna till bolsjevismen. Sovjetaristokratin, som med så stor framgång har utnyttjat Stalinklicken för att göra processen kort med revolutionärerna, hyser ingen sympati eller respekt för de nuvarande ledarna. Den vill frigöra sig helt och hållet från bolsjevismens alla restriktioner, även i den förvrängda form som Stalin fortfarande behöver för att hålla sin klick i schack. Imorgon kommer Stalin att bli en belastning för det härskande skiktet.

Men oändligt mycket viktigare är, att priset för att byråkratin rensas från sina avvikande element är en allt större klyfta mellan byråkratin och folket. Det är ingen överdrift att säga att atmosfären i det sovjetiska samhället är laddat med hat mot de privilegierade ledarna. Stalin får ständigt tillfälle att övertyga sig om att det inte räcker med exekutionsplutonernas beslutssamhet för att rädda regimen, som har överlevt sig själv. Utrensningarna inom armén och GPU är bara alltför talande påminnelser om att tvångsapparaten själv utgörs av människor som påverkas av sin omgivning. Massornas växande hat mot byråkratin, och majoriteten av byråkratins halvkvävda fiendlighet mot Stalin, ledde oundvikligen till att tvångsapparaten frättes sönder, och förberedde på så sätt ett av villkoren för regimens fall.

Det bonapartistiska styret växte fram ur den grundläggande motsättning som finns mellan byråkratin och folket, och den extra motsättningen mellan revolutionärerna och termidorianerna inom byråkratin. Stalin kom till makten genom att först och främst stödja sig på byråkratin mot folket och på termidorianerna mot revolutionärerna. Men i vissa avgörande ögonblick tvingades han söka stöd hos de revolutionära elementen, och med deras hjälp hos folket mot de privilegierades alltför besinningslösa offensiv. Men det går inte att stödja sig på en samhällelig motsättning som har förvandlats till en avgrund. Det var därför man tvingades förvandla sig till en termidoriansk ”monolitism”, och undanröja alla spår av den revolutionära andan och minsta uttryck för politisk egenaktivitet från massornas sida. De blodiga utrensningarna har tillfälligt räddat Stalins styre, men har skakat sönder bonapartistens samhälleliga och politiska stötter.

Stalin närmar sig slutet på sitt tragiska uppdrag. Ju mer han tycker att han inte längre behöver någon, ju närmare kommer den timma då det kommer att visa sig att han inte behövs av

någon. Om byråkratin skulle lyckas göra om egendomsförhållandena och skapa en ny besutten klass ur sig själv, så kommer denna nya klass att skaffa sig nya ledare som inte har några band till det revolutionära förflutna och dessutom är mer bildade. Det är knappast troligt att Stalin kommer att få ett enda ord till tack för det arbete han har utfört. Den öppna kontrarevolutionen kommer att göra processen kort med honom, och troligen anklaga honom för - trotskism. I så fall kommer Stalin att falla offer för den sorts hopkok som han själv har iscensatt. Men denna bana är ingalunda förutbestämd.

Mänskligheten träder åter in i en epok av krig och revolutioner. Inte bara politiska utan också samhällliga regimer kommer att rasa som korthus. Det är fullt möjligt att revolutionära uppror i Asien och Europa kommer att förhindra att Stalins klick störtas av en kapitalistisk kontrarevolution och istället förbereda de arbetande massornas störtande av den. I så fall kommer Stalin att ha ännu mindre anledning att räkna med någon tacksamhet.

Mänsklighetens minne är storsint när det gäller att använda hårda åtgärder till förmån för stora historiska mål. Men historien kommer inte att förlåta en enda droppe blod som utgjutits för det despotiska styrets och privilegiernas nya molok.¹ Det moraliska sinnets största tillfredsställelse är den oåterkalleliga övertygelsen att historiens straff kommer att motsvara brottets omfattning. Revolutionen kommer att öppna alla hemliga fack, granska alla rättegångarna, återupprätta de förtalade, resa minnesmärken till godtyckets offer och för evigt hölja bödlarnas namn i vanära. Stalin kommer att lämna scenen tyngd av alla de brott som han har begått - inte bara som revolutionens dödgrävare utan även som den mest ondskefulla figuren i mänsklighetens historia.

1 **Molok** var en eldsgud i det babylonska riket, till vilken man offrade spädbarn. - öa.